

BÜLENT ECEVİT

Türkiye 1965-75

BÜLENT ECEVİT

TÜRKİYE 1965-1975^[1]

TÜRKİYE BANKASI
Kültür Yayınları

BÜLENT ECEVİT
TÜRKİYE 1965-1975

editör: LEVENT CİNEMRE
görsel yönetmen: BİROL BAYRAM
düzelti: NECATİ BALBAY
grafik tasarım uygulama: TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

Bu kitabın tüm yayım hakları saklıdır.

Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme hiçbir yolla yayınevinden izin alınmadan çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
istiklal caddesi, no: 144/4 beyoğlu 34430 istanbul
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Mustafa Bülent Ecevit

28 Mayıs 1925'te İstanbul Beşiktaş'ta doğdu.

İstanbul ve Ankara Konservatuvarlarında öğretmenlik yapmış olan annesi Fatma Nazlı Hanım, Türkiye'nin ilk profesyonel kadın ressamlarından biridir.

Babası Ahmet Fahri Ecevit, Ankara Hukuk Fakültesi'nde adli tıp profesörlüğü yapmış, 1943'te chp'nin Kastamonu milletvekili olmuştur.

Liseyi Robert Kolej'de, edebiyat kolunda okuyan Ecevit, 1944'te bu okulu bitirdi. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne bir süre devam etti. Hint ve Doğu felsefesiyle ilgileniyordu.

1944'te Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nde çevirmen olarak başladığı çalışma hayatına, 1946'da Türkiye'nin Londra Elçiliği Basın Ataşeliği Katibi olarak devam etti.

22 Ağustos 1946 tarihinde Zekiye Rahşan Aral ile evlendi.

İngiltere'de bulunduğu yıllarda Londra Üniversitesi'ne kayıt yaptırdı ve burada İngiliz dili ve edebiyatı, Sanskritçe, Bengalce ve sanat tarihi üzerine eğitim aldı ancak eğitimini tamamlamadı.

Katiplik görevinden 1950 yılında ayrıldı ve aynı yıl Cumhuriyet Halk Partisi'nin çıkarttığı Ulus gazetesinde işe başladı. Bu gazetenin kapatılması üzerine Ecevit, Halkçı gazetesinde, Forum dergisinde ve Yeni Ulus gazetesinde yazı işleri müdürlüğü görevini üstlendi, aynı zamanda bu gazetelerde yazılar da yazıyordu.

Ulus gazetesinde başlayan siyaset ilgisi, onu 1954 yılında chp Çankaya Ocağı'na kaydolmaya itti. Bu sırada gazetecilik görevine devam eden Ecevit, 1954 sonları ile 1955 başları Amerika'nın Kuzey Carolina eyaletine bağlı Winston-Salem'de The Journal and Sentinel adlı gazetede konuk gazeteci olarak çalışmaya başladı.

1957'de kazandığı bursla Harvard Üniversitesi'nde sekiz ay boyunca Ortadoğu tarihi ile sosyal psikoloji çalıştı. Aynı yıl chp'den milletvekili olarak aktif siyaset hayatına adım attı.

1957'den 1980'e kadar Ankara ve Zonguldak'tan chp milletvekili seçilen Ecevit, 12 Ocak 1959'da İsmet İnönü'nün listesinden chp Parti Meclisi'ne girdi. 1960'ta Kurucu Meclis üyesi, 1961'de İsmet İnönü hükümetinde Çalışma Bakanı oldu. Bakanlık görevini 1965'e kadar sürdürdü. Ecevit'in Çalışma Bakanlığı döneminde toplu sözleşme ve grev hakkı yasalaştı, sendika özgürlüğü sağlandı, genel olarak çalışma hakları ve sosyal güvenlik genişletildi.

1965'te Ecevit'in Zonguldak milletvekili seçildiği seçimde chp muhalefet partisi oldu. Bu tarihten sonra Bülent Ecevit, "ortanın solu" fikrini benimsemeye ve bu akımın öncüsü olmaya başladı. 18 Ekim 1966'da chp'de başlayan demokratik sol hareketle birlikte genel sekreterliğe seçildi.

12 Mart 1971 Muhtırası'ndan sonra oluşturulan hükümete chp'nin de katkıda bulunmasına karşı çıkarak 21 Mart 1971'de Genel Sekreterlik görevinden istifa etti.

Ecevit, 1972 yılında yapılan 5. Olağanüstü Kurultay'da chp Genel Başkanı seçildi. 1973 seçimlerinde en çok oyu aldığı halde hükümet kuramayan Ecevit, 6 Şubat 1974 yılında chp-msp koalisyonunda ilk kez başbakan oldu. Aynı yıl 20 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs Barış Harekati'nı gerçekleştirdi. Bu dönemde haşhaş ekimi yasağı, yasadışı kullanımı önleyici tedbirler alınarak kaldırıldı, Türkiye'nin Ege'deki hakları gündeme getirildi, açık yükseköğrenim başlatıldı.

5 Haziran 1977 seçimlerinde chp'nin aldığı yüzde 41.4'lük oy oranı ile 213 milletvekili çıkararak Ecevit, Türk siyasetinde sol bir partinin aldığı en yüksek oy oranı olarak tarihe geçti. Ecevit 21 Haziran 1977'de azınlık hükümeti kurdu ama güvenoyu alamadı.

1978'de kurduğu hükümette 21 ay başbakanlık görevini yürüttü.

12 Eylül 1980 darbesi sonrasında, askeri darbelerin antidemokratik olduğunu düşünerek karşı çıktığı askeri yönetim tarafından üç kez hapse mahkum edildi ve bir süre cezaevinde yattı. Birçok

siyasetçi ile birlikte 10 yıl süreyle politikadan uzaklaştırıldığı dönemde siyasal çalışmalarını sürdürdüğü için hakkında yaklaşık 130 dava açıldı.

21 Şubat 1981'de Arayış dergisini çıkartmaya başladı ancak dergi askeri yönetim tarafından kapatıldı.

1985 yılında Hamburg Üniversitesi'nde bir sömestr ders verdi. Yasaklı olduğu bu dönemde ve daha sonraki tarihlerde Avrupa üniversitelerinde, 1988 ve 1992 yılında ise muhtelif Amerikan üniversitelerinde konferanslar verdi.

14 Kasım 1985 yılında Demokratik Sol Parti, Ecevit siyasi yasaklı olduğu için eşi Rahşan Ecevit'in başkanlığında kuruldu.

1987'de siyasi yasakların referandumla kaldırılması üzerine 13 Eylül 1987 tarihinde dsp'nin başına geçti. Ancak aynı yıl yapılan seçimlerde partisi barajı aşamayınca siyasetten çekilme kararı aldı.

1989'da tekrar siyasete dönerek partisinin genel başkanı oldu.

20 Ekim 1991 seçimlerinde Zonguldak'tan milletvekili seçildi.

1995 seçimlerinden sonra dsp, yüzde 14.6 oy oranıyla solun en büyük partisi konumuna geldi. 30 Haziran 1997'de kurulan 55. Hükümet'te başbakan yardımcısı, daha sonraki 11 Ocak 1999'da kurulan 56. Azınlık Hükümeti'nde 4. kez başbakan oldu.

1999 seçimlerinde yüzde 21.7 oy oranıyla partisini birinci parti haline getiren Ecevit, 28 Mayıs 1999'da kurulan 57. Hükümet'te 5. kez yüklendiği başbakanlık görevini 2002 yılına kadar sürdürdü.

24 Temmuz 2004'te dsp 6. Olağan Büyük Kurultayı'nda genel başkanlık görevinden ayrıldı.

Bu tarihten sonra Ulusal Uzmanlar Kurulu adında bir düşünce grubu kurarak ülke gündemiyle ilgili çalışmalarına devam etti.

Bülent Ecevit, 18 Mayıs 2006 tarihinde geçirdiği beyin kanaması sonucunda Ankara Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nde tedavi altına alındı. Yaklaşık 6 ay boyunca tedavi gördüğü bu hastanede 5 Kasım 2006'da, 81 yaşında hayata veda etti. 11 Kasım 2006'da Devlet Mezarlığı'na defnedildi.

Siyasi hayatı boyunca kendisine altı kez suikast girişiminde bulunulan Ecevit, dürüstlüğü, nazik kişiliği ve eşi Rahşan Ecevit ile geçirdiği mutlu evlilikle daima kendisinden söz ettirmiştir.

1973 yılında, chp'nin seçim kampanyası sırasında Türk siyasi sahnesinde "Karaoğlan" olarak anılmaya başlanan Ecevit, ak güvercin, mavi gömlek ve eniştesi İsmail Hakkı Okday'ın hediyesi olan Erika marka daktilosu ile adeta simgeleşmiştir.

Asıl mesleğini hep gazetecilik olarak dile getiren Ecevit'in siyasi yaşamı yanında şair ve yazardı. Yazarlığa sanat yazıları ile başlamıştı. 1950'li yıllarda çağdaş sanat akımlarını tanıtmak üzere kurulan Helikon derneğinin kurucuları arasında yer aldı ve bir süre Sanat Eleştirmenleri Derneği'nin genel sekreterliğini yaptı. Sanskrit, Bengal ve İngilizce dillerinde çalışmalar yapmış olan Ecevit'in lise yıllarında Rabindranath Tagore'dan çevirdiği iki kitap yayımlanmıştır. Bunun dışında T.S. Eliot'un şiir dramı Kokteyl Parti ile Ezra Pound ve Bernard Lewis'in yapıtlarını Türkçeye çevirdi. Şiirleri, Ich Meisselte Lich Aus Stein (Işığı Taştan Oydum) adıyla Almancaya çevrildi. Şiirler, Elele Büyüttük Sevgiyi ve en son olarak da 17 yaş şiirlerini de içeren Bir Şeyler Olacak Yarın isimli şiir kitapları vardır. Ecevit'in şiirleri Sovyetler Birliği, Yugoslavya, Romanya, Danimarka ve İsveç gibi ülkelerde yayımlandı. Edebiyat dünyasına Hep Bu Topraktan dergisindeki şiirleriyle giren, Milliyet gazetesinde günlük yazılar yazan Ecevit, siyaset ve şiir kitaplarının dışında Özgür İnsan (1972), Arayış (1981) gibi dergiler çıkartmıştır.

Çeşitli konulardaki görüş ve konuşmaları da kitapçıklar halinde yayımlanmıştır. Ecevit'in bazı eserleri şöyledir:

Ortanın Solu, Bu Düzen Değişmelidir, Atatürk ve Devrimcilik, Kurultaylar ve Sonrası,

Demokratik Sol ve Hükümet Bunalımı, Demokratik Solda Temel Kavramlar ve Sorunlar, Dış Politika, Türkiye/1965-1975, Umut Yılı: 1977, 1980'lere Giderken Türkiye ve Dünya, 10 Yıl Önce 10 Yıl Sonra 24 Ocak Kararları, 1991 Sonunda tbmm Konuşmaları, 1996 Sonunda Türkiye, Azerbaycan ve Batı Trakya Olayları, Bağımsızlık ve Özgürlük, Başbakan Ecevit'le Sohbet, Başbakan Ecevit "Ekonomiyi Güçlendirme Programını" Anlatıyor, Bozuk Düzeni Değiştireceğiz, Bölge Merkezli Dış Politika, Bülent Ecevit'in Kurultay Konuşmaları 1988, chp'nin Düzen Değişikliği Programında Çalışanların Hakları ve Etkinliği, Değişen Dünya ve Türkiye, Demokratik Sol ve Hükümet Bunalımı, Demokratik Solda İşçi Köylü Elele, Dış Politika, Dış Sorunlar, Dış Ülkelerdeki İşçilerimizin Sorunları, Doğu'nun Kalkınması, Ecevit Kıbrıs ve Helsinki Gerçeği, Ecevit'in Açıklamaları 1976, Ekonomimizin Durumu ve Güçlendirilmesi, Karşı Anılar, Kendi Düşüncemi Desteklemem Yasaklanamaz, Kıbrıs Gerçeği ve Irak Sorunu, Körfez Bunalımının Öncesi Sonrası, Mithat Paşa ve Türk Ekonomisinin Tarihsel Süreci, Perdeyi Kaldırıyorum, Siyasal Yaşamı Tıkanıklıktan Kurtarma Yolları, Sömürü Düzeninde Yeni Aşama, Toplum Siyaset Yönetim, Toplumsal Kültürün Türk Siyasal Yaşamına Etkisi, Uygulamada Demokratik Sol.

I. 1976 BÜTÇESİ

Sayın Başkan, Millet Meclisi'nin Sayın üyeleri,

Bu konuşmamda, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına, 1976 Bütçesi üzerinde görüşlerimi belirttikten sonra, Cephe Hükümeti yönetiminde geçen 1975 yılının ekonomik bilançosunu çıkarmaya çalışacağım. Ayrıca Türkiye'nin son on yıllık gelişmesi, sosyal gelişmesi ve sorunları üzerinde duracağım. Ekonomimizin yapısal sorunları üzerinde, Türkiye'nin bugünkü sosyal ve siyasal durumu ile dış sorunları üzerinde Grubumuz adına görüşlerimi belirteceğim.

Açığı Büyük Bütçe

Sayın Başbakan, 1976 Bütçesi'nin "büyük" bir bütçe olduğunu söylüyor. Görünüşte gerçekten büyük sanılabilecek bir bütçedir; fakat büyüklüğü açıklığından ileri gelen bir bütçedir.

Zaten 1975 Bütçesi'nin de ne kadar açık veren bir bütçe olduğunu, biraz önce bu kürsüde konuşan Sayın Maliye Bakanı belirtmiştir.

Sayın Bakan'ın bu konuşmasının yazılı metninde, "1975 mali yılı Devlet Bütçesi'nin 112 milyar lira harcamalara karşılık, istikraz dahil 103 milyar gelirler şeklinde bağlanacağı tahmin edilmektedir" sözleri yer alıyor.

Demek ki 1975 Bütçesi'nin açığı 9 milyar liradır. Sayın Bakan sanırım bir hesap yanlışlığı yaparak, bunun yüzde 3 açık anlamına geldiğini belirtmiş. Oysa, Sayın Bakan'ın hesabına göre, açık, yüzde 9 olmalıdır. Yani Sayın Bakan'ın öne sürdüğünün üç katı...

Aslında 1976 Bütçesi'nin büyük bir bütçe olduğu ileri sürülmekle birlikte, bu Bütçe, Türkiye'nin ihtiyaçlarını karşılamak bakımından yeterince büyük bir bütçe sayılmaz. Cumhuriyet Senatosu'ndaki görüşmeler sırasında, bir Cumhuriyet Halk Partili arkadaşımız, 153 milyar liralık bu bütçenin, fiyat artışları, para değerindeki düşüş nedeniyle bu kadar büyük görüldüğünü söylediğinde, Sayın Başbakan, kürsüden, 1968 fiyatlarıyla bu bütçenin 100 milyar liralık bir bütçe sayılması gerektiğini belirtmiş. Burada da bir hesap yanlışlığı olduğunu sanıyorum. 1968 fiyatlarıyla, bu bütçe, ancak 44 milyar liralık bir bütçedir.

Üstelik 1976 Bütçesi'nde gelir tahminleri en az 20 milyar lira abartılmıştır. Bunu biz söylemiyoruz. Bütçede gelir tahminlerinin 20 milyar 650 milyon lira abartıldığını, yani gerçekleşmesi beklenenden o kadar daha büyük gösterildiğini, "Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği" söylemektedir. Herhalde muhalefet uğruna Hükümet aleyhine yorumlar ve tahminler ileri sürmekte özel bir çıkarı bulunmayan ve ekonomimizle ilgili olarak son zamanlarda ciddi araştırmalar yaptığı görülen bu derneğin belirttiğine göre, vergi gelirlerinde 5.5 milyar liralık bir tahmin fazlası vardır. Gene bu derneğin açıklamasına göre, vergi dışı gelirler de tahmin edilenin ancak yarısı kadar gerçekleşebilecektir; Bütçe 7 milyar lira da oradan açık verecektir. Yine bu kaynağın ileri sürdüğüne göre, iç borçlanma 12 milyar lira değil, ancak 6 milyar lira olarak gerçekleşebilecektir.

1974 Bütçesi tartışılırken o sırada Adalet Partisi Grup Sözcüsü olarak konuşan bugünkü Maliye Bakanı Sayın Yılmaz Ergenekon, iç borçlanmanın o sırada bütçe gelirleri içinde yüzde 4 oranını bulmasını sert biçimde eleştirmişti; "Bu kadar yüksek oranda iç borçlanma olmaz" demişti. Aradan iki yıl geçti, şimdi Maliye Bakanı olarak kendi getirdiği bütçede iç borçlanma oranının yüzde 8'e yükseldiğini görüyoruz.

Bu bütçede gelir kaynaklarının ne kadar abartıldığına bir örnek vermek isterim: Döner sermayeli kuruluşlar 1975'te 70 milyon lira gelir sağlayabilmişlerdir. Bu yıl 2 milyar 700 milyon lira gelir sağlayacakları tahmin edilmektedir. Yani yüzde 4.000 artış bekleniyor bu kalemden. Sayın Maliye Bakanı gerçi bunu tevil etmeye çalışmaktadır, fakat bu tevilleri inandırıcı olmamıştır. Birtakım tanım değişiklikleri ve muhasebe oyunları ile büyütülen rakamların gerçek bir gelir artışını gösterme

olanağı yoktur. Tekel ve Orman İdaresi'ne ait kaynakları oradan Bütçe'ye aktararak yeni bir gelir artışı sağlanmış olamayacağı açıktır. Kaldı ki, bu işlem bizim kanımıza göre hukuki dayanaktan da yoksundur.

1974 Bütçesi'nde vergi gelirleri 64 milyar 680 milyon lira olarak gerçekleşmişti. 1976'da ise 120 milyar 450 milyon lira vergi geliri bekleniyor. Bu da, bizim görüşümüze göre, bir hayli abartılmış bir tahmindir. Eğer Hükümet'çe reddedilmekle birlikte girdiğimiz yıl içinde yeni ve ağır vergiler düşünülmüyorsa, vergi gelirinde bu ölçüde artış beklenemeyeceği çok açıktır.

Neden beklenemez?

Örneğin, Hükümet ısrarla akaryakıt fiyatlarının yükselmeyeceğini belirttiği halde, Bütçe'ye bakılırsa, akaryakıttan alınan istihsal vergisinin bu yıl 200 milyon lira artacağı tahmin edilmektedir. Oysa yerli petrol üretimi geçen yıl düşmüştür ve bu yıl da düşmesi beklenmektedir. Şimdi reddedilmekle, "kesinlikle zam yapılmayacaktır" denilmekle birlikte, bir süre sonra sürpriz olarak akaryakıtta zam yapılması düşünülmüyorsa, ancak o takdirde bu artış beklenebilir.

Bütçe'de Gelir Vergisi tahminleri asgari geçim indiriminde bir artış yapılacağı düşüncesiyle hazırlanmamıştır. Hükümet'çe söz verildiği gibi, asgari geçim indiriminin yükseltilmesi halinde ise 11 milyar 400 milyon liralık Gelir Vergisi artışının sağlanması olanak dışıdır.

Eğer Hükümet kamu görevlilerinin aylıklarında katsayıyı yükseltmeyi kabul etmiş olsaydı, kamu görevlilerinin aylıkları artacağı için devlete ödeyecekleri vergiler de artacak, o yoldan devletin vergi geliri yükselecek diye bir düşünce ileri sürebilirdi; fakat Hükümet böyle bir yükselişi de reddetmiştir.

Öyleyse Hükümet'in bu kadar büyük ölçüde bir vergi geliri artışını neye güvenerek beklediği anlaşılmıyor.

Bütçede Yüzde 20 Enflasyon Öngörülüyor

1976 Bütçesi, çok açık biçimde görüldüğü üzere, enflasyonist bir bütçedir. Bunu biz söylemiyoruz. Bütçe'nin kendi rakamları söylüyor. 1976 yılında fiyatlarda yüzde 20 artış beklendiği bu Bütçe metninde yer alan rakamlardan açıkça ortaya çıkmaktadır. Çünkü Bütçe'de 82 milyar 906 milyon liralık bir harcama kalemi, 1975 fiyatlarıyla 69 milyar liraya denk bir rakam olarak gösterilmektedir. Böylece 1976 yılında fiyatların yüzde 20 artmış olacağı bütçe metninde resmen kabul edilmiş bulunmaktadır.

Rakamları okuyanlar bu gerçeği ortaya çıkarınca Sayın Maliye Bakanı gerçi bazı tevillerde bulunmak istemiştir; fakat bu teviller de inandırıcı olmamıştır.

Aslında 1976 Bütçesi'nin belki de tek samimi yanı budur. Yani enflasyonist bütçe olduğunu itiraf etmesidir.

Görünür Açıklar

Bütçe'nin görünür açıkları şöyledir:

Konsolide Bütçe açığı 12 milyar lira, Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin açığı 23 milyar 850 milyon lira; toplam 35 milyar 850 milyon lira.

Buna karşılık toplam devlet harcamaları şöyledir:

Cari fiyatlarla Kamu İktisadi Teşebbüsleri ile birlikte Konsolide Bütçe'nin yatırım harcamaları 82 milyar 906 milyon lira, tüketim yani cari harcamaları ise 84 milyar 700 milyon liradır. Öngörülen toplam devlet harcamaları böylece 167 milyar 606 milyon liraya ulaşmış olmaktadır.

167 milyar 606 milyon liralık devlet harcamalarının, 35 milyar 850 milyon lira açık vermesi, yüzde 21.4 oranında bir açık demektir. Bugüne kadar bu oranda bir finansman açığı söz konusu olmamıştır.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin finansman durumu bütçeden de daha kaygı vericidir. 1975'te

Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin işletme açığı 10 milyar liraya yaklaşmıştır. 1976'da hiçbir yeni yatırım yapılmaya bile, Kamu İktisadi Teşebbüsleri'ni sadece çalışmaya devam ettirebilmek için bu kadar paraya, yani 10 milyar liraya ihtiyaç vardır.

1974 yılında, Cumhuriyet Halk Partisi hükümette bulunduğu sırada Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüsleri, açık vermez duruma getirilebilmişlerdi. Hem de bu alanda hiçbir reform yapmaya hükümetin vakti ve yapısı elverişli olmadığı halde, 1974'te Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin işletme açığı vermemesi sağlanabilmişti. Şimdi 38 milyarlık yatırım yapma görevi de Kamu İktisadi Teşebbüsleri'ne verildiğine göre, Teşebbüsler için sağlanması gereken kaynak, 48 milyar liraya çıkmış olmaktadır.

Bu 48 milyar lira için öne sürülen kaynaklardan, bizim görüşümüze göre, en hafif deyişle "kuşuklu" olanlar şunlardır: Dış proje kredisi olarak 7.5 milyar lira sağlanabileceği düşünülüyor. Geçen yıl aynı hükümet dış proje kredisi olarak 3 milyar 300 milyon kredi sağlayacağını ileri sürmüştü; oysa bunu ancak 2 milyar 200 milyon lira olarak gerçekleştirebilmiştir. Bu yıl bunun birdenbire 7.5 milyar liraya çıkması bize olanak dışı görünmektedir. Dış borçlanmanın 7.5 milyar lira olacağı ileri sürülüyor, geçen yıl 7 milyar ilân edilmiş, fakat ancak 1 milyar 300 milyon lira olarak gerçekleşme sağlanabilmiştir. Bu durumda bu yıl için ileri sürülen tahminlerin de aşırı ölçüde iyimser olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Altın Yumurtlayan Tavuk Kesilecek mi?

Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin otofinansmanı için 2 milyar 540 milyon lira öngörülüyor ve anlaşılan, Hükümet bazı Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin hisselerini satışa çıkararak bunu sağlamayı düşünüyor. Bunun ne kadar yanlış olacağı bir yana, bu aslında bir otofinansman değildir, bir işletmenin verimli işletmecilik anlayışı içinde kendi kendini finanse etmesi değildir. Bu, altın yumurtlayan tavuğun kesilmesi demektir; ve devlet sektörünü gelecekte kaynak yaratıcı kuruluşlardan yoksun bırakma pahasına, seçime kadar geçecek zamanı kazanabilmek için, kamu iktisadi kuruluşlarının haraç-mezat satışa çıkarılması demektir. Kaldı ki, bunun gerçekleşebileceği de çok şüphelidir. Sayın Bakan'ın bu sabahki konuşmalarında bu konuda çelişkili ifadeler görmek bize bir ölçüde umut verdi, acaba Hükümet de bunları satışa çıkarmakta tereddüde mi düştü diye... Bizim inancımıza göre Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nden çoğuna, Hükümet'in söz verdiği yüksek kâr garantisi ile bile alıcı bulunamayacaktır, çünkü ancak yüzde 8-9 oranında bir kâr garantisi söz konusudur. Oysa Türkiye'nin bozuk düzeninde bir insanın parasını bundan çok daha yüksek oranda değerlendirme olanağı vardır. Demek ki, ancak gördükleri iş gereği yüksek oranda kâr sağlayabilen az sayıda bazı Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin hisselerinin özel kişilere devri olanağı sağlanabilecektir; bu da devletin kendini önemli bir kaynaktan yoksun bırakması, yani bir-bir buçuk yılı kazanabilmek uğruna devletin geleceğini mahvetmesi, devlet sektörünün geleceğini ipotek altına alması, altın yumurtlayan tavuğu kesmesi demek olacaktır.

1975'te Devlet Yatırım Bankası, Kamu İktisadi Teşebbüsleri finansmanına ancak 6 milyar 100 milyon liralık bir katkıda bulunabilmişti. Bu katkının 1976 yılında 10 milyar lira olarak öngörülmesi yüzde 64'lük bir artış anlamına gelir ki, biz bunu da aşırı ölçüde iyimser, hatta olanaksız buluyoruz.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin finansman kaynakları arasında 10.5 milyar liralık bir fon teşkili Bütçe'yle öngörülüyor. Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin finansmanı için böyle bir fon ilk kez 1974 Bütçesi'yle Cumhuriyet Halk Partisi hükümetteyken öngörüldüğü sırada, Adalet Partisi bunu itirazlarla karşılamıştı ve hatta bizzat bugünkü Sayın Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon o zaman bunun Anayasa'ya aykırı olduğunu iddia etmişti. Fakat şimdi ne görüyoruz? Aynı Sayın Yılmaz Ergenekon Maliye Bakanı olarak bu yıl Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin finansman açığını karşılamak üzere, hem de abartılmış ölçüde bir fon teşkili yoluna gitmektedir, üstelik bu fonun içeriği de belli

değildir.

Bu gerçekler –gerçek olduğuna inandığımız bu veriler ve olanaksızlıklar– karşısında Kamu İktisadi Teşebbüsleri yatırımlarında maalesef büyük düşmeler olması beklenmelidir. Zaten geçen yıl da, 1975 yılında da, 25 milyar liralık Kamu İktisadi Teşebbüsleri yatırımları için Hükümet ancak 23 milyar lira harcama yapabirmiştir. Kamu İktisadi Teşebbüsleri yatırımlarının temel yatırım niteliği göz önünde tutulursa, bu kesimdeki tıkanıklığın ekonomiye yansması çok büyük olacaktır, çok zararlı olacaktır. Onun için bu kaygılarımızı üzüntü ile belirtiyoruz.

Devlet Kuruluşlarına "Yetişmiş Militan" Yerleştiriliyor

Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin bu hükümet elinde kaynak yaratabilmesi önündeki bir başka engel, bir siyasal engel de bu hükümetin partizanlığıdır ve özellikle devlet sektörünü, partizanlık için bir araç veya bir alan olarak, büyük bir sorumsuzlukla kullanmasıdır. Korkarız ki o yüzden de Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin yatırımları büyük ölçüde aksayacaktır.

Son günlerde cevaplarını maalesef Hükümet'ten alamamakla birlikte, bazı belgeler, kanıtlar açıkladık. Bu belgeleri, kanıtları yalnız biz açıklamadık. Resmen görevi dolayısıyla açıklayan bazı kamu görevlileri de oldu. Ona rağmen Hükümet, cevap verebilecek durumda olmadığı için bu konuları cevapsız geçirdi. Bilindiği gibi, Hükümet ortağı partilerden biri ve o partinin yan kuruluşları niteliğinde olan bazı dernekler, açıkça, resmen yazılar yazarak, yer yer belediye hoparlörlerinden, Sayın Başbakan'ın deyişiyle "ilânat" vererek, Kamu İktisadi Teşebbüsleri için "yetişmiş militan Ülkücü" aramaktadır. Kamu İktisadi Teşebbüsleri'ne ancak İş ve İşçi Bulma Kurumu aracılığı ile ve objektif ölçülerle işçiler alınması yasa gereği olduğu halde, bu kuruluşlar, yasadışı yollardan militan işçilerle, "militan yetişmiş Ülkücüler"le doldurulmaktadır. Bu da, Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin Cephe Hükümeti elinde, kâr sağlayabilmesine, kaynak yaratabilmesine, kendi kendini finanse edebilmesine önemli bir engeldir.

Hükümetin Müsrifliği

1976 Bütçesi'nin gerçekleşme olanakları üzerinde tahmin yürütürken, 1975 Bütçesi'ne israf açısından bakmakta yarar vardır. 1975 yılı bütçesinin cari harcama gerçekleştirmeleri, başlangıç ödeneklerini yüzde 17.9 oranında aşmıştır. Buna karşılık "yatırımcı" denilen Cephe Hükümeti döneminde yatırım harcamaları, başlangıç rakamlarının yüzde 10.9 oranında gerisinde kalmıştır. Geçen yıl Bütçe'nin yüzde 46'sı cari harcamalara ayrıldı diye düşünülürken, bunun yıl sonunda yüzde 52'ye çıktığı görülmüştür. Yine geçen yıl yatırımlara yüzde 23.8 kaynak ayrıldı diye düşünülürken, bunun da yıl sonunda, sözüm ona "yatırımcı" Hükümet'in elinde yüzde 20'ye düştüğü görülmüştür. O nedenle 1976 Bütçesi'nin de başlangıçtaki cari harcama ve yatırım dağılımına güvenme olanağı yoktur.

Gelir tahminlerinin bu yıl geçen yıldan da çok şişirildiği ve Hükümet'in, geçen yıl içinde açıkça ortaya çıkan israfçı karakteri göz önünde tutulursa, geçen yıl olduğu gibi, bu yıl da, yatırımların büyük ölçüde aksayacağını söylemek için kâhin olmaya gerek yoktur; dolayısıyla işsizlik de, geçen yıl olduğu gibi 1976 yılında artmaya devam edecektir.

Bütçe Sosyal Adaletçi Değil

Bu bütçenin sosyal adaletçi, refahı tabana yayıcı bir bütçe olduğu Hükümet yetkililerince ileri sürülüyor. Oysa, bizim bildiğimiz, Sayın Başbakan'ın sosyal adalet bakımından ele aldığı, yıllardır temel olarak ele aldığı unsurların başında "işsize iş bulma" gelir. Oysa bu enflasyonist Bütçe, hele bu müsrif Hükümet'in elinde, geçen yıl zaten çok artmış olan işsizliği büsbütün artıracaktır; o açıdan maalesef sosyal adaletçi olmayacaktır, olamayacaktır.

Ayrıca, sözlerimin başında belirttiğim gibi, bu bütçe kendi rakamlarıyla 1976 yılı içinde yüzde 20 oranında fiyat artışı öngörmektedir. Hükümet'in bir süre önceye kadar diline doladığı, fakat artık

pek üzerinde konuşmadığı bir konu da 1975 yılındaki fiyat artışlarıdır. 1975 yılında güya fiyatların yükselme hızı düşüyordu, büyük ölçüde düşüyordu, enflasyon hızı kesilmişti. Oysa şimdi bu hükümet zamanında Devlet İstatistik Enstitüsü'nce de Ticaret Bakanlığı Konjonktür Dairesi'nce de yayınlanan resmi rakamlar bize gösteriyor ki, bütün övünmelere, boş sözlere rağmen, 1975 yılında fiyat artışları 1974 yılının üstüne çıkmıştır. Bu artık kesin bir devlet gerçeğidir.

Demek ki, 1975'te fiyatlar yaklaşık olarak yüzde 20 yükseldi; bu yıl da en az yüzde 20 yükseleceğini Bütçe'nin kendisi belirtiyor. Öyleyse 1975'te ve 1976'da fiyatlar toplam olarak yüzde 40 yükselecek demektir. Oysa, örneğin, kamu görevlilerinin aylıklarıyla ilgili olarak katsayı yükseltilmemiştir. Neden yükseltilmemiştir? Hükümet söyledi, "Biz fiyatları yükseltmiyoruz ki katsayıyı yükseltelim" dedi. Oysa fiyatlar yükseldi, katsayı olduğu yerde duruyor. Kamu görevlilerinin katsayısı olduğu yerde duruyor. Tabii, emeklilerin aylıkları da, ona göre, olduğu yerde duruyor.

Yine bu hükümet, "enflasyonu önleyeceğim, fiyat artışlarını durduracağım, durdurdum" gerekçesiyle, mazeretiyle, köylülerin gelirini de büyük ölçüde kıstmıştır ve köylülerden de büyük çoğunluğunun gelirinde hiçbir artış olmamıştır.

Demin bu kürsüden, pamuk üreticisinin "kara yılı" olarak ifade edilen 1974 yılına oranla 1975'te pamuk üreticisine taban fiyat olarak on para zam verilmemiştir, hiç zam verilmemiştir; bu, herkesin bildiği bir gerçektir; ama geçen yıl fiyatlar yüzde 20 yükselmiştir; bu yıl da yüzde 20 yükselecektir.

Buğday üreticisi geçen yıl ancak yüzde 10 zam alabilmiştir; üzüm yetiştiren, bağcılık yapan, incir yetiştiren yurttaşlarımız ise hiç zam alamamışlardır. Karadeniz'de fındık üreticisi ancak yüzde 3 dolayında zam alabilmiştir geçen yıl; ama geçen yıl fiyatlar yüzde 20 artmış, bu yıl da yüzde 20 artacak. Demek ki, bu bütçe kamu görevlisine refah getirmeyecek, bu bütçe köylüye refah getirmeyecek, bu bütçe işçiye refah getirmeyecektir. O açıdan da sosyal adaletçi olamayacaktır.

1974'te Cumhuriyet Halk Partisi hükümette bulunduğu sırada, asgari ücretlere yapılmış olan büyük zam, böylelikle, Cephe Hükümeti'nin fiyatları artırması nedeniyle etkisini şimdiden büyük ölçüde yitirmiştir.

Şaşılacak olan şudur; 1974 yılında, o zamanki Adalet Partisi sözcüsü, bugünkü Adalet Partili Maliye Bakanı Sayın Yılmaz Ergenekon, 1974 fiyatlarına göre kamu görevlileri aylıkları için katsayının 11 olması gerektiğinde, sosyal adalet açısından, refahı tabana yayma açısından bunun zorunlu olduğu üzerinde, ısrar etmişti. Şimdi aynı zat Maliye Bakanı'dır ve arada geçen dönemde fiyatlar yüzde 20 artmıştır; bu yıl da, onun üstüne yüzde 20 daha artacağı Bütçe'de belirtilmektedir; fakat bırakınız katsayıyı 11'e yükseltmenin kendisi tarafından kabul edilmesini, Cumhuriyet Halk Partili arkadaşlarımızın, "11 yapmayacaksanız, bari 10 yapın" yolundaki önerileri bile, Maliye Bakanı'nca ve Cephe Partilerince reddedilmiştir.

Gerçi Sayın Bakan, "Biz katsayıyı yükseltmeyeceğiz, ama asgari geçim indirimini yükselteceğiz" diyor. Asgari geçim indirimi başka bir şeydir, katsayı başka bir şeydir. Asgari geçim indirimi, sosyal sonuçları da olan bir teknik konudur, bir vergi meselesidir. Asgari geçim düzeyindeki yurttaşlara bir ölçüde ferahlık sağlarken, çok zengin bazı kimseleri de o ferahlıktan yararlandıran, kendi içinde sosyal adalete ne kadar uygun olduğu tartışılabilir olan bir mekanizmadır. Aslında bugünkü yaşam koşulları karşısında sosyal adaletin gereği, bir yandan, asgari geçim indirimini yükseltmek, bir yandan da katsayıyı yükseltmektir. Asgari geçim indirimi fiyat artışlarının olumsuz etkisi karşısında kullanılması gereken katsayının alternatifini haline getirilemez.

Bu sıraladığım gerçekler de gösteriyor ki, bu bütçe, belki, zaten müreffeh olan sınırlı bir zümre dışında, kimseye refah getirmeyecektir. Hele refahı tabana yaymak şöyle dursun, "tabanda" denen insanları büsbütün geçim sıkıntısı içine sokacaktır. Bu matematik bir gerçek olarak, maalesef

şimdiden görülmektedir.

II. CEPHE HÜKÜMETİ DÖNEMİNDE EKONOMİ

Değerli arkadaşlarım,

Cephe Hükümeti'nin göreve gelmesiyle birlikte, Türkiye, üç alanda birden, günden güne yoğunlaşan bir bunalım sürecine girmiştir. Ekonomik alanda bunalım sürecine girmiştir; iç durum bakımından bunalım sürecine girmiştir; dış ilişkileri bakımından bunalım sürecine girmiştir. Tabii, başka alan da kalmamaktadır.

Şimdi ilkin ekonomik durum üzerinde ve ekonominin, Cephe Hükümeti işbaşındayken, nasıl bunalıma sürüklendiği üzerinde, resmi rakamlara dayanarak duracağım.

Acı Gerçekler Saklanamıyor Artık

Demirel Hükümeti, Sayın Demirel Başkanlığı'ndaki Cephe Hükümeti, ekonomik konularda, ilk birkaç ay çok iddialı konuşmuşlardır. Fakat, artık giderek, acı gerçekleri saklayamaz duruma gelmişlerdir. Bunun yarattığı çaresizlik içinde şimdi Hükümet, resmi belgelerde tahrifat yaparak, ekonomik gerçekleri saklama çabası içine girmiştir. Tabii resmi belgelerde tahrifat yaparak ekonomik gerçekler yurttaştan saklanamaz. Resmi belgelerde tahrifat yaparak, ancak Başbakan gerçekleri kendi kendinden saklayabilir. Sayın Bakanlar kendi kendilerinden saklayabilirler. Bir gece vakti Devlet Planlama Teşkilâtı'ndan çıkmış, Yüksek Planlama Kurulu'ndan çıkmış belgeleri Hükümet, açıkça suç niteliğinde tahrifatla değiştirse bile, ertesi sabah uyandığında yurttaş, bir devlet çiftliğinin ürettiği, satışa çıkardığı süte bir hamlede yüzde 20, ayrına yüzde 100 zam geldiğini çarşıda görürse; traktör almaya giden vatandaş bir hamlede devlet eliyle satılan traktöre yüzde 10-15 zam geldiğini görürse; nazari olarak 250 liraya satılması gereken kömürü, kış ortasında aylarca bekleyip alamadıktan sonra, soğuktan donmamak için 700-800 liraya almak zorunda kalırsa, suç işlemek pahasına Yüksek Planlama Kurulu'nun belgeleri ne kadar tahrif edilirse edilsin gerçekler –ekonominin katı gerçekleri– vatandaştan saklanamaz.

Vatandaş bunu cebinde duyar, midesinde duyar, yüreğinde duyar.

Aslında bu konuda bir komedi oynanıyor, arkadaşlarım.

Sayın Başbakan beyanat veriyor: "Hiçbir şeye zam olmayacaktır. Zam olacak yolundaki haberler yalandır" diyor. Televizyon bunu veriyor. Hemen arkasından, aynı televizyon ekranında, o gün, hem de bazı devlet mamullerine yapılan zamlar ilân ediliyor.

Sayın Demirel, "Zam yapılmayacaktır" diyor. Ertesi gün traktör fiyatına yüzde 15 zam geliyor. Aslında bu kadar zam da nazari. Çünkü herkes biliyor ki, Türkiye'nin bozuk ve gitgide daha bozulan dağıtım düzeni, pazarlama düzeni içinde, traktör resmi fiyatların çok üstünde satılmaktadır.

Sayın Başbakan, "Hiçbir şeye zam yok" diyor. Hemen arkasından, yalnız gazeteler değil, radyo ve televizyon da elektrikli ev araçlarına, gereçlerine gelen zamları sıralıyor.

Sayın Başbakan, "Hiçbir şeye zam olmayacak" diyor. Radyo ve televizyon hemen arkasından Orman Çiftliği üretimine yapılan zamları açıklıyor.

Sayın Başbakan, "Hiçbir şeye zam olmayacaktır" diyor. Süte yüzde 20, ete yüzde 25-35, tavuğa yüzde 30, sabuna yüzde 30, biraz önce belirttiğim gibi ayrına yüzde 100 zam geliyor.

Köylünün pamuğuna geçen yıl, fiyatlar yükselmeyecek diye hiç zam verilmedi; ama Sayın Demirel, "Zam gelmeyecek" diyor, ertesi gün köylünün 1974 fiyatları ile kendisinden alınmış pamuğundan yapılan ipliğe yüzde 30-35 zam geliyor.

Sayın Başbakan, "Zam olmayacaktır" diyor. Ertesi gün cam fiyatlarına zam geliyor. "Zam olmayacaktır" diyor. Ertesi gün demire zam geliyor, keresteye zam geliyor...

(HASAN CERİT [Adana, chp] – Mobilya...)

(HİLMİ TÜRKMEN [Samsun, chp] – Rüşvete zam geliyor.)

Böylece değerli arkadaşlarım, bütçe yılı sona ererken, "zam yok, fiyatlar yükselmüyor" masalına inanacak, kala kala, belki de bir tek Hükümet üyeleri kalmıştır. O da eğer kendi hükümetleri zamanında yetkili devlet müesseselerinin bu konuda yayınladıkları rakamları, belgeleri okumadıysa... Bütçe yılı sona ererken, ekonomik yaşamın bu gerçekleri, biraz önce belirttiğim gibi, bırakınız söylevleri, resmi belge tahrifatı ile bile artık gözden saklanamayacak duruma gelmiştir.

Enflasyon Hızı 1974'ten Yüksek

Sayın Demirel, hükümeti kurduktan birkaç ay sonra Senato seçimlerine giderken diyordu ki: "Biz yüksek bir enflasyon hızı devraldık Cumhuriyet Halk Partisi'nden, fakat bunu çok düşük düzeye indirdik." Ne kadar düşük düzeye indirmiş, kendisinin bu kürsüden bu vesile ile lütfedip, ama devletin belgelerine dayanarak, açıklamasını bekliyoruz.

Bütçe yılı sona ererken görülmüştür ki, enflasyon hızı 1974'ten daha yüksektir. Oysa, 1975 yılında enflasyon hızının 1974'tekinden daha yüksek olmasının hiçbir mazereti yoktur. Çünkü, 1974 yılı, yani Cumhuriyet Halk Partisi'nin Milli Selamet Partisi'yle birlikte hükümet kurduğu yıl, dünyada 1930'lardan beri görülmemiş bir ekonomik bunalımın doruğuna çıktığı yıldır. Başta petrol olmak üzere bütün temel maddelerin, hammaddelerin fiyatları 1974 yılında büyük ölçüde yükseliyordu ve eski Demirel Hükümetleri yüzünden Türk ekonomisi büyük ölçüde dışa bağımlı duruma geldiği için de dünyadaki fiyat artışları olduğu gibi, hatta daha büyümüş olarak, Türk ekonomisine yansıyor.

Yine 1974'te Cumhuriyet Halk Partisi hükümet kurduğu zaman, bir Demirel Hükümeti'nin 1970'te yapmış olduğu devalüasyondan o yana zorunlu olan, fakat sözüm ona yapılmayan, piyasada gerçekleştiği halde resmi istatistiklerde bir ölçüde gizlenen fiyat artışlarını resmileştirme görevi ve sorumluluğu da 1974'te kurulan ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin başında bulunduğu hükümete yüklenmişti.

1975'te ise ne oldu? Bütün dünyada enflasyonun hızı kesildi, enflasyon hızı düşmeye başladı, fiyat artış hızları düşmeye başladı. Böyle bir yılda Demirel Hükümeti enflasyon hızını 1974'ten daha yüksek bir düzeye çıkarabilmeyi başarabilmiştir.

Bunu, dünyadaki durumla ilgili bir karşılaştırma yaparak da Yüce Meclis'in dikkatlerine sunmak isterim: 1974 dünyada nasıl bir yıldır, 1975 nasıl bir yıl olmuştur, fiyatlar bakımından?

Japonya'dan başlayalım. 1973 yılında Japonya'da fiyat artışları yüzde 11.7; 1974'te yüzde 25; 1975'te yüzde 12.2 olmuştur.

İtalya'da fiyat artışları 1973'te yüzde 10.8; 1974'te yüzde 19.5; 1975'te yüzde 16.6'ya iniyor.

Fransa'da fiyat artışları 1973'te yüzde 7.1; 1974'te yüzde 13.5; 1975'te yüzde 11.5'e iniyor.

Amerika Birleşik Devletleri'nde 1973'te fiyat artışları yüzde 5.5; 1974'te yüzde 11.5'e yükseliyor; 1975'te yüzde 8'e düşüyor.

Federal Almanya'da (ekonomik bakımdan en istikrarlı ülkelerden biri) 1973 yılında fiyat artış hızı yüzde 7; 1974'te yüzde 7.5; 1975'te ise yüzde 5.6'ya düşüyor.

Demek ki, bütün dünyada eğilim belli, fiyatlar eğrisi belli: 1973'te fiyatlar nispeten düşük, 1974'te alabildiğine yükseliyor, 1975'te ise fiyat artış hızı büyük ölçüde düşüyor. Bunun çok nadir istisnalarından biri hangisi? Cephe Hükümeti yönetiminde Türkiye!..

Türkiye'de fiyatlar 1975'te, 1974'teki artış hızının da üstüne çıkmıştır.

Şimdi bunun birkaç kanıtını devlet belgelerine dayanarak Yüce Meclis'e sunmak isterim. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün en son rakamlarına göre –ki Ticaret Bakanlığı Konjonktür Dairesi'nin en son rakamları da bunları yaklaşık olarak doğruluyor– 1974 ve 1975 yıllarında bazı büyük kentlerde fiyat artışları şöyledir:

Ankara'da 1974'te yüzde 18.5; 1975'te yüzde 20.1.

İstanbul'da 1974'te yüzde 16; 1975'te yüzde 18.9.

İzmir'de 1974'te yüzde 17.8; 1975'te yüzde 20.5.

Eskişehir'de 1974'te yüzde 16.9; 1975'te yüzde 21.3.

Diyarbakır'da 1974'te yüzde 19; 1975'te yüzde 19.3.

Hükümet bunu acaba nasıl tevil edebilir? Sayın Maliye Bakanı'nın ağzından –kendilerinden özür dilerim, belki bazı politikacılardan beklenebilecek, fakat Planlama Teşkilâtı'ndan gelen bir uzmana yakışmayacak– bir tevil dinlemiş bulunuyoruz.

Sayın Maliye Bakanı, "Bu tüketici endeksleri bütün yurda şamil değildir" buyuruyorlar. Yani, sadece şu verdiğim örneklere göre, Ankara'da, İstanbul'da, İzmir'de, Eskişehir'de ve Diyarbakır'da fiyatlar 1974'e göre yükselecek; Türkiye'nin geri kalan kısmında büyük ölçüde düşecek!.. Buna Sayın Maliye Bakanı inansa bile, Türkiye'nin geri kalan kısmında yaşayan yurttaşlarımız inanmazlar.

Öte yandan Cephe Hükümeti, bir süre, toptan eşya fiyatlarındaki artışın düşük kaldığı iddiasıyla kendi kendini avutmuş ve halkı aldatmaya kalkışmıştır.

Toptan eşya fiyatları yurttaşın karnını doyurmaz. Yurttaşı perakende eşya fiyatları ilgilendirir. Toptan eşya fiyatı ile perakende eşya fiyatı arasındaki fark, yurttaşın, tüketicinin cebine gitmez; aracının, sömürücünün cebine girer.

Toptan eşya fiyatları alabildiğine düşük görünecek, tüketici açısından önem taşıyan fiyatlar, geçim endekslerine yansıyan fiyatlarsa alabildiğine yükselecek; bundan bir hükümetin kıvanç değil, utanç duyması gerekir.

Cumhuriyet Halk Partisi hükümetteyken böyle bir durum, böyle bir çelişki, böylesine büyük bir fark yoktu. Toptan eşya fiyatları ile perakende eşya fiyatlarındaki artış hızı birbirini çok yakından izlemekteydi. Eğer ikisinin arası büyük ölçüde açılmışsa o ülkenin ekonomisinde ve sosyal durumunda bir hastalık başlamış demektir.

Ayrıca oecd dahil bütün ülkelerde hayat pahalılığının ölçüsü olarak kullanılan endeksler perakende, yani tüketici fiyat endeksleridir.

(HASAN ÖZÇELİK [Ankara, ap] – Bir şey kalmamıştı ki ortada...)

Değerli arkadaşlarım, şimdi "bir şey kalmamıştı" dedi Adalet Partili bir arkadaşımız; ben de tam yoklar konusuna gelmişim. Hükümet istediği kadar, "Artık memleketimizde yok yoktur" desin; istediği kadar "fiyatlar yükselmiyor" diye kendi kendini aldatsın; kış ortasında kömürsüz kalan yurttaş, devletin kömür satış yerlerinde sözüm ona 250 liralık kömürü aylarca alamayınca, eğer gücü yetiyorsa serbest piyasadan 700-800 liraya kömürü almaya mecburdur.

Hükümet'çe ilân edilmiş resmi fiyatı 280 kuruş olan bir gübreyi, çiftçi, yine yokluk nedeniyle, ancak 350 kuruşa alabilmektedir.

Yokluk nedeniyle bazı tarım ilâçları, Hükümet'in ilân ettiği fiyatın yüzde yüz üstünde satılmaktadır. Kaldı ki artık toptan eşya fiyatları endeksi de Hükümet'in sözünü eskisi kadar dinlemez olmuştur.

Nitekim, 1975 yılı sonunda (1975'in son üç ayında) toptan eşya fiyatları endeksindeki artış, 1974'ün son üç ayının üstüne çıkmıştır. 1974'te Sayın Demirel'in Cephe Hükümeti'nin bazı sözcülerinin, "büyük enflasyon yılı" dedikleri 1974 yılının son üç ayında toptan eşya fiyatlarındaki artış 5.2 puandan ibaret iken, 1975 yılının son üç ayında toptan eşya fiyatları 20.4 puan birden artmış bulunmaktadır.

Sayın milletvekilleri, gerçek şudur: Enflasyon bir anda ortaya çıkmaz ve enflasyon bir anda ortadan kalkmaz. Hiçbir hükümetin işbaşına geldiği gün elinde bir sihirli değnekle enflasyonu durdurma gücü yoktur. Eğer Cephe Hükümeti'nin ilk aylarında enflasyon hızı kesilmiş ise, bu, 1974 yılının ikinci yarısında, Cumhuriyet Halk Partisi'nin başında bulunduğu Hükümet'in izlediği mali politika sayesinde, 1974 Haziranı'ndan başlayarak enflasyon hızının kesilmiş olmasının sonucu idi.

Demirel Hükümeti birkaç ay memlekette onun çalımını yaptı. Senato seçimine onun çalımı ile gitti... Ama ne zaman ki bu Hükümet birkaç ay işbaşında kaldı ve kendi ekonomik ve mali politikasının sonuçları ortaya çıkmaya başladı –işte resmi rakamlar ortada–, 1974'ün sonunda ancak 5.2 puan artan –bırakıyorum geçim endeksini– toptan eşya fiyatlarında, 1975'in son üç ayında 20.4 puan birden artış oluyor.

Cephe Hükümeti'nin ilk aylarında enflasyon hızının kesilmiş gibi görünmesinin başka bazı nedenleri de vardı. Cephe Hükümeti yalnız Cumhuriyet Halk Partisi'nin izlemiş olduğu mali politikanın, bedelini sosyal adaletten ödemeksizin enflasyon hızını kesmedeki başarısının sonucunu, semeresini toplamakla kalmadı, enflasyon hızını bir süre için kesmiş gibi görünebilme uğruna çok tehlikeli bazı çözümlere de başvurdu. Örneğin, Merkez Bankası kasalarında büyük döviz rezervleri bulunmakta idi. Demirel Hükümeti ne yaptı? Gelir gelmez, ne kadar döviz buldu ise Merkez Bankası'nın kasalarında, şu kadarı demir-çelik tüccarına, bu kadarı tüketim mallarına diyerek harcamaya başladı. O sayede belki bir süre için enflasyon hızını kesilmiş gibi gösterdi. Bu, bir ağrıyı, zehirli uyuşturucu madde ile tedavi etmeye benzer. Uyuşturucu maddenin etkisi kalktıktan sonra ağrı daha kötü bir biçimde ortaya çıkar, nitekim 1975 yılı sonunda öyle ortaya çıkmıştır.

Aynı şekilde, Cephe Hükümeti, yine o dövizleri sorumsuzca harcarken ithal malı dampingi yapmıştır piyasaya... Senato üçte bir yenileme seçimlerine giderken aldatici, geçici ve birkaç ay sonrası için son derecede tehlikeli bir tutuma girerek ithal yolu ile, yani taşıma su ile, mal bolluğu görüntüsü yaratmıştır. Onun sonucu ilk kez ülkemizde biriken stok miktarı resmi program rakamlarına göre 11 milyar lira dolayına çıkmıştır. Şimdi o taşıma suyun kaynağı kesilince, durum bütün acılığı ve açıklığı ile ortaya çıkmıştır.

Yine Hükümet'in enflasyon hızını bir süre kesmiş gibi görünebilmesinin bir başka nedeni, bu geçici görüntünün bedelini Kamu İktisadi Teşebbüsleri'ne yüklemiş olmasıdır. Ama bunun sonucu ne olmuştur? Devlet, Hükümet'in söz verdiği yatırımlardan çoğunu yapamamıştır; o yüzden de yatırımların artış hızı kesilmiştir ve işsizlik artmıştır.

Programda Tahrifat

Şimdi Cephe Hükümeti, yıllık programda, bu program metni Yüksek Planlama Kurulu'nda imzalanıp çıktıktan sonra (ne söylediğimi bilerek konuşuyorum arkadaşlarım. Yüksek Planlama Kurulu'nda görüşüldükten, müzakeresi bittikten, imzaları atıldıktan sonra), o metin üzerinde tahrifat yapmak suretiyle, bu gerçekleri gözden saklamaya çalışıyor. Nasıl yapıyor bunu? Bir-iki örnek vermek isterim.

1976 Programı'nın hile karışmadan, yani değiştirilmeden önceki metninde şöyle bir cümle var: "1970 yılından başlayarak, (yani yine Sayın Demirel'in ve Adalet Partisi'nin hükümette bulunduğu dönemden başlayarak) gerek dış ekonomik gelişmeler, gerek iç ekonomide uygulanan politika kararlarının etkisiyle giderek hız ve süreklilik kazanan fiyat artışları, 1974 yılı haziran ayından başlayarak (yani Cumhuriyet Halk Partisi'nin kurduğu hükümetin beşinci ayından başlayarak) hızını azaltmıştır."

Bu gerçeğin bir resmi devlet metninde dürüstçe ortaya konmasına Cephe Hükümeti tahammül edememiştir. Dediğim işlemler yapıldıktan sonra Bakanlar Kurulu kararında yaptıkları değişikliğe benzetmek ihtiyacı ile geri dönüp resmi belgede tahrifat yoluna giderek, bu cümlenin yerine şu şekilde sona eren bir cümle konulmuştur:

"... süreklilik kazanan fiyat artışları 1974 yılında artarak devam etmiş (aslındaki, "1974 Haziran ayından itibaren hızını azaltmıştır" sözü tersine çevriliyor), 1975 Nisan ayından itibaren hızı azaltılmış ve fiyat istikrarı sağlanmıştır."

Asıl metindeki cümle eğer gerçeklere dayanmıyor idi ise, niçin Hükümet üyelerince Yüksek

Planlama Kurulu'nda kabul edilmiştir? Niçin orada imzalanmıştır?

Bir bakıma denebilir ki, bunun üstünde durmanın ne gereği var. Cephe Hükümeti'nin plâna, programa önem vermediği belli... Adalet Partisi'nin öteden beri plâna, programa önem vermediği belli!.. Fakat, söz konusu olan, plâna, programa önem verip vermemenin çok ötesinde, bir suçtur. Devlet belgeleri üzerinde tahrifat yapma suçudur. Sayın Demirel, "Böyle bir şey olmadı" diyor. Kendine özgü üslupla yalanlıyor, 13 Şubat 1976 günü. Kendiliğinden de yalanlamıyor, gazeteciler soruyor Sayın Cumhurbaşkanı'nın yanından çıkarken. Gazeteciler bu konudaki haberlerle ilgili olarak kendisine bir soru yöneltiyorlar. Sayın Demirel aynen şunları söylüyor (Son Havadis'ten aldım):

"Rakamlar iyi şeyi gösteriyorsa bunları kötü şeyler gösteriyor diye ortaya atmak mümkün olabilir. (Sayın Demirel'in mantığı ve devlet anlayışı.) Buna karşı görüş çıkar. Rakamı kimse değiştirmez değiştirmez de, devletin arşivleri değişmez. Çünkü devletin arşivleri el değiştirir. Bugün siyasi iktidar olan yarın değildir. Yarın başkası gelir. Hiç kimse bu kadar cüreti göze alamaz ve açıklıkla ifade edeyim, değişen rakam filan yoktur" diyor Sayın Demirel.

Sayın Demirel'in davranışı, bizim devlet anlayışımıza göre oldukça garip... 11 Şubat günü gazeteler haberler yayınlıyorlar büyük başlıklarla: "Hükümet, Program'ı yasadışı yollardan değiştirdi" diyorlar. Bu haberler, doğrudan doğruya Devlet Planlama Teşkilâtı'nın iki daire başkanının Başbakan'a ve Yüksek Planlama Kurulu üyesi öteki Bakanlar Kurulu üyelerine gönderdikleri resmi yazıdaki iddialara dayanıyor.

Yine gazetelere göre hukukçular, bu işlemin "Türk Ceza Yasası'na göre resmi evrak üzerinde tahrif niteliğinde" olduğunu öne sürüyorlar.

11 Şubat günü Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreter Yardımcısı arkadaşım Deniz Baykal demeç veriyor. Demecinin bir yerinde şunları söylüyor:

"Böyle bir olayla plânlama tarihimizde ilk defa karşılaşılmaktadır. Planlama Teşkilâtı'nın görüşlerinden hoşlanmayan Hükümet, görüş ayrılıklarını Yüksek Planlama Kurulu'nda açıkça ortaya atıp tartışacağına, bir gece yarısı sessizce, kendisini Yüksek Planlama Kurulu'nun yerine koyarak, Program klişeleri üzerinde tahrifat yapma yolunu tercih etmiştir" diyor.

Bu sözler, hele bir hükümete yöneltildiği zaman, çok ağır ithamlardır; fakat Hükümet duymazlıktan geliyor, Başbakan duymazlıktan geliyor, üstünde bile durmuyor.

(HASAN SEVER [Çanakkale, chp] – Eski âdeti.)

Bakıyoruz ki... (Bakanlar Kurulu sıralarından "alıştık" sesinin gelmesi üzerine.) Siz alıştınız belki Sayın Demirel, ama biz böylesine sakat bir devlet anlayışına alışmadık ve inşallah alışmayacağız.

Bakıyoruz ki Sayın Başbakan duymazlıktan geliyor; çünkü cevap veremediği şeyleri duymazlıktan gelme huyu vardır...

(NURETTİN KARSU [Erzincan, chp] – Sıkıntı içinde.)

Onun üzerine 12 Şubat günü ben bir demeç veriyorum. Cumhuriyet Halk Partisi'nin Genel Başkanı olarak; ve o arada şunları söylüyorum:

"Bu, tarihimizde eşi görülmemiş bir sahteciliktir. Bu tahrifatla Demirel Hükümeti, bazı ekonomik ve sosyal gerçekleri değiştirmiştir. O arada ekonomiyi nasıl perişan duruma getirdiğini, hayatı ne kadar pahalılaştırdığını gözden saklamak istemiştir. Oysa bu konulardaki gerçekler, evrak sahteciliği ile gözden kaçırılmaz" diyorum. Ve devam ediyorum: "Hukuk devleti kurallarının ve demokratik ahlâkın işlemediği bir ülkede böyle sahteciliklere başvurduğu anlaşılan bir hükümet, bir gün bile yerinde duramaz" diyorum.

Bu sözlerimi gazeteler yayınlıyor, radyo yayınlıyor, televizyon yayınlıyor; Sayın Başbakan gene duymazlıktan geliyor veya önem vermiyor. Hükümet'ten gene tepki gelmiyor; ancak gazeteciler soru soruyor, o soruya cevaben, biraz önce okuduğum Demirel'ce sözleri söylüyor, Sayın Demirel.

Değerli arkadaşlarım, bu kadar ağır itham altında kalan bir hükümet, eğer kendine güveniyorsa, resmi belgeler üzerinde tahrifat yapmadığına inanıyorsa, bu işin üstüne yürür, yürümek zorundadır. Böyle iddiaların, ithamların hükümetçe "alıştık" diyerek...

(BAŞBAKAN SÜLEYMAN DEMİREL [Isparta] – Demedim öyle bir şey, demedim öyle bir şey.)

Alışmamanıza memnun olurum. Demin söyledim, itiraz etmediniz.

Nihayet bu kadar önemli bir konuda bir tepki gelebildi. Bu bile sevindiricidir.

(O arada Devlet Bakanı Seyfi Öztürk, yerinden "alıştık" diyenin kendisi olduğunu söyler).

Değerli arkadaşlarım, mesele anlaşıldı "alıştık" diyen Sayın Başbakan değilmiş. Devlet Bakanı Sayın Seyfi Öztürk'müş ve benim..

(DEVLET BAKANI SEYFİ ÖZTÜRK [Eskişehir] – İftiralarına alıştık, iftiralarına alıştık...)

Değerli arkadaşlarım, mesele anlaşıldı. Meğer Devlet Bakanı Sayın Seyfi Öztürk, benim "yalanlarıma, iftiralarıma alışık olduğumu" yerinden ifade etmiş. Kendisinin bu kürsüde birkaç yıl önce bana yönelttiği bir iftira vardı, benim Berlin gezimle ilgili olarak ve o iftirasını ispat edemezse kendisini "şerefsiz" ilân edeceğimi söylemiştim; kendisinin o iddiasının yalan olduğunu benimle birlikte Berlin'de dolaşan Türkiye Cumhuriyeti'nin başkonsolosu demeç vererek ortaya koydu.

(Gürültüler...)

Ben burada devletin belgelerine dayanarak gerçekleri dile getiriyorum, tahammül etmeye mecbursunuz...

Değerli arkadaşlarım, program metninde yapılan tahrifata birkaç kısa örnek daha vermek isterim.

Programda, plân ilkesine de uygun olarak, ham ve konsantre cevher ihracatının teşvik edilmemesi yolunda bir ilke, bir ifade yer alıyor.

Yani işlenmemiş madenin ihracının teşvik edilmemesi hükmü...

Fakat, Türkiye'nin ulusal menfaatlerini hiçe sayarak işlenmemiş maden ihracını da gerçekleştirmek isteyen Hükümet, programda usulsüz olarak yaptığı değişiklikle bu hükmü de metinden çıkarıyor.

Asıl metinde, eğitimle ilgili olarak okullar ve bölgeler arasındaki farklılıkların devam ettiği bildiriliyor; usulsüz olarak değiştirilen program metninden bu konudaki cümleler de çıkarılmış bulunuyor.

Yine, eğitimle ilgili bölümde, olumlu gelişmelere değinen ifadeler olumsuz hale getiriliyor, olumsuz gelişmelere değinen ifadeler de, tersine çevrilerek, olumlu hale getiriliyor. Bunlara benzer, programda yüze yakın sayfada değişiklik yapılıyor.

Şimdi, Sayın Başbakan'ın bu iddiaları nasıl karşıladığına bir daha bakalım:

"Rakamlar iyi şeyi gösteriyorsa bunları kötü şeyler gösteriyor diye ortaya atmak mümkün olabilir. Burada karşı görüş çıkar." Vesaire...

Yani, açıkça Başbakan demek istiyor ki, biz Hükümet olarak, iyi şeyleri gösteren rakamları kötü şeyler gösteriyor hale getirebiliriz, kötü şeyler gösteren rakamları da iyi şeyler gösterilmiş gibi bir görüntüye sokabiliriz.

(İSMAİL HAKKI KÖYLÜOĞLU [Ankara, ap] – Sana öyle geliyor.)

(chp sıralarından gürültüler.)

Hayır Başbakan'ınızın ifadeleri bu, bu anlama geliyor.

Değerli arkadaşlarım, hükümetlerin, bu şekilde, yalan ölçüsüne varan yorumlar, ters yorumlar yapmamaları gerekir, ama belki yapabilirler. Fakat devlet yalan söyleyemez, devlete yalan söyletemezler. Üstelik, onurlu, dürüst devlet memurları, imzaları altında kendi imzaladıklarından farklı bir metin yayınlanarak, devlet adına yalan söylemiş gibi gösterilemezler. Hiçbir hükümetin,

resmi belge tahrifatıyla devlet memurunu, millet karşısında yalancı gibi gösterme hakkı yoktur.

Kaldı ki, Devlet Planlama Teşkilâtı Daire Başkanları, bu konuda Başbakan'a ve diğer Yüksek Planlama Kurulu üyesi sayın bakanlara gönderdikleri yazıda şu gerçeği de hatırlatıyorlar:

"Toptan eşya fiyatlarındaki artışın, Haziran 1974'ten bu yana azalma gösterdiği, bir değer yargısı değildir. Toptan eşya fiyatlarındaki aylık sayısal durumun ortaya koyduğu bir gerçektir" diyorlar.

Hükümet, Devlet Planlama Teşkilâtı'nın, Yüksek Planlama Kurulu'ndaki Devlet Planlama Teşkilâtı Üyelerinin, görüşlerini, onların hazırladıkları metinleri kabul etmeye mecbur mudur? Elbette mecbur değildir. Ama onların imzasını, onların kabul etmedikleri bir metnin altına koymaya ve o şekilde yayınlamaya da hiçbir hükümet mezun değildir. Bu, ne yasaya sığar, ne de ahlâka sığar.

Şimdi, –iddialarımız çok açık– Sayın Başbakan temize çıkabilmek için ya bu iddialarda bulunduğumuz için bizden hesap sormaya mecburdur ya da kendisi hesap vermeye mecburdur. Köşeye sıkıştıkça "aman diyalog kuralım" demekle devlet yönetilmez. Diyalog başka şeydir, dürüstlük başka şeydir.

Değerli arkadaşlarım, bu konuda bu durumu alan insanlar, bu gerçeklerin, bu tahrifatın açıklanmasından sonra, "ne olmuş yani, başka hükümetler gelir, onlar başka türlü yorumlar" diyebilenler, hükümet idare etmek, devlet idare etmek şöyle dursun, bir demokratik hukuk devletinde dükkân idare edemezler; çünkü devlet gelir, dükkânda onların yakasına yapışıır.

(YÜCEL DİRİK [İzmir, ap] – Ama kaçmazlar iktidardan.)

Değerli arkadaşlarım, eğer bu konuda iddialarımız yanlışa, tekrar ediyorum, Hükümet'in bizden hesap sorması lâzımdır; iddialarımız doğruysa, Hükümet'in hesap vermesi lâzımdır.

Dosya elimizdedir, belgeler elimizdedir, iddialarımızı her an belgelerle ispat etmeye hazır durumdayız.

(HÜSEYİN SUAT SUNGUR [Bursa, ap] – Af Kanunu'yla bütün dosyalar kapandı.)

Siz af çıkartmazsınız ve bunların hesabını verme fırsatını Hükümet'e sağlarsınız.

chp'nin ve Cephe'nin Fiyat-Gelir Politikası

Değerli arkadaşlarım, hükümette bulunduğumuz sırada da söylediğim gibi, fiyat yükselişleriyle hayat pahalılığı her zaman aynı şey değildir. Bazen aynı şeydir; fakat her zaman aynı şey değildir.

1974 yılında Cumhuriyet Halk Partisi hükümetteyken, fiyat yükselişleriyle hayat pahalılığı aynı şey değildi; ama şimdi Cephe Hükümeti işbaşındayken, fiyat yükselişleri, hayat pahalılığı anlamına gelmektedir. Neden böyledir? Biz, fiyatları, dünya ekonomisindeki bunalımın gereği olarak ve devraldığımız ekonomik sorunların gereği olarak yükseltirken, halka bir söz verdik, dedik ki: "Türk ekonomisini batmaktan kurtarmak için, devlet sektörünü batmaktan kurtarmak için bazı maddelerin fiyatlarını yükselteceğiz; ama köylünün gelirini, işçinin gelirini, kamu görevlisinin gelirini fiyatlardan daha çok yükselteceğiz."

Bu sözü verdik ve bu sözü tuttuk.

Demirel Hükümeti ne yaptı?

"Biz fiyatları yükseltmiyoruz, onun için kamu görevlilerinin katsayısını da yükseltmiyoruz" dedi.

"Biz fiyatları yükseltmiyoruz, onun için pamuğun taban fiyatını da yükseltmiyoruz, üzümün taban fiyatını da yükseltmiyoruz, incirin taban fiyatını da yükseltmiyoruz" dedi.

Ama ne oldu? Hayat 1975'te yüzde 20 pahalılandı, kamu görevlileri, birçok köylüler ve birçok işçiler böylelikle hayat pahalılığının yükü altında ezilme durumunda kaldılar.

Biz 1974 yılında adaletli bir gelir politikası izledik. Bugün Cephe Hükümeti'ni oluşturan bazı partiler (başta Adalet Partisi olmak üzere) buna "enflasyonist politika" dediler. Oysa kendileri, hem adaletsiz gelir politikası izlediler, hem de 1974 yılındakinden daha hızlı bir enflasyon getirdiler ülkemize.

1975'te fiyatlar yüzde 20 dolaylarında yükselirken, bunun yükü altında ezilen, yalnız köylü değil, yalnız kamu görevlisi değil, aynı zamanda işçiler de oldu. İşçilerin gerçek ücretleri, yani sabit fiyatlarla, 1974 yılında yüzde 8.8 oranında yükselmişken. Cephe Hükümeti döneminde, 1975 yılında, yükselmek şöyle dursun, yüzde 2.3 oranında düştü. Bu da iki yılın ilk 9 aylık bölümlerinin karşılaştırmasıdır. 1975 yılında enflasyon hızı daha çok yılın son üç ayında artmaya başlamıştır. Korkarım ki bütün yılın hesapları ortaya kesin olarak çıktığında, daha da acı bir durum belirecektir.

Böylece "yokluk kalmadı", "enflasyonun hızı kesildi", "refah tabana yayıldı" gibi iddialar daha yıl sona ermeden iflas etmiştir.

"Bizim zamanımızda yokluk olmadı, olmayacaktır", "kuyruk olmadı, olmayacaktır" diyordu Sayın Demirel; fakat sanırım artık bunu da eskisi kadar kolaylıkla söyleyemeyecektir. Geçen gün, Adalet Partisi'ni ve Sayın Demirel'i en çok tutan bir gazetede, Son Havadis gazetesinde, birinci sayfada (görmeyenler varsa diye, getirdim, bakın göstereyim) şu başlık ve haber yayınlandı: "İstanbul'da kalorifer yakıtı bulunamıyor. 200 tanker fuel-oil almak için 15 gündür Ambarlı'da bekliyor." Ve kuyrukta bekleyen kamyonların resimleri var.

Başlık devam ediyor: "Bazı büyük fabrikalar yakıtsızlıktan durdu." Son Havadis gazetesinde resmin üzerinde kırmızı yuvarlak içinde bir başlık daha: "Yöneticimiz uyuyor mu?"

Şimdi, Sayın Demirel'i en yakından destekleyen, onu böyle Hükümet Başkanlıklarına falan değil, "triumvira"lara lâyük gören Son Havadis gazetesinin^[2] ağzıyla biz de soruyoruz: "Yok kalmadı, her şey bol, kuyruklar kalktı" diyen "yöneticimiz uyuyor mu?.."

Şimdi, değerli arkadaşlarım, ödemeler dengesinin 1975 yılındaki durumuna bakalım ve bunu 1974 yılıyla karşılaştıralım:

Dış Ticaret Açığında Rekor

1974 yılında 1 milyar 532 milyon dolar olan ihracatımız 1975 yılında 1 milyar 400 milyon dolara düşüyor. Yani, 132 milyon dolar eksiliş, 1974'ten 1975'e...

1974 yılında buna karşılık 3 milyar 777 milyon doları bulan ithalâtımız, 1975 yılında 4 milyar 750 milyon dolara yükseliyor. Yaklaşık olarak 1 milyar dolar artış...

Böylelikle 1975 yılında dış ticaret açığı 3 milyar 340 milyon dolarla rekor düzeye ulaşmış bulunuyor. 1976 yılı için acaba daha iyimser olunabilir mi? Belirtmek gerekir ki bu sabahki konuşmasında Sayın Maliye Bakanı bu bakımdan gerçekçi konuşmuştur: "Ödemeler dengesinin 1976 yılında tümü ile sıhhat kazanacağını ifade etmek yanlış olur" demiştir. Demek ki bizzat Sayın Maliye Bakanı, 1976 yılında da ödemeler dengemizdeki bu bozukluğun düzelebileceğini bekleyememektedir.

Dış ödeme dengemizdeki bu açıkları kapatabilmek için "dövizle çevrilebilir mevduat" gibi tehlikeli borçlanmalara gidiliyor. Merkez Bankası'nın üzerinde her an Demokles'in kılıcı gibi asılı duran tedbirlere gidiliyor ve daha da garibi, Türkiye'de mevduatın büyük ölçüde arttığı iddiası, bu el parasına dayanılarak, yabancılardan bir süre için Türkiye'ye ödünç getirilmiş, Merkez Bankası'na ödünç getirilmiş paralara dayanılarak ileri sürülüyor. Oysa, dövizle çevrilebilir mevduat çıkarılacak olursa –ki bunu kendi tasarrufumuzun ortaya çıkardığı bir mevduat sayma olanağımız elbette ki yoktur– o zaman 1975 yılında mevduat artışının ancak yüzde 3 dolaylarında kaldığı görülür.

1974 yılında dünya petrol fiyatlarındaki olağanüstü artış dolayısıyla sırf petrol için 600 milyon dolar fazladan dış ödeme yapmak zorunda kalmışlık. Ona rağmen hükümetten ayrılırken, 1 milyar 900 milyon dolar tutarında brüt döviz rezervi bırakmıştık. Bu rezerv şimdi, görünüşte 1 milyar 165 milyon dolara, gerçekte ise 180 milyon dolara inmiştir. 1 milyar 900 milyon dolar brüt döviz rezervi, Demirel Hükümeti'nin birinci yılı sona ermeden, 180 milyon dolara inmiştir. Çünkü rezerv gibi gösterilen dövizin içinde 986 milyon dolarlık bölüm, "dövizle çevrilebilir mevduat" denilen ve bir kısmı da sakıncalı yollardan sağlanan ödünç dövizlerdir.

1975 yılı, dışarıdan Türkiye'ye işçi dövizlerinin gelişinin azalmaya başladığı bir yıldır. 1975 yılı, ithalâtımızın büyük ölçüde arttığı, ihracatımızın azaldığı ve aradaki açığın görülmemiş ölçüde arttığı bir yıldır. Ona rağmen sanki dış ödemeler dengemizde hiçbir sıkıntımız yokmuş gibi, sanki döviz rezervlerimizin erimesi söz konusu değilmiş gibi, akıl almaz bir sorumsuzluk ve müsriflikle ithalât yoluna gidilmiştir. Eğer yapılan ithalât, üretime dönük ithalât olsaydı, buna elbette ancak sevinmek gerekirdi. Fakat yapılan ithalât, stoklamaya dönük, istifçiliğe dönük ithalât olmuştur, karaborsacılığa dönük ithalât olmuştur, tüketime dönük ithalât olmuştur. Böyle bir ortamda, dövizimizin eridiği bilinirken, Türk parasının dünyadaki değerinin taksit taksit düşmekte olduğu bilinirken, ithalât musluklarını açmakla yaratılan sahte ucuzluk ve bolluk uzun süre devam ettirilemez. Çünkü hükümet adamları kendi kendilerini aldatabilirler; haydi diyelim ki halkı da bir süre için aldattılar; ama işadamı, işini bilen adamdır, işadamını aldatamazlar, bir gün bile aldatamazlar. Çünkü işadamı, dövizlerimizin nasıl erimekte olduğunu görüyordu. İşadamı, Türk parasının değerinin dünyada nasıl taksit taksit düşmekte olduğunu görüyordu. Onun için Hükümet, piyasaya ithalât dampingi yapabilmek amacıyla, son döviz rezervlerimizi de tüketme pahasına, ithalât musluklarını açtığı vakit, birçok işadamları bunu istifçilik için kullandılar; bunu kim söylüyor? Ben söylemiyorum. Yine, takdir edilecek bir objektiflikle, bundan birkaç ay önce, Türk İşadamları ve Sanayiciler Derneği'nin yayınladığı bir bültende nazik bir üslup içinde bu uyarı, bu hatırlatma Hükümet'e yapılıyordu.

O arada, akıl almaz birtakım işler de yapıldı. 1975 yılında 980 bin ton stok birikmesi sonucunu doğuran ve 330 milyon dolar dövizin zamansız harcanmasına neden olan demir-çelik ithaline, hem de büyük kısmı sıfır gümrükle demir-çelik ithaline izin verildi. Bu aşırı stok yüzünden, Türkiye Demir-Çelik İşletmeleri kendi üretiminin büyük bir kısmını satamadı. Yaz ayları boyunca, gazeteci arkadaşlarımla birlikte, Karabük'ten birkaç kez geçtik. Nasıl dağlar gibi yığılmış demirlerin, çeliklerin yağmur altında paslandığını, yeri çökertip yerden su çıkarttığını gözlerimizle gördük. Gazeteciler, bunların fotoğraflarını çektiler, yayınladılar, ama "yöneticimiz uyuyordu," yöneticimizi yine de uyandıramadılar ve 980 bin ton stok birikmesi sonucu ortaya çıktı. Daha acı bir sonuç da ortaya çıktı: Türkiye Demir-Çelik İşletmeleri, bu büyük stok birikimi yüzünden, tabii, büyük zarara uğradı. Hükümet'in sorumsuzca tutumu nedeniyle, devletin Demir-Çelik İşletmeleri büyük zarara uğrayınca ne oldu? Demir-Çelik İşletmeleri vergi borcunu ödeyemez duruma geldi ve, geçen gün bir gazetede okuduk, bunun üzerine Sayın Maliye Bakanı, devletin Demir-Çelik İşletmeleri'ne haciz koydurma kararını almış. Yani, evvela devlet müessesesini batıracaksınız, ondan sonra da "niye battın, seni haciz altına alıyorum" diyeceksiniz. Bu, Hükümet'in devlet sektörüne ihaneti demektir.

Bir yıl, iki yıl önce döviz bolluğu içinde olan Türkiye, şimdi dışarıdan hangi koşulla olursa olsun, döviz bulmak için çırpınmaktadır.

Avrupa Ekonomik Topluluğu karşısında yıllardır ihmal edilen haklarımızı almanın vakti gelmiş geçiyor. Yıllarca bu konuda yalnız yöneticilerimiz değil, işadamlarımız da uyudular. Eskişehir Sanayi Odası dışında bütün sanayicilerimiz uyudular. Şimdi, onlar da, sanayiciler de, işadamları da uyandılar, tehlike çanlarını çalıyorlar ve Hükümet'i uyarıyorlar.

"Ya Avrupa Ekonomik Topluluğu'yla doğru dürüst pazarlığını yap, Türkiye'nin haklarını koru yahut başının çaresine bak, çekileceksek çekilelim" diyorlar. Fakat Hükümet bu anlattığım sorumsuzca tutumu yüzünden öylesine döviz ihtiyacı içine düşmüş bulunuyor ki, 500-600 milyon dolarlık, astarı yüzünden pahalıya gelecek birtakım proje kredilerini alabilmek uğruna, görünüşe göre Avrupa Ekonomik Topluluğu'nda haklarımızı aramaktan bile vazgeçme noktasına gelmiş bulunuyor. Bununla da yetinmiyor, topraklarımızda egemenlik hakkımızdan kısmen de olsa fedakârlık pahasına üs kiralamak için çareler arıyor, çırpınıyor. Gerçi buna birtakım kelime örtüleri sağlanıyor, "kira olarak istemiyoruz" deniliyor; ama buna Amerika bile inanmıyor, bunun kira olduğunu açıkça

söylüyor ve "ittifak sisteminde üs kiralalmaz" diyerek, onu da reddediyor.

Artık dövize çevrilebilir yeni mevduat sağlama yolları da hemen hemen tıkanmıştır. Böylece, işçilerimiz sayesinde elde edilen ama değeri maalesef bilinmeyen birkaç yıllık döviz bolluğundan sonra, o bolluk bir yıllık Cephe Hükümeti zamanında yokluğa çevrildiği için, Türkiye şimdi yeniden dünya para piyasasına gözü kapalı avuç açmış duruma gelmiş bulunuyor.

Eğer bu israf, bu döviz stoklarının tüketilmesi, yeni iş alanları açmanın, yatırımları hızlandırmanın bedeli olsaydı, bunun bir süre için doğuracağı sıkıntıya belki yurttaşlarımız seve seve katlanırdı, fakat tam tersine, bu dövizler, tüketim için, istifçilik için yapılan ithalât uğrunda harcanmıştır.

İşsizlikte de Rekor

Sayın Demirel ve Adalet Partisi sözcüleri, uzun süre, "1974 yılında Cumhuriyet Halk Partisi hükümette bulunduğu sırada işsizlikte rekor kırıldığını" söyleyip durdular, "işsizlik, görülmemiş ölçüde arttı" dediler. Şimdi elimizde yine devletin resmi belgeleri var. Ne görüyoruz bu belgelerde? 1974 yılında işsiz sayısı 1 milyon 750 bin, 1975 yılında 2 milyon. Yani "rekor" dediği şeyi Demirel Hükümeti kırmış ve işsizlik oranında Türkiye'yi rekor kırar duruma getirmiş.

Gelişme Hızı

Şimdi büyüme hızları bakımından duruma bakalım: 1974 yılında bütün dünyada büyüme hızları düşüyordu; zengin ülkelerde düşüyordu, orta hallilerde düşüyordu, yoksul ülkelerde düşüyordu. Oysa o yıl, Cumhuriyet Halk Partisi-Milli Selamet Partisi hükümet ortaklığı sırasında, hemen hemen bütün dünyada gelişme hızı düşerken, Türkiye'de gelişme hızı 1973'ün yüzde 5.5'inden yüzde 7.4'e yükseldi. 1975'te ise gelişme hızı ancak yüzde 7.9'a yükselebilmiş. Yani biz, dünya bunalımının doruğunda gelişme hızını 2 puan yükseltmişiz, bunalım hafiflediği sırada Cephe Hükümeti ancak yarım puan yükseltebilmiş. Üstelik Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1974 yılında hükümette bulunduğu yıl, kendi ekonomik ve sosyal felsefesini uygulama olanağını bulamadığı, bulabilmesi söz konusu olmayan bir yıldır; dünyada bir ekonomik bunalım yılıydı ve Türkiye için bir savaş yılıydı. Ona rağmen, bu başarı sağlanabilmiştir.

Toplam büyüme hızı, kalkınmanın sayısal göstergelerinden biri olmakla birlikte, aslında kendi başına pek de büyük anlam taşımayabilir. Önemli olan, büyüme hızının içeriğidir, niteliğidir. 1975'i bu açıdan değerlendirirken, sanayi ve tarım kesimlerindeki gelişmeye bakmak gerekir. Hizmet sektöründeki gelişme ancak sanayideki ve tarımdaki gelişmeyi izliyor ve yansıtıyorsa bir değer taşır. Yoksa, özellikle Türkiye gibi, nüfusunun yarıdan çoğu tarıma bağlı bir ülkede ve sınaileşme sürecinin henüz başlarında olan bir ülkede, tarım ve sanayi sektörlerindeki gelişme hızı yavaşlarken, hizmetler sektöründe gelişme hızı artıyorsa, bu, ekonominin bir hastalık dönemine girdiğini ve bir anlamda gizli işsizliğin ve israfın arttığını gösterir. Şimdi bu açıdan duruma bakalım:

Tarım sektöründe 1974'ün büyüme hızı yüzde 10.7; tarım sektöründe 1975'in büyüme hızı ise yüzde 8.9 olmuştur. Sanayi sektöründe 1974'ün büyüme hızı yüzde 9.1; Cephe Hükümeti döneminde, 1975'te, bu da yüzde 8.6'ya düşmüş. Oysa plâna göre sanayi sektöründe gelişme hızının yüzde 11.2 olması gerekliydi.

Sınaileşme Yolunda Gerileme

Bir ülkenin sınaileşmedeki başarısının bir ölçüğü sanayi sektörünün gayrisafi milli hasıla içindeki payıdır. Şimdi bu bakımdan duruma bakalım:

Bu oran, yani sanayi sektörünün gayrisafi milli hasıla içindeki payı, 1974'te, Cumhuriyet Halk Partisi hükümette iken, yüzde 22.5; 1975'te bu oran yüzde 21.9'a düşmüş. Yani oransal olarak 1975 yılında Türkiye sanayi ülkesi olma yolunda ilerlememiştir, gerilemiştir.

Sınaileşmenin yapısına bakacak olursak durumun daha da kötü olduğu ortaya çıkar. Madencilik,

Türkiye'nin kendi kaynaklarına dayanarak sınıileşmesi bakımından büyük önem taşıyan bir alandır. Bu alanda Plan hedefine göre gelişme hızı yüzde 13.4 olmak gerekirken, 1975'te bunun yarısı kadar bile gelişme hızı sağlanamamıştır. Ancak yüzde 5.6 oranında sağlanabilmiştir.

İmalat sanayiinde hedef yüzde 10.8 iken bu da 1975'te ancak yüzde 8.5 oranında gerçekleşebilmiştir.

Sınıileşme açısından büyük önem taşıyan üç alanda, madencilik, imalat ve enerji alanlarında, sabit sermaye yatırımlarının toplam sermaye yatırımları içindeki payı, yine, hem Plan hedeflerinin hem de 1974 oranlarının altında kalmıştır. Yüzeysel bir bakışla 1975'in sabit sermaye yatırımları bir ölçüde artmış gibi görünse de, artış üretken alanlarda değildir; daha çok üretken olmayan alanlarda, hizmetler sektöründe sağlanan bir artıştır.

Sayın Demirel başkanlığındaki Cephe Hükümeti'nin ekonomik kalkınmamızda ve sınıileşmemizde neden olduğu duralama asıl bundan sonraki yıllarda olumsuz sonuçlarını belli edecektir. Bunun bir göstergesi de projelerdir.

Sayın milletvekilleri, takdir buyurursunuz, proje olmadan ancak uydurma temel atılabilir. Proje olmadan nutuk atılabilir; ama gerçek yatırım yapılamaz, fabrika kurulamaz, baraj, enerji santrali kurulamaz.

1974 yılında programa alınan yeni kamu yatırımı projelerinin tutarı 23 milyar lirayı buluyordu; 1975 yılında ise ancak 5.5 milyar düzeyinde kalmıştır. Yani bir yıl öncesinin dörtte birine bile ulaşmamıştır. Öte yandan, 1974'te başlanan yeni projelerin toplam yatırımdaki yeri yüzde 24.4 iken, 1975'te de bu oran yüzde 15.8'e düşmüştür. Üstelik 1976 için de yüzde 12'ye düşürülmüş bulunmaktadır. Bütün bunlar gösteriyor ki, yatırımcılık edebiyatından geçilmeyen 1975 yılında, daha çok lafla yatırım yapılmıştır, 1975 yılında Türkiye yatırım hızı bakımından 1974'ün bir hayli gerisinde kalmıştır ve 1976 yılında da bu geri kalış devam edecektir.

Türkiye'nin ekonomik gelişmesinde Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin büyük rolü vardır. Bunlar güçlü ise ekonomi de güçlü olabilir. 1974'te Kamu İktisadi Teşebbüsleri işletme açığı vermemişlerdi, 1975'te ise işletme açıkları 6 milyar lirayı bulmuştur. 1976'da açığın en az 10 milyar lira olması beklenmektedir.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri'ni kendi tasarrufları ile kaynak yaratır duruma getirebilmenin iki yolu vardır:

1) Mal ve hizmetlerinin fiyatlarını, eğer gerekli ise, gerçekçi biçimde ayarlamak. Bu bir siyasal cesaret işidir, 1974'te biz bu cesareti gösterdik.

2) Daha önemli, daha etkin tedbir, bu kuruluşları verimli işletmecilik kurallarına göre çalıştırmaktır.

Fakat birincisini yapmaya Demirel Hükümeti'nin cesareti yoktur, ikincisini yapmaya da yeteneği yoktur ve en başta partizanlığı engeldir. Kamu İktisadi Teşebbüsleri'ne özel yöntemlerle toplanılan "militan yetişmiş Ülkücüler" yerleştirilirken bunlar elbette memlekete yük olmaya devam edecektir.^[3] Bu işletmelerin işçileri İzmir'de, Seydişehir'de, İskenderun'da örneklerini gördüğümüz gibi birbirine kırdırılı kırdırılı verimlerini de maalesef büsbütün yitireceklerdir. Üstelik biraz önce verdiğim örnekte, Karabük Demir Çelik'te, görüldüğü gibi, devlet bunlardan bazısını âdeta özenle batırmaktadır, ondan sonra da haraç-mezat satışa çıkarmaya kalkışmaktadır.

Demirel Hükümeti 1976 yılında 133 milyarlık yatırım öngörüyor. Bu 133 milyarlık yatırım için yaklaşık 4 milyar dolarlık ithalât gereklidir. Başta petrol olmak üzere başka zorunlu ithalâtla birlikte Türkiye 1976'da en az 6 milyar dolarlık mal ithal etmek zorundadır. Bunun en çok 2 milyar doları ihracatla, en çok 1.5 milyar doları da işçi dövizlerinden sağlanabilecektir. Geriye 2.5 milyar dolarlık dış finansman açığı kalmaktadır. Bu kaynak sağlanmadıkça Türkiye bu yıl korkarız ki yatırım

hedeflerinin bir hayli gerisinde kalacaktır. Döviz açığı bir yana, bütçe açığının ve kamu kesimindeki finansman açığının ne kadar büyük olduğunu, gelir tahminlerinin ne kadar şişirilmiş olduğunu da Bütçe'ye değinirken açıklamış bulunuyorum. Yatırımlar ayrıca o nedenle de aksayacaktır.

Enerji Sorunu

Kalkınmayı ve yatırımları hızlandırmada en önemli etkenlerden biri enerjidir. Oysa kaynak ve döviz darlığından ötürü Afşin-Elbistan Santrali'nin, Seyitömer Santrali ikinci ve üçüncü aşamalarının yapımları şimdiden Cephe Hükümeti döneminde bir yıl gecikmiştir; eski gecikmelere ek olarak bir yıl daha gecikmiştir ve 1976'da daha da gecikmesi beklenmelidir.

Elektrik kesintileri 1975 yılında sanayimize 480 milyon liraya mal olmuştur.

Köy elektrifikasyonu bakımından da Sayın Demirel'in yıl boyunca ileri sürdüğü iddiaları gerçekleşmemiştir. Yıllardan beri Sayın Demirel bir yılda 2.500 köye elektrik götürmenin sözünü eder, sözünü verir, söylevlerini verir. İddia etmiştir ki Cumhuriyet Halk Partisi 1974'te hükümetteyken ancak 500 köye elektrik götürebilmiştir.

Oysa gerçek şudur: 1974'te Cumhuriyet Halk Partisi 500 köye değil, 1.142 köye elektrik götürmüştür. Cephe Hükümeti ise güya 2.500 köye elektrik götürecekti, oysa Halk Partisi Hükümeti'nin 1974'te harcadığının yaklaşık olarak iki kat para harcamıştır; fakat yaklaşık olarak ancak chp'nin 1974'te götürdüğü sayıda köye elektrik götürebilmiştir.

Demirel Şimdi Seçim İsterse Şaşılmaz

Bu başıboş ekonomik tutumun foyası iyice meydana çıkmadan önce Sayın Demirel seçim isterse şaşmamak gerekir. Nitekim, bu söylentiler şimdiden dolaşmaya başladı. Memleketin kurtuluşu için gerektiği zaman seçimden kaçan Sayın Demirel, şimdi, kendi kurtuluşu için kaçınılmaz görürse, seçim isteyebilir ve buna şaşmamak gerekir; ama tabii, Sayın Demirel'in evvelce söylemiş olduğu gibi, takdir Yüce Meclis'in olur.

III. 1965-74 DÖNEMİNDE TÜRKİYE EKONOMİSİ

Sayın Milletvekilleri,

1975 yılının, hiç de övünülecek durumda olmayan, parlak söylevlere, yatırımcılık, inşacılık, baraj krallığı edebiyatına uygun olmayan bu ekonomik tablosuna mazeret olarak, Sayın Demirel ve Adalet Partisi yöneticileri belki de diyebilirler ki:

"Ne yapalım biz tek başımıza iktidarda değiliz; kendi ekonomik felsefemizi uygulayamıyoruz; onun için umduğumuz başarılı sonuçları alamadık."

Böyle konuşabilirler, nitekim bunun imalarını ara sıra yapıyorlar.

Böyle bir mazeret ileri sürmekte Sayın Demirel ve Adalet Partisi haklı olur mu olmaz mı? Bunun testi şudur: Adalet Partisi tek başına hükümette iken, ekonomik alanda neler söylemiştir, neler yapabilmiştir, neler yapamamıştır? Şimdi buna bakmak istiyorum.

Son zamanlarda verdiği bir demeçte, Sayın Demirel, kendisini on yıldır Türkiye'nin kaderine hâkim olan kimse olarak gösteriyor, tanıtıyor. Bir bakıma bunda büyük gerçek payı vardır. Son ap Temsilciler Meclisi Toplantısı'nda Sayın Demirel bunun matematik dökümünü de yapmıştır. Aynen kendi konuşmasından alıyorum:

"(Bu on yılda) 5 yıl 5 ay Adalet Partisi tek başına iktidardadır; bir seferinde 9 ay, bir seferinde de 8 ay koalisyon içinde iktidardadır, nihayet son olarak 11 aydır koalisyon başı olarak iktidardadır, yani 10 yılın 7 yıl 9 ayı Adalet Partisi iktidardadır."

Gerçekte ise, kısa fasılalarla, bir tek 1974 yılı hariç, son on yıla damgasını vurmuş kimse gerçekten Sayın Demirel'dir; son on yıla, hele son on yılın ekonomisine damgasını vurmuş parti de Adalet Partisi'dir.

On yıl önemli bir zaman bölümüdür. Hele, her şeyin hızlandığı çağımızda on yıl çok önemli bir zaman bölümüdür. Son on yılda, Afrika'da, Asya'da, bağımsızlığını yeni kazanmış veya kalkınma yoluna yeni girmiş bazı ülkeler, büyük atılımlar yapmışlardır ekonomik alanda.

Türkiye ise, bundan on yıl önce, Sayın Demirel ve Adalet Partisi tek başlarına iktidara geldiklerinde, ekonomistlerin diliyle "kalkış noktası"na varan bir ülke sayılıyordu; ama aradan on yıl geçti, hâlâ kalkışa geçemedi Türk ekonomisi. Demirel yönetiminin ağırlığı altında bu olanaktan yoksun kaldı. Son bir yıl içinde de iyice kolu kanadı kırıldığı için uçma olanağını, hiç değilse bu hükümet iş başında iken, bütün bütün yitirmiş görünüyor.

Şimdi, "atılımlar", "yatırımlar", "mimarlıklar", "baraj krallıkları" gibi lafların ardındaki gerçeklere, on yıllık bir zaman bölümü içinde bakalım; devletin resmi belgelerinde yer alan rakamlarla bakalım ve bir de, kendimizi dünyadan soyutlayamayacağımıza göre, çevremizle kıyaslayarak bakalım.

Türkiye ve Çevresi

On yılda çevremizdeki ülkeler ne yapmış, biz ne yapmışız? Çevremizdeki ülkeler, birçoğunun olanakları bizden çok daha kısır ülkeler, on yılda nereden kalkmış, nereye varmış; Adalet Partisi'nin Türk ekonomisine damgasını vurduğu on yılda Türkiye nereden kalkmış nereye varmış? Bunu da resmi belgelere, istatistiklere dayanarak kısaca gözden geçirelim.

Enerji Konusunda Karşılaştırma

İlkin, enerjiyi alalım. Çünkü kalkınmada enerji en önemli unsurlardan biridir ve kendi partililerine kendisi için "barajlar kralı" dedirtmesi bakımından, tabii Sayın Demirel'in başarısı için de en başta akla gelecek testlerden, sınavlardan biridir. Bakalım enerji alanında ne yapılmış?

Demirel damgasını, Adalet Partisi damgasını taşıyan on yıllık kalkınma atılımlarından sonra, Türkiye henüz elektrik enerjisi sorununu bile çözememiştir; hatta çözme noktasına yaklaşmamıştır.

Biraz önce söylediğim gibi, elektrik kısıntıları yüzünden 1975 yılında ekonominin gördüğü zarar 480 milyon lira olarak tahmin edilmektedir.^[4]

Türkiye'de yılda, 15.5 milyar kilovat/saat elektrik enerjisi üretilmektedir şu anda. Bu, kişi başına yılda 350 kilovat/saat demektir.

Şimdi çevremize bakalım. Türkiye'de kişi başına 350 kilovat/saat üretiliyor; Yunanistan'da 1.200 kilovat/saat, Romanya'da 2.450 kilovat/saat, Bulgaristan'da 2.600 kilovat/saat... Akla bir şey gelmesin diye, hem komünist hem kapitalist komşularımızdan örnek alıyorum.

Üstelik bugünkü enerji üretiminin üçte ikisi termik santrallerden elde ediliyor ve bu termik santrallerden de çoğu ithal malı petrolle işliyor. Oysa, Türkiye, bol suyu bulunan bir ülke olarak, enerji santrallerini suya dayalı kurabilirdi. Topraklarının altında bol kömür rezervleri bulunan bir ülke olarak, kömür santralleri yolu ile elektrik elde edebilirdi. Fakat, Demirel döneminde, Adalet Partisi Hükümetleri dönemlerinde, Türkiye'nin kendi enerji kaynakları ihmal edilmiştir; Türkiye, enerji üretimi bakımından büyük ölçüde dışa bağımlı, ithal malı petrole dayalı bir ülke durumuna getirilmiştir ve bunun cezasını 1974'te Cumhuriyet Halk Partisi yalnız petrol için, artan dünya fiyatları dolayısıyla dışarıya fazladan 600 milyon dolar ödemek zorunda kalarak çekmiştir.

Bilinen linyit kaynaklarımız enerji santrali yapımında kapasitesinin ancak yüzde 6 oranında değerlendirilmiş durumdadır. Enerji üretimi bakımından su kaynaklarımız ise kapasitelerinin ancak yüzde 7.8'i oranında değerlendirilmiş durumdadır. Bu yüzde 7.8'in de yüzde 4'ü Keban'la sağlanmıştır. Oysa, Keban'ı ne başlatan, ne de hizmete açan Adalet Partisi'dir. Çok daha önce başlamıştır...

(HÜSEYİN AVNİ KAVURMACIOĞLU [Niğde, ap] – Sen mi başlattın?)

Hiç değilse devamı olduğunu söylediğiniz Parti'ye haksızlık etmeyin. Demokrat Parti zamanında başlamıştır hazırlıkları. Halk Partisi Karma Hükümetleri zamanında ihalesi yapılmış, ilk inşaatı başlamıştır.^[5] 1974'te Halk Partisi hükümette iken hizmete açılmıştır...

(HÜSEYİN AVNİ KAVURMACIOĞLU [(Niğde, ap] – Onu da mı sen yaptın?)

Değerli arkadaşlarım, başlatan bizdik. Başlarken, 1963'te, 1964'te, ben Hükümet üyesi idim. 1974'te hizmete açarken ben Hükümet Başkanı idim, kendim gittim açtım. Size mi inanayım, kendime mi inanayım?

Geri kalan yüzde 4'ün de çoğu, gerçekten altyapı yatırımları alanında büyük atılımların yapılmış olduğunu kabul etmemiz gereken Demokrat Parti iktidarı döneminde gerçekleşmiştir. Yani, Sayın Demirel'in ve Adalet Partisi iktidarlarının barajlar kurarak, santraller kurarak sudan elektrik enerjisi üretimine katkısı yok denebilecek kadar az olmuştur.

Romanya, Türkiye'nin yarısı kadar bir ülkedir. Öz kaynaklarıyla yılda 36 milyar kilovat/saat, yani Türkiye'nin iki katı, enerji üretmektedir. Bunu yakında 80 milyar kilovata çıkaracaktır. Türkiye ise, o kadar kömürüne, suyuna rağmen, çoğu ithal malı petrolle elektrik üretmeye çalışmaktadır ve ancak 15 yıl sonra, yarısı kadar olan Romanya'nın bugünkü durumuna varmayı umabilme durumundadır.

Karayolları Konusunda Karşılaştırma

Şimdi yine üzerinde Adalet Partisi iktidarlarının büyük iddiaları bulunan karayollarına bakalım:

Bu konudaki büyük atılımlar da, itiraf etmek gerekir, Demokrat Parti Hükümetleri zamanında yapılmıştır. Demirel yönetiminde Türkiye'nin karayolları ağına pek az şey eklenmiştir. (ap sıralarından gürültüler...) Arkadaşlarımın, resmi belgelere dayanan gerçekleri dinleme tahammülleri varsa, dinlemelerini rica ediyorum.

Uluslararası Yol Federasyonu'nun 1974 istatistiklerine göre Afrika'da Tunus, Fildişi Sahili, karayolu bakımından Türkiye'den daha iyi durumdadır. Karayolları bakımından pekiyi sayılmayan Yugoslavya, Türkiye'den dört buçuk kat daha yoğun bir karayolu şebekesine sahiptir.^[6]

Kilometrekareye düşen yol bakımından Türkiye maalesef ancak 12 yıl önce bağımsızlığına kavuşmuş olan Kenya ile aynı düzeydedir. Sayın Demirel'in ve Adalet Partisi'nin ekonomimize damgasını vurduğu on yıllık dönemin sonunda ancak bu noktaya ulaşabilmiştir. Var olan yolların da çoğu trafik gereklerine uygun değildir, yalınkat yollardır. Türkiye büyük bir uluslararası transit ülkesi haline geldiği halde, uluslararası trafiğe elverişli bir tek yolu yoktur.

Sayın Demirel on yıldır Edirne'yi İskenderun'a bağlayacak oto yolundan söz eder. Ne kadarı yapılmıştır bu oto yolunun? 40 kilometresi yapılmıştır. Geçen yıl da bunun ancak 4 kilometresi yapılabilmektedir. Sayın Demirel'in son zamanlardaki konuşmalarında bir değişikliğe dikkat ediyorum: Sayın Demirel artık bu mesafenin, yani Edirne'den İskenderun'a kadar olan mesafenin ancak bir-iki bölümünün asfaltlanması ile övünebilir duruma gelmiştir.

Üstelik dengesiz bir ulaştırma politikası nedeniyle, karayollarımıza, taşıyabileceğinden çok daha fazla yük getirilmiştir. Çağımızda karayolculuk en pahalı ulaştırma sistemidir. Üstelik Türkiye için dışa bağımlılığı arttırıcıdır. Kaza oranı da en yüksek olan ulaştırma sistemidir. Ona rağmen, kabul etmek gerekir ki, bir transit yolu üzerinde bulunan Türkiye için karayollarının büyük önemi vardır. Fakat denizyolu ve demiryolu ulaştırmacılığını baltalamamak şartıyla karayollarına önem vermek gerekir. Oysa, bu bakımdan Türkiye'nin durumu nedir?

Gelişmiş ülkelerde, yani karayolculuğun maliyetini bize oranla daha kolay taşıyabilecek ülkelerde, yük taşımacılığında karayollarını kullanma oranı yüzde 19'dur, Türkiye'de ise yüzde 80'dir.

Demiryolları Bakımından Karşılaştırma

Osmanlı döneminden ve geçmiş Cumhuriyet Halk Partisi iktidarları döneminden, Demirel ve Adalet Partisi büyük bir demiryolu ağı devralmışlardır. Altyapısı ile devralmışlardır, onları sürekli donatacak büyük fabrikalarıyla ve çok iyi yetişmiş personeli ile devralmışlardır. Şimdi soruyorum: On yılda acaba Adalet Partisi bu demiryolu ağına kaç kilometre ray eklemiştir? Benim bildiğim, 30 kilometrelik demiryolunu hizmetten çıkarmıştır. 150 kilometrelik Van yolu 1974'te tamamlanmıştır – haydi onu da Adalet Partisi'ne mal edelim–; böylece topu topu 120 kilometre demiryolu eklemiştir Demirel Hükümetleri demiryolu şebekemize. Hem de ne zaman? Fransa'sından, Almanya'sına, Hollanda'sından Amerika'sına kadar bütün dünyada demiryolculuğun öneminin yeniden anlaşılmaya başladığı bir dönemde...[\[7\]](#)

Denizcilik Bakımından Karşılaştırma

Deniz ulaştırmacılığına bakalım. Kamu kesimi ile özel kesim elindeki toplam ticari gemi sayısı – yolcu, yük, tanker gemileri– 1965-70 yılında 178'den 161'e düşmüştür. Tonaj 784 bin dw ton... Bir de bazı çevre ülkelerine bakalım: Türkiye'de ticaret filosu tonajı 1970'te 784 bin dw ton; Yunan ticaret filosunun tonajı 13.5 milyon dw ton; Yugoslavya'nın 2 milyon; İsrail'in 1.3 milyon; Bulgaristan'ın 1 milyon dw ton.

Türkiye ki üç yanı denizlerle çevrili büyük bir ülkedir; Türkiye ki zengin bir denizcilik geçmişi vardır; ama İstanbul nüfusunun yarısı kadar nüfusu olan İsrail'in, ticaret filosu bakımından beş yıl önce erişmiş olduğu tonaj düzeyine, Türkiye hâlâ erişememiş durumdadır.

Bu ihmallerin sonucu olarak Türkiye'nin yabancı gemilere ödemek zorunda kaldığı navlun 1975 yılında 550 milyon dolar civarındadır.

Havacılık Bakımından Durum

Havacılığa bakalım:

Çağımızda büyük önem kazanan havacılık, Türkiye gibi, doğal güzellikleri, tarihi zenginlikleri bakımından turizm cenneti olan bir ülkede büsbütün önem kazanan havacılık, doğru dürüst yer tesislerinden bile yoksundur, yer tesislerinde güvenlik tertibatından bile yoksundur.

Temel Maddeler Bakımından Karşılaştırma

Şimdi kalkınma açısından, hayati önem taşıyan temel maddelerden ham çeliğin, çimentonun, gübrenin üretim ve tüketim durumlarına kısaca göz atalım.

Türkiye'de kişi başına ham çelik üretimi Sayın Demirel'in, Adalet Partisi'nin damgasını taşıyan on yıllık dönem sonunda, 44 kilodan ibarettir. Çekoslovakya'da bu rakam 912 kilo, Romanya'da 408, İtalya'da 365, Bulgaristan'da 270, Yugoslavya'da 134, Yunanistan'da 71 kilodur.

O kadar övündüğümüz çimentoya bakalım:

Kişi başına çimento tüketimi Yunanistan'da 680 kilo, İtalya'da 650 kilo, İspanya'da 620 kilo, Portekiz'de 370 kilo, Türkiye'de sadece 220 kilo.

Gübre tüketimine bakalım:

Hektar başına kullanılan gübre, Lübnan'da 133 kilo, Mısır'da 125 kilo, Yunanistan'da 93 kilo, Yugoslavya'da 77 kilo, Türkiye'de ise ancak 22 kilo.

Bunlardan bazısı bağımsızlığına çok yeni kavuşmuş, bazıları İkinci Dünya Savaşı'nda yakılıp, yıkılmış ülkeler... Türkiye'ye birtakım sözde "yapıcı" insanlar geliyor, "mimar"lar geliyor, "barajlar kralları" geliyor, on yıl işbaşında kalıyorlar; ondan sonra bu civar ülkelerle karşılaştığımız vakit, Türkiye'nin elektrik enerjisi bakımından, çimento bakımından, çelik bakımından, gübre bakımından durum bu...

Sanayinin Yapısı

Şimdi de son on yılda Türkiye'de kurulan sanayinin yapısına bir göz atalım.

Şunu belirtmek gerekir ki Türkiye'nin yıllardır sık sık düştüğü darboğazlarda ve sıkıntılarda, hatta dış ilişki sıkıntılarında, başlıca etkenlerden biri, son 25 yılda, fakat özellikle son on yılın büyük bir kesiminde, izlenen yanlış sınaileşme politikasıdır.

Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde Türkiye'de temel sanayilere, kilit sanayilere ağırlık verilmişti. Türkiye'yi dışa bağımlı kılmayacak, dışa bağımlılıktan kurtaracak ve koruyacak sanayilere önem verilmişti. Fakat 1950'lerden başlayarak, özellikle Adalet Partisi yönetimi döneminde, Türkiye, plânsız, gelişigüzel ve daha çok tüketim sanayiine, montaj sanayiine yönelik bir sınaileşme sürecine girmiştir; dışarıdan çok içeriye, iç piyasaya dönük bir sınaileşme sürecine girmiştir.

Bir ülkenin sınaileşme düzeyini ölçmede başlıca sayısal göstergelerden biri sanayi gelirinin gayrisafı yurtiçi hasıladaki payıdır. Bu bakımdan bir karşılaştırma yapalım:

Bu pay Yugoslavya'da yüzde 42'dir; Romanya'da yüzde 40, İran'da yüzde 35, Yunanistan'da yüzde 25, Türkiye'de ise yüzde 20.9'dur, üstelik düşmektedir. 1974'te bu oran yüzde 21.6 imiş; "yapıcı", "inşacı", "Büyük Türkiye mimarı" denen kimseler hükümete gelmişler, bu oran bir yılda yüzde 21.6'dan yüzde 20.9'a düşmüş.

Üretim Ekonomisi Yerine Tüketim Ekonomisi

Gelişmiş ülkelerde tüketim malları sanayiinin, imalat sanayiindeki yeri yüzde 20'dir, yatırım malları sanayiinin imalat sanayiindeki yeri ise yüzde 45'tir. Gelişmekte olan ülkelerde tüketim malları sanayiinin yeri ortalama olarak yüzde 39'dur. Fakat on yıllık Demirel ve Adalet Partisi dönemi sonunda Türkiye'de tüketim malları sanayiinin imalat sanayiindeki yeri, yüzde 52.9'dur. Yani Türkiye en zengin ve gelişmiş ülkelerden de daha çok lükse boğulmak istenmiştir. Fakat, tabii, o lüksten Türkiye'de ancak sınırlı zümreler yararlanabilmektedir.

Yatırım malları sanayii yüzde 11.7 ile yerinde saymaktadır.

Bu bakımdan plân öncelikleri Demirel yönetiminde tamamıyla bir kenara itilmiştir ve üretici bir ekonomi değil, tüketici bir ekonomi oluşturma yoluna girilmiştir. Bunun acı sonuçlarını işte 1975 yılı sona erip, 1976'ya girerken devlet belgeleriyle ortaya çıkan acı tablolarda görüyoruz ve bu tecrübeden alınan dersler yetmezmiş gibi, son seçim nutuklarında da dinlediğimiz gibi, Sayın

Demirel, hâlâ millete ciddi bir sanayi vaat edememektedir.

Sanayide Verim Düşüklüğü

On yıllık Adalet Partisi ve Demirel damgasını taşıyan dönem yalnız Türkiye koşullarına ve olanaklarına ters düşmekle kalmıyor, yalnız dışa bağımlı olmakla kalmıyor, aynı zamanda verimsiz bir sınaileşme bu... Türkiye'de imalat sanayiinde çalışan bir işçinin, Türk ekonomisinde yarattığı katma değer, yılda 1.500 dolar. Bu miktar Fransa'da 9.600 dolar, Federal Almanya'da 8.500, Belçika'da 6.800, İtalya'da 5.200 dolar... Avrupa ülkeleri arasında İtalya, verimi en düşük ülke olarak bilinir; Türkiye'de ise işçi başına verim, İtalya'dakinden üç buçuk kez daha düşüktür. Elbette bunun sorumlusu Türk işçisi değildir. Türkiye'deki düzende, Türkiye'deki sanayide, verimi böylesine düşük olan işçi, verimi o kadar yüksek olan Almanya'ya gidiyor, Belçika'ya gidiyor, verimi en yüksek işçi olarak el üstünde taşınıyor. Verimsizlik sorunu çözülmedikçe elbette Türk sanayii için dış pazarlarda rekabet olanağı da olmayacaktır.

Sanayi Girdilerinde Dışa Bağımlılık

Türk sanayii yalnız yatırım malları bakımından değil, ara malları, hatta bir hammadde ülkesi olmasına rağmen, birçok hammaddeleri bakımından da büyük ölçüde dışa bağımlıdır. Sanayi maliyeti içinde, ithal malları girdilerinin oranı, yaklaşık olarak yüzde 50'yi bulmaktadır. Girdilerin yarısını gelişmiş ülkelere alıyoruz. Verimimiz onların en düşüğünün üç buçuk kez daha altındadır. Bu durumda elbette Türkiye'nin sanayide dışa açılma olanağı yoktur. Ona rağmen Hükümet, Ortak Pazar'la ilişkilerimizi Türkiye yararına bir düzene sokmayı tamamıyla bir yana bıraktığı gibi, Türk ekonomisinin ve sanayiinin gitgide bozulan yapısını düzeltme yolunda da hiçbir eğilim göstermemektedir. Avrupa Ekonomik Topluluğu'na başımızın eğik olmasının nedeni budur; yani sanayimizin bu ölçüde dışa bağımlı oluşudur. Dış politikada, hele bu türlü bir sözde "milliyetçi" hükümet işbaşında iken, cesaretli, kararlı adımlar atamayışımızın yine temel nedenlerinden biri de ekonomimizde bu ölçüde dışa bağımlı duruma getirilmiş olmamızdır.

Milli Gelirden Yatırıma Ayrılan Pay

Kalkınmanın bir başka sayısal göstergesi, milli gelirden yatırıma ayrılan pay oranıdır. Çevre ülkeleriyle bu bakımdan on yıllık bir karşılaştırma yapalım: Yugoslavya'da milli gelirden yatırıma ayrılan pay 1965'te yüzde 24'müş, 1975'te yüzde 32'ye çıkmış. Bulgaristan'da on yılda yüzde 20'den yüzde 38'e çıkmış. On yılda Romanya'da yüzde 25'ten yüzde 33'e, Yunanistan'da yüzde 18'den yüzde 25'e yükselmiş. Fakat on yıllık dönem sonunda milli gelirden yatırıma ayrılan pay oranı Türkiye'de, çığa çığa, yüzde 16'dan, yüzde 19'a çıkmış. İyi ki "yatırımcı Başbakan," Sayın Demirel, iyi ki "inşacı Başbakan..." Çünkü bir de öyle olmasaymış, halimiz ne olacaktı, bunu siz tahmin edin.

Bugüne kadar belki birçok Adalet Partilinin iyi niyetle inandığı bir masalı yıkma pahasına söylüyorum; ama resmi belgelere, rakamlara dayanarak söylüyorum: Bu acı tablodan görülüyor ki, bugüne kadar büyük laf çok edilmiştir; ama Sayın Demirel'in on yıldır lafını ettiği, nutkunu verdiği büyük Türkiye'nin durumu maalesef budur.

Tarımda Durum

Tarımda acaba başarı sağlanabilmiş mi? Şimdi ona bakalım.

Tarımda toprak dağılımı düzensizken verim artışı olamaz. Tarımda kredi düzeni bozukken verim artışı olamaz ve devlet tarımı ihmal ederek, köylüyü ihmal ederek Türkiye'yi kalkındıramaz. Türkiye'deki toprak adaletsizliğini bir yana bırakıyorum. Hâlâ Türk köylüsünün yıllardır beklediği, Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1974'te hükümetten ayrılmadan önce bütün hazırlıklarını tamamladığı Kooperatifler Bankası ortada yok, lafi bile unutuldu, unutturuldu. Çünkü kooperatifçilik sömürüye karşı köylünün örgütlenme yoludur. Kooperatiflerin muhtaç bulunduğu krediyi bulmak için, sağlamak için gerekli bankayı Cephe Hükümeti'nden beklemek elbette boşunadır. Ama bu gibi ihmallerin

sonucu Türkiye'de tarımda verim büyük ölçüde düşük kalmaktadır.

Sulama Bakımından Karşılaştırma

Sayın Su İşleri eski Genel Müdürü'nün damgasını vurduğu on yıllık dönem sonunda sulama bakımından Türkiye'nin durumu nedir? Önce bunu görelim.

Gelişmiş ülkelerde –ki, bunlar daha çok sanayi ülkeleridir, tarım ülkeleri değil– tarımsal alanın yüzde 80'i sulanır. On yıllık Demirel dönemi sonunda Türkiye'de bu oran yüzde 8'den ibarettir. Yani tarım ülkesi olmayan, sanayi ülkelerinin onda biri kadar. İyi ki Sayın Demirel Su İşleri Genel Müdürlüğü yapmış. Bir de o tecrübesi olmasaydı sulama bakımından belki daha da kötü duruma düşmüş bulunacaktık.

Topraklarının çoğu çöl olan İsrail'de bu oran yüzde 60'tır. Olanakları Türkiye'den çok az olan Yunanistan'da bu oran yüzde 25'tir. Türkiye'den çok daha yoksul olan Hindistan'da bu oran yüzde 20'dir.

Bakanları Aşan Bir İş

Gübre örneğini daha önce verdim. Hektar başına gübre kullanımı, Türkiye'de, Mısır'ın beşte birinden az. Ekili alanların ancak yüzde 25'i gübreleniyor. Traktör bakımından bütün parlak söylevlere rağmen hâlâ Türk çiftçisinin büyük traktör açığı vardır, tarım yapılan toprakların ancak üçte biri traktörle işlenmektedir; ve dar gelirli köylü, traktörünü, ucuza alabilmek bir yana, resmi fiyatları alamasın diye her tertibe başvurulmaktadır. Tarım Kredi Kooperatifleri'nin köylüye doğrudan doğruya traktör ulaştırma olanakları Cephe Hükümeti zamanında kısılmıştır. köy-koop dışarıdan ucuz traktör sağlayıp üyelerine ucuz verebilmek için Romanya ile her anlaşmayı yaptığı halde aylarca uğraşmak zorunda kaldı. Bir bakana gidildi; "Bu beni aşar, ben halledemem" dedi; bir başka bakana gidildi, o da "beni aşar" dedi; bir başkası yine "beni aşar" dedi. Hepsi aşıldı, aşıldı, sonunda kiminle karşılaşıldı bilir misiniz, Sayın arkadaşlarım: Hacı Ali Demirel!.. Meğer köy-koop'un girişimini duyunca o da harekete geçip Romanya ile ilişki kurmaya kalkışmış. Ancak bunun fark edildiği anlaşıldıktan sonradır ki, köy-koop'a traktör ithal etme izni zar zor verilebildi. Şimdi o sayede köy-koop üyesi kooperatifler bir miktar ucuz traktör alabilecekler; öteki çiftçilerse piyasadaki değeri üzerinden, 80-90 bin liralık traktörü 120-130 bin liraya almak zorunda kalmaya devam edecektir.

Tarımsal Verim Bakımından Karşılaştırma

Şimdi, on yıllık dönem sonunda tarım ülkesi Türkiye'de verime bakalım: Buğdayda hektar başına verim, Yugoslavya'da 3.500 kilo, Bulgaristan'da 2.900, Yunanistan'da 2.500, Türkiye'de 1.250 kilo. Yunanistan'ın tam yarısı kadar...

Tütünde hektar başına verim, Bulgaristan'da 1.200 kilo, Yugoslavya'da 990 kilo, Yunanistan'da 850 kilo, Türkiye'de 475 kilo.

Türkiye'de üreticinin en iyi örgütlendiği, nispi olarak en iyi örgütlendiği alan, pancar üretimidir. Pancarda hektar başına verim, Yunanistan'da 56 ton, Yugoslavya'da 42 ton, Türkiye'de 30 ton.

Hayvancılıkta şimdiye kadar hiçbir ciddi tedbir alınmadı. Verimin ne kadar düşük olduğunu, pazarlamanın ne kadar bozuk olduğunu, mera düzeninin ne kadar korkunç olduğunu geçenlerde televizyonun, gerçekten ilginç ve objektif bir yayınında dinledik, izledik. İlk kez 1974'te Türkiye'de hayvan üreticisine devlet, destekleyici elini uzatmaya başladı.

Gelişmiş ülkelerde tarım gelirlerinin üçte ikisi hayvancılıkla sağlanır; Türkiye'de ise ancak üçte biri hayvancılıkla sağlanmaktadır. Et bakımından Türkiye'de verim, gelişmiş ülkelerin ancak üçte biri kadardır. Süt bakımından verim daha da düşüktür.

Ülkemizin hayvan ihracı, et ihracı bakımından büyük olanakları vardır. Hayvan ihraç ederiz de, ama devlet ihraç etmez, besici ihraç etmez, daha çok kaçakçı ihraç eder ve parası da kaçakçının

elinde veya yurtdışında kalır.

Beslenmede Yetersizlik

Hayvancılığın geri kalışı yüzünden Türkiye bugün büyük bir beslenme sorunuyla karşı karşıya gelmiştir. İyi beslenmemekten ötürü Türk halkının, Türk yurttaşının sıhhati, korkarım ki, gitgide bozulmaktadır.

Halk et yiyememektedir, et üreten yurttaş, hayvancılık yapan yurttaş bile et yiyememektedir. Kentlerdeki işçilerin, kamu görevlilerinin çoğu et yiyememektedir. Halk daha çok tahıla ve bitkisel besinlere dayanmaktadır. Bunların, besin değerinin ne kadar düşük olduğu da son yıllarda çok daha iyi anlaşılmıştır.

Demirel'in Diliyle Başarısızlık

On yıllla ilgili olarak bu karanlık tabloyu yalnız ben çizmiyorum. Bakın daha geçen hafta yaptığı bir konuşmada Sayın Demirel, bu on yıla damgasını vuran Sayın Demirel ne diyor, neler söylüyor:

"Ekonomimizi, kendi gücüyle kendi kendisini sürükler hale getirmeliyiz." Sanırım on yıl önce de aynı sözleri söylüyordu.

"Tarımsal üretimde asgariden kendi kendimize yeter hale gelmeliyiz" diyor. On yıl iktidarda olacaksın. Türkiye'nin ekonomisine damgamı vuracaksın; ondan sonra –tarım ülkesi Türkiye için söylüyor bu sözü– "Asgariden kendi kendimize yeter hale gelmeliyiz" diyeceksin. Bu son derecede acı bir başarısızlık ikrarıdır:

"Altyapımızı bugünkü ve yarınki ihtiyaçlarımıza cevap verecek hale getirmeliyiz" diyor. Yani altyapının bugünkü ihtiyaçlara da cevap verecek durumda bulunmadığını itiraf ediyor.

"İşsizlikle mücadele savaşımızı yeni istihdam olanakları yaratarak başarıya ulaştırmalıyız" diyor. Ne zaman?.. İşsizliği 1 milyon 750 binden 2 milyona çıkarttığı sırada...

Kim söylüyor bunları? On yıl Türk ekonomisine damgasını vurmuş kimse söylüyor. Kendine "barajlar kralı" dedirten, "yatırımcı" dedirten, "inşacı" dedirten kimse söylüyor.

On yıl bir memleketin ekonomisine damgasını vurduktan sonra, bir kimsenin, bir devlet adamının, hâlâ gelecekle göz boyama hakkı yoktur; geçmişin hesabını verme dönemine, aşamasına varmış demektir.

Sayın Demirel'in ağzından "Büyük Türkiye" edebiyatını dinlemeye başlayalı on yıl geçti. On yıl sonunda Sayın Demirel bunun hâlâ lafını söylüyor ve kendisi bile ortaya büyüyen bir Türkiye tablosu koyamıyor.

Yatırımların İçyüzü

Bu başarısızlığın, bu neresinden tutulsa dökülen tutumun ve boş iddiaların nedeni, Sayın Demirel'in ve Adalet Partisi'nin, gösterişten, göz boyamadan başka bir şey düşünmeyen; hesaba, kitaba, plâna, programa önem vermeyen; partizan ve partizan olduğu kadar da müsrif iş tutumudur.

Şimdi bu söylediklerimi kanıtlayacağım. On yılın muhasebesini yapıyoruz. Kanıtlarken yine belgelere, devlet belgelerine dayanacağım. Cumhuriyet Halk Partisi hükümette iken yayınlanmış değil. Cephe Hükümeti işbaşında iken yayınlanmış devlet belgesi var elimde; –Önemli Projelerin Raporu– "30 Eylül 1975." Hazırlayan ve basan Devlet Planlama Teşkilâtı... Şimdi vereceğim bilgilerde başlıca kaynağım budur.

1965-70 arasında, Sayın Demirel'in 5 yıl 5 ay Adalet Partisi ile birlikte tek başına iktidarda olduğu dönemde, başlattığı önemli projelerden 48'ini örnek olarak ele alıyorum. Bu 48 önemli projenin başlangıç maliyetleri 17 milyar 874 milyon lira. Ağırlıklı ölçümleme ile yaklaşık 5 yıllık gecikme sonunda bu maliyet 41 milyar 785 milyon liraya çıkıyor. Dikkat buyurunuz, 17 milyar 874 milyon liradan 41 milyar 785 milyon liraya yükseliyor. Aradaki fark, yani gecikmeler, ihmaller yüzünden ortaya çıkan maliyet artışı: 25 milyar lira. Kim ödüyor bu 25 milyarı? Millet ödüyor, devlet

ödüyor. Fakat milletin, devletin zararı o kadarla da kalmıyor. Bu yatırımlar zamanında yürütülse ve hizmete girse, bunun ekonomimize sağlayacağı katkıdan da ekonomimiz yoksun kalmış oluyor; millet ve devlet bir de ayrıca o yüzden kayba uğruyor.

Bu kadarla da kalmıyor sorumsuzluk. 1965-70 döneminde Adalet Partisi, Demirel tek başına iktidarda. Yatırımlar için –bu 48 önemli proje için– harcanan paranın toplamı nedir biliyor musunuz? 4 milyar 255 milyon lira. İlk maliyet 17 küsur milyar, gecikmeli maliyet 41 küsur milyar; ama beş yılda harcanan para 4 milyar 255 milyon lira... Demek ki, beş yılda bu yatırımlar için gerekli harcamanın, ilk maliyete göre yüzde 24'ü, gecikme yüzünden yükselen maliyete göre ise ancak yüzde 10 yapılmış. Demirel Hükümetleri, kendi başlattıkları önemli yatırımlar için, 5 yıl 5 ayda, her olanak ellerinde iken, tüm maliyetin ancak yüzde 10'u oranında yatırım yapmışlar. Oysa, 1974 yılında Cumhuriyet Halk Partisi, hükümette, aynı yatırımlara (Demirel'in başlattığı yatırımlara) 5 milyar 569 milyon lira harcıyor. Yani, Demirel Hükümetlerinin beş yılda harcadığından daha fazlasını Demirel Hükümetlerinin başlattığı yatırımlara, Cumhuriyet Halk Partisi hükümet bir yılda harcıyor.

Görülüyor ki, Sayın Demirel için amaç iş yapmak değil, iş yapar görünmektir; yatırım yapmak değil, temel atmak ve nutuk atmaktır; Türkiye'yi kalkındırmak değil, bunun çalımını yapmaktır.

Seçimlik Yatırımlar

Şimdi Sayın Demirel'in on yılının muhasebesini yapıyoruz, devletin resmi kaynaklarına dayanarak.

Sayın Demirel'in bu iş tutumu hakkında söylediklerimi doğrulamak için bir başka örnek daha vermek isterim. Seçim yılları Sayın Demirel için çok önemlidir. Seçim süresine girilen 1968-69 yılları ile seçimden hemen sonraki 1970 yılını karşılaştıralım! Sayın Demirel'in hükümet ve devlet anlayışı bakımından son derecede ilginç bir tablo ile karşılaşacağız. 1968'de seçimler yaklaşıyor, temel atmak, söylev vermek gerekir; Demirel Hükümeti 14 yeni büyük yatırım başlatıyor. Tabii törenleri yapılıyor bunların, söylevler veriliyor. 1969'a geliyoruz. Seçimler o yıl yapılacak. 16 yeni büyük yatırım daha başlatılıyor. Seçim bitiyor, yıl 1970. O yıl yeni başlatılan büyük yatırım kaç tane? 14 değil, 16 değil, 2 tane.

Şimdi, 1968'de ve 1969'da başlatılan ve o kadar temel atma törenleri yapıp söylevler verilmesine vesile olan bu yatırımlara Demirel Hükümetleri ne yapmış, ona bakalım! 1968'de ve 1969'da başlatılan toplam 30 büyük projenin (1968'de 14, 1969'da 16, toplam 30 büyük projenin) toplam maliyeti 7 milyar 746 milyon lira. Temeller atılıyor, söylevler veriliyor, seçim kazanılıyor ve işler seriliyor, yatırımlar duralıyor. O yüzden maliyet iki katına çıkıyor. 7 milyar 746 milyondan 15 milyar 534 milyon liraya çıkıyor.

Şimdi bir de yatırımlarla ilgili harcamaları gerçekleştirme oranına bakalım! 1968'de başlatılan yatırımların üç yılda ancak yüzde 9'u gerçekleştirilebilmiş. 1969'da başlatılanlarınsa iki yılda, yani Sayın Demirel hükümetten ayrılıncaya kadar, ancak yüzde 1.5'i gerçekleştirilmiş.

Başlangıç maliyeti 7 milyar 746 milyon lira, gecikme nedeniyle yükselen maliyeti ise 15 milyar 534 milyon olan bu projelere 1968, 1969, 1970 yıllarında yapılan toplam harcama 448 milyon liradan ibarettir. 15 milyarlık yatırıma 448 milyon lira... Ondan sonra Sayın Demirel "iş yapıyorum, temel atıyorum" diyecek, "Büyük Türkiye'yi inşa ediyorum" diyecek!..

Temeller atılıyor, ondan sonra yatırımlar –teşbihte hata olmaz– şımartılmış bir çocuğun hevesini kısa sürede alıverdiği oyuncaklarını kırıp bir köşeye atması gibi, yüzüstü bırakılıyor, sürüncemede bırakılıyor. Bunun da yükünü, tabii, milletimiz çekiyor. İşsizlik o nedenle artıyor. Türkiye, sınılaşmada o nedenle gerileme sürecine, aşamasına gelmiş bulunuyor; o nedenle döviz darboğazına, elekt-rik enerjisi sıkıntısına düşmüş bulunuyor.

Santrallerin Durumu

Şimdi, Sayın Demirel'in en çok iddialı olduğu, santraller, barajlar alanına geliyorum. Adalet Partisi Hükümetleri, 1965-70 döneminde üç büyük hidroelektrik ve termik santralin yapımını başlatmıştır. Bunlar; Çıldır, Aşağı Yeşilirmak ve Arslantaş baraj ve sant-ralleridir. Bunların ilk maliyetleri toplam 3 milyar 220 milyon liradır. Gecikmeli maliyeti 5 milyar 127 milyon liradır. Yani gecikme yüzünden maliyeti yaklaşık 2 milyar lira yükselmiştir.

1968'de yapımına başlanmış olması gereken, temelleri atılan veya söylevleri verilen bu santrallerin, 1972'de devreye girmesi, üretime başlaması, Türkiye'ye elektrik vermesi bekleniyordu. Şimdi yıl 1976. Bunlar hâlâ devreye girmiş değil. Devreye girmek şöyle dursun, daha Arslantaş Barajı'nın yapımına bile başlanmış değildir.^[8] Daha acısı, kendi öz kaynaklarımızla işletilecek bu enerji santrallerinin yapımı durduruluyor; söylevleri verildikten sonra bunlar yüzüstü bırakılıyor; fakat ithal malı akaryakıtla işletilen Ambarlı Santrali o arada çarçabuk bitiriliyor. Yani kolayına kaçılıyor, yani dışa bağlı olanı seçiliyor. Ve bunlar, bu gerçekler. Demirel ve Adalet Partisi Hükümetleri için bir utanç belgesi iken, Sayın Demirel hiç oralı değil, milletin hiçbir şey fark etmediğini sanıyor ve 1976 Şubatı'nda, Cumhuriyet Senatosu'nda konuşurken hâlâ Arslantaş'ın temelini atmamakla övünüyor. Hâlâ Aşağı Yeşilirmak, öteki adıyla Ayvacık Projesi'ni sürdürmekle övünüyor. Oysa sürdürmüyor, süründürüyor.

Bu durumdaki bir Başbakan'ın övünmesi değil, millete hesap vermesi gerekirdi. Türkiye'yi, enerji darboğazına sürükleyişin, dışa bağımlı kılışın, bunca maliyet yükünün altına sokuşun hesabını vermesi gerekirdi.

Fakat, Sayın Demirel için bu hesaplar, ulusal çıkarlar önemli değil; onun için önemli olan birtakım yatırım adlarını yıllar yılı –çoğu kez hepsi aynı adlar da olsa– alt alta sıralamak ve bu sürünen, askıya alınan, orada unutulmuş yatırımlar üzerine Büyük Türkiye edebiyatını kurmak.

Bir örnek daha vermek isterim:

Sayın Demirel Seyit Ömer Termik Santrali'ne linyit sağlayacak alanın idame ve tevsi işlerinin 1968'de başladığını ilân etmiştir. Proje 1972 yılında tamamlanacak ve santrale buradan linyit sağlanacaktı.

Sayın Demirel, 1968'den iktidardan ayrıldığı tarihe kadar geçen üç yılda 138 milyon harcanması gereken bu projeye yalnız 50 milyon lira harcamış ve yatırımı yüzüstü bırakıp gitmiştir. O yüzden maliyet 236 milyon liradan 581 milyon liraya çıkmış, tamamlanma tarihi de 1972'den 1977'ye ertelenmiştir. O nedenle bu termik santral bir türlü doğru dürüst işletilir hale getirilememiş ve böylece fuel-oil ile işleyen termik santraller yapımına gerekçe kazandırılmıştır.

Afşin-Elbistan Termik Santrali konusunda da, Cumhuriyet Halk Partisi'yle Adalet Partisi'nin iş tutumları arasındaki farkı gösteren bir karşılaştırma yapmak isterim: Bu projenin yapımına, 1974'te, Cumhuriyet Halk Partisi hükümetteyken başlandı. Hükümet, çok uygun koşullarla, o yıl, 476 milyon dolar dış kredi sağladı. 1974'te bu proje için ayrılan ödenek 380 milyon lira olduğu halde. Cumhuriyet Halk Partisi'nin hükümette bulunduğu o yıl, ödeneğin çok üstünde, 448 milyon lira harcama yapıldı. Yani, yüzde 117 oranında harcama yapıldı. 1975'te, Adalet Partisi'nin hükümette bulunduğu dönemde ise, bu proje için, 530 milyon lira ödenek ayrıldığı halde, ancak 324 milyon liralık harcama yapılmıştır. Böylece, Demirel Hükümeti'yle birlikte, bu projede de aksama ve yavaşlama başlamıştır. Afşin-Elbistan Santrali'nin yapımı, eski gecikmelerin üstüne, şimdi bir yıl daha gecikmiş bulunuyor. Bu inşaatın nasıl bir döviz darboğazı içine düşürüldüğünü biliyoruz, o nedenle, korkarım ki 1976'da bu bir yıllık yeni gecikmenin üstüne yenisi de eklenebilir.

Fakat bundan da bir sıkıntı duymuyor Sayın Demirel, bununla da övünüyor. Milletten özür dileyecek yerde, Afşin-Elbistan projesi ile de övünüyor.

Senato'da yaptığı bütçe konuşmasında Sayın Demirel, "Bu sant-ral bitince yıllık üretimi 4.5

milyar değerinde olacak" diye övünüyordu. Demek ki her geciktirdiği yılı o 4.5 milyarlık üretimden Türkiye'yi yoksun bırakmış olmaktadır.

Bu tablo, partililerinin ağızından kendisine "Barajlar Kralı" dedirten Sayın Demirel'in ortaya çıkardığı tablo. Geçen yıl da kendisine partilileri, "Helsinki Fatih" demişlerdi. Görülüyor ki, Helsinki Fatihliği ne kadar geçerli ise, Barajlar Krallığı da ancak o kadar geçerlidir.

Yine Senato'da 1976 Bütçesi dolayısıyla neler söyledi Sayın Başbakan? Burada demin, "Başbakan'ın sözüne tabii inanmak gerekir" diye düşünen bir Hükümet ortağı partinin sözcüsü de aynı şeyleri tekrarladi. "1976'da yeniden 20'ye yakın hidroelektrik ve termik santralin temeli atılacaktır" dedi Sayın Başbakan. "1976'da bir atom santralini de temelini atacağız" diye ekledi. Artık bu söylediklerimden sonra, kendi kendine zerre kadar saygısı olan bir insan, bundan önce söylevini verip yüzüstü bıraktığı ve maliyet artışlarını milletin üstüne yıktığı temel atmaların hesabını millete vermedikçe, bir daha temel atmadan söz edememelidir.

(YILMAZ HOCAOĞLU [Adana, ap] – Onu millet bilir.)

Millet bildi ve oyunuzu kaçta indirdi, onu biliyorsunuz. On yılın sonunda ortaya çıkan bilanço bu. Değerli arkadaşlarımın üzülmelerini, bir ölçüde tahammülsüzlük göstermelerini çok anlayışla karşılıyorum; çünkü bir tatlı masal, gerçeklerin, rakamların dili ile yıkılıyor bugün önlerinde...

Değerli arkadaşlarım, Sayın Demirel, "Bu yıl 20'ye yakın yeni hidroelektrik ve termik santralin temeli atılacak" diyor. Oysa ortada ancak üç termik ve iki de küçük hidroelektrik santralin projesi var, başkasının projesi yok. Bildiğimiz kadar gene bu yıl temelini atılacağını söylediği "atom santrali"nin ise tipi de belli değil, yeri de belli değil. Ama, tabii, iş yine son on yılda olduğu gibi temel atmak ve nutuk atmak için birer vesile ise, 20 değil, 40 barajın da temelini 1976 yılı içinde atar. Ama günü gelir, onların hesabını millete vermekte de bugün çektiği sıkıntıyı çeker.

Et Kombinalarındaki Gecikmeler

Demirel Hükümetleri, ucuza mal olacak ve Türkiye'nin büyük ihtiyacını karşılayacak birtakım basit tesislerin, örneğin, et kombinalarının yapımını da yıllarca geciktirmişlerdir. Örneğin 1967, 1968, 1969'da Tatvan, Burdur, Ağrı, İstanbul, Amasya ve Manisa et kombinalarını projeye almışlardır. Bunların toplam ilk maliyetleri 87 milyon liradır, gecike gecike maliyet 4 kat artışla 332 milyon liraya çıkmıştır. Oysa ne teknolojisi önemli bir teknoloji, ne yatırımı büyük bir yatırım ve 1971'e kadar bitirilmesi gereken bu kombinalar ancak son zamanlarda hizmete girebilmiştir.

Çimento Fabrikalarındaki Gecikme

1969 Bütçesi'yle birlikte 4 yeni çimento fabrikasının programa alındığını ilân etmiştir Demirel Hükümeti. Bunlar, Kars fabrikasının yapımı ile; Pınarhisar, Niğde ve Balıkesir Çimento Fabrikalarının büyütülmesidir. İlk toplam maliyetleri 251 milyon liradır. Niğde ve Pınarhisar'ın 1972'de, Balıkesir ve Kars'ın 1973'te bitmesi gerekiyordu. Fakat 1969 ve 1970'te bunlara sadece 17 milyon lira harcanmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi ise 1974'te bunlara 276 milyon lira harcamıştır. Ancak o sayede ta 1967'lerde, 1968'lerde başlayıp yüzüstü bırakılan bu çimento fabrikalarının yapımı bir ölçüde hız kazanabilmiştir. Gecikme nedeniyle toplam maliyet yaklaşık 3 katına, 276 milyondan 715 milyon liraya çıkmıştır.

Kâğıt Fabrikalarındaki Gecikmeler

Şimdi kâğıt sanayiine bakalım değerli arkadaşlarım, 3 kâğıt fabrikasıyla ilgili duruma. Sayın Demirel 6 yıl önce, 1969 Şubatı'nda, yine Senato'da, 3 kâğıt fabrikasının yapılmakta olduğunu söylüyor. Üç fabrikanın da yapımına derhal başlanacağını açıklıyor. Yeni fabrikalardan biri 1968'de, biri 1969'da programa alınmış. İlk toplam maliyetleri 1 milyar 56 milyon lira. Fakat 1968-70 arası dönemde bunlara yapılan harcama 3 yılda 7 milyon liradan ibaret. Bir milyar 56 milyonluk projelere

3 yılda harcanan para 7 milyon... Hiçbiri bugüne dek tamamlanmış değil. Maliyet 4 katının üstüne çıkmış, 4 milyar 521 milyon olmuş bu arada. Bu fabrikalardan en önemlisinin yerini seçmek ise, Sayın Demirel 1969'da nutkunu çektikten sonra, 1974 yılında Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti'ne nasip oldu. Şimdi o fabrikadan bile Sayın Demirel, aradan 7 yıl geçtikten sonra, Senato'da, özür dileyerek değil, sıkılarak değil, övünerek söz edebiliyor.

Başkalarının Düşüncesiyle "Seçim Yatırımı"

Bu arada başkalarının düşüncelerini de seçim yatırımı olarak kullanabiliyor.

Örneğin 1975 Ekim seçimi kampanyasında İstanbul'da Taksim'de ikinci Boğaz geçişini hazırladığımı, tasarladığımı ilân ediyor, bununla övünüyor Sayın Demirel. Oysa, Cumhuriyet Halk Partisi'nin başında bulunduğu hükümetin Bayındırlık Bakanı Sayın Erol Çevikçe arkadaşımız, 10 Eylül 1974'te, yani Sayın Demirel'in söyleviden bir yıl bir ay önce İstanbul'da bir başka açılış töreninde yaptığı konuşmada şunları söylüyor:

"İstanbul'un ulaşım yönünden karşılaşıcağı darboğazları çözebilmek için, toplu taşımayı içeren yeni bir Boğaz geçişinin etüt edilmesi yolunda şimdiden çalışmalarımız olduğunu belirtmek isterim."

Devlet Planlama Teşkilâtı'na, 22 Ağustos 1974 günlü ve 1586 sayılı yazısında da, İstanbul için metro ve Boğaz'ın sualtından geçilişi ile ilgili çalışmalarda görev bölümünün yapılması için bir toplantı düzenlenmesini istiyor.

9 Ekim 1975 günü, bu yazıdan on üç buçuk ay sonra, Sayın Demirel bununla övünüyor İstanbul'da, Taksim'de, "Şimdiden ikinci bir Boğaz geçişini plânlamaktayız. Bu bir denizaltı geçişi olabilir veya ikinci bir köprü olabilir" diyor.

Cumhuriyet Halk Partisi bunun reklamını yapmadı. Çünkü bizim devlet anlayışımıza göre, henüz proje safhasına gelmemiş bir düşünce, devlet adamlarının seçim meydanlarında propagandalarına vesile olamaz. Bu ancak iddiasız bir şekilde bir haber olarak açıklanabilir. Fakat Sayın Demirel, İstanbul seçim nutkunda buna önemli bir yer ayırdı. Çünkü Sayın Demirel için proje, plân, tabii, önemli değil. Kaldı ki, Cumhuriyet Halk Partisi Bayındırlık Bakanı'nın yazılı direktifinden sonra, bu konuda ne hazırlık yapıldığı da bugüne kadar bilinmiyor.

chp'nin Yaptıkları

Şimdi Sayın Demirel'in, "Bir çivi çakmamıştır" dediği; "Taş üstüne taş koymamıştır" dediği Cumhuriyet Halk Partisi Karma Hükümeti dönemine gelelim. Dünya bunalımı dönemi, Kıbrıs savaş konjonktürü...

Bir kere o Hükümet 1974'te kendinden öncekilerin başlatıp da yıllardır ihmal ettiği yatırımlar için 5 milyar 622 milyon lira harcamış, 15 milyar 168 milyon lira tutarında yeni projelerin yapımını başlatmış ve bu yeni projelere de ve 1974'ün bilinen koşulları içinde ilk yılında daha 5 milyar 960 milyon liralık harcama yapmıştır.

Bunlar arasında Cumhuriyet Halk Partisi hükümette bulunduğu dönemde başlanan ve programlanan büyük yatırımlardan birkaçını saymak isterim: Gemlik Amonyak Fabrikası, Karataş Fosfat Fabrikası, Karabük Çelikhanesi, Çayırhan Termik Santrali, İkinci Berdan Barajı, Yarımca'da Gübre Sanayii, Çorum Sulama Barajı, İzmir'de yeni Petro Kimya Tesisleri, İrek-İskenderun Boru Hattı gibi... Ayrıca Manavgat Sulama, Bafra İkinci Sulama, Urfa-Akçakale Sulamaları, Ceylanpınar, Malatya, Sivas, Eskişehir, Afyon, Mardin ve Van et kombinaları. Yıllarca uyutulan Pendik Tersanesi İnşaatı da gene 1974'te Cumhuriyet Halk Partisi hükümette iken uykusundan uyandırılabilmiştir.

Bunlardan başka, ara rejim hükümetlerince programa alınmış, fakat harekete geçirilmemiş birçok büyük projeyi de chp'nin başında bulunduğu hükümet harekete geçirmiştir. 15 milyarlık Afşin-Elbistan Santrali'nin ihalesi, 2.5 milyarlık Oymapınar Barajı'nın projesinin ihalesi, 6 milyarlık Karakaya Barajı'nın projesinin gerçekleştirilmesi ve bu yatırımlara o zamana kadar yapılmayan

milyarlar harcanabilmesi hep kısa süreli chp döneminin yatırım alanına getirdiği hızlandırmalardır.

IV. EKONOMİNİN YAPISAL BOZUKLUĞU

ap Hükümetlerinin bütün ihmallerine rağmen, bağışlanmaz gecikmelere, millete büyük yük olan gecikmelere rağmen, ekonomide büyüme olmamış mıdır? Elbette olmuştur. Öyle bir çağda yaşıyoruz ki, ülkeler isteseler de ekonomilerini büyütmekten alıkoyamazlar. Ama bu on yıllık dönemde Türkiye'de gerçekleşen büyüme sağlıklı ve dengesiz bir büyümedir. Gövdenin irileşip, kafanın ve bacakların cılız kalışı türünden sağlıklı ve dengesiz bir büyümedir.

Tarımın İhmali

Örneğin tarım sektörü sanayide büyük atılımlara olanak bırakılmayacak kadar cılız kalmıştır. Türkiye'de, bizim dışımızdaki bazı solcuların, bazı doktriner solcuların düştüğü bir yanılgıya Adalet Partisi de yıllar yılı düşmüştür; sınaileşmeyi hızlandırmak için tarımı ihmal etmenin gerekli olduğunu sanmıştır; sanayiye kaynak yaratabilmek ve aktarabilmek için köylüyü yoksul bırakmak gerektiğine inanmıştır. O yüzden Türkiye'de 1974 yılına kadar köylüyü ezici bir –sözüm ona– destekleme politikası yürütülmüştür; ancak 1974'te destekleme politikası bu ada lâıyk bir şekilde ve düzeyde uygulanmıştır. Türkiye gibi nüfusunun büyük çoğunluğu, yüzde 60'tan çoğu hâlâ geçimi için tarıma bağlı olan bir ülke, tarımı bir sıçrama tahtası haline getirmediği, tarımdan hız almadıkça, sanayi alanında da ilerleyemez. Tarımın bu ihmali ile, Türk ekonomisinin en büyük yapısal bozukluklarından biri ortaya çıkmış olmaktadır.

Artık Türk ekonomisinin yapısal bozukluğunu yalnız biz söylemiyoruz, bu yapısal bozuklukta sorumluluk payları olan aklı başında birtakım iş çevreleri de, günah çıkarırcasına bu yapısal bozukluğa değiniyorlar ve bu yapısal bozukluğun sona erdirilmesi gerektiğini belirtmek üzere, tehlike çanlarını çalıyorlar. Hâlâ Sayın Demirel, millete özel sektör eliyle incik-boncuk sanayileri vaat ederken, Türkiye'de özel sektördeki aklı başında işadamları, bu günah çıkarma ortamı içerisinde, "Bugüne kadar bu yolda memleketeye çok kötülük ettik; artık daha ciddi sanayiler kurulmalı" diyorlar. Demirel ve Adalet Partisi tarımı ihmal etmeye, köylüyü yoksullaştırmaya, "tapuyu deldirmeyeceğim" diyerek, köylülerimizi delikli papuçla, esvapla gezer durumda bırakmaya devam ediyor. Toprak reformunu engellemeye devam ediyor, aklı başında özel sektör sanayicileri çıkıyor karşısına, "Tarımı bu ölçüde ihmal ederek, toprak reformu yapmayarak Türkiye'yi kalkındıramazsınız" diyor; ama, Son Havadis'in deyimiyle "Yöneticimiz hâlâ uyuyor."

Yüzeysel ve Dışa Bağımlı Sınaileşme

Bunun dışında sanayi alanında, daha önce de belirttiğim gibi, düzensiz, plânsız, yüzeysel ve büyük ölçüde dışa bağımlı bir sinsileşme yoluna gidiliyor; getirdiğinden çok daha fazlasını Türkiye'den alıp götüren bir yabancı sermayeye güvenerek sınaileşme yoluna gidiliyor.

Bu sözlerimle yabancı sermayeye ilke olarak karşı çıktığımız sanılmasın. Çağımızda hiçbir ülke yabancı sermayeyi ilke olarak reddedememektedir; ama Demirel yönetimlerinin yabancı sermayeden yararlanma uygulaması, Türkiye'ye getirdiğinden çok daha fazlasını ondan alıp götüren bir uygulamadır.

Türkiye bir hammadde ülkesidir, fakat hammaddesinin bile çoğunu dışarıdan getirir. Buna karşılık kendi hammaddesini işleyerek dışa satacak yerde, hem de çok ucuz tesislerde işleyerek satabilecek durumda iken bu yola gidilmemektedir. Madencilik alanında bunun mümkün olduğunu 1974 uygulaması ile Cumhuriyet Halk Partisi göstermiştir. Ham maden ihracını yasaklayarak ancak işlenmiş maden ihracına izin vermiştir. Öylece hem Türkiye'de işsizliğe bir ölçüde çözüm getirmiş hem de maden ihracından daha çok döviz kazanma olanağını sağlamıştır. Bu yola da gidilmez, Türkiye maden sanayiini ihmal etme pahasına hammadde ihraç eden bir ülke durumunda kalır. Hammaddesi kendi memleketimizde çıkan, bazı sanayileri kurmak işten bile değildir. Örneğin bir

alkoloid fabrikası, yalnız sosyal, ekonomik zorunluluk değil, bir dış politika zorunluluğu haline gelmiştir Türkiye'de. Alkoloid fabrikası kurulmadıkça, Birleşmiş Milletler'in yetkili organları istedikleri kadar 1974'te uygulamaya başladığımız haşhaş politikası için Türkiye'yi övsünler, Amerika'da birtakım kötü niyetli politikacılar bunu istismar edeceklerdir; "işte Türkiye hâlâ alkoloid fabrikasını kurmuyor, demek ki afyonunu karaborsacılara, kaçakçılara veriyor" diyeceklerdir. Son derecede basit bir tesis olduğu halde, Demirel Hükümeti hâlâ bunun yerini tayin edememiştir; koalisyon ortakları aralarında çekişiyorlar, "Afyon'un şurasında mı olsun, burasında mı olsun?" diye...

Neresinde olursa olsun, yeter ki bir an önce kurulsun; ama kurulsun.

Sınaileşmemizde dışa bağımlı tüketim sanayilerine ve montaj sanayilerine ağırlık vermenin sonucu nedir? Türkiye'yi ne ölçüde dışa bağımlı hale getirmiştir Demirel döneminde? Buna bakalım.

1963-70 arasında Türkiye'de ithalâtın yıllık artış hızı yüzde 4.7'dir. Fakat 1970'ten başlayarak Türkiye'de ithalâtın yıllık ortalama artış hızı yüzde 41.3'e yükselmiştir. 1963-70 döneminde yıllık dış ticaret açığı artış hızı yüzde 2'dir. Fakat 1970'ten sonra, yani Adalet Partisi'nin sanayimizdeki tahribatından sonra, yıllık ticaret açığındaki artış hızı yılda ortalama yüzde 58.1'e yükselmiştir.

Böylece, motorlu taşıtlarda, plastik eşyada, tıbbi ilâçta, takım tezgâhlarında ithal malı girdiler oranı yüzde 40'ı, yüzde 50'yi bulmaktadır. Böylelikle, Türkiye, büyük ölçüde, hammadde, ara malı, yatırım malı ithali yoluyla, sürekli enflasyon ithal eden bir ülke durumuna girmiş bulunmaktadır.

Ziyan Edilen Dövizler

Bu arada, işçi dövizleri Türkiye'ye bulunmaz bir olanak sağlamıştır. Bu olanağı, Cumhuriyet Halk Partisi, 1965 başında azınlık hükümeti olarak görevden ayrılmadan önce gerçekleştirmişti. Devalüasyon yoluna gitmeksizin işçilerimizin tasarruflarını yurda göndermelerini çekici kılan, hızlandıran bütün tedbirleri almış ve bu olanağı kendinden sonraki hükümetlere bırakıp iş başından ayrılmıştı. Demirel Hükümetleri, bu olanağı, Türkiye'yi dışa bağımlılıktan kurtaracak yolda değil, Türkiye'nin dışa bağımlılığını burada rakamlarla belirttiğim oranda artıracak yönde kullanıyor.

Tasarruf Zorluğu

Hızlı kalkınma zorunluluğunda olan bir ülke olarak tasarrufumuzu artırmak zorunda olduğumuz halde, artık istense de tasarruf arttırılamıyor. Yapısal ve düzensel bozukluklar giderilmedikçe de tasarrufu bir ölçünün ötesinde arttırabilme olanağı yoktur. Hele bu yapısal bozukluklar ve düzen bozuklukları devam ederse, bu olanak büsbütün ortadan kalkacaktır. Neden tasarrufumuzu arttırmamız bu kadar güçtür? Çünkü, öylesine bozuk, öylesine israfa dayanan, tüketime dayanan bir ekonomik yapı, bir sanayi yapısı kurulmuştur ki Türkiye'de, bu sanayi, ancak halkın tasarruf yoluna gitmemesi sayesinde, halkın varını yoğunu, yalnız varını değil yoğunu da, harcaması sayesinde ayakta durabilir.

Zaten bizim özel sektörümüzün, büyük sermaye çevrelerimizin, halk sektörüne karşı çıkışının temel nedenlerinden biri de budur. Halk sektörü geliştirdi mi halk tasarrufa alışacak, parasını arttırıp fabrikalara yatıracak. Ama tüketim sanayi ne yapacak o zaman?.. İlanlarını görüyoruz, çok önemli sanayiler: Oksijenli deterjan, enerjili deterjan, şöyle deterjan böyle deterjan... Onlar ne yapacak?.. Vatandaş kazandığını tüketmeli, kazanmadığını tüketmeli ki, o fabrikalar, Demirel yönetiminin bozuk düzen fabrikaları, ayakta durabilsinler!.. Çünkü bunlar israf ekonomisinin, bunlar tüketim ekonomisinin, bunlar dışa bağımlılık ekonomisinin sanayileridir.

Türkiye'de televizyon reklamları çok ilginç... Bu reklamları seyreden bir yabancı, Türkiye'nin gerçek ekonomik durumunu, olanaklarını bilmeseydi, Türkiye'yi örneğin birkaç hafta önce gördüğüm İskandinav ülkelerinden çok daha zengin bir ülke sanabilir. Oysa o ülkeler, adam başına milli gelir bakımından dünyanın en başta gelen ülkeleri arasında; fakat televizyonlarında reklam yasak. Neden? Çünkü tüketimi kamçılamayı günah sayıyorlar. Tüketimi kamçılamayı yalnız kendilerine karşı değil,

yoksul milletlere karşı ayıp sayıyorlar.

Ama o ülkelerden buraya gelince, reklamlara kanarsak ne yapacağız? Daha çok gazoz içeceğiz, daha çok çiklet çiğneyeceğiz, deterjan kullanacağız, atom enerjili deterjan kullanacağız, mavi enerjili deterjan kullanacağız ve Türkiye'yi o şekilde kalkındıracağız. Tabii bu şekilde Türkiye'nin gerçek kalkınma ve sınaileşme için gerekli tasarrufları yapmasını beklemek bir hayaldir değerli arkadaşlarım.

Yapısal Bozukluğun Düzen Bozukluğuyla İlgisi

Türkiye'nin yapısal bozukluğu –henüz birçok çevreler bunu kabul etmese bile– düzen bozukluğundan ayrı olarak düşünülemez ve Türkiye ekonomisi, Türk sanayii bu yapısal bozukluğundan, düzen değişmeden, ama Anayasa'mız doğrultusunda değişmeden kurtulamaz. Çünkü, Türkiye'nin bozuk düzeninde en verimli kazanç alanı spekülatif kazanç alanlarıdır. Spekülatif kazanç olanaklarının bizdeki ölçülere vardığı bir ülkede; boş duran arsanın değerini üzerine hiçbir yatırım yapmaksızın, sırf devletin, belediyelerin o çevredeki yatırımları sayesinde yılda yüzde elli, yüzde yüz arttırma olanağı bulunan bir ülkede; aracılıktan, tefecilikten yılda yüzde elli, yüzde yüz kâr sağlanabilen bir ülkede; ihracattan, hatta sahte ihracattan, vergi iadesi yoluyla havadan milyonlar alma, yüz milyonlar alma olanağı bulunan bir ülkede; gereksiz demir-çelik ithalâtıyla, demir-çelik istifçiliği ve spekülasyonu ile dünyanın kârı sağlanabilen bir ülkede, hele özel sektör sermayesinin sanayi alanına yönelmekte çok nazlı davranmasını hiç yadırgamamak gerekir.

Elini sıcak sudan soğuk suya sokmayan bir tefeci, aracı veya istifçi yılda yüzde elli, yüzde yüz kâr sağlayabilirken, fabrika, kuracak bir sanayiciye, "Sen, Avrupa'daki, İsveç'teki gibi, Almanya'daki gibi yılda yüzde 10 kârla yetineceksin" demeye kimin ne hakkı vardır?

Türkiye'de gerçek ve hızlı sınaileşme yoluna, ancak, havadan, halkın sırtından kapkaç kazanç sağlama yolları kapatıldığı zaman girilmiş olacaktır.

Yoksa özel teşebbüsümüz, Sayın Demirel'in diliyle "hür teşebbüs"ümüz, nazlı olmaya devam edecektir. O kaçak kapıları, spekülatif kazanç kapıları açık oldukça, elbette, fabrika kurmaktan kaçıp, tefeciliğe gitmekte, demir karaborsasına gitmekte, sahte mobilya ihracına gitmekte hür olacaktır "hür teşebbüs."

Bu onların kötülüğünden değil; bu, düzenin kötülüğünden ve "bu düzen böyle devam edecektir" diyenlerin kötü niyetinden ötürü böyledir.

Bu düzen böyle sürüp gittikçe, elbette nazlı olacaktır işadamı... Onu tefecilikten elde edilebilen kâr kadar, aracılıktan, istifçilikten veya arsa spekülasyonundan elde edilebilen kâr kadar yüksek kâr olanağına kavuşturacaksınız ki, onu bir sahte ihracatçının, vergi iadesi alan sahte ihracatçının, elini sıcak sudan soğuk suya sokmaksızın elde edebildiği kadar yüksek kâr olanağına, birtakım aşırı ve suni teşviklerle, desteklerle kavuşturacaksınız ki, "hür teşebbüs" olarak sanayiye yönelebilsin! Ama öylesine nazlı duruma gelen, öylesine suni desteklerle zoraki ayakta durdurulan, Türkiye'nin o cılız pazarında tüketim ekonomisi olarak, yarısı dışa bağımlı olarak, gelişmeye çalışan sanayi ile, Türkiye, elbette dünyaya açılmaz. Böyle bir sanayi ile Türkiye elbette Ortak Pazar'ın gerçek üyesi olamaz; Ortak Pazar'ın pazarı, Ortak Pazar'ın ortak pazarı durumuna düşmekten kendini kurtaramaz.

Ser Sanayii

Bizim sanayimiz, bu düzen bozukluğu nedeniyle bir ser sanayidir. O "ser"nin dışına çıkarıldığı anda, gerçeklerin dünyasına, dünya piyasasının gerçeklerine çıkarıldığı anda, solup ölmeye, sönmeye mahkûmdur. Dünyaya açılır sanırsınız, ama bakarsınız dünyaya açılmak için bindiği gemi belki de Karadeniz Ereğlisi'nin açıklarında malını denize dökmüş, gerisin geri yurda dönmüş. Nasıl açılacak dünyaya? Bu sömürü düzeninde Türkiye'de fabrikalar yüzde elli kâr edecekler ve yüzde 10 kâra teşekkür eden sanayicilerin bulunduğu ülkelerle, hem de hammaddesini, ara malını onlardan alarak,

rekabet edecekler, buna olanak yoktur.

Türkiye'nin, bu yapı ile, bu bozuk düzenle, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun, Ortak Pazar'ın üyeliği yolunda adımlar atabileceğini sananlar varsa, kendi kendilerini aldatıyorlar. Artık işadamlarımız bile, çok şükür, bu konuda kendilerini aldatmaktan kurtuldular. Ama Hükümet, "hele 500-600 milyon dolar proje kredisi alalım da, şu seçime kadar geçecek zamanı idare edelim" diye Avrupa Ekonomik Topluluğu sorununu, böylesine hayati bir sorunu da, Türk ekonomisinin yapısal sorunlarıyla birlikte bir kenara bırakmıştır, unutup gitmiştir.

Girdilerimizin yarısını gelişmiş ülkelerden alacağız; onların en kötüsünün üçte biri kadar düşük verimle çalıştıracacağız; ancak suni ve aşırı desteklerle ayakta tutabileceğiz; ondan sonra da Türkiye Ortak Pazar'da boy ölçüşecek!.. Böyle bir şey olamaz.

Cüce İşletmeler Ekonomisi

Türk ekonomisinin bir başka yapısal bozukluğu, daha çok bir cüce işletmeler ekonomisi oluşudur. İmalat sanayiindeki işçilerimizin yüzde 75'i, 15 veya daha az işçi çalıştıran işyerlerinde çalışırlar. Yani, esnaf düzeyinde, sanatkâr düzeyinde kurulabilecek imalathanelerde... İmalat sanayiindeki işçilerimizin yüzde 75'i böyle işyerlerindedir.

Adalet Partisi esnafın dostu, sanatkârın dostu geçinir. Bu dostluğunu kanıtlamak için de, zaman zaman birtakım yüzeysel tedbirler almakla övünür. Oysa esnafa, sanatkâra gerçek hizmet, onları cüce işletmeciliğe mahkûm olmaktan kurtarıp, aralarında birleşerek büyük işletmeler kurabilir duruma getirmektir; böylece dünyaya açılabilir duruma getirmektir. Yoksa, Gaziantep'in mağaralarında üstüne su damlayan atölyesinde yaptığı makine ile Türk sanatkârı dünyaya açılmaz. Adalet Partisi istediği kadar onun cebinden, esnafın, sanatkârın cebinden, ona bağışta bulunarak onu avutadursun... Çünkü, bağ-kur'un parasını kim veriyor? Esnafın, sanatkârın kendisi veriyor. Evet, onun cebinden bağışta bulunarak onu avutadursun Adalet Partisi, bu şekilde esnaf da, sanatkâr da, Türkiye'de kalkınamaz.

Suni Teneffütle Yaşayan Sanayi

Türkiye'deki sanayinin yapısal bozukluğunun bir başka ilginç kanıtı, işletmelerin zayıf yapısıdır. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'nın bir araştırmasına göre, Türkiye'de özel kesim işletmeleri, öz sermayelerinin yüzde 96'sı oranında borçla çalışıyorlar. Yüzde 96!.. Bu, dünyanın hiçbir ciddi ekonomisinde görülmeyen bir orandır. Bu, sanayinin oksijen çadırında suni teneffütle yasaması anlamına gelir.

Sanayinin Adaletsiz Dağılımı

Türkiye'de sınaileşme ve kalkınma bakımından bölgeler arası dengesizlik giderek artmaktadır. İmalat sanayiinin yüzde 73'ü Türkiye'nin yedi ilinde toplanmıştır. Toplam ücretlerin yüzde 77'si bu yedi ilimizde ödenmektedir, özel sektör işyerlerinin yüzde 44'ü İstanbul'da toplanmıştır.

Bunun için de özel sektörü kınamaya hakkımız yoktur. Çünkü böylesine suni teneffütle, oksijen çadırında, işletme sermayesinin yüzde 96'sı kredi ile çalışma durumunda kalan bir sanayi, değil mi ki hürdür, elbette Van'a gitmez, elbette Mardin'e gitmez, elbette Hakkari'ye gitmez, elbette İstanbul'a kapanır kalır, İzmir'e, Bursa'ya, Adana'ya kapanır kalır.

Altyapı Yetersizliği

Türkiye'nin altyapısı da artık kalkınma yolunda yeni ve hızlı yatırımlar yapabilmek için çok yetersiz duruma gelmiştir. Altyapısız sınaileşme, iskambilden saray kurmaya, köşk kurmaya benzer. Fabrikayı kurarsınız, elektriği yoktur; fabrikayı kurarsınız, yolu yoktur.

Ama, altyapı pahalı iştir, uzun süre bekledikten sonra sonuç verir ve daha da üzücüsü, çoğu altyapı tesislerinin, yatırımlarının, temel atma töreni yoktur, nutuk atma vesilesi değildir bunlar. Bir yolun yapımına başlarken nasıl nutuk atacaksınız?

Onun için, Demirel Hükümetleri, Adalet Partisi yönetimleri, altyapıyı, biraz önce rakamları ile

ispatladığım gibi, büyük ölçüde ihmal etmişlerdir. Bunun örneklerini de rakamlarla vermiş bulunuyorum. Karayollarında, enerjide, demiryollarında nasıl ihmal ettiklerini, örnekleriyle anlatmış bulunuyorum.

Yine sözlerimin başında belirttiğim gibi, Demokrat Parti iktidarı döneminin Türkiye'de altyapılar bakımından büyük bir atılım dönemi olduğunu kabul etmek gerekir. Cumhuriyet Halk Partisi de, tek parti döneminde, altyapı alanında büyük atılımlar yapmıştır. Ama araya altı yıllık bir dünya savaşı girmiştir ve Türk ekonomisi o dönemin altyapısı ile yetinemez duruma gelmiştir. 1950-60 arası Demokrat Parti iktidarı döneminde, ekonominin başka kesimlerinde büyük yanlışlıklar yapılmıştır ama altyapı bakımından gerçekten başarılı atılımlar olmuştur.

Demokrat Parti'nin devamı, mirasçısı olduğunu söyleyen Sayın Demirel ve Adalet Partisi, işte o altyapı mirasının üzerine oturmuşlardır; fakat ona hemen hiçbir şey eklememişlerdir, yani bir mirasyedi gibi davranmışlardır.

ap'nin ve Demirel'in Mirasyediliği

Her alanda mirasyedidirler. Yalnız Demokrat Parti'nin mirasyedisi değildirler. Cumhuriyet Halk Partisi'nin tek parti döneminden kalmış Kamu İktisadi Teşebbüsleri'ni, Türk ekonomisinin belkemiği olan bu teşebbüsleri, ancak bir mirasyedinin gösterebileceği sorumsuzlukla, haraç-mezat satışa çıkarmaktadırlar. Ekonomiyi kıra dökme 1977 seçimine kadar (eğer o zamana kadar güçleri yeterse) götürebilmek için, Türk ekonomisinin altın yumurtlayan tavuğunu kesecekler. Cumhuriyet Halk Partisi döneminden kalan devlet sektörünü şimdi bu nedenle mirasyedice harcamaya hazırlanıyorlar.

Demokrat Parti iktidarı döneminden büyük altyapılar miras almışlar, bir mirasyedi gibi onlardan geçinip gitmişler, onlara yeni bir şey, hemen hemen eklememişlerdir.

Cumhuriyet Halk Partisi'nden dünya kadar döviz almışlar, tam bir mirasyedi gibi bir yılda altından girip, üstünden çıkmışlardır.

Aynı şekilde, şimdi Kamu İktisadi Teşebbüsleri'ni de, bir mirasyedi sorumsuzluğuyla, haraç-mezat satmaya kalkışıyorlar.

Altın Yumurtlayan Tavuğu Kesmek İstiyorlar

Eğer Cephe Hükümeti Kamu İktisadi Teşebbüsleri'ni elinden çıkarmayı başarabilirse veya bunda direnirse, Türk ekonomisinin yapısal bozukluğuna ve yetersizliğine bir yenisi eklenmiş olacaktır. Gerçi sözlerimin başlarında belirttiğim gibi, Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nden birçoğunun hisselerini zorla verseniz de yurttaş almaz. Çünkü bunlar zarar etmektedirler ve Türkiye'nin bozuk düzeni içinde bunların hisseleriyle ilgili olarak devletin vereceği kâr garantisi de yurttaşını tatmin edici olmaktan çok uzak kalacaktır.

Fakat bunlar içinde, gördükleri işlerin doğası gereği kârlı çalışanları vardır. Ancak onların hisselerine alıcı çıkabilir. Bunların hisseleri devredildiği takdirde de, biraz önce yapmış olduğum bir benzetmeyle, altın yumurtlayan bir tavuk kesilmiş olacaktır.

Aslında Türkiye'de devlet sektörü, girişim özgürlüğü ile çelişmez. Çelişmediğinin en çok bilincine varmış olanlar da işadamlarıdır. Hükümet'in, devlet sektörünü elden çıkartma niyeti gerçekleşme yoluna girecek olursa, belki de buna en başta özel sektör karşı çıkar. Çünkü devlet sektörü, ekonomimizin öylesine belkemiğidir ki, hem de bütün o bozuk işletmeciliğe, bütün o ihmale, bütün o partizanlıkların getirdiği aksaklıklara rağmen, ekonomimizin öylesine temelidir ki, onsuz özel sektör bile ayakta duramaz.

Cumhuriyetle birlikte oluşan devlet sektörü, uzun yıllar Türk ekonomisinin yükünü taşımıştır. Fakat, özellikle Adalet Partisi yönetimleri döneminde, bunlar o kadar kötü kullanılmıştır ki, o kadar partizanca ve çıkarıcı hesaplarla kullanılmıştır ki, artık, bırakınız Türk ekonomisinin yükünü taşımayı, gitgide Türk ekonomisine bir yük olur duruma gelmeye başlamışlardır.

Oysa bunların küçük bir özenle kurtarılabilceğini ve yeniden ülke ekonomisine, kalkınmamıza büyük katkılarda bulunabilecek duruma getirilebileceğini, köklü tedbirler alma fırsatını, zamanını bulamadığımız bir dönemde, 1974'te, dokuz ay içinde kanıtlamış olduk. Fakat şimdi, kısa sürede, ekonomik yapımızın bu en hayati uzuvlarından biri, yine cılızlaştı ve işe yaramaz duruma düşürüldü. Üstelik görünüşte hayatın pahalılanmadığı izlenimini aldatıcı bir şekilde vermek uğruna, devlet işletmeleri, genellikle maliyetlerinin çok altında mal veya hizmet sunmak zorunda bırakılmaktadırlar.

Şimdi bunlar neden elden çıkarılmak isteniyor? Çünkü, dediğim gibi, ne yapıp edip, bu sorumsuz tutumuyla ekonomiyi, artık, hazirana kadar mı götürebilir, yoksa biraz daha kendini sıkıp 1977 Ekimi'ne kadar mı götürebilir, bunun yolunu arıyor Demirel. Bu çok belli. 1976 ilkbaharından öteye Türk ekonomisini götüremeyeceğini Sayın Demirel ben inanıyorum ki çok iyi biliyor. Onun için birtakım suni tedbirler arıyor; bunların başında da, bir buçuk yılı, hatta belki altı ayı kurtarmak uğruna, devlet kesiminde altın yumurtlar nitelikte olan teşebbüsleri elden çıkarma tedbiri akla gelmektedir.

Devlet kesimini büyük ölçüde elden çıkarma olanağını, öyle umarım ki bulamayacaklardır. Fakat bu gerçekleşirse, devlet, ekonomiye yön verebilme yeteneğini de yitirecektir. Zaten plân uygulaması bakımından çok yetersiz kalan Türkiye'de, artık plân, program hiç uygulanamayacaktır.

Dünyada Devlet Sektörünün Önem Kazanışı

Öyle bir çağa gelmiş bulunuyoruz ki, öyle büyük ekonomik işletmelerin, organizasyonların gerekli olduğu, bunlar için öyle büyük sermayenin gerekli olduğu bir çağa ulaşmış bulunuyoruz ki, bu çağda artık bırakınız sosyalist ülkeleri, kapitalizmin en köklü olduğu ülkelerde bile geniş bir devlet sektörüne kesin zorunluluk duyulur olmuştur. Artık bu, hiç değilse bir ölçüye kadar genişçe bir devlet sektörüne sahip olmayı isteme meselesi, bir ideolojik tercih olmaktan çıkmıştır; bir ekonomik zorunluluk, bir teknik zorunluluk olmuştur. Çünkü toplumların böylesine karmaşık duruma geldiği bir dünya ortamında, eğer devletin elinde bazı etkin, somut ekonomik araçlar yoksa, devletin ekonomiye yön verebilme olanağı çok azalmaktadır. Yani devlet, ekonomide, devlet olmanın kendisine yüklediği görevleri yerine getiremez olmaktadır. Şimdi en kapitalist ülkeler bile kendilerine bu ihtiyacı karşılayabilecek kadar olsun bir devlet sektörü yaratmaya çalışırken, Türkiye'de Cephe Hükümeti'nin devlet sektörünü haraç-mezat satışa çıkarmayı düşünmesi, çağdışı bir düşüncesizliktir veya onun da ötesinde bir büyük sorumsuzluktur.

Yerel Yönetimin Yetersizliği

Yine Türk ekonomisinin yapısal bozukluğunda, özellikle yurda dengeli dağılım eksikliği bakımından yapısal bozukluğunda, biraz önce değindiğim nedenlere ek olarak, yani; sermayenin çok nazlı olması ve dolayısıyla birtakım büyük çekim merkezleri çevresinde yoğunlaşması dışında, bir başka neden daha vardır. O da, yerel yönetime, mahalli idareciliğe, Türkiye'de gereken önemin verilmemiş olmasıdır.

Bütün dünyada, aslında görünüşte çelişkili gibi, fakat özünde, temelinde tutarlı bir gidiş, bir eğilim vardır. Bir yandan merkezi otoritenin elinde bazı yetkileri yoğunlaştırma eğilimi, fakat bir yandan da yetkileri dağıtma eğilimi ve ikisi arasında bir denge, bir uyum, bir işlerlik sağlama çabası vardır. Onun için, bir yandan büyük devlet teşebbüsleri kurarak veya plânlamayı güçlendirerek, ekonomiye yön verme olanağı elde edilmeye çalışılırken, bir yandan da yerel halkın kalkınmaya katkı olanaklarını geliştirebilmek için ve ülkede dengeli kalkınmayı sağlayabilmek için, birçok ülkeler, yerel yönetimin hem kaynaklarını hem de yetkilerini genişletme yoluna gitmektedirler. Bunda zorunluluk duymaktadırlar.

Bunun tipik bir örneği İngiltere'dir. İngiltere, bir yandan devlet sektörünü genişleterek merkezi otoritenin ekonomideki gücünü artırmaya çalışır, bir yandan da yerel yönetimin yetkilerini ve

kaynaklarını alabildiğine genişletmeye ve geliştirmeye uğraşır.

Fakat Demirel Hükümetleri için önemli olan ülke yararı değildir. Önemli olan kendi kısa, dar vadeli partizan çıkarlarıdır.

Yerel yönetim Türkiye'de zaten ihmal edile gelmiştir; şimdi, bir de yerel yönetimi büyük ölçüde Cumhuriyet Halk Partisi kazanınca, Adalet Partisi artık, yerel yönetimi bir düşman gözüyle görmeye de başlamıştır; ve, yerel yönetimi kötürüm ettiğinde halka kötülük etmiş olacağını bile bile, veya bilmezlikten gelerek, bunları acz içine düşürmenin yollarını aramaktadır.

Çağımızda sınılaşmayla kentleşmeyi, kentleşmenin sorunlarını, birbirinden ayrı düşünemeyiz, buna olanak yoktur. Çevre sorunları, sosyal sorunlar, ekonomik sorunlar, yerleşim sorunları, hepsi iç içedir ve merkezi yönetimin kendi başına bu sorunların üstesinden gelebilmesine olanak yoktur. Yerel yönetimin yetkilerini bu nedenlerde genişletmek gerekir; fakat, dediğim gibi, şimdi yerel yönetim büsbütün baltalanmaktadır.

Bir örnek vereyim, bir acı örnek: İstanbul'da belki de halka en çok hizmet eden, geniş bir çevreye hizmet bakımından en iyi görev yapan sağlık kuruluşları, belediyenin elindeki hastanelerdir. Bunlar yalnız İstanbul'un hastalarına hizmet etmezler, Anadolu'nun hastalarına da hizmet ederler. Herkes hastasını iyi etmek için bir umutla İstanbul'a gittiğinde, eğer dar gelirliyse, parası yoksa, Belediye Hastanesi'ne başvurur. Burada yurttaş parasız bakılır. Bu bir devlet hizmetidir aslında, ama İstanbul Belediyesi bu yoksul durumunda, o sağlık kuruluşlarına yılda yüz milyon liranın üstünde masraf eder ve devletten on para almaz.

Şükranla belirtmek isterim ki, Senato'da bu ihtiyaç birkaç gün önce göz önünde tutuldu ve İstanbul Belediyesi sağlık kuruluşlarına Devlet Bütçesi'nden yüz milyon lira yardım yapılması kararlaştırıldı. Fakat, üzülmeye öğrenmiş bulunuyoruz ki, bu ödenek Bütçe Komisyonu tarafından reddedilmiştir.

Değerli arkadaşlarım, bu İstanbul Belediye Başkanı Ahmet İsvan'a kötülük değildir. Bu, Cumhuriyet Halk Partisi'ne kötülük değildir. Bu, hasta yurttaşın kötülüktür. Partizanlar, hiç değilse, hasta yatağından ellerini çekmelidirler ve biraz olsun hasta duasını almaya çalışmalıdırlar; Hükümet olanaklarını bu yolda kullanma yönüne girmelidirler.

(MEMDUH ERDEMİR [Kırşehir, ap] – İsvan'ın anarşistlerine dağıtılacaktı değil mi?)

İsvan'ın anarşistleri varsa, kendisini adalete teslim edersiniz. Meclis'te böyle iftira yapılmaz, anarşist sizsiniz; komünizmi siz getiriyorsunuz memlekete. Kimmiş, İsvan'ın anarşistleri? Nereden geliyormuş?

(MEMDUH ERDEMİR [Kırşehir] – Affedip de, çıkardıklarınız.)

Böyle sorumsuzca laflarla halkı kandırabileceğinizi sanıyorsanız, yanılıyorsunuz.

Ben burada hastadan bahsediyorum, sıkılın biraz.

Yanlı Personel Politikası

Türkiye'de ekonominin yapısal bozukluğunun ve yatırımlardaki yavaşlığın başlıca nedenlerinden biri de, öyle inanıyorum ki, gerçek ve hızlı bir kalkınma için zorunlu olan bir personel politikası izlenmemesidir. Teknik personele gereken önem verilmemiştir. Maddi ihtiyaçları bakımından verilmemiştir, manevi ihtiyaçları bakımından verilmemiştir. Teknik personele gereken önemi vermeyen, devlet kadroları içinde teknik personeli yeterince tutamayan, devlet kadrolarına teknik personeli yeterince çekemeyen bir devlet yönetiminin başarılı kalkınma atılımları yapabilmesi, hele sanayi alanında ilerleyebilmesi olanak dışıdır. Ne gariptir ki kendisi bir yüksek mühendis olan Sayın Başbakan Demirel, Türkiye'de teknik personeli en çok küstüren yönetici durumundadır. Onların sorunlarını, onların manevi ihtiyaçlarını en çok bilen kimselerden biri olması gerektiği halde, Sayın Demirel başkanlığındaki hükümetler döneminde, teknik personel ya kendiliğinden devlet kadrolarını büyük ölçüde boşaltmıştır, boşaltmak zorunda kalmıştır veya devlet tarafından âdeta itilmiştir. Teknik

personelin küstürülmesiyle –tabii yalnız yüksek mühendisleri, mühendisleri kastetmiyorum, onlarla birlikte diğer teknik personelin de küstürülmesi halinde– Türkiye'de en uygun yöntemleri, kalkınma modellerini uygulasak bile, bunları gerçekleştirme olanağı sınırlı kalacaktır.

Yanlış Eğitim Politikası

Kalkınmayı aksatan yapısal bozukluğun ve nedenlerin temel unsurlarından bir başkası –ki bu da bir açıdan personel politikasıyla ilgilidir– eğitimimizdeki düzen bozukluğudur. Eğitimle kalkınma arasında, eğitimle plân arasında gerekli bağlantının kurulmamış olmasıdır, yıllardır kurulmak istenmemiş olmasıdır.

İnsansız kalkınma olmaz. Parasız kalkınma olur, hammaddesiz kalkınma olur, ama insansız kalkınma olmaz.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Almanya yıkıldı. Doğu'su da yıkıldı. Batı'sı da yıkıldı. Fakat ikisi de en büyük hızla kalkındılar. Biri komünist rejimde, biri kapitalist rejimde... Ne ile kalkındılar? Eğitilmiş insan gücü ile kalkındılar.

Danimarka'nın madeni yoktur, Danimarka'nın yeraltı kaynakları yoktur, Danimarka'nın geniş toprakları yoktur. Danimarka ne ile kalkınmıştır? Eğitilmiş insan gücü ile.

Ama Türkiye'de plânla eğitim arasında bağlantı yok. Biri "manevi kalkınma" der, öbürü bilmem ne der, kalkınmanın, gerçek, somut kalkınmanın, halkı yoksulluktan kurtaracak türden kalkınmanın gerektirdiği insan gücü, onun eğitimi, düşünülmez.

Bunu düşünmemek ne ölçüye vardı? Aylardan beri Türkiye'de birçok okullar kapalı, aylardan beri Türkiye'de birçok üniversiteler kapalı, ders yapamıyor. Hükümet'in beslediği sokak eşkıyasının korkusundan ders yapamıyor. Hem çocukları okutmayacaksınız, okumalarına engel olacaksınız, hem de temel atacaksınız. Nisan ayını bekleyeceksiniz, elime makas alayım da temel atayım diye... Kime yaptıracaksınız o temellerin üstündeki yatırımı? Çocukları okutmadan, teknik personeli küstürerek, ülkenin muhtaç bulunduğu teknik elemanı, mühendisi yetiştirmeden kime yaptıracaksınız o yatırımları?.. Ama umurunuzda değil, siz temel atacaksınız, nutuk atacaksınız, vatandaşı çocuk yerine koyup aldatacağınızı sanacaksınız. Artık halk bu oyuna gelmeyecek. Sayın Demirel, artık nerede bir sahte temel atışına giderseniz, bu oyunun bilançosunu, devletin rakamlarıyla, orada karşınıza çıkaracağız.

Temel atmak elbette günah değil, elbette hizmet; ama gerekli olan, attığınız temeli bitirmek, onun için gerekli parayı harcamak, onun için gerekli insanı yetiştirmek, eğitmek. Bir yılda okuldan 5 bin çocuk atarak, 6 bin öğretmen sürerek, nasıl kalkınma sağlayacaksınız? Toplum sorunları üzerinde düşünüyor, aklını yoruyor diye, meslektaşınız mühendisleri küstürerek, üstelik de teknik eğitimi ihmal ederek, attığınız temellerin üzerinde kimin elleriyle, hangi büyük Türkiye'yi kuracaksınız?

Yapısal Bozukluğu Gidermenin Yolları

Ne yapmak gerekir, Türkiye'deki yapısal bozukluğu gidermek için? İlk tarıma ve köylüye gereken önemi vermek gerekir. Tarımda ilerleme ile sanayide ilerlemenin çelişmediğini, özellikle geniş tarımsal alana sahip, hammadde olanaklarına sahip, nüfusunun yüzde 60'tan çoğunun geçimi toprağa bağlı olan bir ülkede, köylüyü sömürerek, kalkınma ve sınılaşma olamayacağını kabul etmek gerekir. Tarımı kalkındırmanın temel koşulu, başlangıç noktası nedir? Bunun için komünist ülkelere bakmayınız; bunun için Avrupa'nın ne kadar kapitalist ülkesi varsa, gidiniz onların yakın tarihine bakınız. Hepsi sınılaşmaya toprak reformuyla başlamıştır. Ama "tapuyu deldirmeyeceğim" diye birtakım çağdışı, Ortaçağ'dan kalma ilkel laflarla, Toprak Reformu Kanunu ortada dura dura, toprak reformunu engelleyeceksiniz; köylüyü yoksul bırakacaksınız; köylü yoksul kaldıkça, o sizin kurduğunuz incik boncuk sanayii, inciğini, boncuğunu kime satacak? Sizin teşvik tedbirleriniz bile çok geçmeden fabrikaları ayakta tutmaya yetmez olacak.

Yapısal bozuklukları gidermenin ikinci gereği, Türkiye'de havadan kazanç sağlamanın, spekülâtif kazanç sağlamanın, arsa bekleterek, demir-çelik stoku yaparak, sahte mal ihraç ederek, ihraç etmiş gibi görünerek, pamuğa aracılık yaparak, fındık üreten Karadenizliye tefecilik yaparak servet yapma olanağını kapatmaktadır. Bu, özel girişime, sizin deyiminizle "hür teşebbüs"e karşı olmak demek değildir. Bu, özel girişim için en yararlı ve gerçek teşviktir. Spekülâtif kazanç olanaklarını, havadan kazanç olanaklarını kapatacaksınız ki, özel sermaye gerçek sanayiye yönelsin, modern tarım işletmeciliğine yönelsin ve Türkiye hızlı ve gerçek kalkınma sürecine girebilsin.

Yine, yapısal bozuklukları giderebilmenin ve sanayinin dağılımındaki dengesizliği, bölgesel adaletsizliği giderebilmenin, aynı zamanda tasarruf açığımızı kapatabilmenin kaçınılmaz bir koşulu, halk sektörüdür. Halk sektörünün biz ancak adını koyduk. Onu yaratan, yaratmaya çalışan, halkımızdır, işçimizdir, köylümüzdür. Onu baltalamaya çalışan da, büyük tekelci sermaye ile birlikte Hükümet'tir, Adalet Partisi Hükümetleridir.

Ona rağmen, kabuğunu çatlata çatlata, halk sektörü, Türkiye'de varlığını duyuruyor. Türkiye'de yer yer artık köylerde fabrika bacaları yükselmeye başladı. Devlet kurmuyor o fabrika bacalarını. Devlet köye gitmiyor fabrika kurmak için. Özel girişim kurmuyor fabrika bacalarını. Köyün yolunu bile bilmez özel girişim.. Halkın kendisi kuruyor. Devlete rağmen kuruyor, Hükümet'e rağmen kuruyor. Adalet Partisi'ne rağmen kuruyor. Ama, büyük sermaye istemez bunu. Neden istemez? Çünkü, kredi kaynağı sınırlıdır. Büyük sermaye, bu kaynağın tümüne el koymaya alışmıştır. Demin söyledim, işletme sermayelerinin yüzde 96'sı oranında krediyle çalışmaya alışmışlar. O kredi kaynaklarının bir kısmı halka gitsin istemiyorlar. Neden? Halkın hakkı yok mu?.. Halkın parası o... Bankalara zenginler para yatırmıyor, köylü yatırıyor, işçi yatırıyor, kamu görevlisi yatırıyor, öğretmen yatırıyor, imam yatırıyor, polis yatırıyor, astsubay yatırıyor; ama bir araya gelip kuracakları fabrika için, modern tarım işletmesi için kredi alamıyorlar.

Sayın Demirel ikide bir, "Neymiş şu düzen değişikliği, anlatın" diye sorar. On yıldır anlatıyoruz, kitaplar yazıyoruz, hâlâ anlamıyor. Düzen değişikliği, en başta, spekülâtif kazanç yollarını, havadan kazanç yollarını kapatmak ve halkın parasıyla en başta halkı kalkındırmaktır; devleti, halk kalkınmasının hizmetine sokmaktır.

Halk sektörü desteklenmeden, teşvik edilmeden, Türkiye'de tasarruf da gereğince teşvik edilmiş olmaz. Ama halk sektörüne gerekli desteği, teşvik tedbirlerini uyguladınız mı, siz hiçbir şey yapmasanız da, temel atıp bıraksanız da, Türkiye kalkınır, halk kalkındırır. Türkiye'yi köylüsüyle, işçisiyle, kamu görevlisiyle, halk kendisi kalkındırır.

Türkiye için halk sektörü de artık ideolojik anlamının çok ötesinde bir zorunluluk haline gelmiştir. Bir ideolojik tercih yaptığı için halk sektörünü oluşturmaya başlamadı Türk halkı, Türk köylüsü, işçisi. Devletin kendi köyüne, yöresine gelmesinden umut kestiği için, özel girişimin gelmesini hiç beklemediği için, Almanya'ya, Belçika'ya, Avusturya'ya, İsviçre'ye gidip cebi para gördüğünde, Türkiye'den dışarı haram kazançları kaçırınlar gibi davranmadı Türk işçisi, köylüsü; dışarıdaki helal kazancını Türkiye'ye gönderdi. Baktı ki devlet o helal kazancın değerini bilmiyor, israf ediyor, çarçur ediyor, "Bari ben bunu kendi köyüme, kendi kasabama kendi hemşerilerimle birlikte yatırayım" dedi. Bunun için halka şükretmek gerekir, halka minnet duymak gerekir. Oysa devlet halka engel oluyor Adalet Partisi yönetiminde.

Yine Türkiye'de gerçek bir kalkınma için ve Türk ekonomisinin yapısal bozukluklarını gidermek için, kredi düzenini değiştirmek gerekir. Kredi düzenini, havadan kazanç sağlama aracı olarak, ürün vakti devletin destekleme görevini gereğince yapmayışımdan yararlanıp, köylüyü müşkül anında yakalama ve sömürme olanağı olarak kullanmak değil, gerçek kalkınmanın aracı olarak kullanmak gerekir.

Kooperatifçiliğe gereken önemi vermeden kalkınmış ülke ben dünyada hemen hemen bilmiyorum. Ama Türkiye'de bozuk kredi düzeni, kooperatifçilik önündeki en büyük engeldir. Yıllardan beri kooperatifler için özel işlem, özel sistem uygulayacak; kooperatif olarak bir proje için kredi istemeye gidildiğinde, hem de öyle uyduruk sanayilerle ilgili olarak değil, tarım ürünlerini değerlendirici sanayiler kurmak üzere kredi istemeye gidildiğinde, "Hani senin tapulu malın, hani senin teminatın" diye sorar bankalar. Kime?.. Üstünde giyecek giysisi olmayan köylüye!.. Bu teminatı aramadan, bu maddi teminatı aramadan, onun emeğini, onun iyi niyetini, onun devlet yardımı ile oluşturulacak projesini yeterli güvence sayarak, kooperatiflere muhtaç buldukları krediyi verecek bir bankayı köylü yıllardır bekler durur. Biz 1974'te bunun tasarısını hazırladık. Şimdi sözünü bile etmiyor Hükümet. Bırakınız kooperatifçiliği destekleyici böyle bir banka kurmayı, Türkiye'de kooperatifçiliği baltalamak için elinden geleni yapıyor. Bunun en acı örneklerinden biri, başına bir Adalet Partili partizanın getirildiği tariş'in şimdi darmadağın edilmek istenmesidir.

Yine Türkiye'de ekonominin yapısal bozukluklarını giderebilmenin, tasarruf açığını kapatabilmenin, yatırım hızındaki yetersizliği giderebilmenin temel koşullarından biri, devlet sektörünü hem daha verimli, hem de daha demokratik işletmecilik kurallarına kavuşturmadır. Türkiye'nin birtakım olumsuz siyasal gelenekleri içinde devlet sektörü, devlet işletmeleri, yalnız verimli işletmecilikle kurtulamaz. Aynı zamanda demokratik işletmecilik olacak ki, hükümetler partizanlığı sokamasınlar devlet işletmelerine. Demokratik bir yönetim kurulacak ki, hükümetler "yetişmiş militan Ülkücüleri"ni, o zarar eden devlet işletmelerinin sırtına yeni bir kambur gibi, yüz kızartıcı bir kambur gibi ekleyemesinler.

Biz 1964'te türlü engellemelere karşın bununla ilgili bir yasa çıkarttık. Komisyonlardan defalarca geriye çevrilmek pahasına, 440 sayılı yasaya bir-iki genel hüküm koyabildik. Ama hükümetten ayrıldık 1965 başında ve bizim hazırladığımız yönetmelik, tüzük hepsi altüst edildi ve şimdi yasanın o hükümleri göstermelik bir durumda... Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nden birkaçında, işçilerin seçiminde bile etkili olmadıkları bir kişi, Federasyon tarafından, milli sendika tarafından yönetim kuruluna üye olarak gönderiliyor. Bunun da adı, "işçinin yönetime katılması." Biz böyle göstermelik bir yönetime katılma istemiyoruz. Gerçek işçisi ile, mühendisi ile, teknikeri ile, kapıcısı ile, temizlik işçisi ile, devlet fabrikalarında, işletmelerinde çalışanlar o kuruluşları yöneteceklerdir, bizim getireceğimiz düzende. Yetki de onların olacaktır, sorumluluk da onların olacaktır; ve devlet sektörü o şekilde kurtulacaktır ve o şekilde devleti de kurtaracaktır. Ama bunu yapmaz Sayın Demirel, bunu yapamaz. Çünkü devlet sektörü bir özel parti çiftliğidir onun gözünde... Partizanlık için en iyi çiftliktir. Sömürecek, sömürteceklerdir devlet sektörünü; kadrolarını eşkıya ile dolduracaklardır; Hükümet'in desteği olan sokak gerillaları ile dolduracaklardır. İspat ettik bunu, belgelerle kanıtladık. Fakat hâlâ cevabını vermiyor Sayın Demirel. İş ve İşçi Bulma Kurumu yasası, iş ve işçi bulmayla ilgili yasa hükümleri ayaklar altına alınarak sürdürülen bu işe almalara el koymuyor.

Belgeleri ile kanıtladığımız halde, Hükümet birtakım parti militanlarının kamu iktisadi kuruluşlarını doldurmalarına göz yumarken, bunu teşvik ederken, Türk ekonomisinin belkemiği olan kamu iktisadi kuruluşlarını kurtarma olanağı, Türk ekonomisine gereken katkıyı yapabilir duruma getirme olanağı yoktur.

Türkiye'de ekonomiyi kurtarmanın bir başka kesin koşulu da Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkilerimizi Türkiye'nin haklı yararlarına, çıkarlarına uygun olarak bir an önce düzenlemektir. Bu konuda zaman yitirilmesi, ileride giderilemeyecek kadar büyük zararlara yol açacaktır.

V. AVRUPA EKONOMİK TOPLULUĞU İLE İLİŞKİLER

Bir ülkenin iç sorunları, dış sorunlarıyla doğrudan doğruya bağlantılı değilse, o iç sorunların ihmali, ağırlaşması, çok büyük sakıncalar doğurmayabilir. Bazı zararlar verse de ülkeye, zaman içinde o zararlar giderilebilir veya azaltılabilir.

Fakat eğer bir ülkenin iç sorunlarıyla dış sorunları yakından bağlantılı duruma gelmişse, o iç sorunlarda en küçük bir ihmalin bile olumsuz sonuçları kolay kolay giderilemez. Türkiye'de artık ulusal ekonomi bir iç sorun olmaktan, sırf Türkiye'nin iç sorunu olmaktan çıkmıştır.

Değil mi ki Türkiye bir anlamda ve bir ölçüde bir ekonomik bütünleşme hareketi olan Ortak Pazar üyeliği yolunda adımlar atmaya karar vermiştir. Öyleyse artık Türkiye'nin ekonomisi yalnız kendi içinde çözülebilecek, dış ilişkilerinden soyutlanarak çözülebilecek bir sorun değildir. Münhasıran bir iç sorun olmaktan çıktığı için de, ekonomimizle ilgili en küçük bir ihmali, en küçük bir zaman kaybı, ileride giderilmesi olanaksız sakıncalar ortaya çıkarabilir.

Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Ankara Antlaşması 1963'te imzalandı, 1964 sonlarında yürürlüğe girdi ve 1970'teki katma protokolle de ilişkilerimiz yeni bir aşamaya ulaştı.

Türkiye bu adımları atmalı mıydı, atmamalı mıydı, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun ortak üyesi olmalı mıydı, olmamalı mıydı?.. Bu, tartışılabilir... Aslında ikisi de geçerli olabilir, yeter ki ikisinden biri için geçerli politikalar izlenebilsin! Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üye olma yolunda adımlar atmıyordu, ekonomisini ve dış ilişkilerini ona göre düzenlemenin yollarını bulabilirdi. Türkiye bunu yapmamıştır, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üyelik yolunda adımlar atmıştır. Bunun da gerekleri yapılabilirdi. Fakat o adımları atmanın gereklerini Demirel Hükümetleri yerine getirmemiştir.

Herkes Ayrı Telden Çalışıyordu

Biz 1974'te hükümete geldiğimiz vakit, hükümet ortağı iki parti birbirlerine açık davrandılar bu konuda. Biz, "Ulusal yararımızı koruyucu tedbirler alınabilmek şartı ile, üyeliğimizi, ortak üyeliğimizi sürdürmeliyiz" diyorduk. Hükümetin öteki ortağı ise, ilke olarak karşıydı, fakat gerçekleşme yolunda adımların atılmış olması durumuyla karşı karşıya bulunduğu için, herhangi bir direniş içinde değildi. Hükümete geldiğimizde nasıl bir manzara gördük? Bizden önce hepsi bütün kanatlarıyla veya tüm üyeleriyle Ortak Pazar üyeliğine kesin inanmış partiler ülkeyi yönetmişlerdi. 1974'te bizim hükümetimizin bir bölümü inanmış, bir bölümü inanmamıştı. Fakat o, Ortak Pazar üyeliğine tüm olarak inananların hükümetlerinden sonra geldik ve gördük ki, Türkiye'de devlet dairelerinin her biri, Ortak Pazar konusunda ayrı telden çalışıyor, ayrı ses çıkarıyor. Hükümetler bir gün bile bu konu ile doğrudan veya yakından ilgili devlet dairelerini, kuruluşlarını bir araya getirip, Türkiye'nin bu konudaki oldukça yetişmiş uzmanlarını bir araya getirip, bu konuda nasıl bir tutum izlemeliyiz, nasıl tedbirler almamız, Türkiye'yi ortaklığa nasıl hazırlamamız, diye kafa yormamışlar. Biz geldiğimizde sanılıyordu ki, Türkiye'de, Devlet Planlama Teşkilâtı, Dışişleri Bakanlığı, Sanayi Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Tarım Bakanlığı bu konuda bağdaşması olanaksız bakanlıklardır.

chp Hükümetinin Hazırlığı

Fakat biz bir deneme yaptık, hiç de öyle olmadığını gördük. Doğrudan doğruya ilgili devlet kuruluşlarını da, konuyu bilen uzmanları, bilimadamlarını da bir araya getirdik. Uzmanları, bilimadamlarını, Cumhuriyet Halk Partili, Adalet Partili, Milli Selamet Partili diye ayrılık gözetmeden bir araya getirdik; hepsine danıştık; Devlet Planlama Teşkilâtı'na görev verdik; ve Türkiye'nin bu konuda neler yapması gerektiği konusunda bir devlet görüşü oluşturmaya başladık. Ama bu konuda hazırlanması için görev verdiğimiz rapor yayımlanacağı sırada biz hükümetten

ayrıldık. O arada dışarıda da boş durmadık. Ortak Pazar yetkililerinden, üye devletlerin yetkililerinden kime rastladıysak, hepsine, Türkiye'nin sorunlarını, haklı davalarını anlattık ve Türkiye'ye, Türkiye'nin haklı isteklerine gereken ilgiyi göstermeye mecbur olduklarını onlara kabul ettirdik. Bizden gerekli girişimleri bekliyorlardı. Bunun için de, demin anlattığım gibi, Türkiye'de gereken hazırlıkları yaptık. O aşamada hükümetten ayrıldık.

Türkiye'den Görüş Bekleniyor

Aradan bunca zaman geçti, hâlâ Avrupa Ekonomik Topluluğu, Türk Hükümeti'nin açık seçik görüşlerini bekliyor; ama hâlâ bu görüşler Avrupa Ekonomik Topluluğu'na bildirilmiş değil. Onun için bekleye bekleye sabrı tükenen Avrupa Ekonomik Topluluğu şimdi kendisi Türkiye'ye akıl vermeye başladı... "Madem ki kendiniz çıkarınızı düşünmüyorsunuz, çıkarınız doğrultusunda girişimler yapmıyorsunuz o halde ben girişimleri ele alıyorum" deme havasına girdi ve tabii Türkiye açısından değil, Avrupa Ekonomik Topluluğu üyeleri açısından en uygun formüller neler ise, Türkiye'ye onları önermeye başladı.

On yıla yaklaşan Demirel ve Adalet Partisi yönetimlerinin bu konudaki ihmalciliği ve sorumsuzluğu yüzünden Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu'yla ilişkilerinde, yalnız sanayi bakımından değil, bir tarım ülkesi ola ola tarımı bakımından bile kendi varlığını koruyamaz, nerede ise tarımını bile ayakta tutamaz duruma gelmiştir veya gelmek üzeredir.

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nda rejimin büyük önemi vardır. nato için de nazari olarak rejimin önemi vardır, ama gerçekte pek o kadar yoktur. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nda ise özgürlükçü demokrasiye bağlılığın kesin zorunluluk olduğu bilinmelidir. Bu koşula kesinlikle uymayanların Avrupa Ekonomik Topluluğu'nda yeri yoktur. Bu koşulun gereklerini tam olarak getirmeyen bir ülke, Avrupa Ekonomik Topluluğu içinde, saygın ve etkin bir ülke olamaz.

Bazı ekonomik büyüklükler bakımından Yunanistan maalesef bizden daha ileri durumdadır. "Maalesef" diyorum, çünkü aslında bizim olanaklarımız Yunanistan'dan çok daha geniştir. Ama henüz Yunan ekonomisi de Avrupa Ekonomik Topluluğu'nda tam üyeliğe hazır değildir. Ona rağmen niçin üyeliğe kabul ediyorlar? Verilen karar bir siyasal karardır. Nitekim soruna daha çok teknik açıdan bakan kurul, reddetmiştir Yunanistan'ın üyeliğini; ama siyasal açıdan bakan kurul kabul etmiştir. Neden? Çünkü Yunanistan, daha bir buçuk yıl önceye kadar dikta rejimi altında olduğu için herkesin ittiği Yunanistan, şimdi demokrasi yolunda çevresine umut verebilmektedir. Türkiye'ye ise bu konuda herkes kuşkuyla bakıyor:

"Acaba yine Türkiye'de rejim tehlikede mi, Türkiye'de bu olayların sonu neye varacak?" diye kuşkuyla bakıyor herkes... Bir yandan Ortak Pazar'da yerimizi alabilmek veya Ortak Pazar'da Yunanistan'ın bizden çok daha fazla avantajlı duruma geçmesini (hükümetçe ifade edilmemekle beraber belki) önleyebilmek istiyoruz. Ama bir yandan da rejime bu kadar önem veren ortaklığın başlıca üyelerinden birinin topraklarında, bir partimiz, o ülkenin yasalarına aykırı olarak parti örgütleri kuruyor ve o ülkenin yetkilileri, sendikacıları, böyle bir faşist partinin kendi ülkelerinde örgütlenmesini kendileri için bir leke gibi görüyorlar; ülkelerinde bu örgütün kapatılmasını istiyorlar. Hükümet'in umurunda değil bunlar; ve Hükümet üyesi o parti de, inadına, büyük bir umursamazlıkla, gazetelerde o ülkedeki yeni kongrelerini ilân ettiriyor. Almanya'nın Münih kentinde, Stuttgart'ında, başka kentlerinde yaptığı kongreleri ilân ediyor. Ondandır da Hükümet, Avrupa Ekonomik Topluluğu'ndan anlayış bekliyor. Boşuna bekliyor bu anlayışı. Eğer demokrasiye inancınız yoksa Avrupa Ekonomik Topluluğu'nda zaten yeriniz yok demektir.

Bir Çelişki

Türk Hükümeti'nin bu kayıtsızlığından yararlanarak Avrupa Ekonomik Topluluğu da, tabii, bizimle ilişkilerini kendi çıkarına göre düzenlemek istiyor. O arada, birtakım çelişkili davranışlara

da düşüyor. Bir yandan Türkiye'yi Akdeniz ülkesi sayıyor; o nedenle, ortak üye olmayan bazı Akdeniz ülkelerine tanıdığı ödünlere tanıyabileceğini söylüyor. Fakat öte yandan da, "Sen onlardan farklısın; sen Ortak Pazar'ın ortak üyesisin; ileride tam üye olmak istiyorsun; ben sana o ödünleri tanıyım, ama senin de bana şu şu şu ödünleri, öteki Akdeniz ülkelerinden istemediğim, beklemediğim ödünleri tanıman şartıyla tanıyım" deme havasına giriyor. Ortak Pazar'ın böyle bir çelişkili havaya girmesine, Türk Hükümeti'nin kayıtsızlığı da, konuyla ilgisizliği de fırsat veriyor. Sonuç olarak, biz Ortak Pazar'ın ortak üyesiyiz, ama ortak üye olmayan, fakat ekonomik durumları, olanakları bizden iyi olan bazı ülkeler, Avrupa Ekonomik Topluluğu'ndan, bize oranla çok daha geniş olanaklar elde etmiş durumdadırlar.

Serbest Dolaşım Hükümü Uygulanmıyor

Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üye ülkeler içinde Türk işçileri için serbest dolaşımın başlaması gerek. Bu konuda kesin, açık hüküm var. Fakat topluluk, bunu da uygulayamayacağını söylüyor. Üye ülkelerde de işsizlik olduğunu öne sürerek atlatıyor. Türk Hükümeti'nin sesi çıkmıyor. Çıkıyorsa da bizler duyamıyoruz, yurttan duyulmuyor. Oysa yurttan duyurup kamuoyunu oluşturmadan, yabancılara hiç duyuramazsınız isteğinizi.

Kaygım şudur: Bu konuda bir hafif umut verecektir Avrupa Ekonomik Topluluğu; "Gelin, bu serbest dolaşımı nasıl uygulayacağımızı müzakereye başlayalım" diyecektir. Ama buna karşılık, "Sen de bana şu şu şu ödünleri ver veya benden şu şu şu ödünleri istemekten vazgeç!.." diyecektir ve serbest dolaşım müzakereleri uzadıkça uzayacaktır. Eğer Türk Hükümeti Türkiye'nin Avrupa'daki ağırlığını duyurmakta bu kadar başarısız kalmaya devam ederse, o müzakereler de bir sonuç vermeyecektir.

Topluluğun Yeni Önerisi

Şimdi, sanki çok orijinal bir düşünceymiş gibi, Avrupa Ekonomik Topluluğu, "Bırakın ilişkilerimizde yeni düzenlemeleri, biz sanayi ve teknoloji alanında işbirliği yoluyla sizin ihtiyaçlarınızı karşılayalım, meselelerinizi çözmeye yardımcı olalım" havasındadır.

Bu, elbette reddedilmez; ama Batı Avrupa ülkeleriyle sanayi ve teknoloji alanında işbirliği yapmak bir imtiyaz değildir. Bu, onların işine gelen bir şeydir. Ortak Pazar üyesi olmayan, Ortak Pazar'ın ortak üyesi olmayan pek çok ülkeyle –en geri kalmışından, en gelişmişine kadar pek çok ülkeyle– zaten sanayi ve teknoloji alanında işbirliği yoluna gidiyorlar. Biz elbette buna karşı olamayız. Ama bizim sorunumuzun çözümü bu değildir; bizim isteklerimizin cevabı bu değildir; bizim isteklerimizin alternatifi, karşılığı bu değildir. Biz, sanayi ve teknoloji alanında işbirliğini, istediğimiz ülkeyle yaparız. Yalnız Avrupa Ekonomik Topluluğu üyeleriyle yapmaya ve o yoldan Avrupa Ekonomik Topluluğu'na büsbütün bağımlı duruma gelip, topluluk içinde ağırlığımızı daha çok yitirmeye de razı olamayız. Buna razı olmaya hakkı yoktur Hükümet'in. Hele kendine "milliyetçi" diyen bir Hükümet'in hiç hakkı yoktur.

Biz başka ülkelerle dengeli bir şekilde teknoloji ve sanayi alanında işbirliğimizi yaparız. Bunu öyle yaparız ki, Ortak Pazar karşısında veya içinde bizim ağırlığımız artar, ekonomik ağırlığımız artar ve o şekilde pazarlık masasına daha güçlü olarak otururuz. Yoksa Topluluğa daha çok bağımlı duruma gelip onunla pazarlık edebilmek ve başarılı olabilmek, hayaldir.

Savunma Sanayiine El Atmak İstiyorlar

Düşünün şimdi, çoğu aynı zamanda nato üyesi olan bu ülkeler, ortak güvenlik sistemi gereğince, Türk savunmasına, nato'nun güneydoğu kanadındaki Türkiye'nin savunmasına yapmaları gereken katkıları yapmıyorlar; Türkiye ulusal güvenliği bakımından son derecede güç duruma düşüyor, o yüzden. Ondan sonra diyorlar ki, "Bunun çaresi var; siz ulusal savaş sanayii kuracağınızı söylüyorsunuz. Bizimle kurun; bizim özel sermayemizle kurun..."

Ortaya birtakım silah aracıları çıkıyor, silah spekülâtorleri çıkıyor. Bir tekini duyduk, hepimiz ne kadar üzüldük, kaygı içindeyiz, ne olacak, Türkiye'de kim rüşvet almış, kim kime ne vermiş, nerelere kadar yolsuzluk girmiş, diye...

Fakat düşünün, bir yandan Batılı müttefiklerimizin bizi ihmalinin sonucu olarak ulusal savaş sanayii kuracağız diyor Hükümet; öte yandan, aynı devletlerden bazıları, ulusal savaş sanayiimizi bile kendilerine bağımlı kılmak için, Avrupa Ekonomik Topluluğu yoluyla birtakım tedbirler peşinde koşuyorlar.

Bunların hepsi düşünülebilir. Bunların hepsinin pazarlığı yapılabilir. Ama, bunlar, bizim ileri sürmemiz gereken haklı isteklerin karşılığı değildir, alternatifi değildir. Bunlar başka bir şeydir. İlk Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu ile haklı istekleri müzakere edilir. Onun yanı sıra da, ulusal savaş sanayiimizi Alman sermayesi ile mi kuracağız, İtalyan sermayesi ile işbirliği halinde mi kuracağız, başka bir ülkeyle işbirliği halinde mi, yoksa kendi başımıza mı kuracağız savaş sanayiimizi, onu ayrıca düşünürüz. Bizim Ortak Pazar'la meselemiz bu değildir. Ortak Pazar'ın bizimle meselesi bu olsa bile...

Fakat, görebildiğimiz kadar, Hükümet'in bu konuda da belirli, açık bir politikası yok. Haydi, belki var da biz görmüyoruz, diyelim. Fakat Batılılar da görmüyor, bunu... Türkiye'de veya yabancı ülkelerde zaman zaman Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun yetkililerine, işleri en iyi bilir durumda olanlarına rastlıyoruz. "Yardımcı olmak istiyoruz, ama Türk Hükümeti'nin ne istediğini bilmiyoruz" diyorlar; ve uzun süredir bu konuda yapılması gereken görüşmeler erteleniyor.

Gerçek Milliyetçiliğin Gereği

Yunanistan, en başta siyasal nedenlerle, Ortak Pazar'a tam üyelik yolunda adımını atmış ve kabul ettirmiş. Türkiye ekonomik kaderini büyük ölçüde Avrupa Ekonomik Topluluğu'na bağlamış. Bugünkü ekonomik ve siyasal durumumuzda bu soruna ciddi olarak eğilmeyen bir hükümetin, "ben milliyetçiyim" demeye hakkı olamaz. Laf milliyetçiliği geçmez çağımızda. İlk ekonomik milliyetçilik gereklidir. Dünyada Türkiye'nin haklarına sahip çıkabiliyor musun? Üyesi olduğun ittifak sistemlerinde, üyesi olduğun ortak ekonomik sistemlerde, ulusal çıkarlarına, ulusal haklarına sahip çıkabiliyor musun? Yoksa kendi sorumluluğun yüzünden ulusal ekonomi çıkmaza saplandığında, 500-600 milyon dolarlık astarı yüzünden pahalı proje kredisini alabilmek uğruna, onlar karşısında bütün haklı isteklerden, ulusal haklardan vazgeçiyor musun? Eğer vazgeçiyorsan, sen milliyetçi olamazsın, hele çağımızın milliyetçisi hiç olamazsın.

Bir Dönemeçteyiz

Sayın milletvekilleri, Türkiye artık şu noktaya, şu dönemece gelmiştir: Ya Ortak Pazar'dan çıkacaktır ya da Ortak Pazar'da kalacaktır. Eğer kalacaksa, şerefle kalmanın, güçlenerek kalmanın, ekonomisini güçlendirerek kalmanın yolunu, koşullarını bulmalıdır, sağlamalıdır. Bunun ikisi arası yoktur. "Kalırız ama, ne yapalım, idare ederiz" olmaz. Bu, Türkiye'nin geleceğini ipotek altına sokmak, tehlikeye atmak demektir. Hiçbir hükümetin buna hakkı yoktur. Ortak Pazar konusunda görüşü nedir, ağırlığı nedir? Türk Hükümeti bunu Türkiye'de ve dünyada artık ortaya koymaya mecburdur. Bu konuda bir gün bile yitirmeye mezun değildir. Ortak Pazar'la ilişkiler sorunumuz çözülmeyen de Türkiye'nin kalkınma hızı, ekonomik bağımsızlığı, ekonomisinin yapısı, sanayinin, hatta tarımının yapısal sorunları ile ilgili sorunları çözülemez. Bunlar üzerinde düşünmek, konuşmak bile bir bakıma geçersiz kalır.

VI. EĞİTİM

Değerli arkadaşlarım,

Biraz önce, kalkınmanın temel unsurunun, her şeyden önde gelen, doğal kaynaktan da paradan da önde gelen temel unsurunun, eğitilmiş insan olduğunu söylemiştim.

Eğitilmiş insan için ilkin eğiten insan gereklidir. Bu da öğretmendir. Öğretmene huzur vermeden, öğretmene güven vermeden, öğretmene kem gözle bakarak, düşman gözü ile bakarak, Türkiye'yi kalkındıramazsınız. Çünkü öğretmenin gönül huzuru ile, şevkle görev yapmasını sağlayamazsınız. Oysa bugün Cephe Hükümeti, kendi çocuklarını teslim ettiği öğretmeni kem gözle görüyor, oradan oraya sürüyor; ailelerini bölüyor. Evli öğretmenlerden birini bir yere, birini bir yere sürüyor. İnsanlık dışı işlemler uyguluyor öğretmenlere... Binlerce öğretmenin yeri değiştiriliyor, birçoğu atılıyor. Binlerce genç, binlere çocuk, okullardan kovuluyor. Can güvensizliğinden okullar kapatılıyor, öğretmen enstitüleri kapatılıyor. Üniversitelerden bazıları haftalardır kapalı. Hiçbiri Hükümet'in umurunda değil. Eğitim bu kadar sorumsuzca ele alınırsa, öğretmen, öğrenci böylesine itilip kakılırsa, bunu yapan kimselerin "yatırımcı", "yapıcı", "inşaaacı", "Büyük Türkiye'yi kurucu" olmaları beklenemez.

Teknik Eğitim ve Meslek Eğitimi

Teknik eğitim bakımından Türkiye, plân hedeflerinin çok gerisinde kalmaktadır. Buna bir an önce çözüm bulunması zorunludur. Ayrıca bazı mesleklerde eğitim çok geridir.

Türkiye'de devlet hastaneleri var, özel hastaneler var, Sosyal Sigorta hastaneleri var, esnaf hastaneleri, asker hastaneleri var, sağlık sosyalizasyonu bölgeleri var. Bunların üstüne şimdi bir de inşallah sağlık sigortası gelecek. Ama bütün bunlara doktor gerek, sağlık personeli gerek... Oysa Türkiye'deki bozuk eğitim düzeni, Türkiye'nin muhtaç olduğu hekim sayısını ancak yüzde 20 oranında sağlayabilmiştir bugüne kadar. Hekim ihtiyacını ancak yüzde 20 oranında sağlamış bir ülke olarak, isterseniz sağlığın sosyalizasyonu yolunda yürüyün, isterseniz herkesi kapsamına alacak bir sağlık sigortası kurun, yine de yurttaşın sağlık ihtiyacını karşılayamazsınız. Bu yolda ne adım atılıyor? Bildiğimiz kadar hiçbir adım atılmıyor; ve Türkiye'de bazı üniversiteler kapalı duruyor; o yüzden hekimler yetişemiyor, başka teknik personel yetişemiyor. Hiçbiri Hükümet'in umurunda değil.

chp Hükümetinde Atılan Adımlar

Teknik öğretime ve meslek öğretimine en büyük ağırlığın verildiği dönem, 1974 yılı oldu; Cumhuriyet Halk Partisi'nin hükümette bulunduğu dönem.. Bu dönemde yedi teknik lise açıldı. Var olanların yedisine de yeni bölümler eklendi; üç endüstri meslek lisesi açıldı. Dokuz endüstri meslek lisesine de 14 yeni bölüm eklendi. Dört pratik sanat okulu açıldı. Endüstriyel mesleki ve teknik öğretim kurumlarında yüzde 20 öğrenci artışı sağlandı. 20 ticaret lisesine ilk kez kooperatifçilik kursları konuldu. Yine ilk kez okullarda endüstri ile işbirliği halinde eğitim (teknik dili ile "tümleşik eğitim") düzenine geçildi. Yani çekirdekten yetişmiş insan gücü sağlayacak bir eğitim sistemine geçildi. Sanat enstitülerinde ve teknik liselerde fizik kapasiteyi hızla arttırabilmek için yatırım ödeneğinde bir yılda yüzde 100'ün üstünde artış sağlandı. Nitekim 1975'te Hükümet'in eğitim konusunda övünerek sayıp döktükleri, 1974'te Cumhuriyet Halk Partisi'nin bu konuda yatırım ödeneğinde yüzde 100 artışla sağlamış olduğu olanakların üstüne kurulmaktadır.

Teknik öğretimde öğretmen açığını kapatmak için 1974'te büyük atılımlar yapıldı. Ön lisans öğretimine ve mektupla eğitime geçildi.

Bu yolda atılması gereken asıl adımlar yükseköğretimdeki yığılma sorununu da kaynağında çözecek adımlardır. Eğer bu sorunu yalnız baş verdiği, ortaya çıktığı noktada çözmeye kalkışırsak başarılı olamayız, kendi kendimizi aldatırız; ancak geçici çözümler bulmuş oluruz; ve kısa süre sonra

sorun, çok daha ağırlaşmış olarak karşımıza çıkar.

1974'te chp'li Milli Eğitim Bakanı Sayın Mustafa Üstündağ, dört yıldır toplanmayan Milli Eğitim Şurası'nı topladı. Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası'nı, en başta bu konuları görüşmek üzere toplantıya çağırdı. Türkiye'nin kalkınması ile eğitimi arasındaki bağlantıyı kurabilmek için, Türkiye'nin kalkınma yolunda muhtaç olduğu insan gücünü eğitime yöntemlerini ve sistemini eğitimcilerle birlikte oluşturup bulabilmek için bu Şura toplantısını düzenledi. Milli Eğitim Şurası'nda son derecede yararlı birtakım kararlar alındı. Ortaöğretimde bir yandan gençler yükseköğretime hazırlanacaktı; bir yandan da türlü mesleklere, teknik alanlara hazırlayıcı programlar uygulanacaktı. Ortaöğrenimden başlayarak, yüksek-öğrenime hazırlananlar, birtakım sosyal nedenlerle adaletsiz duruma gelen sınavlardan geçme zorunda kalmaksızın, yükseköğrenim kurumlarına, üniversitelere girebileceklerdi. Ayrıca dersle, okulla, sanayi arasında çok sıkı bir bağlantı kurulmuş olacaktı. Öte yandan, ortaöğrenim düzeyinde iken meslek alanlarına, teknik alanlara yönelmiş olanlar için de yükseköğrenim kapısı kapanmış olmayacaktı. Böylece ilk kez, eğitimle üretim arasında, eğitimle kalkınma arasında bağlantı sağlanmış olacaktı. Fakat Cephe Hükümeti kuruldu, bildiğimiz kadar bu konular üzerinde düşünme gereğini bile duymadı. Bunu düşünmeyen, kalkınmanın insan sorununu böylesine hafife alan bir hükümetin, bir devlet adamının, ne kadar iddialı konuşursa konuşsun, ülkeyi kalkındırabilmesi beklenemez.

ap'nin chp ile İlgili Dört Aşamalı Yaklaşımı

Adalet Partisi'nin, Cumhuriyet Halk Partisi'yle ilgili değişmez bir yaklaşımı vardır, dört aşamalı bir yaklaşım... Birinci aşama şu: Cumhuriyet Halk Partisi ne önerirse, ne yaparsa. Adalet Partisi ilkin bunu alabildiğine kötüler, komünistlikten başlar, anarşistlikten başlar, kötüler. İkinci aşamada, elinden geliyorsa baltalar. Üçüncü aşamada, bu önerilerin, ortaya atılan veya uygulanmaya başlayan bu düşüncelerin halk arasında tutunmaya başladığını görüyorsa, Adalet Partisi şunu söyler: "Cumhuriyet Halk Partisi ne düşünüyorsa bize söylesin, biz daha iyisini yaparız" der. Ondan sonra dördüncü aşamaya sıra gelir. Bu, yozlaştırma, saptırma aşamasıdır. Cumhuriyet Halk Partisi'nin önerilerini, düşüncelerini, uygulamalarını yozlaştırır, saptırır ve, "İşte Cumhuriyet Halk Partisi'nin yapacağı bu idi, ne kadar kötü bir şey olduğunu gördünüz" der.

Mektupla Öğretimde Dört Aşamalı Yaklaşım

Bu dört aşamalı yaklaşımı mektupla öğretime de uyguladı Adalet Partisi. Nasıl uyguladı? Şimdi onun ilginç öyküsünü anlatacağım.

İlkin birinci aşama: Alabildiğine kötilediler, "Bu gayri ciddi bir şeydir, böyle şey olur mu, bu uydurma bir eğitimidir" dediler. Oysa, komünist olsun, kapitalist olsun, demokratik olsun, faşist olsun, çağımızın birçok ülkesinde, mektupla öğretim uzun yıllardan beri uygulanmaktadır. Bunu kötilediler.

Derken ikinci aşamaya sıra geldi: Hükümet kurdular, mektupla öğretimi baltaladılar.

Derken üçüncü aşamaya geldiler, "Biz daha iyisini yaparız" dediler.

Şimdi dördüncü aşamalar: Yozlaştırma, saptırma ve o yoldan gözden düşürme aşaması...

Adalet Partisi hükümetleri süresince, her ders yılı başında, üniversiteye girebilme hayaliyle okumuş on binlerce genç, bazıları dar gelirli, orta gelirli ailelerin çocukları, sıkıntılar içinde okutulmuş çocuklar, üniversite kapılarında yığılırlardı. Birçoğu giriş sınavından geçemezdi. Çünkü birçoğunun okuduğu lisede yeterince öğretmen yoktu. On binlerce genç hayal kırıklığı içinde evlerine, köylerine, kentlerine dönerlerdi. O hayal kırıklığı zaman zaman patlamalara yol açardı.

Hiç unutmam, 1973'te Milli Eğitim Bakanı bir Adalet Partiliydi; yeni ders yılı başlarken, yine on binlerce genç üniversite kapılarına yığılmıştı. On binlercesinin giriş sınavlarından geçemeyeceği biliniyordu. Yine huzursuzluklar, patlamalar bekleniyordu. Adalet Partili Bakan'a gazeteciler sordular: "Bu yıl bu üniversitelere giriş sorunu, bu çocukların durumu ne olacak?" dediler. Sayın

Bakan'ın verdiği cevap şu oldu: "Şimdiye kadar ne olduysa bu yıl da o olacak.." Gerçekten de dediği gibi oldu. O yıl da on binlerce genç, umut kırıklığı içinde, hayal kırıklığı içinde, İstanbul'dan, Ankara'dan, İzmir'den, Erzurum'dan, Trabzon'dan, başka üniversite kentlerinden, kendi köylerine, kentlerine döndüler.

İlk kez 1974-75 ders yılı başlarken, ondan önceki yıllarda olanlar olmadı. Cumhuriyet Halk Partisi sözünü tuttu, "Üniversiteye girme durumuna gelmiş bir tek genci yükseköğrenim kapısından çevirmeyeceğim" diye vermiş olduğu sözü tuttu. Adalet Partisi de onun üzerine kıyameti kopardı.

1974'te Büyük Kapasite Artışı

Cumhuriyet Halk Partisi 1974-75 ders yılı başında bu sorunu yalnız mektupla öğretim yoluyla çözmedi. Aynı zamanda üniversitelerin, yüksekokulların kapasitelerinde büyük artışlar sağlayarak çözdü.

1973'te yükseköğrenim için Türkiye'de yaratılan kapasite 36 bin idi. O yıl ancak 36 bin genç yükseköğrenime başlama olanağını bulabiliyordu. 1974'te bu sayı 126 bin 500'e çıktı. Bir yıl önce 36 bin, 1974'te ise 126 bin 500 genç yükseköğrenim olanağına kavuştu. Bunun 66 bini doğrudan doğruya örgün eğitim sistemi ile çalışan kurumlara, yani üniversitelere ve yüksekokullara alındı. Ancak geri kalanları mektupla öğretim kapsamına girdi.

Örgün eğitim kurumlarında kapasite, bizim görüşümüze göre, daha da çok arttırılabilirdi. Ama üniversitelerimizin çoğu özerktir. Biz de özerkliğe saygılıyız. Bizim söylememizle bir ölçünün üstünde artamazdı kapasite... Ama yine de şükranla belirtmeliyim ki, çoğu ellerinden geleni yaptılar. Nasıl yaptılar? Yasa zoruyla değil. Hükümet baskısıyla değil...

1975-76 öğretim yılına girilirken Sayın Başbakan ne diyordu? "Biz böyle mektupla öğretime falan gitmeyeceğiz; herkesi üniversitelere yerleştireceğiz. Nasıl yapacağız? Üçlü Öğretim yapacağız" diyordu. Yapabildiniz mi, Sayın Demirel? Yapamadınız. Üniversitelerin özerk olduğu bir ülkede bunu baskıyla, buyrukla yapamazdınız, yapamazsınız. Ancak üniversiteleri ikna ederek, üniversite yöneticilerinin, öğretim görevlilerinin gönüllerini alarak bir ölçüde yapabilirsiniz. Hem onların can güvenliğini, düşünce özgürlüğünü ortadan kaldıracaksınız, ondan sonra da yasal yetkiniz içinde olmayan şeyleri onlara kabul ettireceksiniz!.. Olacak şey değildir bu... Siz daha yetkilerinizi bilmiyorsunuz, siz daha insan tabiatını bilmiyorsunuz.

Anayasa'da Yetki Dağılımı

İlkin hükümet olarak Anayasa'nın 4. maddesini ezberlemeniz ve içinize sindirmeniz gerek...^[9] Türkiye'de yetki dağılımını ezberlemeniz, içinize sindirmeniz gerek... Millet adına yetki nasıl kullanılır, nasıl bir yetki dağılımı vardır, bunu bilmeniz gerek... Ondan sonra da, tıpkı hükümet gibi birer Anayasa kuruluşu olan öteki kuruluşlarla, insanca, uygarca bir ilişki kurmanız gerek... "Ben bu Anayasa'yı tanımıyorum, bu Anayasa ile ülke yönetilmez" diyeceksiniz; bütün Anayasa kuruluşlarını, bütün özerk kuruluşları karşınıza alacaksınız; ondan sonra da Başbakan olarak "Ben üniversiteye üçlü öğretim yaptıracağım" diyeceksiniz ve elbette yaptıramayacaksınız.

(ÜNAT DEMİR [Muğla, ap] – Siyaseti bırakırlarsa yaparlar Sayın Ecevit.)

Siyaset sadece politikacının işiyse, o ülkede demokrasi yok demektir. Siz daha demokrasinin ne demek olduğunu bilmiyorsunuz.

(HÜSEYİN AVNİ KAVURMACIOĞLU [Niğde, ap] – Siyaset anarşi değildir.)

Siyaset elbette anarşi değildir. Ama siyaset dikta rejimlerinde yalnız siyaset adamlarının yaptığı, demokrasilerde ise her yurttaşın yaptığı bir iştir.

Üniversiteler, üniversite hocaları birkaç yıldan beri ne siyaseti yapıyorlardı? Hepsi umutsuzluk içinde bezgindi, umutsuzluk içinde üniversitelerin fildişi kulesine çekilmişti. Toplum olaylarına tepki göstermeyecek kadar bezgindiler. Ama siz, tahrik ede ede, canlarından usandıra usandıra, en sessiz

üniversiteleri bile Hükümet'e karşı haykırır durur hale getirmeyi başardınız.

Evet, 1974-75 ders yılı başında ikna yolu ile, anlatarak, inandırarak üniversite ve yüksekokulların kapasitesini 36 binden, 66 bine çıkarttık. Bir hamlede ve mektupla öğretimle bunu tamamladık.

1975'te İlk Kez Kapasite Düştü

1975-76 ders yılında kimse açıkta bırakılmayacaktı. Bu konuda söylev üstüne söylev, söz üstüne söz veriliyordu, bu sözler seçim sözlerinin başında geliyordu... Ne oldu sonunda? Mektupla eğitim dışında, üniversitelerin ve yüksekokulların kapasitesi tarihimizde ilk kez bir yıl öncekine göre düştü: 66 binden 50 bine düştü. Üçlü eğitim, ikili eğitim, gece eğitimi, hepsi havada kaldı ve Hükümet'in bu tutumuyla havada kalmaya da mahkûmdur. Anayasaya saygılı olmadıkça ne ülkeyi yönetebilir bu hükümet ne de üniversitelere kendini dinletebilir.

Ad Değişikliği

Ayrıca, 18 bin kişiyi de, o kötiledikleri, "Gelir gelmez kaldıracağız" dedikleri mektupla öğretim sistemi ile yükseköğrenime alma yoluna gittiler. On binlerce genç açıkta kaldı. Alelacele, sanki yeni bir buluşmuş gibi, "yaykur" dedikleri sistemi ilân ettiler. Bizim, o beğenmedikleri "mektupla öğretim" sistemimizin adını değiştirerek, ama benzemesin diye zorlama değişiklikler, bozukluklar getirerek, sözde bir yeni sistem oluşturmaya başladılar. Ama, tabii, çok geç kaldıkları için ders yılının yarısına geldik hâlâ "yaykur" dedikleri şey işlemeye başlamadı. Okulların, üniversitelerin bile kapalı durmasını umursamadıklarına göre, bu gecikme, tabii, hiç umurlarında değil.

Neymiş, yaykur televizyonla da eğitim yapacaktı, televizyonla eğitimi Mektupla Öğretim sisteminde biz de öngörüydük. Ama bunu ciddi olarak ele almıştık; bunun için bir "Televizyonla Eğitim Merkezi" kurmuştuk. Böyle bir merkez olmadan, böyle bir merkez televizyon filmleri yapmadan, televizyonla ders senaryoları, filmleri hazırlamadan, mektupla öğretimi televizyonla nasıl destekleyeceksiniz? 1974'te biz bunun da müessesesini kurduk.

Cephe Hükümeti ne yaptı. Televizyonla Eğitim Merkezi'ni gelir gelmez kapattı. Neden? Çünkü komandalara yeni bir yatakhane gerekiyordu. Televizyonla Eğitim Merkezi'ni yatakhane yaptılar. Ama şimdi akılları başlarına geldi. O üçlü eğitim hayalleri yakıldıktan sonra, Mektupla Öğretim'in adını değiştirip, "yaykur'u kuruyoruz" dediler. Demin değindiğim dört aşamalı yaklaşımının üçüncü aşamasına gelmişlerdi böylece: "chp ne düşünüyorsa söylesin, biz daha iyisini yaparız" aşamasına gelmişlerdi.

Biz Mektupla Öğretim'i, bu konuda esinlendiğimiz birçok başka ülkeden çok daha sıkı tutmuştuk. Yalnız mektupla öğretim olarak ele almamıştık; öğrenim dalına göre kimi dört ay, kimi iki ay yaz kursları görecekti. Fakat bu da yozlaştırıldı. 1974 yılında ders notları hazırlığını birkaç ay içinde yaptık. Hükümeti bırakmadan kısa bir süre önce Milli Eğitim Bakanı Sayın Üstündağ'la birlikte Mektupla Öğretim Merkezi'ne gittim, kıvanç duydum; canla başla çalışıyorlardı ve bütün dallarda ilk ders notları hatta ikinci ders notları hazırды...

ap'nin başında bulunduğu Hükümet işe, ilkin Mektupla Öğretim sistemini yıkma çabası ile başladı. Televizyonla Deneme Yüksek Okulu'nu, dediğim gibi, tamamen kapattı. Biz bütün ilkokul öğretmenlerinin yükseköğretimden geçmeleri için bu Mektupla Öğretim sistemi yolu ile tedbir almışlık; Hükümet bunu askıya aldı. Öyle ki, şimdi yeni öğretmenler yükseköğretim yapacaklar, fakat eskilere haksızlık olacak, onlar yükseköğrenim olanağından yoksun kalmış olacaklar.

Sonunda, baktılar ki bu Mektupla Öğretim sistemi ciddi bir şey, bunsuz olmuyor; ama bir defada buna iyice karşı çıkmış, bunu kötölemiş oldular. Hiç kuşkusuz böyle şeyleri Adalet Partisi yöneticilerinden ve Milli Eğitim Bakanı'ndan daha iyi anlayan Sayın Feyzioğlu yetişti. Onun başkanlığında bir komisyon kurdular. Milli Eğitim Bakanı başkanlığında değil; o kadarını yüzleri tutmadı... Mektupla Öğretim sistemini, değişik adla da olsa, canlandırma kararına vardılar. Fakat

yaykur için hâlâ ciddi bir hazırlıkları yok. Şimdi bir yandan mektupla öğretim sistemini devam ettirmeye mecbur oldular. Fakat birinci sınıfa giren 18 bin kadar öğrencinin ders notları bir yıl önceden hazır olduğu halde o ders notlarını hâlâ göndermediler. İkinci yıla başlayacak olanlar için de hâlâ ders notlarını, mektuplarını hazırlamadılar. Onun yerine, birtakım sapık ideolojilerin taraftarı olan, güya fikriyatını yapan kimselerin endoktrinasyonu niteliğinde bazı belgeler, yazılar göndererek, sözüm ona bir eğitim yapmaya başladılar. Büyük iddialarla ortaya çıkmışlardı. yaykur televizyonla eğitim yapacaktı. Oysa Televizyonla Eğitim müessesesini kapatmışlardı. İngiltere'den alélacele 400 eğitim filmi getirildi. İngiltere'den getirdikleri filmlerle "milli" eğitim yapılacak. Bunların da çevirisi bile yapılmadı. Henüz bunlardan da yararlanamıyorlar. Fakat her şeye rağmen nihayet bunu ilke olarak bile benimsemiş olmaları iyi bir şey. Ona da şükrederiz; ve, dördüncü aşamaya varmadan, yozlaştırıp baltalama aşamasına varmadan, bu işi, yaykur adıyla mı olur, Mektupla Öğretim sistemi adıyla mı olur, biz işin adında değiliz, ne ad altında olursa olsun, sistemi sürdürmelerini dileriz. Bu konuda genel sekreter olarak çalıştırdıkları bir uzman, Hükümet'in duyarlılığını, Adalet Partisi'nin komplekslerini bildiği için, bir yönerge çıkarttı örgüte. Bakın ne diyor bu ilginç yönergede:

"Mektupla Öğretim tabiri bundan böyle hiçbir şekilde kullanılmayacaktır. Bunun yerine o bölümün faaliyeti Mektuplaşmalı Öğretim olarak tanımlanacaktır."

Herkeste kompleks olur, ama politikacılar hiç olmazsa komplekslerini bir ölçüde saklamasını bilmelidirler. Bu kadar açığa vurulmuş kompleksle politika yapılamaz.

Tabii, Sayın Bakan'ın çok daha önemli işleri olduğunu biliyoruz. Bir kere Ülkü-Bir ilân edip duruyor: Bakan bu dernekten talimat alıyor, bütün işleri Ülkü-Bir idare ediyor. Bakanın onlarla sık sık görüşmesi gerek... Ülkücülerin toplantılarına gitmesi gerek... Kendi partizanlıklarını yapması gerek... Umarız ki, bu arada mektupla öğretim veya mektuplaşma yoluyla öğretime, yaykur'a filan da biraz daha ciddi olarak vakit ve zihin ayırma olanağını bulur.

Öğretmen ve Öğrenci Kıyımı

Değerli arkadaşlarım, bu konudaki sözlerimin başında belirttiğim gibi, Hükümet, öğretmen kıyımıyla işe başladı, şimdi öğrenci kıyımı ile devam ediyor. Artık kıyılanların hesabı tutulamıyor. Bizim son öğrendiğimiz, Türkiye'de 5.000'in üzerinde ortaöğretim öğrencisi okullarından uzaklaştırılmıştı.

Muhtemelen bu sayı şimdi çok daha fazladır. Elimizde son günlerde gelmiş bir belge var, bir dosya var. Yalnız Malatya Akçadağ Öğretmen Lisesi'nden uzaklaştırılan öğrenci sayısı 207. Malatya Atatürk Lisesi'nden uzaklaştırılanların sayısı da 200.

Değerli arkadaşlarım, bu, bir ülkenin geleceğine ihanettir.

Farz edelim ki bunlardan bazıları, eğer o yaşta olunabilirse, komünist veya bazıları, eğer o yaşta olunabilirse, anarşist... Pek çok kimse çocukluğunda, gençliğinde ne aşamalardan geçmiştir. Eğer çocukluğunda bir ara saptığı, saplandığı bir düşünceye onu mahkûm edersek, ona da memlekete de asıl o zaman kötülük etmiş oluruz. Demokratik bir toplumda, okuma çağındaki gençler elbette türlü düşüncelere sapabilirler. Siz, hükümet olarak, onların uygarca tartışmasını, uygarca konuşmasını, birbirinin canına kıymadan tartışmasını sağlayabiliyor musunuz? Bir hükümet için başarı budur. Biz 1974'te bunu başardık ve bununla kıvanç duyuyoruz.

Eğer çocukluğundaki düşünceleri nedeniyle, insanlara gelecekleri kapatılırsa, o ülke kalkınamaz, o ülke batar. Siz Malatya'nın Akçadağ'ında, Malatya'nın Atatürk Lisesi'nde yüzlerce genci okuldan atacaksınız, ondan sonra Doğu kalkınacak... Kendi çocuklarını okutmadan Doğu kalkınacak; buna olanak yok. Sanki solcu diye kovduğunuz çocuğun, öylelikle sağcı olmasını mı sağlayacaksınız? Hangi akla hizmet ediyorsunuz? Bir izahını yapın bunun.

Çocuğa böylesine zulmeden hükümet, en koyu dikta rejiminde bile yoktur. Çocuğa böylesine

zulmeden hükümet, sömürge ülkelerinde bile yoktur. Bu ayıptır ve bu ayıbın artık durmasını istiyoruz.

Okullarda Can Güvenliği Kalmadı

Üniversiteleri bırakın, Türkiye'de bugün birçok liselerde, ortaokullarda ve öğretmen okullarında eli silahlı kabadayılar dolaşüyor. Gazi Eğitim Enstitüsü –ki, öğretmen yetiştiren okulların başta gelenlerinden biri– Milli Eğitim Bakanı'nın açık desteği ile, bu durumdadır. Ona göre eleman yerleştirilmiştir bu Enstitü yönetimine... Sayın Bakan'ın yerleştirdiği yönetici, balkondan konuşarak, öğrencileri, birbirinin kanına girmeye teşvik ediyor. Bu kışkırtıcı konuşmasını yaparken, yanında bir Ülkü Ocaklı genç duruyor. Nerede şimdi o genç?.. Adam öldürme suçuna yardımcı olmaktan aranıyor. Ülkü Ocakları'nın ileri gelen yöneticilerinden biri... Fakat Hükümet partilerinin himayesinde olduğu için, elbette ki bulunamıyor. Haftalardan beri hakkında, Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin tutuklama kararı var. Fakat adaletten kaçırılıyor Ülkü Ocakları'nın bu yöneticisi; ve o Ülkü Ocakları'nın dernek toplantılarına Sayın Başbakan çiçek gönderiyor; mesaj göndermeye, partisinin yetkililerini göndermeye devam ediyor.

Ankara'da başkentte Ticaret Turizm Yüksek Öğretmen Okulu var. Burada can güvenliğiniz sağlamdır, ama bir şartla: Her ay Ülkü Ocakları'nın istediği haracı vereceksiniz. Haracı vermezseniz can güvenliğiniz yoktur, okuma özgürlüğünüz yoktur. Günaşırı bu okulda dayak yemiş, yüzü gözü morarmış bir çocuk bize gelir, "benim derdime çare bulun" diye.

Sayın Demirel eskiden, "Okula politika girmemeli" derdi; şimdi okula kendisi politikayı soktu. Politika olarak değil, zorbalık olarak soktu, eşkıyalık olarak soktu; belgelerini veriyoruz, hâlâ umursamıyor.

Açılacak yeni üniversitelerle ilgili rakamlar sıralamak önemli değil; açılmış, var olan, bazıları asırlık üniversitelerimizden kaçınılmaz çalışabiliyor, ders verebiliyor zamanınızda?

Biz hükümet olarak millet hizmetinde iken, hiçbir öğrencinin canı acıımıyordu, hiçbirinin kanı dökülüyordu. Ne solcusunun, ne sağcısının...

Bir Osmanlı nazırının, "Şu mektepler olmasa, Maarif'i ne güzel idare ederdik" sözü, Osmanlı döneminde bir şaka olarak söylenmişti. Demirel döneminde ciddi oldu. Mektepler kapanıyor, fakülteler kapanıyor, Maarif'i bir güzel idare ediyorlar. Oysa sizin eşkıyanızdan korkmasalar, hepsi seve seve derslerini verirler ve derslerine giderler Sayın Başbakan.

VII. SOSYAL SORUNLAR

Değerli arkadaşlarım,

Türk Devleti, Anayasa'sına göre, demokratik ve sosyal bir hukuk devletidir. Kalkınmasının da sosyal adalet ve sosyal güvenlik içerisinde olması gereklidir ve kalkınmasında sınaileşme sürecine girmişse, işçi haklarını bütün özgürlükçü demokratik ülkelerde olduğu düzeyde korumak ve saymak zorundadır.

Cumhuriyet Halk Partisi bu bakımdan üzerine düşeni yapmıştır. Türk işçisini, dünyanın en ileri demokratik haklarına ve özgürlüklerine kavuşturmuştur.

Yasa değişiklikleriyle bu haklar işçilerin elinden alınamıyor, ama şimdi işçiler birbirlerine kırdırılarak, bu hakları fiilen işlemez duruma getirilmek isteniyor.

Adalet Partisi'nin artık bazı işçi hakları ile övünmeye başlamasını bir bakıma memnuniyetle karşılıyoruz. Örneğin 1974'te hükümette iken, işçilerin kıdem tazminatı hakkını iki katına çıkaran bir tasarımı Meclis'e getirdik; Meclis'te, başta Adalet Partisi tarafından engellendi; fakat, daha sonra, işçiden gelen demokratik baskı altında, bu hakkı tanımaya mecbur oldular. Şimdi, sevinerek görüyoruz. ap bunu kendine mal ediyor. Sayın Demirel, "kıdem tazminatını biz arttırdık" diye övünüyor. Uygulasın da, zararı yok, isterse kendine mal etsin...

Savsaklanan Sözcükler

Elbette sosyal adalet ve sosyal güvenlik, Türkiye gibi bir ülkede işçi ile bitmez. İşçi ile başlasa da işçi ile bitmez...

Cumhuriyet Halk Partisi, sosyal güvenliği, bütün topluma, bütün çalışanlara veya çalışmak isteyip de çalışamayanlara yaymak kararındadır.

O arada bundan yıllar önce, 1969'dan başlayarak, Cumhuriyet Halk Partisi, kuracağı yeni düzende, kendilerine bakacak kimsesi olmayan yaşlılara aylık bağlayacağını söylemiştir; muhtarlara aylık bağlayacağını söylemiştir. Adalet Partisi o zaman Cumhuriyet Halk Partisi'ni alaya almıştı. Yine o dört aşamalı yaklaşımla, kötölemişti, alaya almıştı. Fakat baktı ki, halk bunu benimsiyor, istiyor, şimdi Adalet Partisi de buna sahip çıkmaya başladı. Buna da seviniyoruz. Umarız ki, dördüncü aşamaya gitmeden, doğru dürüst uygulayalar. Ama bu konuda da fazla iyimser olamıyoruz; çünkü, uzun süreden beri Cumhuriyet Halk Partisi milletvekillerinin, muhtarlara aylıkla ilgili yasa önerileri Meclis komisyonlarında beklemektedir. Amaç gerçekten muhtarlara aylık bağlanması ise, bunun ille Hükümet Tasarısı ile olması şart değil. İşte chp'lilerin yasa önerisi çoktandır hazır, onu görüştürüp çıkartsanız!.. Fakat hâlâ bu öneriyi görüştürmüyorlar. Eğer, dördüncü aşamayı, yozlaştırıp saptırma aşamasını akıllarına koymadılarsa, bu öneriyi bir an önce yasalaştıracaklarını umarız.

Tarım sigortasının gerekliliğini de yıllardır belirtiriz. Bunu da, iktidara geldiğimiz zaman yaygın kooperatifçilikle birlikte gerçekleştireceğimizi söyleriz. Çünkü yaygın ve gerçek bir kooperatifçilik olmadan, bu sigortayı yeterli biçimde ve ölçüde uygulamaya Devlet gücü yetmez. Şimdi ap bunun da sözünü etmeye başladığı için memnunuz.

Bu arada Tarım İş Kanunu'na değinmek isterim. Ben 1965 başında Çalışma Bakanlığı'ndan ayrılmadan önce, dışarıdan uzmanlar getirttim; içeride sendikalarla, Tarım Bakanlığı ile işbirliği yaptım, bu yasanın bütün hazırlıklarını tamamladım. Aradan on yıl geçti. Adalet Partisi bu arada üçüncü aşamaya geldi, "Biz de yaparız, daha iyisini yaparız" demeye başladı. Fakat ortada hâlâ bir tasarı yok. Oysa bütün hazırlıklar on yıldır ellerindedir. Cumhuriyet Halk Partisi milletvekillerinin tarım ve orman işçileri için iş yasası önerisi ise uzun süredir Millet Meclisi komisyonlarında bekletilmektedir. Eğer bu konuda samimi iseler, o öneriyi bir an önce görüşmeyi kabul etmeleri gerekir.

Bütçe'de Anayasa'ya Aykırı Bir Hüküm

Adalet Partisi'nin işçi haklarıyla ilgili, tehlikeli fakat çok şükür çoğu kez uygulayamadıkları eğilimlerini biliriz. Bu eğitimlerden biri, Anayasa'ya, yasalara aykırı olarak huzurunuzda görüşülmekte olan 1976 Bütçe Yasası'na girmiş bulunuyor. Bu yasanın 13. maddesi ile kamu personeli ücretlerinin, özel sözleşmeli veya toplu sözleşmeli personelin ücretlerinin sınırlandırılması öngörülüyor. Ücretler için bir tavan, bir sınır getiriliyor. Madde 13 şöyle:

"Mali yıl içinde genel bütçeye dahil daireler, katma bütçeli idareler, döner sermayeli kuruluşlar, belediyeler, özel idareler, Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nde (sermayesinin yarısından fazlası yukarıda sayılan kuruluşlara ait olanlar dahil) özel ve toplu sözleşmelerle istihdam olunan personele ödenecek ücretle sağlanan nakdi ve aynı menfaatlerin yıllık tutarının 12'de 1'inin gayrisafi miktarı 25.000 lirayı geçemez."

Madde devam ediyor:

"Aynı menfaatler, sözleşmeler itibarıyla, Maliye Bakanı'nca görevlendirilecek üç kişilik bir kurul tarafından değerlendirilir. Limiti aşan sözleşmelerin yeniden düzenlenmesi mümkün olmadığı takdirde, limiti aşan kısım.." dikkat buyurun, "gelir bütçesinde açılacak özel bir tertibe gelir kaydolunmak üzere Hazine'ye yatırılır. Bu madde hükümlerine uyulmaması halinde, 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre takibat yapılır."

Hükümet diyebilir ki, "Ben bunu nakdi, aynı, maddi yardım hep bir arada, brüt 25.000 liralık aylık gelir için getirdim. Düz işçi, hatta kalifiye işçi arasında bu parayı alan ya yoktur, ya çok azdır, bunun ne sakıncası var?.." Fakat, bir kere yol olmaya görsün, bir kere böyle yasal bir olanak bulunduğu kanısı edinilmeye görsün, arkasından bu tavan elbette daha aşağılara inecektir.

Şimdi Hükümet, kurnazca, ilk yoklamayı yapıyor. "Bakalım işçilerin tepkisi ne olacak? Bakalım Türk toplumunun tepkisi ne olacak? Bakalım Anayasa Mahkemesi'ne gidecek mi?" diye ilk denemeleri yapıyor. Bu denemelerde kendi açısından olumlu sonuç alacak olursa, elbette bunu, işçi ücretlerini sınırlamak için, Anayasa ve yasa dışı bir araç olarak kullanacaktır.

Tavan 25 bin değil, 50 bin lira da olsa, bu, Anayasa'ya ve yasaya aykırı olmanın da ötesinde, işçiye karşı saygısızlıktır. Neden saygısızlıktır? Devlet memuru için böyle bir tavan getiriliyor mu? Getirilmiyor. Milletvekili için getiriliyor mu, senatör için getiriliyor mu? Getirilmiyor. Özel sektördeki beyaz yakalı işçiler için, yöneticiler için böyle bir hüküm getiriliyor mu? Getirilmiyor. Pekiyi, sorarım Maliye Bakanı'ndan, insan olarak, yurttaş olarak işçinin bu saydıklarımın farkı nedir, hak eksikliği nedir? Milletvekiline getirmediğiniz bir ödenek tavanını ne hakla işçiye getirmeye kalkışabilirsiniz?

Size söylüyorum, eğer Türkiye benim bildiğim Türkiye ise, bu adı gibi uğursuz 13. maddeyi uygulayamayacaksınız, bu bütçeyi geçirseniz bile bu gücü kendinizde bulamayacaksınız.

İşçileri Memur Yapma Oyunu

Tabii başka oyunlar da dönüyor. Toplu sözleşme, grev hakkını kısımlıyorlar, göze alamıyorlar; ama devlet sektöründe işçileri memurlaştırma oyunu dönüyor. Bir de hiç sıkılmadan bunun sorumluluğunu Cumhuriyet Halk Partisi'ne atıyorlar, "Sizin öngördüğünüz Komisyon öyle karar verdi" diyorlar.

Biz, bunun tanımını yapsın diye komisyon kurmuşuz, sizin yaptığınızı yapsın diye değil; Sosyal Sigortalar da bütün işçileri memur saysın diye değil... Bunu ciddi olarak ele alıp uygulamaya çalışsın diye düşünmüşüz bu komisyonu...

Kaldı ki, bizim görüşümüz başkadır. Bizim görüşümüze göre, çağımızda ve çağımızın teknolojisi içine giren toplumlarda, artık, haklar bakımından, işçi-memur ayırımı diye bir ayırım yapılamaz. Ama, sizler Anayasa'da yapılmasını sağladığınız değişikliklerle bu ayırımı zaten yaptınız. İşçiye

sendikacılık hakkı var, memura sendikacılık hakkı yok.

Zaman zaman Sayın Demirel ve Adalet Partisi, bize, istediğimiz demokrasinin ne biçim bir demokrasi olduğunu imalı bir üslup ile sorarlar. Bizim istediğimiz demokrasi, özgürlükçü demokrasi denen şeydir. Şimdi ben de Hükümet'ten soruyorum, bir tek özgürlükçü demokrasi gösterebilirler mi ki, orada kamu görevlilerinin sendikalaşma hakkı olmasın? Buna bir tek örnek gösteremeyeceklerdir. Çoğunda, bırakınız sendikalaşma hakkını, toplu sözleşme ve grev hakkı tanınmıştır kamu görevlilerine. Fakat daha bu haklara sahip olmamışken bile kamu görevlisine tahammül edemeyen bir zihniyetten elbette böyle hakları tanınması hiç beklenemez.

Onun için, işçi haklarına da aslında tahammül edemeyen, fakat bunu örtmek, gözlerden saklamak isteyen Hükümet, bir yandan, Anayasa'ya, yasalara aykırı olarak, sosyal adalete, insanlığa, eşitlik ilkesine aykırı olarak işçiler için ücret tavanı getiriyor; bir yandan da kamu sektöründeki işçileri memurlaştırma yoluna giriyor. Yine o dört aşamalı yaklaşım.. Evvela işçi haklarına, toplu sözleşme, grev hakkına karşıydılar. Bu hakları kötülediler. Engellemeye uğraştılar. Sonra, "Biz de bu hakları benimsiyoruz" dediler. Şimdi ise yozlaştırma aşamasındalar, baltalama aşamasındalar; fakat buna da güçlerinin yetmeyeceğine inanıyorum.

Denge Sorunu

Türkiye'de ücret sorunu tavan sorunu değildir, denge sorunudur; ücretlerle ücret dışı gelirler arasında denge sorunudur. Bunu da sağlamanın yolu, Türkiye'de sosyal adalete uygun bir düzen sağlamaktır.

Siz bir yandan birtakım insanlara alın teri dökmeden milyonlar kazanma olanağını tanıyacaksınız; aracılıkla, demir karaborsasıyla, hayali ihracatla aşırı kazançlar sağlama yollarını açık tutacaksınız; ondan sonra da işçiden, bir ölçünün ötesinde ücret artışı isteklerinde bulunmamasını bekleyeceksiniz. Bu, insan doğasına aykırı bir istek olur.

Bir yandan Türkiye'yi tüketim sanayilerine boğduğunuz için tüketim hevesini alabildiğine kamçılayacaksınız; taksitle otomobil satışlarını, Türk ekonomisinin boyunu bosunu aşan birtakım eşya satışlarını teşvik edeceksiniz.. Bunların televizyonlarda özendirici programlarını hazırlatacaksınız.. Bazılarının "milli ahlâk" anlayışına pek uygun olduğu anlaşılan, tüketim eğilimini alabildiğine kızıştıran, sözüm ona yarışma programları düzenleyeceksiniz: "Haydi sana şu televizyonu vereyim, yok onu bırak çamaşır makinesini vereyim" diye dünyanın hiçbir memleketinde görülmedik yüzkarası programlarla, hem vatandaşa tüketim hırsını kamçılayacaksınız; kurduğunuz suni ve temelsiz tüketim sanayilerini ayakta tutabilmek için kamçılayacaksınız, hem de, "işçide tüketim özelemleri bir ölçünün üzerine varmasın, ücret talepleri bir ölçünün üstünde oluşmasın" diye bekleyeceksiniz. Siz evvela kendi kafanızdaki çelişkilerden kurtulun da ondan sonra işçiden böyle bir anlayış beklemeye kalkışın.

Kooperatifçiliğin Baltalanışı

Adaletli kalkınmanın, özellikle tarım kesimini kalkındırmanın temel kurallarından biri –biraz önce de belirttiğim gibi– kooperatifçiliktir. Fakat, özellikle Adalet Partisi'nin hükümette bulunduğu dönemlerde, kooperatifçiliği geliştirmek için değil, baltalamak için, partizanlıkla yozlaştırmak için elden gelen yapılır. Bu konuda da, demin bahsettiğim dört aşamalı yaklaşım uygulanmıştır. İlkin, bir süre, "kooperatifçilik komünistliktir" demişlerdir. Baktılar ki, bu tutmuyor kooperatifçilik tutuyor, kooperatif yönetimlerini ele geçirmeye çalışmışlardır. Ondan sonra da kooperatifçiliği yozlaştırma ve engelleme girişimlerine başlamışlardır. Şimdi iktidar olanaklarını özellikle bu şekilde kullanıyorlar. Pek çok tanıdığımı biliyorum: Kooperatif yöneticileri, Köy İşleri Bakanlığı'na veya ilgili bir başka bakanlığa gidiyorlar. Ellerinde, ülke yararına, plana uygun, olabirliliği, fizibilitesi olan sapasağlam bir proje var. Hakları olan yardımı, ilgiyi istiyorlar. Bakanın kendilerine sorduğu soru şu oluyor: "Kooperatifinizin yönetim kurulunda Cumhuriyet Halk Partililer var mı?.." "Niye soruyorsunuz?"

denildiğinde, "Bu işi partıciliğin dışında tutalım, onlar ayrılınsın size istediğiniz krediyi fazlasıyla vereyim" diyor Bakan... Hiç sıkılmadan bugün bakanlar bunu söyleyebiliyor. Artık zaten bu konuda fazla sıkılacak durumda değiller. Hükümet üyesi partilerden biri, Cephe Hükümeti'nde Adalet Partisi'nin partizanlığından açıkça millet önünde şikâyet eder duruma gelmiştir.

Kimi dayanıyor, kimi durumu idare ediyor, kimi Cumhuriyet Halk Partili yöneticileri geri plana itiyor ve o şekilde hükümetten hakkını almaya çalışıyor. Bu, aslında, Hükümet'in, yalnız Cumhuriyet Halk Partisi'ne karşı değil, daha çok kooperatifçiliğe karşı bir uygulamasıdır. Amaç, kooperatifçiliğe inançlı kişileri kooperatiflerin yönetiminden ayırmaktır. Onlar ayrılınca kimler gelecek kooperatiflerin yönetimine? Adalet Partililer gelecek... Kooperatifçiliğe inanmış Adalet Partiliyi nereden bulacaklar. Buna imkân yok? İşte bir yönetici buldu Adalet Partisi, bir eski milletvekilini tarış'in başına getirdi. Bu ap'li yönetici şimdi darmadağın ediyor tarış'i. Önce Pamuk Birliği'nin kaynaklarını yediler, bitirdiler. Arkasından Üzüm Birliği'nin, İncir Birliği'nin kaynaklarına göz diktiler. Pamuk Birliği ayrıldı. Üzüm Birliği ayrıldı. İncir Birliği ayrılıyor. Kala kala şimdilik sadece bir Zeytin Birliği kalacak.

Nasıl yapılıyor bu? Yine o yetişmiş militanlar, Ülkücüler yerleştiriliyor, kavgalar çıkarılıyor. Birliklerin parası onları beslemeye harcanıyor, kooperatiflerin olanakları çarçur ediliyor. Nasıl çarçur ediliyor? Üzümü 10 liradan alıyor tarış. Bu hükümet döneminde 6.5 liradan tüccara, ihracatçıya satıyor. Aynı tüccar, üretici kılığına girip, aynı üzümün bir kısmını gerisin geriye 10 liradan tarış'e satıyor. Bir kısmını da, 6.5 liranın üstünde kaçta tutturabilirse yurtdışına satıyor; 6.5 liranın altında satmış gibi gösterip gelirini Avrupa'da kaçak döviz olarak tutuyor. Bu türlü işlemlerle tarış'e bağlı birlikleri canlarından bezer duruma getirdiler.

Neden ilk feryat Pamuk Birliği'nden geldi? Bunun da nedeni var. Çünkü pamuk alıcıları, pamuk aracıları, genellikle Türkiye'de bir güçlü sanayi kesimini temsil ediyorlar. Bunlar tarış'in, kooperatifçiliğe inanmış, halktan yana bir hükümet elinde kendilerine karşı üretici halkı nasıl koruyabileceğini 1974'te gördüler. Gözleri korktu. Onun için, hazır Adalet Partisi hükümete gelmişken, tarış'i dağıtmaya, Pamuk Satış Kooperatifleri Birliği'ni işe yaramaz duruma getirmeye karar verdiler. Böylelikle pamuk üreticilerinin ürününü sanayicilerimiz çok daha ucuza alacaklar ve kârlarına kâr katacaklar. Nitekim, bir yıl önceki fiyattan aldıkları pamuktan yaptıkları ipliği yüzde 30-35 zamlarla satıyorlar. O arada da, Pamuk Satış Kooperatifleri Birliği'nin kurduğu iplik fabrikasının açılışı, hizmete girmesi aylardır geciktiriliyor.

Elbette tarış'in başına gelenlere üzülüyorum; fakat şunu da 1973 Seçim Bildirgemizde açıkça söylediğimiz gibi, belirtmek isterim, aslında tarış, çukobirlik benzeri kooperatifler, bizim idealimizdeki kooperatifler değildir. Bunlar, şimdi acı sonuçları görüldüğü gibi, yarı devlet kuruluşlarıdır; gerçek, demokratik halk kooperatifleri değildir. Ama o yüzden bunları yıkmak gerekmez. Bu tavan kooperatifleri sağlamlaştırıp demokratikleştirmek, topraktan yükselen gerçek kooperatifçilikle bütünleştirmek gerekir. Fakat Adalet Partisi'nin yaptığı nedir? Bir yandan topraktan, tarım kesiminden yükselen kooperatifçiliği baltalamaya, öbür yandan tavanı, çatıyı yıkmaya çalışıyor.

Toprak Reformu

Konuşmamın başlarında söylediğim gibi, komünist ülkeleri, sosyalist ülkeleri bırakın, kapitalist ülkeler arasında ciddi bir toprak reformu yapmadan kalkınabilmiş ve tarımı bir yana, sınaileşmesini gerçekleştirebilmiş ülke çok azdır. Bunu Türkiye'de, yine biraz önce belirttiğim gibi, bazı sanayiciler bile anlamaya başlamıştır. Fakat Cephe Hükümeti ve özellikle Sayın Demirel hâlâ anlayamamaktadır.

Ona rağmen 12 Mart döneminde bize göre yozlaştırılmış bir Toprak Reformu Yasası çıktı. "Niye oy vermediniz?" diye ikide bir güya bizi köşeye sıkıştırmaya çalışır Sayın Demirel. Sizin kabul edebileceğiniz bir toprak reformuna biz kolay kolay oy veremezdik. Çünkü sizin bu işi nasıl

yozaştırmayı istediğinizi biliyorduk. Kaldı ki biz, kendi istediğimiz reformları gerçekleştirmek için bir ara rejimden yararlanmaya kalkışmayacak kadar kendi kendimize ve demokrasiye saygılı bir partiyiz.

Ama Demirel yönetiminde Adalet Partisi ne yaptı? Durumu idare etmek için inanmadığı bir şeye oy verdi, yozaştırarak oy verdi. Şimdi bunun öcünü alıyor. Ne diyor Sayın Demirel? Geçenlerde kendi temsilciler meclisinde söyledi ve basına açıkladı: "Tapuyu deldirmeyeceğiz" diyor. Bu sözü söylemeye kendinde nereden hak buluyor? Toprak reformunu iyi kötü kendi partisinin oyları ile çıkartmış. Toprak reformu tapuyu delmeyecekse neye yarayacak, hangi işi yapacak? Belli ki, toprak reformunun uygulamasını önlemeye kararlıdır Sayın Demirel. Bunu tahmin etmek, sezme için kâhin olmaya gerek yoktur, gerçeklere, uygulamaya bakmak yeterlidir.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin hükümette bulunduğu dönemde, hükümet ortağı parti ile bu konuda birbirimize açık davrandık. Adalet Partisi gibi onlar da toprak reformuna inanmıyorlardı, bunu istemiyorlardı. Yasada bizim istediğimiz değişiklikleri kabul etmiyorlardı. Ama yürürlükteki yasa çerçevesi içinde toprak reformunu uygulamamızı kabul ettiler ve bu uygulamaya giriştik. Yasanın öngördüğü, gerekli kıldığı yönetmeliklerden çoğu kısa sürede hazırlandı. Tapulama çalışmaları 1975 sonunda bitirilecek şekilde hızlandırıldı; ve o sayede 1975 başlarında, üç ay içinde 200 bin dönüm toprak birden kamulaştırıldı. 1 Haziran 1975'te bunların dağıtımını başlayacaktı. Sudan gerekçelerle ertelendi. Biz üzerine yürüyünce, 24 Haziran 1975'te toprak reformu uygulamasını törenle açtılar. Cumhuriyet Halk Partisi'nin hükümette bulunduğu sırada yaptığı hazırlıklara göre, ilk dağıtımda, yani 1 Haziran'da yapılması öngörülen dağıtımda, 2.500 aile toprak reformundan yararlanacaktı. Topraksız veya az topraklı 2.500 aileye toprak verilecekti. Bunların kuracakları kooperatifler için 63 traktör daha o zamandan alınmış, 1974 bütçe yılı içinde, bütün ekipmanlarıyla Urfa'ya gönderilmişti.

Aynı hız sürdürülürse, 1975 yılı sonuna kadar Urfa'da 11.500 topraksız veya az topraklı ailenin toprağa kavuşturulması sağlanacaktı ve başta traktör olmak üzere, verimli tarım işletmeciliği yapabilmeleri için gerekli araç ve gereeklerle donatılmış olacaktı.

Urfa'da, 25 ila 30 bin aileye yetecek kadar dağıtılabılır toprak bulunduğu saptanmıştı. Urfa dışında ikinci bir il, 1975 ortalarında, üçüncü ve dördüncü iller de 1976 başlarında, reform uygulaması kapsamına alınacaktı.

Uygulamanın Yozaştırılışı

Dediğim gibi, 3 ayda 200 bin dönümün kamulaştırılması yapılabilmişti; fakat hükümet değişikliğini izleyen yönetici değişikliklerinden sonra, 9 ayda ancak 25 bin dönüm toprak kamulaştırıldı. Bunların da hazırlıkları önceden tamamlanmıştı.

12 Şubat gecesi televizyon programında seyrettiğimiz gibi, Urfa'nın bütün kadastro çalışmaları tamamlanmıştır. Toprak reformunu gereken hızla sürdürmeye o açıdan hiçbir engel yoktur.

Televizyon programında, "endeksleme yapılmamıştı" gibi, mazeretler ileri sürüldü. Eski müsteşar buna da cevabını verdi. En düşük endeks neyse ona göre toprak bırakılıyordu, sahiplerinde. Endeksi arkadan gelse de, hiçbir adaletsizlik, haksızlık yapılmamış oluyordu ve kimse itiraz etmiyordu. Şimdi, bir "endeksleme"dir tutturularak, bu bahanenin arkasına sığınılarak, toprak reformu engelleniyor, yozaştırılıyor.

Geçen yıl sonuna kadar 1.500 ailenin toprağa kavuşturulabilmesi için her hazırlığın tamamlanmış olduğu Urfa'da, henüz ancak 161 aile toprağa kavuşturulabilmiştir. Bunlar 812 nüfustur ve ancak 31 bin dönüm arazi dağıtılmıştır.

Toprak ve tarım reformu uygulaması için Urfa'da yeni ilçeler ilân edilecekti. O da yapılmadı. Taktik belli... Yozaştırıldığını belirttiğimiz yasa da bir hüküm var. Bu hükme göre, 1976 Kasım başına kadar Urfa ilinde toprak dağıtımını tamamlanmış olmazsa, bütün toprak alım-satımları serbest

olacak; yani toprak reformu fiilen olanaksız duruma gelmiş olacak.

Hazine Topraklarında Adaletsizlik

Toprak reformunu bir yana bırakıyorum: 1974 yılı içinde, Halk Partisi hükümette iken, 600 bin dönüm Hazine toprağı, topraksız veya az topraklı çiftçiye kiralanmıştı. Cephe Hükümeti döneminde buna bir dönüm toprak eklenmedi. Oysa Türkiye'de 16 milyon dönüm Hazine toprağı, varlıklı kişilerin haksız tasarrufu altındadır.

Ara sıra çıkan toprak olayları da, başkasının toprağıyla ilgili olarak değil, haksız biçimde varlıklı kişilere bırakılan Hazine topraklarında, köylünün, kendine ait olan hakkı, millete ait olan hakkı istemesi nedeniyle veya bu topraklarda karşılaştığı baskılar, zulümler nedeniyle, ortaya çıkmaktadır.

Kadro Büyüyor, İş Azalıyor

Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti'nin yapmış olduğu hazırlıklarla, Urfa'da 3 ayda 200 bin dönüm toprağın kamulaştırılması 20 kişilik kadro ile başarılmıştı. Şimdi, bu kadro 200 kişiye çıkarıldı; fakat kamulaştırma, hemen hemen durdu. Demek ki, Cumhuriyet Halk Partisi hükümette iken, iş yapmak için 20 kişi yetiyordu. Şimdi, iş yapmamak için, 200 kişi az geliyor.

Toprak Reformu Kooperatiflerinin Yozlaştırılması

12 Şubat gecesi televizyonda, bugünkü yetkililerin ağzından, şimdi vermekte olduğum bütün rakamlar 5 aşağı 5 yukarı doğrulandı. Bugünkü yetkili, bizim zamanımızın yetkilisine dedi ki, "İyi ama siz kendi döneminizde hiç Toprak ve Tarım Reformu Kooperatifi kurmadınız." Öylelikle yeni hükümet suçüstü yakalanmış oldu. Eski müsteşar cevap verdi: "Biz, toprak dağıtımının hazırlıklarını yaptık. Toprak dağıtımı 1 Haziran'da başlayacaktı. Toprak dağıtımı yapılmadan kime ne kooperatifi kurduruyorsunuz?" dedi.

Daha ancak 161 aileye toprak dağıtılmışken, yeni hükümet, 6 Toprak ve Tarım Reformu Kooperatifi kurmuş olmakla övünüyor ve televizyonda itiraf edildiği gibi, toprak dağıtımından yararlanamayacak olanlar da bu kooperatiflere alınıyor. Niçin alınıyor?.. Toprak Reformu'ndan yararlanacak yoksul, topraksız köylü kullansın diye gönderilen traktörlerden, zengin çiftçiye de, toprak ağasını da yararlandırmak için... Yoksul köylüye yapılacak yardımlardan zengin çiftçiye de yararlandırmak için... Toprak Reformu Kooperatifleri de işte bu amaçla böylesine yozlaştırılıyor.

Verim Arttırıcı Tedbirler

Söylenenlerin aksine, biz hiçbir zaman, toprak reformunu sadece toprak dağıtımı olarak anlamadık. Öyle bir toprak reformu dünyada yoktur zaten. Siz, adına, yine kompleksinizden ötürü, bir "tarım" kelimesini de eklemeseydiniz, toprak reformu yine tarımda verimi arttırıcı tedbirlerle birlikte uygulanacaktı. Yani, sulamayı arttırıcı, gübrelemeyi arttırıcı, makine kullanımını arttırıcı, örgütlenmeyi geliştirici, kooperatifçiliği geliştirici tedbirlerle birlikte uygulanacaktı. Cumhuriyet Halk Partisi hükümet döneminde Toprak Reformu'ndan yararlanacak köylülerin verimli tarım işletmeciliği yapabilmeleri için gerekli altyapıları sağlamak üzere, 1 milyar 300 milyon liralık yatırım projeye bağlandı ve hızla uygulanmaya başladı. O zaman Sayın Demirel hükümette olmadığı için bir yılda bu proje tutarının tam üçte biri, 470 milyonu harcandı. Bununla yapılması gerekli işler yapıldı. Sessiz sedasız, temel atmasız, nutuksuz yapıldı... O arada sulamalar başladı.

Sayın Demirel, "Dağıtılabilecek ne kadar toprak var, kaç kişiye dağıtacaksınız?" diye ikide bir sorar. Oysa sulamasız olarak ancak iki bin kişiye yeten toprak, sulamayla 12 bin kişiye yeter. Demek ki siz sulamayı da yeterli ölçüde yaptınız mı, Türkiye'de dağıtılabilecek toprağın miktarını o oranda arttırmış olursunuz.

1 Kasım 1976'ya kadar Urfa'da Toprak Reformu işlemleri bitirilmezse ne olacak? Topraksız yoksul köylü için ayırmış olduğumuz 1 milyar 300 milyon liralık parayla yapılan veya yapılacak olan yatırımların toprakta sağlayacağı bütün verim artışından, topraksız köylü değil, toprak reformuyla

toprağa kavuşacak köylü değil, zengin toprak ağaları yararlanacak. Şimdi kooperatiflerden onların yararlandırılmasının düşünüldüğü gibi... Zaten, kamulaştırılmış topraklar dağıtılmadığı için, eski sahipleri topraklarını sürmeye devam ediyorlar ve öylece, bu yatırımlar şimdiden onlara yarıyor.

"Yeşil Devrim"in İçyüzü

Sayın Demirel'in ikide bir sözünü ettiği "yeşil devrim" işte budur. Topraksız köylüyü, yoksul köylüyü süründürme bahasına, birkaç zengin çiftçiyi daha zengin edecek yolda verim arttırıcı tedbirler almak... Eğer adaletli bir toprak dağılımı sağlamadan, tek yanlı olarak verim arttırıcı tedbirlere giderseniz, o ülkedeki, sosyal adaletsizliği dayanılmaz ölçülere, patlama noktasına ulaştırmış olursunuz.

Sayın Demirel'in sık sık sözünü ettiği, yeşil devrim, dünyada foyası birkaç yıl önce ortaya çıkmış olan ve artık mucitlerinin bile ağızlarına almaktan sıkıldıkları bir oyundur, bir yutturmacadır. Toprak reformsuz yeşil devrim olmaz, hiçbir devrim olmaz. Eğer "devrim" sözünü Sayın Demirel kırk yılda bir ciddi olarak kullanıyorsa, bunun gereğini yapmalı ve Toprak Reformu'nu da içine sindirmelidir. Yoksa "yeşil devrim" dediği şey, şimdi Urfa'da hazırlanmakta olan tuzaktan başka bir şey olmaz. Bizim, iyi niyetle, yoksul ve topraksız köylü için başlattığımız yatırımlar zengin ağaların hizmetine sokulmuş olur. Urfa'da evvelce bire on adaletsizlik var idi ise, bu adaletsizlik bire yüz olur, bire bin olur.

mhp'nin İnançsızlığı

Haydi Adalet Partisi neyse. Zaten ilke olarak toprak reformunu benimsemediği belli, "tapuyu deldirtmeyeceğiz" diyor. Ama, toprak reformu uygulamasından sorumlu bakanın partisi, programında toprak reformuna bağlı olduğunu iddia ediyor. Oysa, görebildiğimiz kadar, o ve partisi de bu oyunun içinde. Demek ki, milliyetçilikleri kadar toprak reformuna inanç iddiaları da inandırıcı olmaktan bir hayli uzak...

Sosyal İhanet

Eğer Urfa'da bu oyun oynanırsa, topraksız köylü için kurulan kooperatifler, gönderilen traktörler, yapılan sulama tesisleri, köylü oyuna getirilip ve uygulama 1 Kasım 1976'ya kadar ertelenip, büyük ağaların hizmetine verilecek olursa, bu, insanlık tarihinin en büyük sosyal ihanetlerinden biri olacaktır.

Ara rejimin suyuna gitmiş olmak için toprak reformuna "evet" dermiş gibi görünmek sonra, el çabukluğu ile, daha doğrusu, el yavaşlığı ile, toprak reformunu, toprağa muhtaç köylünün değil de toprak ağalarının işine yarar hale getirmek... Bundan büyük bir sosyal ihanet, bundan büyük bir oyun düşünülemez.

Güneydoğu'nun yer yer yarı feodal bir geleneksel yapısı vardır. Zaman içinde bu yarı feodal yapı, kendiliğinden, yavaş yavaş da olsa, değişmeye başlamıştı. Fakat şimdi Demirel Hükümeti bu değişimi, bu evrimi bile durduruyor, Urfa'da ve Güneydoğu Anadolu'da, yarı feodal yerine tam feodal bir yapıyı gerçekleştirmeye kalkışıyor.

Bana cevap verirken Sayın Demirel neler söyleyecektir veya neler söylemeyi içinden geçirmektedir, biliyorum. Çıkacaktır, "Ecevit doğa yasalarından bahsetmişti" diyecektir. Ben doğa yasalarını hiçbir zaman bir tahrik olarak söylemedim, doğa yasalarına ters düşerseniz, bundan ne gibi olumsuz sonuçlar gelebileceğini ve bunun altından kalkamayacağınızı anlatmaya çalıştım. Zaten bizim anayasamız benim o doğa yasası dediğim şeyleri dikkate aldığı içindir ki toprak reformunu da emretmiştir. Ama siz, geçimi topraktan olan köylüyü topraktan yoksun bırakacaksınız, onun delik pabucuna, delik giysisine aldırış etmeyeceksiniz, "tapuyu deldirtmem" diyeceksiniz. Toprak reformuna rağmen söyleyeceksiniz bunu... Köylü için yapılan masraftan, yatırımdan, ağayı yararlandıracaksınız, Urfa ilinde sosyal adaletsizlik bire on ise, bire yüz, bire bin yapacaksınız. Bu

durumda ben ağzımı açmasam, doğa yasasının, toprak reformunun hiç sözünü etmesem, siz yine de Türkiye'de kendi yarattığınız, yol açtığınız sorunların üstesinden bu kafa ile gelemesiniz.

Atasözümüz var, "Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar" diye... Benim doğa yasaları dediğim işte bu. Ama ben hiçbir zaman, hiçbir kimseye "doğa yasalarına uyun" demedim.

(HALİL AĞAR [Adıyaman, ap] – Talan...)

Talanı yapan başkaları... Sormayın onu, pişman olursunuz.

Tam tersine, ben, "Doğa yasalarının işlemesine fırsat vermeyin; anayasamızın, aklın, insanlığın gereği olan tedbirleri alın" diye uyardım.

Şimdi Demirel Hükümeti, doğa yasalarını çiğnemekle kalmıyor, kendi oyları ile çıkardığı Toprak ve Tarım Reformu Yasası'nı da çiğniyor. Çiğnediği için de, kendi açısından haklı olarak Temsilciler Meclisi'nde övünebiliyor: "Tapuyu deldirmedik" diye; "O sırada durumu, işi idare etmek için toprak reformu yasasını çıkarttık ama, işte görüyorsunuz, tapuyu deldirmiyoruz" diye marifetmiş gibi övünüyor.

Tam Feodal Kafa Yapısı

Sayın Demirel, Adalet Partisi, Cephe Hükümeti, uygulamada bir süre için toprak reformunu tersine çevirebilirler; ama dünyanın gidişini tersine çevirmeye kimsenin gücü yetmez. Kapitalizm, feodalizme göre daha ileri bir aşamadır. Siz yarı feodal bir yapıyı, kapitalizme değil, tam feodal yapıya dönüştüreceksiniz. Bu, tarihe ters düşmektir, akla ters düşmektir, çağdışı düşmektir, hesaba kitaba, her şeye ters düşmektir. Bunu elbette başaramayacaksınız. Bu kafayla sizler, kapitalizmi bile temsil etmiyorsunuz. 20. yüzyılın ikinci yarısında "ben tapuyu deldirmem" diye konuşabilen bir başbakan, yarı feodal değil, tam feodal kafa yapılı bir insandır.

Nitekim, dediğim gibi, Türkiye'nin kapitalistlerinden bile birçoğu toprak reformunun zorunlu olduğunu anlamışlardır artık, anlamaktadırlar.

20. yüzyılın sonlarında Türkiye'de bir başbakan çıkacak, ortaçağların bir feodal beyi gibi, bir derebeyi gibi, "tapuyu deldirmeyeceğim" diyecek. Bunu söylenebilir bir söz, sıkılmadan söylenebilir bir söz sanacak ve bu Başbakan Türkiye'yi sosyal patlamalardan kurtarabilecek. Buna imkân yoktur. Tapuyu deldirtmeden nasıl yapacaksınız toprak reformunu...

VIII. DIŞ POLİTİKA

Değerli arkadaşlarım,

Şimdi dış politikaya, dış iliŐkilerimize değineceğim.

Cephe Hükümeti, uluslararası iliŐkilerin Türkiye için büyük önem kazandığı bir dönemde kuruldu.

Uluslararası iliŐkinin, dış politikanın, kesin ve ivedi kararlar ve kararların da ötesinde, uygulayıcı eylemler beklediği bir dönemde kuruldu. Fakat bu hükümet, dış politikada hemen hemen hiçbir karar alamayacak, hiçbir tutarlı davranıŐta bulunamayacak, hiçbir adım atamayacak biçimde kuruldu. Böyle olacağını bile bile bu hükümeti kurdu Sayın Demirel. Bilmeden böyle bir sürprizle karŐılaŐmadı. Türkiye'de kararlı, tutarlı bir dış politikanın kaçınılmaz milli zorunluluk olduğunu biliyordu o sırada; ama öyle bir politika izleyemeyeceğini bildiği bir hükümeti kurmaya razı oldu. Başka çözümler vardı, onlardan hiçbirine yanaŐmadı.

Bu hükümete katılan partilerden her birinin dış politikayla ilgili ayrı ayrı görüşleri, eğilimleri olabilir. Ben birine katılırım, öbürüne katılırım, hiçbirine katılmam; belki her birine ayrı ayrı saygı duyabilirim. Fakat dört tutarsız dış politikayı bir araya getirip hükümet kuracaksınız, ondan sonra dış politikanın en büyük önem kazandığı bir dönemde Türkiye'nin milli menfaatlerini korumaya çalışacaksınız. Bu şekilde milliyetçi olunmaz.

Biraz önce Ortak Pazar dolayısıyla da söylediğim gibi, iç politikada yanlış adımlar atılabilir; bunun büyük sakıncaları, zararları olabilir; ama o yüzden kıyamet kopmaz. Millet kendi içinde o yanlış adımların zararlarını giderme olanaklarını zaman içinde de olsa bulabilir; fakat dış politikada kaçırılanlar bir daha kolay kolay kazanılamayabilir. Hükümet konusunda Sayın Demirel "işte ben kurdum oldu" diyor. Olmadı Sayın Demirel. Dış politikada karar alamayan, tutarlı olamayan, adım atamayan bir Hükümet olmaz. Eğer olsa idi, biz de hükümette kalmasını bilirdik. Ama bizim için hükümet olmak her Şey demek değildi, bizim için hükümetten önce devlet vardı, millet vardı; gerçek milliyetçi biziz.

1974 Güzü En Uygun Dönemdi

1974 güzü, yani bizim, ya belli kararları alırız, gerekli adımları atarız, gerekli uygulamaları, girişimleri yaparız ya da Hükümet'i bırakırız gideriz dediğimiz dönem, Kıbrıs Barış Harekâtı'yla ileri bir aşamaya ulaŐtırdıęımız Kıbrıs sorununu, Türkiye ve Kıbrıs Türkleri yararına kesin, nihai diplomatik çözüme ulaŐtırabilmenin en uygun dönemiydi.

Bu, benim sırrım değildi. Ben bunu, Sayın Demirel başta olmak üzere, grubu olan bütün parti liderlerine o sırada defalarca söylemiştim, kamuoyuna açıkça ifade etmiŐtim. Henüz geçmiş olayların anıları tazeydi o sırada. Yunanistan'ın ve Kıbrıs Rumlarının sorumlulukları, günahları biliniyordu, hatırlanıyordu. Bunların anıları, bütün insanlık için tazeydi henüz...

Türkiye üzerinde henüz psikolojik güçlükler yaratıcı baskılar oluŐmaya başlamamıŐtı. Makaryos adaya dönmemiŐti ve dönecek siyasal cesareti bulamıyordu. Yunanistan'da yeni yönetim, Kıbrıs'ta olup bitenlerin sorumlusu olarak görülmüyordu henüz. Bunların sorumluluğu, haklı olarak, yeni yönetimden önceki askeri dikta rejimine yükleniyordu. Dolayısıyla, nihai çözüm uğrunda kabul etmek zorunda kalacağı bazı tavizlerin siyasal faturası, Yunan Hükümeti için o sırada çok yüksek olmayacaktı. Ama zaman geçtikçe dikta rejiminin sorumluluğu, günahı unutulacaktı. Zaman geçip, Yunanistan'da çok partili demokratik rejim normal koşulları içinde işlemeye başlayınca, orada iktidarlar, partiler için birtakım gerekli adımları atmak gitgide zorlaŐacaktı. 1974 güzünde henüz o aşamaya varılmamıŐtı. 1974 güzü o açıdan da çok uygun bir zamandı.

Dünya kamuoyu, o sırada Yunanistan'ın ve Kıbrıs Rumlarının makül bir çözümlü kabul etmesini bekler durumda idi ve o sırada Yunanistan henüz Türkiye ile ilişkilerinde herhangi bir riski göze

alabilecek durumda değildi; yani bugünkü durumda değildi.

İşte böyle bir ortamda, 4 ay hükümet bunalımını umursamazlıkla karşıladı Sayın Demirel. Hükümet bunalımının bir günde çözülebilmesi için her fedakârlığı göze aldık, her öneriyi ileri sürdük. Hükümetten kaçmadık, memleketin sorunlarına kendi anlayışımız doğrultusunda çözüm getirebilecek bir hükümeti, gerekirse bir azınlık hükümeti olarak, on beş günlüğüne bile kurmaya razıyız dedik. Seçimse, seçim dedik. Adalet Partisi'ne, kendisi hükümet kurmak istiyorsa, bir-iki koşulla, milli menfaatlerimiz ve demokratik rejim bakımından bir-iki koşulla, yardımcı oluruz dedik.

Hepsini reddetti Sayın Demirel... "Ne varmış efendim" diye bir bekleyiş içinde, bir umursamazlık içinde en uygun fırsatlar kaçırılmak pahasına, Türkiye, dört buçuk ay hükümet sorunu içinde bırakıldı.

O arada Makaryos adaya döndü. Türkiye'de bunu önlemeye çalışacak bir hükümet yoktu.

Demirel Hükümeti kuruldu. Uzun süre hiçbir adım atılmadı ve bunun sorumluluğu, dünya gözünde, Türkiye'nin üstünde kalmaya başladı. Oysa, gerçeğin bu olmadığı kolaylıkla ortaya çıkarılabilirdi. Türkiye'nin, o sırada, Türklerin haklarından herhangi bir taviz vermesine de gerek yoktu.

Magosa'nın Sözünü Ettirmedik

(ŞENER BATTAL [Konya, msp] – Magosa.)

Kim söyledi o "Magosa" sözünü?

(ŞENER BATTAL – Ben söyledim. Müsaade ederseniz...)

Kim ne zaman Magosa'yı vermeyi söylemiş, burada bunu ispat etmelisiniz. Bu bir parti meselesi değildir, bir milli davadır. Ben hiçbir zaman, hiçbir yerde Magosa'nın sözünü hiçbir yabancıya ettirmedim ve kendim de etmedim. Bunu böyle bilirsiniz.

Eski hükümet ortağımız olarak bunu yapmamanızı temenni ederdim. Hiç değilse iki eski hükümet ortağı, önemli bir dönemde beraber hükümet etmiş iki parti, birbirine karşı böyle konularda daha dikkatli davranmalıdır. Hükümette anlaşamadık, size en küçük bir saygısızlık göstermemeye özen göstererek ayrıldık. Onun için, Sayın Şener Battal arkadaşımın da, bu konuda böyle bir davranışı beklemezdim. Bu bakımdan, üzüntümü belirtmek isterim.

Muhalefetin Yapıcı ve Sorumlu Davranışı

Değerli arkadaşlarım,

Zaman geçtikçe Kıbrıs sorununun çözümü büsbütün güçleşti ve bunun sorumluluğu dünya kamuoyunun gözünde haksız olarak Türkiye'nin üzerine yıkılmaya başladı. Yunanistan dünyada, dikta rejimi yüzünden yitirdiği saygınlığı yeniden kazanırken, eski dostluklarını fazlasıyla takviye edilmiş olarak yeniden kurarken, Türkiye, kararsız bir dış politika yüzünden gitgide artan bir yalnızlığın içine düşmeye başladı.

Bu arada, Amerikan ambargosu işleri büsbütün güçleştirdi. O sırada biz, iki muhalefet partisi, Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokratik Parti, Başbakanlık'ta Demirel'le görüşürken olsun, açıkta ayrı ayrı konuşmalarımız da olsun, hiçbir ülkede hiçbir muhalefet partisinden beklenemeyecek ölçüde sorumluluk örneği verdik. Bu işin demogojisini yapmadık, istismarını yapmadık; "Adım atın, biraz makûl ölçüler içinde uzlaşmacı davranışlarda bulunun, bu işin sonunu iyi bir şekilde getirebiliriz. Biz muhalefet olarak buna yardımcı olacağız" dedik. İki muhalefet partisi de, ayrı ayrı, bunu söyledik; fakat kıymeti bilinmedi.

Ben aylardan beri şunu söyledim: "Ambargo dolayısıyla Amerika'ya ne kadar kızarsanız kızın, Amerika'ya karşı tepkinizi ne şekilde gösterirseniz gösterin, ne kadar etkin tedbirler alırsanız alın; ama Kıbrıs sorunu Amerikalıların sorunu değil, bizim sorunumuz; Amerika'ya küsüp, Kıbrıs sorununu sürüncemede bırakmanın anlamı yoktur. Bu bizim kendi kendimizi cezalandırmamız olur, Kıbrıs Türklerini cezalandırmamız olur, Amerika'yı değil" dedim. Fakat bu konuda da sözümüzü dinletemedik. Çünkü, dediğim gibi, Hükümet kendi içinde bir karar alabilecek, bir adım atabilecek

durumda değildi.

Zaman Aleyhimize İşledi

Yunanistan bu arada dünyada gitgide aktif bir politika izlemeye başladı. Ortadoğu'da, Müslüman Arap ülkelerinden çoğunda bile Türkiye'den daha aktif, daha etkin bir duruma gelebildi. Yunanistan, dünyada demokrasiye yeniden dönüşün saygınlığını toplarken, acaba Türkiye'de yine demokrasiye bir şeyler mi olacak, diye dünyadan üzerimize kuşkulu gözler çevrilmeye başladı.

Bu arada zaman yalnız, Yunanistan'ın ve Kıbrıs Rumlarının dünyada kendi lehlerine kamuoyu oluşturmaları bakımından değil, ambargoyla ve bu ambargoya karşı etkin tedbirler alınmaması, etkin politikalar oluşturulamaması dolayısıyla savunma bakımından da Türkiye aleyhine işlemeye başladı. Türkiye eli kolu bağlı dururken, Yunanistan, aramızdaki askeri dengeyi kendi lehine değiştirmeye başladı.

Kıbrıs'ta nihai çözüm yolunda hiçbir adım atmamakla, olduğumuz yerde durmakla, hiçbir şey kaybetmeyiz, denebilir. Bu doğrudur da. Gerçekten, 1974 Türk Barış Harekâtı'ndan sonra Türk'ün gücü, varlığı, Kıbrıs'ta öyle bir noktaya ulaşmıştır ki, Türkiye artık kolay kolay Kıbrıs'ta bir şey kaybedemez. Ama, Kıbrıs'ta kaybımız olmasa da, dünyada pek çok kaybımız olabilir. Dünya, Türkiye için elbette Kıbrıs'tan ibaret değildir. Kıbrıs bizim için ne kadar değerli olsa da, Kıbrıs Türklerine yardımcı olmaya devam edebilmemiz için bile bizim dünyada güçlü olmamız, dünyada yalnızlıktan kurtulmamız gerekir. Neler kaybedebileceğimize en basitinden bir örnek vereyim: Kıbrıs sorunu askıda kaldığı için, Yunanistan'la ilişkilerimiz askıda kaldığı için, Yunanistan arada geçen zamanı kendi lehine değerlendirmeyi başarıp aramızdaki askeri dengeyi kendi lehine hızla bozduğu için, Türkiye savunma masraflarını o kadar artırmak zorunda kalır ki bu yüzden kalkınmasını güçleştirmiş olur, kalkınmasında birtakım yeni tıkanıklıklara uğrar. Sözlerim yine 1972'deki gibi Fantom uçakları konusunda olduğu gibi kasıtlı tahrif edilmesin veya yanlış anlaşılmasın; elbette dış politikanın bizi buraya getirdiği noktada, savunmamıza, bugünkü kadar da değil, daha da çok para harcamaya mecburuz. Ama Türkiye'yi buna mecbur bırakmayacak bir dış politika pekâlâ izlenebilirdi. Öylelikle hem savunmamıza bu ölçüde kaynak ayırmak zorunda kalmayabilir, hem de ulusal güvenliğimizi çok daha ileri ölçüde sağlayabilirdik; Kıbrıs Türklerinin de haklarına çok daha ileri ölçüde sahip çıkabilirdik.

Ege Sorunu

Yunanistan'la aramızdaki sorun Kıbrıs sorunundan ibaret değil. Ege Denizi'nin altı ile üstü ile, havası ile göğü ile ilgili birtakım önemli sorunlar var. Biz bu sorunları çözme yolunda söz söylemedik, adım attık, gerekeni yaptık. Bizim milliyetçiliğimiz öyle çalımlı, edebiyatlı, nutuklu milliyetçilik değil. Biz milliyetçiliğin eylemini yaparız. Hükümette iken de öyle yaptık. Biz milliyetçiliğin eylemini de kendi gençlerimize karşı yapmayız. Dünyada Türkiye'nin haklarını, Türk milletinin haklarını sağlamak için yaparız. Bu milliyetçilik anlayışı içinde Ege'de ilkin, görüşmeyle, uzlaşıp anlaşmayla haklarımızı sağlamaya çalıştık. Baktık ki karşı taraf bundan anlamıyor, onun üzerine fiilen hakkımızı gerçekleştirme yoluna gittik ve hakkımızı dünyaya tanıtmaya başladık. Fakat Cumhuriyet Halk Partisi hükümetten ayrıldı, arkasından Ege'de haklarımızın kovuşturulması da durdu. Bizden sonra kurulan hükümet, güvenoyu alamamış bir hükümetti. Ona rağmen çok uyardık, "Dış konularda destekleriz" dedik. Fakat gereken cesaretli adımları atamadı; ve bizim Ege'de Türkiye hesabına araştırma yapmak üzere getirtmiş olduğumuz bir gemi, rotası çevrilerek, Ege yerine Akdeniz'e gönderildi. Cumhuriyet Halk Partisi, tek başına, haftalarca çırpındı. Ancak, iş işten geçtikten sonra, gemiye, bizim ısrarımız karşısında, "Haydi Ege'ye git" denildi. Fakat Türkiye'yi kendi haklarına yeteri kadar sahip çıkar durumda görmeyen yabancı şirket, gemisini Ege'ye göndermeyi artık kabul etmedi. Oysa yolu çevrilmeseydi gideceği yer Ege Denizi idi.

Bu gemi, birkaç yabancı ülkede ortakları bulunan bir şirketti. Böylelikle birçok ülke fiilen bizim Ege'deki haklarımızı kabul etmiş durumda da olacaktı. Bizden sonraki hükümet –iyi niyetinden hiç kuşkumuz yok– bir hata etti ve Yunanlıların bir isteğine peki demiş bulundu, "Ege sorununun çözümü için Uluslararası Adalet Divanı'na gitmeyi kabul ederim" dedi. Yine tek uyarı bizden çıktı. Bizim öyle milliyetçilik nutuklarımız, edebiyatımız, çalımımız, komandolarımız yok, fakat zamanı geldiğinde biz, milliyetçiliğin gereğini yaparız. O sırada da üzerimize düşen görevi yerine getirdik bir tek biz yaptık bu görevi. Bir tek Cumhuriyet Halk Partisi, bu konuda açıktan uyarısını yaptı. "Bu konuda Yüksek Adalet Divanı'na gitmeye angaje olunamaz" dedi. Ben bu konuda Hükümet'in eğilimini o zamanki Başbakan'dan öğrendim. Parti liderleriyle yaptığı bir toplantıda öğrendim. O toplantıdan çıktım, konunun uzmanlarını topladım. "Ne dersiniz?" diye... Süratle bir araştırma yaptık ve derhal o günkü hükümete telefon ettim: "Bu çıkar yol değildir, bu doğru yol değildir. Bu sorun ancak ikili görüşmelerle çözülebilir" dedim. Maalesef hükümet o konuda attığı adımı geri alamadı.

Arkasından kendine "Milliyetçi" diyen Cephe Hükümeti kuruldu. O da Ege'deki haklarımız için mahkemeye gitmeyi ilkin kabul etti. Zaman geçtikten sonra bunun sakıncalı olduğunu nihayet anlamaya başladı; fakat arada çok değerli bir zaman yitirilmiş oluyordu. Dediğim gibi, başlangıçta, dünya kamuoyunun değerlendirmesi bakımından Türkiye ile Yunanistan arasındaki denge, psikolojik denge, ayrıca maddi denge, güç dengesi henüz lehimizdeydi; Ege konusunda haklılığımız tartışılmıyordu. Cumhuriyet Halk Partisi'nin uygulaması yolunda yürünseydi, devlet olarak bugün Ege'de haklarımız fiilen büyük ölçüde gerçekleşmiş olacaktı.

Şimdi, tam bir yıl sonra, bugünkü Cephe Hükümeti'nin de, nihayet, "Uluslararası Adalet Divanı'na gitmekten vazgeçiyorum" deme noktasına yaklaştığını duyuyoruz, görüyoruz. Bunu da tam diyememiştir Hükümet... "Hele oturalım görüşelim de sonraki bir aşamada gideriz" şeklinde tevile çalışmaktadır.

Ege, özelliği olan bir denizdir. Ege'ye yürürlükteki uluslararası deniz hukukunun hiçbir genel hükmü uygulanamaz. Bundan sonra çıkacak olanlar da kolay kolay uygulanamaz. Böylesine özel yapısı olan bir denize dünyada çok az rastlanır.

Kaldı ki, çok daha yaygın örneklerle ilgili durumlarda, devletler, kıta sahanlığı sorunlarını, deniz hakları anlaşmazlıklarını, ikili müzakere yoluyla çözme yoluna giderken, Türkiye'nin bu mahkemeye sürüklenme isteğini kabul etmiş olması ve o yüzden bir yıl, Cephe Hükümeti zamanında da on-on bir ay, vakit kaybetmiş olması son derecede sakıncalı olmuştur.

Bu yüzden telafi edilemeyecek bazı kayıpların, kendisine "milliyetçi" diyen bu hükümet zamanında ortaya çıkmamış olduğunu umarım.

Yeni Bir Ulusal Güvenlik Kavramı Gereği

Amerika ile aramızdaki sorun bir üsler sorunu olarak takıldı kaldı. Üsler olacak mı, olmayacak mı? Bayrak nasıl çekilecek? Kimin komutasında olacak?

Kimin komutasında olacağı, uygulamada neyi değiştirir? O, Amerikan üssü veya tesisi dediğimiz yerlerin, kuruluşların, Sovyet Rusya'daki, Sovyet askeri tesisleri ile ilgili, Sibiryadaki, Kamçatka'daki birtakım tesislerle ilgili elektronik istihbaratı bize mi lâzım? Biz bunu alırsak ne yapacağız ki buna o kadar önem veriyoruz?

Önemli olan, Türkiye'nin savunması, Türkiye'nin ulusal güvenliği Amerika'nın iki dudağı arasında olmaktan nasıl çıkarılacak? Bunun çözümünü bulmak önemli olan. Bizim "ulusal savunma politikası oluşturmalıyız" derken, anlatmak istediğimiz bu...

On yıldan beri ambargo tehditlerini dinleriz. Sağa bakarız kabahat etmiş oluruz, ambargo tehdidi gelir; sola bakarız ambargo tehdidi gelir. Jeopolitik açıdan Türkiye kadar kritik bir bölgede, bir yerde bulunan bir ülke, kendi ulusal güvenliğini, bir başka devletin iç politikasındaki dalgalanmaların

seyrine, tesadüflerine bırakamaz.

Türkiye mecburdur bir ulusal güvenlik kavramı oluşturmaya. Ben bunu söylüyorum, "Nedir o?" diye soruluyor. Bunu askerlerle birlikte hükümetler oluşturur; bunu muhalefet oluşturmaz. Muhalefet bu ihtiyacı belirtir, bunun ilkelerini ortaya koyar. Bu, bir muhalefet partisinin oluşturamayacağı kadar, bir hükümetin de kendi başına oluşturamayacağı kadar ciddi bir sorundur, teknik ayrıntıları olan bir sorundur. Ne asker tek başına oluşturabilir, ne hükümet tek başına oluşturabilir. Ama bu ihtiyacı kabul etmek gerekir. Mesele, üslerin nasıl idare edileceği değil; kendi memleketimizdeki üslere Türk bayrağı çekecek miyiz, çekmeyecek miyiz, bu değil mesele... Bunlar da psikolojik bakımdan elbette önemli meseleler, ama işin esası bu değil.

(msp Milletvekili Şener Battal'dan gelen bir not üzerine.)

Sorunuza cevabım, "hayır" Sayın Şener Battal.

(ARİF TOSYALIOĞLU [Çankırı, ap] – Biz de öğrenelim, nedir sorusu?)

Kendisi açıkta sormadığına göre, ben de açıkta cevap vermedim. Mektuplaşıyoruz, bu kadarını bağışlarsanız.

(BAŞKAN – Karşılıklı konuşmayalım efendim, müsaade ederseniz.)

Değerli arkadaşlarım, Avrupa Ekonomik Topluluğu konusunda da, şimdi yeni bir tertiple karşılaştığımız kaygısındayım. Biliyoruz ki, nato içindeki savunmamız bakımından, nato'nun Avrupalı üyeleri, bizim için Amerika'ya alternatif olamazlar. Kendileri için bile Amerika'nın alternatifi olamıyorlar ve olamayacaklarını açıkça ifade ediyorlar. Şimdi yapmak istedikleri ne? Türkiye'ye karşı kendi yükümlülüklerini yerine getirmiyorlar. Bakıyorlar ki, Türkiye, "Öyleyse ben de ulusal savaş sanayiimi kuracağım" diyor; geliyorlar o zaman, "Onu ben kurayım, benim sermayemle ortaklık kur, devlet olarak kurma, işçilere kurdurma, halka kurdurma, özel sektörün benimle ortaklaşa kursun bunu" diyorlar. Öylelikle bizi yine, bizim için sorun haline gelen bağımlılığın içine sürüklemeye çalışıyorlar.

Değerli arkadaşlarım, sözlerim yanlış anlaşılmasın, nato'dan ayrılmayı öneriyor değilim. Bugün dünyada, "detant" denen, "yumuşama" denen şey, son derecede hassas bir dengeye dayanmaktadır. Bu dengede iki kolektif güvenlik sisteminin geçerliliği vardır, önemli bir yeri vardır. Ama bu hassas denge içinde fonksiyonu sürekli değişen, üyelerinin tavırları sürekli değişen, kolektif güvenlik sistemine kendimizi teslim edemeyiz. Hele Amerika'nın son davranışlarının Türkiye için nasıl kaygı verici bir durum ortaya çıkardığı anlaşıldıktan sonra hiç teslim edemeyiz. O halde Türkiye, bir an önce, kendi ekonomik olanaklarıyla uyumlu bir yeni savunma kavramı oluşturmak zorundadır. Bu, nato üyeliği ile çelişmez; bu, kolektif güvenlik sistemiyle çelişmez; ve bu Türkiye'nin ekonomik olanaklarıyla da çelişmemelidir. Çağımızda büyük ve güçlü devletler, ille askeri bakımdan güçlü devletler değildir. Bazen ekonomik bakımdan güçlü olmak büyük devlet olmaya yeter. Türkiye için bu yetmez. Türkiye'nin coğrafi mevkiindeki bir ülke, hem ekonomik bakımdan hem de savunma olanakları bakımından güçlü olmak zorundadır. Ama ekonomiyi batırmak pahasına savunmada güçlü olunamaz. Onun için biz, nato savunma kavramının gereği olan savunma tertiplerimizi; nato'nun katkısı, yardımı olmaksızın devam ettirebilir miyiz, ettiremez miyiz, onu bir yana bırakıp, kendi olanaklarımız, kendi ihtiyaçlarımız çerçevesinde ve ölçüsünde bir savunma kavramını süratle oluşturmak zorundayız. Bize bu konudaki teklifler Amerika'dan gelmemeli; bize bu konudaki plânlar Almanya'dan gelmemeli; Avrupa Ekonomik Topluluğu üyelerinden gelmemeli. Kendi aklımız var, kendi olanaklarımızı, ihtiyaçlarımızı en iyi biz biliriz. Türkiye için bu ulusal savunma kavramını da en iyi biz oluşturabiliriz. Türk Milletinin kendisi oluşturabilir.

(CEMAL KÜLÂHLI [Bursa, ap] – Peki öneriniz nedir?)

Demin söyledim anlamamışsınız. Muhalefetin bu konuda, zorunluluğu ve ilkeleri belirtmenin

ötesinde bir önerisi olamaz. Teknik yönleri bu kadar ağır basan bir konuda bunun ötesinde bir öneride bulunmaya kalkışmak, bir muhalefet partisi için sorumsuzluk olur. İnşallah yakın zamanda hükümet kurarız ve nasıl olacağını gösteririz. Kıbrıs Türklerinin davasının nasıl halledileceğini gösterdiğimiz gibi, Ege'de haklarımızın nasıl sağlanacağını gösterdiğimiz gibi, orada da gösteririz.

Tutarsız Politika

Değerli arkadaşlarım, Hükümet'in dış politikayı yürütebilmek için yalnız kendi içinde tutarlı olması yetmez. Dünyada tutarlı olması gereklidir. Bugün, açıklık dünyasındayız, açıklık çağındayız. Açıklık aynı zamanda tutarlılığı gerektirir. Şimdi, tutarlılık eksikliği nelere yol açıyor, buna örnek vermek isterim:

İslâm ülkeleriyle birlikte bir konferansa katıldı Hükümet'imiz. Hükümet adına Dışişleri Bakanı katıldı ve İsrail'in Birleşmiş Milletler'den çıkarılması yolundaki önergeyi destekledi veya desteklediği duyuldu. Amerika sordu, Amerika'da Kongre üyeleri sordular, "Hayır, desteklemedik" dendi. Arap ülkeleri sordular, "Evet destekledik" dendi ve bu cevapların hepsi dünya kamuoyunun önünde söylendi. Ne Amerikan Kongre üyeleri bize inandı, ne İsrail inandı, ne Arap ülkeleri inandı, ne İslâm ülkeleri inandı. Bu şekilde tutarsız politika olmaz.

"Bu konuda fikrin ne?" diyebilirsiniz. Bu konuda benim fikrim önemli değil. İsrail'in Birleşmiş Milletler'den çıkarılmasını öneren bir politika da izlenebilir, "Hayır bu doğru değildir" diyen bir politika da izlenebilir. Ama neyse Hükümet'in politikası, bilinmelidir. Hem biri hem öbürü, ikisi aynı zamanda, izlenemez. Bu hükümet bunu yapmaya kalkışmıştır.

Filistin Kurtuluş Örgütü konusunda da aynı şey oldu. Kimse bizim boğazımıza sarılıp "ille Filistin Kurtuluş Örgütü'ne Türkiye'de temsilcilik açtırın" demiyordu. Dışişleri Bakanlığı çağırdı temsilcilerini. Türkiye'de temsilcilik, büro açtırma umudunu vererek çağırdı. Fakat maalesef öğrendik ki tutarsızlık meğer yalnız Koalisyon ortakları arasında değilmiş, aynı zamanda Başbakan'la aynı partiden Dışişleri Bakanı arasında da çelişki, tutarsızlık veya diyalog noksanlığı varmış. Dışişleri Bakanı büro açtırma umuduyla çağırdığı temsilciyi, anlaşılan Sayın Başbakan'ın etkisi altında, yurdumuzdan eli boş gönderdi.

Yine, Filistin Kurtuluş Örgütü'ne Türkiye'de büro açtırmak da geçerli bir politika olabilir, açtırmamak da geçerli bir politika olabilir. İkisinin de gereğini tutarlı ve açık biçimde yerine getirirseniz, ikisi de tutarlı birer politika olabilir. Ama büroyu açtırmak için çağırıp, "açtırmayacağım" diye geri yollarsanız, işte bu, politika olmaz. Böyle davranırsanız, hemen ardından Lima'da bağlantısız ülkeler toplantısına Kıbrıs'ın Türk temsilcisi gider ve toplantıdan içeriye gözlemci olarak bile giremez. Çünkü hem bir tarafı darıltmıştır, hem öbür tarafı... Ne kadar memleket varsa hepsini darıltmıştır Türkiye, Hükümet'in bu tutarsız davranışı yüzünden.

Dış Politika Bir Eylemdir

Bunlar küçük meseleler denebilir. Değerli arkadaşlarım, dış politika, uluslararası ilişkiler, bazen, böyle küçük meseleler yüzünden de değil, bir çeviri yanlışlığı yüzünden, bir virgölün yanlış yere konmuş olması yüzünden bile altüst olabilir.

"Sizin dış politikanız geçerli değil, tutarlı değil, hareketli değilsiniz" dediğimiz vakit Sayın Başbakan kızıyor, "Bizim dış politikamız, bizim Kıbrıs sorununa düşündüğümüz çözüm, Hükümet Programı'mızda yazılı" diyor. Dış politika, hükümet programlarında yazılı metinle halledilmez. Dış politika bir zamanlama işidir; dış politika bir üslup işidir; dış politika bir tutarlılık işidir, inandırıcılık işidir, bir eylem işidir dış politika. Dış politikanız yazılı duracak orada, siz burada hareketsiz duracaksınız, dünya almış başını gidecek. Böyle dış politika yürütüldüğü görülmemiştir.

Devekuşu Tutumu

Bir de buna devekuşu tutumu ekleniyor. Türkiye'nin o sırada en hayati sorunu Birleşmiş Milletler

de görüşülüyor, Türk Dışişleri Bakanı o toplantıya katılmıyor; katılırsa iç politikada müşkül durumda kalabilir diye veya kendisi iç politikada yapmak istediği istismarları yapamaz diye düşünüyor ve katılmıyor.

Böylesine hayati bir dönemde Kıbrıs sorunu Birleşmiş Milletler'de görüşülürken Türk Dışişleri Bakanı'nın Pakistan'da işi nedir? Bunun faydası nedir? Bu, devekuşu tutumundan başka nedir? Ve Cumhurbaşkanı'mız Pakistan'da iken, Dışişleri Bakanı'mız Pakistan'da iken, Türkiye'nin ivazsız dostu Pakistan bile Birleşmiş Milletler de Türkiye lehine, Türkiye ile beraber oy kullanmamıştır.

Dış Politikada Tek Bir Soruna Saplanmanın Sakıncası

Demin de söylediğim gibi, hiçbir adım atmasak, olduğumuz yerde dursak Kıbrıs bir yere gitmez. Kıbrıs'taki Türk kesimi artık –çok şükür– bir yere gitmez. 1974 Türk Barış Harekâtı orada yeni bir tarihi aşamayı, bir daha silinemeyecek bir şekilde yazmıştır; ama, Türkiye bu konuda yapılması gerekenleri zamanında ve gereği gibi yapmazsa çok şey yitirilebilir, yitirebilir. Neden?.. Eğer bir memleketin dış politikası küçük veya büyük belli bir soruna saplanmış patinaj yapıyorsa, bir fikri sabit halinde tek bir soruna saplanıp kalmışsa, o ülke dünyada ilerleyemez, başka sorunlarını çözemez. Bugün Türkiye Kıbrıs sorununa saplanıp kalmış, dış politikada, uluslararası ilişkilerde patinaj yapar durumdadır. Eğer bir ülke dış politikada bir tek soruna saplanırsa bütün dünyaya o sorunun dar açısından bakar ve tahrif edilmiş, gerçeğe aykırı bir dünya görüntüsüyle karşı karşıya gelir.

Şimdi düşününüz ki gerçek şu: Türk Hükümeti bütün dünyaya Kıbrıs sorunu açısından bakıyor. Oysa dünya Kıbrıs'tan ibaret değil. Dünya, hızla ilerleyen, karmaşık sorunlar içinde bocalayan, değişen, zamanında gerekenleri yaparsak bizim de yararlanabileceğimiz yeni olanakları ortaya çıkaran bir dünya... Böyle bir dünyada biz daracık bir bakış açısına kapanıp kalmışız. Kıbrıs'ta şöyle yaparsak ne olur, böyle yaparsak ne olur?.. Kıbrıs'ta belki bir şey olmaz. Ama Kıbrıs Türklerini bile gelecekle ilgili huzura kavuşturamayız. Kıbrıs'ta bir şey kaybetmeyiz; ama Ege'deki haklarımızı alma yolunda, gerçekleştirme yolunda hiçbir adım atma olanağını bulamayız bu durumda. Nitekim bir yıldır bu konuda hiçbir adım atılamamıştır.

Daha Barış Harekâtı'nın üstünden bir ay geçmeden Sayın Demirel, "Hani bunun diplomatik çözümü?" diyordu. Aradan iki yıla yakın zaman geçti. Sayın Demirel, Adalet Partisi, bir yıla yakın süredir hükümette. Şimdi ben soruyorum: Hani bunun çözümü?

Nasıl Milliyetçilik?..

Hükümet'in adı "Milliyetçi Cephe" ama Ege'deki haklarımıza sahip çıkmaz; Ortak Pazar karşısında Türk sanayiini, tarımını, Türk işçisini koruyacak bir tek adım atmaz; komşu ülkelerden bazılarında Türklere zulmedildiğine dair haberler gelir, bunlara sesini çıkartmaz; birlik içinde olan milleti düşman cephelere böler.

Türkiye 1974'te birlik içindeyken, dünyada da güçlüydü. Şimdi kendi içinde bölünmüş, dünyada gücünü yitirmekte, yalnızlaşmakta. Türkiye'nin ulusal güvenliği bir yıldır askıda. Bu ne biçim milliyetçiliktir? Bunu biz Cumhuriyet Halk Partisi olarak henüz anlayabilmiş değiliz.

(CEMAL KÜLÂHLI [Bursa, ap] – Sosyalistler milliyetçi olamazlar. Beynelmillelci olurlar.)

Biz milliyetçiliği böyle lafla söyleyemeyiz. Milliyetçiliğin çalımını yapmak bile ayıptır. Çünkü milliyetçilik bir asli görevdir. Bir memlekette politika yapıyorum diyen kimse, milliyetçiliğini öyle cafcıflı bir şekilde ilân ediyorsa, saklamak istediği bir şey var demektir. Biz milliyetçiliğin gereğini Ege'de yaptık, Ege'nin denizinde yaptık, göğünde yaptık; Kıbrıs'ta yaptık; petrol şirketleri karşısında yaptık; Avrupa Ekonomik Topluluğu karşısında yapmaya başladık. Kendi milletimizin çocuklarını birbirine kırdırarak, milliyetçilik çalımını yapmaya kalkışmadık. "Amerika'dan izin almadan haşhaş ektiremezsin" diyen sahte milliyetçilere rağmen haşhaş ekimi iznini vererek milliyetçiliğimizi

gösterdik.

IX. SİYASAL BUNALIM

Sayın arkadaşlarım,

Cephe Hükümeti döneminde Türkiye'nin ekonomik bakımdan bunalım içinde olduğunu söylemiştim; dış ilişkileri bakımından bunalım içinde olduğunu söylemiştim; siyasal bakımdan bunalım içinde olduğunu söylemiştim. Şimdi bunalımlardan üçüncüsüne geliyorum, siyasal bunalıma... Siyasal bunalım, çok şükür, henüz bir rejim bunalımına dönüşmedi; inşallah dönüşmeyecek de... Çünkü demokrasinin, Türkiye'de faşizm hükümet olsa bile yıkılmayacak kadar kökleştğine inanıyorum. Ama ciddi olarak siyasal bunalım var ve gitgide ağırlaşıyor. Bunun belirtileri ortada... Türkiye'de can güvenliği kalmadı. Üniversiteli gençler için kalmadı; liseli, ortaokullu çocuklar için kalmadı can güvenliği; fabrikada işçi için kalmadı; yurttan yatan öğrenci için kalmadı. Sahte komandolar sokaklarda makineli tüfeklerle gençleri tararken, yavrusuyla tesadüfen o sokaktan geçen ana için, o ananın kucağındaki çocuk için can güvenliği kalmadı ülkemizde. Cumhuriyet Halk Partisi hükümetteyken, ayrı mezheplerden yurттаşlarımız aralarında en küçük bir olay olmadan, tam bir milli birlik bilinci içinde yaşıyorlardı. Şimdi, ayrı mezhepten yurттаşlarımızın yan yana yaşadığı yörelerde can güvenliği kalmadı. Çıkarılan olaylar için, özellikle öyle yöreler seçilmekte. İşyerlerinde can güvenliği kalmadı. Yer yer Cumhuriyet Halk Partisi'nin binalarına ağır saldırılar oluyor.

Ben 1961-65 arası İnönü Hükümetleri döneminde hükümet üyesi idim. Bir gün, Sayın Demirel'in Adalet Partisi yöneticileri arasında bulunduğu bir sırada, bazı gençler, o zaman Meclis'in karşısında olan Adalet Partisi Genel Merkez binasına doğru yürüyüşe geçmişlerdi. Biz Bakanlar Kurulu'ndaydık. Sayın İnönü haberleri izliyordu. Emir üstüne emir veriyordu. Fakat yürüyüş durdurulamıyordu. O zamanki Emniyet Genel Müdürü'nü çağırdı. "Bunları sen durduramıyorsun. Ben kendi zamanımda bir parti genel merkez binasına insan saldırtmam" dedi. "Getirin bana şapkamı, sizin yapamadığınız işi ben yapacağım, o gençleri durduracağım" dedi. Ondan sonra Emniyet Genel Müdürü işi daha sıkı tuttu ve yürüyüşü önleyici tedbirler aldı. Ardından, rahmetli İnönü Başbakan olarak bu kürsüye çıktı, üzüntülerini bildirdi. "Böyle şeylerin olmaması için hükümetler ellerinden geleni yapmaya mecburdurlar" dedi. Şimdi parti binaları basılıyor, taşlanıyor; Türkiye'de bir başbakan var, umurunda değil, bir geçmiş olsun demeyi bile aklına getirmiyor.

(CEMAL KÜLÂHLI [Bursa, ap] – Geçmiş olsun.)

Bazı kimseler için evlerinde de can güvenliği yok. Başbakanlık binasının önünde bir bakan kışkırtıyor gençleri. Onun kışkırttığı gençler gidiyor iki profesörün evine o akşam bomba atıyor.

(SEYFİ ÖZTÜRK [Eskişehir, ap-Devlet Bakanı] – İki defa söyledin.)

Daha bin defa söylerim, aklınız başına gelinceye kadar. Sizin tahrikiniz yüzünden iki profesörün evine bomba atıldı. Zahmet edip, insanlık gösterip bir geçmiş olsun demediniz.

Başbakan'ın yakınları ile ilgili bir yolsuzluk olayının üstüne yürüyen Ticaret Bakanlığı Müsteşarı görevinden uzaklaştırıldı. Susmadı diye evine bomba atıldı, evine ateş açıldı.

Bazı üniversitelerde, yüksekokullarda, öğretmen okullarında haftalardır, aylardır öğretim durmuş halde. Öğretimin devam ettiği yüksekokullardan bazılarında, eğitim enstitülerinden bazılarında, ancak belli bir gruba bağlı öğrenciler derse girme cesaretini gösterebiliyorlar.

Öğrenci yurtları, sınırları birbirine kapalı düşman devletler gibi. Bir yurttan ancak belli düşünceden gençler, öbür yurttan ancak belli düşünceden gençler kalabiliyor. Çünkü birbirlerine güvenleri kalmamış.

Güvenlik kuvvetlerinin de can güvenliği kalmamış. İzmir'de, Bornova'da, o Devlet Kuvvetleri'ne yardımcı olma iddiasında bulunan "komando"lar, devletin jandarmasına ateş açtılar.

Değerli arkadaşlarım, dün gece yarısı Ankara'da, başkentte, Site Yurdu yakınında bir kahvehanede, arama yapıyor polis; bazı "Ülkücü"lerin üzerinde...

(CEMAL KÜLÂHLI [Bursa, ap] – Kimdir bu Ülkücüler?)

Onu siz bilirsiniz.

Bazı Ülkücülerin üzerinde silah buluyor. Soruşturmaları yapılmak üzere bu gençler karakola götürülürken, Site Yurdu'ndan, devletin güvenlik kuvvetlerine yardımcı olduklarını söyleyenlerden üç yüz kadar "komando-Ülkücü" genç çıkıyor; polisleri dövüyor, silahlarını ellerinden alıyor, yakalanan gençleri ellerinden alıyor; polisleri oradan kaçıp gitmek zorunda bırakıyor. Bunlar, Emniyet'in açıklaması. Bunun hesabını veremeyen bir hükümet, hükümet değildir. Hükümet yerinde oturmak hakkına sahip değildir.

Çok az sayıda polis, vatandaşa zulmeder, onlara ödül verilir; gerçek polis görevini dürüstçe yapar, ona ceza verilir. Çok şükür sayıları çok az olan bazı polisler hâkime hakaret ederler, hükümet o polislere sahip çıkar. Böyle bir ülkede, böyle bir hükümetin yönetiminde, bunalım olmasın da ne olsun?

Bizim derdimiz illa kendimiz hükümet kurmak değil. Diyelim ki biz hükümet kuramadık, diyelim ki siz, ucu ucuna hükümet kuracak kadar da değil, 226'nın üstünde oy aldınız, hükümette kaldınız. Bu kafa ile, bu tutumla Türkiye'yi bunalımdan kurtarabilir misiniz, huzura kavuşabilir misiniz? Kendi vicdanınızda bunun muhasebesini yapmanız gerekir.

Adaletle Saygısız Hükümet

Aslında ben, Trabzon'da hâkime hakaret eden polisi suçlayamıyorum. Çünkü o, Hükümet'ini örnek alıyor. Yanlış bir örnek alıyor ama alıyor. Hükümet'in kendisi adaletle saygısız. Gelişigüzel bir teşkilât değil, trt gibi bir Anayasa kuruluşu için, Hükümet açıkça meydan okuyor bir yüksek mahkemeye. Bu durumda ben, Trabzon'daki komiseri ayıplayabilirim, ama bir ölçünün üstünde suçlayamam, kınayamam.

Şimdi bu Anayasa kuruluşundan söz açılmışken şu hatırlatmayı da yapma gereğini duyuyorum. Bildiğiniz gibi Danıştay trt Genel Müdürlüğü'ne Cephe Hükümeti'nce tayin edilen yeni kimsenin tayini ile ilgili olarak da tehiri icra kararı vermiştir. Bu da çok doğaldır, daha önceki kararlarıyla tutarlıdır. Daha önceki genel müdür, bir bilimadamına yaraşan onurlu davranış içine girmiştir. Bir süre Hükümet'in kararını bekledikten sonra, "mademki yüksek mahkeme, Danıştay; benim burada bulunmamı yasalara aykırı buluyor, o halde benim buradan ayrılmam gerek" demiştir ve ayrılmıştır.

Şimdi, bugün genel müdürlük mevkiinde bulunan zatın da aynı bilimadamı haysiyeti, onuru içinde hareket edip etmeyeceğini millet merakla beklemektedir.

Güvenlik Kuvvetlerinin de Güvenliği Yok

Bornova'da devlet kuvvetlerine yardımcı olduklarını iddia eden sahte komandolar devletin silahlı kuvvetine, jandarmasına saldırıyorlar. Saldırıya uğrayan jandarma komutanı suçlanıyor. Gelişigüzel bir kimse, bir parti üyesi değil, iç güvenlik işlerinde kendisine özel görevler verilmiş bir başbakan yardımcısı çıkıyor diyor ki: "Bu jandarma komutanı aşırı solcudur. Ecevit'ten özel talimat almıştır." Bir başbakan yardımcısı bu şekilde konuşuyorsa söylediklerini ispat etmeye ve yalnız jandarma komutanından değil, Ecevit'ten de hesap istemeye mecburdur veya eğer zerre kadar haysiyet varsa kendisinde, Hükümet'ten ayrılmak zorundadır. Devlet kuvvetlerine böyle yardımcı olunmaz, devletin jandarmasına hakaret edilmez, iftira edilmez. Haydi iftirayı bize yapın, hakareti bize yapın, haksız suçlamayı bize yapın, ama siz, sözüm ona devletin güvenlik kuvvetlerine yardımcı olacakken, onlara en ağır, en haksız suçlamaları yapacaksınız; bunu ispat etmek külfetine katlanmayacaksınız bile; ve Başbakan susacak, bunları olağan işler gibi karşılayacak. Böyle bir memlekette elbette bunalım olur, elbette huzur sağlanamaz. Jandarmanın, polisin can güvenliği olmayan bir ülkede vatandaşın can

güvenliği nasıl olabilir ve siyasal bunalım nasıl önlenebilir?

Yine Hükümet ortağı bir partinin organı bir gazeteye göre, yalnız Bornova'daki jandarma komutanı değil, Beytepe'deki Hacettepe Üniversitesi'nde görevli jandarma komutanları da solcudurlar ve bu hükümet üyesi partiyi tutan gazetenin iddiasına göre şerefli Türk Ordusu'nun mensuplarına yaraşmayan tutum ve davranışlarda bulunmuşlardır. Yarın öbür gün Site Yurdu yakınlarında görev yapan ve komandoların saldırısına uğrayan Türk polislerinin de böyle solculuk, aşırı solculuk ithamlarıyla, Hükümet'ten gelen bu türlü ithamlarla karşılaştıklarını görürsek maalesef hiç şaşmayacağız.

Türk polisine yöneltilen bu iftiralar, saldırılar, aslında Türk devletinedir; Türk jandarmasına yöneltilen bu iftiralar, saldırılar aslında Türk Silahlı Kuvvetleri'nedir ve Sayın Başbakan bunlar karşısında susmaktadır. İtham ya haklıdır, ya haksız. Böyle bir itham, böyle bir iddia ciddi bir hukuk devletinde havada duramaz. Ortaya atılıp boşlukta bırakılamaz. O iddia bir yere konar; ya benim başıma, ya jandarma komutanının, ya Türkeş'in, ya Demirel'in başına konar. Böyle iddialar laf olsun diye söylenmez. Bunlar Hükümet adamları tarafından söylendi mi, arkası getirilmesi gereken iddialardır. Arkası getirilmez, gereği yapılmazsa bütün Hükümet bunun sorumluluğu altında kalır ve ezilir; Başbakan'ından en sonuncu bakanına kadar...

Hükümet'i Destekleyen Dernekleri Katiller Yönetiyor

Bu hükümetin başlıca destekçisi ve başlıca sokak gücü olan bir derneğin başında siyasal nedenlerle adam öldürmüş katiller var; bunları belgeleriyle ispatladık. Bir değil, iki değil, üç değil.

Birisi; birkaç gün önce ayrılan, son genel başkan, adam öldürmekten mahkûm. Bu derneğin ondan önceki genel başkanı, 1974 Kasım'ında Hacettepe saldırısından, ayrıca Fen Fakültesi'nde hocalarını silahla tehditten hakkında dava açılmış biri. Şimdi adam öldürmeye yardımdan aranıyor; fakat kayıplara karışmış durumda. Biraz önce sözünü ettiğim genç, Milli Eğitim Bakanı'nın yakını, güvendiği. Gazi Eğitim Enstitüsü Müdürü, yanında bu gençle balkona çıkıyor, ondan aldığı güçleri, öğrencileri kan dökmeye çağırıyor. Müdürün yanındaki bu genç bir süre sonra bir adam öldürme olayına karışıyor. Şimdi bu genç ortada yok. Hükümet'in veya Hükümet üyelerinden bir partinin bu genci saklamadığına, devletten kaçırmadığına inanabilir misiniz?

Aynı kuruluşun, derneğin daha önceki bir genel başkanı, yine adam öldürmekten mahkûm; bir doktoru öldürmekten mahkûm.

(CEMAL KÜLÂHLI [Bursa, ap] – Sen banka soyguncularından bahset.)

Ben banka soyguncularıyla Hükümet olarak işbirliği yapmış olsaydım; bana her şeyi söylemeye hak kazanırdınız. Ben katillerle işbirliği yapan bir hükümetin bu yaptığının ayıp olduğunu söylüyorum.

Aynı dernekten ve aynı partiden bir başkası yine adam öldürmekten mahkûm olmuş, aftan yararlanıp çıkmış ve herhalde siyasal cinayetlerdeki tecrübesinden dolayı o da Milliyetçi Hareket Partisi'nin Gençlik Kolları Genel Başkanlığı'na getirilmiştir. Hacettepe Milliyetçiler Derneği Başkanı da adam öldürmeye tam teşebbüsten mahkûm birisi... Bunlar sadece birkaç örnek. Belgeleri ile de kanıtladık. Hükümetten hâlâ cevap bekliyoruz, eğer verebilirlerse...

İş ve İşçi Bulma işlemleri ile ilgili açık yasa hükümlerine rağmen, bu katillerin yönettiği dernek, Hükümet ortağı partilerden biri ile ortaklaşa iş ve işçi bulma aracılığı yapıyor. İfadesi de kendi genelgelerinde yazılı: "Devlet fabrikalarına yetişmiş Ülkücü militan yerleştirmek" üzere... Bunları açıklıyoruz, bu katilleri, bu belgeleri açıklıyoruz ve Başbakan'dan, bunun izahını, tedbirini istiyoruz. Sayın Başbakan ne yapıyor? Bu katillerin yönettiği derneklere, o derneklerin toplantılarına başarı telleri gönderiyor, parti yöneticilerini gönderiyor. Bakanlar gidiyor o derneklerin toplantılarına, başbakan yardımcıları gidiyor, mesajlar gönderiyorlar ve onların alkışlarını toplayacak nutuklar

çekiyorlar.

Böyle bir ülkede bunalım olmasına değil, ancak bunalım olmamasına şaşılabilir.

Bir hükümet üyesi partinin yurtdışı ülkelerde örgüt kurması diplomatik olay oluyor. Hükümet hâlâ susuyor ve o parti de, inadına, büyük bir umursamazlık içerisinde, yabancı ülkelerdeki yeni kongrelerinin ilânlarını veriyor.

Devlete Karşı Çıkan Hükümet

Değerli arkadaşlarım, bugün Türkiye'de "Demirel zihniyeti"nin sonucu olarak demokratik hukuk devletini içinden yıkmaya çalışan bir Hükümet var. Siyasal bunalım bunun sonucudur. Devlet düzenine karşı çıkıyor bu Hükümet. En azından, bu Hükümet'in başındaki kimse, Sayın Demirel, devlet düzenine karşı çıkıyor. Bunu kendisi söylüyor, "Bu Anayasa ile ülke yönetilmez" diyor. Öyle ise, hem de millet yetki vermediği halde, ülkeyi yönetmeye neden talip oldunuz? Bekleyin, evvela üçte iki çoğunluğu kazanın, "Ben bu Anayasa'yı değiştireceğim" diye milletin karşısına çıkıp üçte iki çoğunluk kazanın, ondan sonra gelin hükümet kurun; oyların üçte birini alarak değil.

Biz, düzen değiştirmekten söz ettik ve ediyoruz. Ama biz hiçbir zaman, Anayasa'nın öngördüğü devlet düzenine karşı olmadık. Tam tersine birçok yönleriyle Anayasa'ya aykırı olan ekonomik ve sosyal düzenimizi, Anayasa doğrultusunda, Anayasa kuralları içinde Anayasa'ya uygun duruma getirme anlamında bir düzen değişikliği istedik. Sayın Demirel'in istediği bu değil. Sayın Demirel, "Ben bu Anayasa'yı istemem" diyor, "Bu Anayasa ile ülke yönetilmez" diyor ve siyasal özgürlüklerin alabildiğine sınırlandığı, ancak girişim ve sömürü özgürlüğünün ve siyasal iktidar yetkilerinin sınırsız olduğu bir rejim özlüyor. Öyle bir rejime dünyanın hiçbir yerinde demokratik rejim denemez.

Demokrasinin Kurallarında Anlaşmak

Türkiye'de kanlı olaylar kesilmişti, ama Cephe hareketi ile yeniden kan dökülmeye başladı. Adalet Partisi'ne defalarca el uzattık, "Birlikte ülkeyi yönetemeyiz, ama birlikte demokrasiyi kurtarmaya çalışabiliriz, en azından bunun için işbirliği yapabiliriz" dedik. "Demokrasiyi korumakta anlaşalım" dedik. "Bunun için bir hükümet kurmaya gerek yok" dedik.

İki ayrı takım aynı sahada maç yaparlar; karşıttırlar, fakat kurallarda anlaştıkları için maç yapabilirler. Biz, Türkiye'nin iki büyük partisi, eğer demokrasinin kurallarında anlaşamıyorsak, neyin maçını yapıyoruz? Bir taraf ragbi bir taraf futbol oynayarak sahada maç yapılmaz. Demokrasinin kurallarında anlaşmaya mecburuz. Kim kimin isteklerine uyacak? Ne sizin bizim isteklerimize, ne bizim sizin isteklerinize uymamız söz konusu... Anayasa'ya uyacağız. Demirel'in hayalindeki, özlemindeki anayasaya değil, Türk milletinin oylarıyla yürürlüğe girmiş, metnine göre ant içtiğimiz Anayasa'ya, o Anayasa'nın gerektirdiği demokrasiye uyacağız. Ama Sayın Demirel buna razı değil ve buna razı olmadığını da açıkça söylüyor. Biz, "demokrasi kurallarında anlaşmalıyız" derken, demokrasinin kurallarını kendimiz icat etmeye kalkışmadık. Bu kurallar Anayasa'mızda yazılı; örnek aldığımız özgürlükçü demokrasilerde uygulanıyor.

Şiddetin Her Türüsüne Karşı Olmak

Dedik ki, şiddet olaylarına, ama her türüsüne, hepimiz karşı çıkalım. Fakat şiddet olayları için, şiddet olaylarından bir türü için, kimisi "bu meşru savunmadır" dedi, kimisi "devlet kuvvetlerine yardımcı oluyoruz" dedi, kimisi derneklere mesajlar gönderdi, çiçekler gönderdi, temsilciler gönderdi. Şimdi bir an için tasavvur edin. 12 Mart öncesinde dev-genç'in bir kongresine Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı başarı dileği mesajları ve çiçekler göndermiş, parti yöneticilerini göndermiş olsaydı, ne olurdu? Kıyamet kopardı. Yıllarca başımıza kakardınız. Şiddet eylemine karşı iseniz, sağcı solcu ayırımı yapmadan karşı olursunuz. Kim inançlarını, fikirlerini kabul ettirmek için silaha, zorbalığa başvuruyorsa, "acaba bu sağcı mı solcu mu" demeden, onun karşısına aynı şekilde çıkarsanız, o zaman sizin gerçekten şiddete karşı olduğunuza inanırız. Bana Sayın Demirel öteden

beri, "Sen bir defa bile solcu şiddet eylemcilerini kınamadın" der. Defalarca bu kürsüden, kendisi burada dinlerken kınadım. Duymazlıktan geldi veya unutmuş gibi göründü. Kitap bastırdım. 1968'den itibaren, Dolmabahçe'de bir Amerikalı denizcinin denize atıldığı, benim anlayışıma göre şiddet eylemi niteliğindeki ilk olayın Türkiye'de başladığı günden itibaren ben şiddet olayına karşı oldum. Solcudan da gelse karşı oldum, sağcıdan da gelse karşı oldum. Şiddet eylemine başvurunu zaten kendi anladığım anlamda solcu saymadım, onlara elimi uzatmadım. Bu kürsüden 1971 başlarında, "Biz kendilerini solcu sanan sahte devrimcilerin kanlı ellerine ellerimizi vermeyiz" diye haykırdım.

Dernek adını da belirterek söyledim bu sözü...

Katillerle İşbirliği Yapanlara El Uzatmayız

Şimdi Sayın Demirel'e soruyorum: "Biz gençlerin üstüne ateş açan, gençleri öldüren, polisleri öldürmeye kalkan, jandarmalara saldıran Ülkücülerin, Ülkü Ocaklıların kanlı ellerine ellerimizi vermeyiz" diyebilir mi, diyemez mi? Diyemedikçe bu devleti idare edemez; bu memlekete huzur getiremez, barış getiremez; Türk çocuklarına can güvenliği getiremez. Fazla bir şey istemiyorum. Bundan beş yıl önce bu kürsüden, yine ben burada durur, Sayın Demirel yine orada otururken, benim dev-genç için söylediğimi Sayın Demirel'in bugün Ülkü Ocakları için söylemesini istiyorum. O bunu söylemedikçe, "aramızda diyalog yok" diye şikâyet etmeye hakkı yoktur. Bir parti ya katillere elini uzatır, ya bizim uzattığımız eli sıkar. İkisini birden tutamaz, ikisini birden sıkamaz. Biz katillerle işbirliği yapanlara zaten elimizi uzatamayız. Evvela onlardan elinizi çekersiniz; onların kongrelerine parti yöneticilerinizi göndermekten vazgeçersiniz; onların hizmetine giren kimseyi Milli Eğitim Bakanlığı'ndan uzaklaştırırsınız; polise hakaret ettikleri vakit onlara haddini bildirirsiniz, ancak ondan sonra bizimle diyalog kurma hakkını kendinizde görebilirsiniz.

Çağrımız ve Demirel'in Karşılığı

Sayın Başbakan, benim bu konuda, demokratik rejim için işbirliği konusunda, geçen yıl aralık başlarında yaptığım son çağrıma, birkaç gün sonra, ben yurtdışındayken cevap verdi ve, "Tehlikenin beynelmilel komünizmde olduğunda birleşelim, rejim için öyle işbirliği yapalım" dedi.

Ben, Türkiye'ye karşı şu tehlike var, bu tehlike var veya yok diye bir işbirliği değil; demokrasi için, Türkiye'de can güvenliği için, huzur için bir işbirliği öneriyorum ve demokrasinin ne olduğunda anlaşalım diyorum. O da şunun için önemli: Türkiye'ye tehlike komünizmden geliyor olabilir, faşizmden geliyor olabilir, beynelmilel komünizmden veya belli bir ülkedeki milli komünizmden geliyor olabilir, anarşizmden geliyor olabilir, şundan bundan geliyor olabilir; ama demokrasiye inanıyorsak, bunun tedbirini demokrasi kuralları içinde alacağız. Onun için, "Gelin bu kurallarda anlaşalım" dedik. O, "Hayır, tehlikede anlaşalım" dedi. Peki diyelim ki komünizm tehlikesi var, faşizm tehlikesi var, anarşizm tehlikesi var, hepsi var; ama bunlarla nasıl mücadele edeceğiz? Özgürlükçü demokrasi kurallarının içinde kalarak bunlarla mücadele etmenin yolu nedir, ilkin bunda anlaşmalıyız dedik; fakat Sayın Demirel anlamazlıktan geldi.

Dünyada bugün, 1976 yılında, bir "beynelmilel komünizm" var mıdır yok mudur bunu bilmiyoruz. Hep lafını dinliyoruz Sayın Demirel'den, ama nerede üslenmiştir, hangi ülkede üslenmiştir, kimler eliyle marifetlerini yürütür bu "beynelmilel komünizm" denen şey? Sayın Demirel buraya çıkmalı, bunun izahını yapmalıdır, bize bilgi lütfetmelidir. ("Verecek zaten" sesleri...) Ben de zaten bu bilgileri vermesi için şimdi kendisine bazı kapılar açacağım, hatta bazı demokratik zorlamalar yapacağım.

Demirel'in Taktiği

Demokrasi, tehlikeler karşısında vazgeçilen bir şey değildir. Demokrasi bir ülkeye, bir millete yönelen, halka yönelen bütün tehlikeleri, insanca tedbirlerle, davranışlarla önlemek için benimsenen bir rejimdir. Demokrasi, belli tehlikeler öne sürülerek veya bahane edilerek ikide bir rafa kaldırılan

bir rejim değildir. Tehlikeler karşısında daha çok sarılmak gereken bir rejimdir.

Sayın Demirel'in, şimdi değil, yalnız Cephe Hükümeti döneminde değil, ilk başbakanlığa adımını attığı günlerden beri, 1965'ten beri, taktığı, ülkede şiddeti kışkırtmak, şiddetin bir türüne bir süre göz yummak, hatta onu da el altından dolaylı olarak kışkırtmak, bir başka türünü açıktan desteklemek, onları çatıştırmak; sonra da, "İşte görüyorsunuz, ülke böyle yönetilemiyor. Bu Anayasa ile yönetilemiyor. Bu özgürlüklerle hükümet edilemiyor" demek; ve Anayasa'yı değiştirmek için, hükümet yetkilerinin sınırsız olacağı kendi gönlüne göre bir çağdışı rejim kurabilmek için, gerekçe hazırlamak... Sayın Demirel'in amacı öteden beri bu... Amacının bu olduğunu, yıllar önce, daha hükümete adımını atarken göstermeye başladı. Hatırlayınız, ilk kez başbakan olurken Sayın Demirel'in ilk davranışlarından biri, halkı devlete karşı silahlanmaya çağırarak oldu.

Biz en güç koşullar altında, en çetin bir dönemde, 1974 yılında, ülkenin bu anayasayla, bu rejimle, bu rejimin gereği olan özgürlüklerle barış içinde yönetilebileceğini gösterdik. Millet in içeride birlik halinde, dışarıda güçlü olabileceğini gösterdik; ve o güçle, içerideki birliğinden aldığı, özgürlük içerisinde oluşturulan birliğinden aldığı güçle, bütün dünyaya haklarını kabul ettirebileceğini gösterdik. Şimdi ise Türkiye, içeride cephelere bölünmüş, dünyada yalnız ve güçsüz... "Milliyetçi" denen cephenin bir yılda ortaya çıkardığı acı tablo bu...

Şiddet Eylemleri Var Diye Demokrasiden Vazgeçmek Şiddete Boyun Eğmektir

Şiddet eylemleri yüzünden veya şiddet eylemlerini bahane gibi, gerekçe gibi kullanarak, demokratik rejimi değiştirmek, aslında şiddete boyun eğmektir; şiddeti başarılı kılmaktır, şiddete hak etmediği, lâıyk olmadığı bir zaferi kazandırmaktır. Batı demokrasilerinde zaman zaman kendilerine özgü belli nedenlerle, bizdekinden de daha ileri ölçüde şiddet eylemleri olur. Ama demokrasilerin kökleşmiş olduğu bu ülkelerde hiçbir devlet adamının, hiçbir aklı başında siyaset adamının, bu gerekçe ile, "birtakım kimseler şiddet eylemlerine başvuruyor" gerekçesiyle, rejim değişikliği anlamına gelecek tedbirler, yetkiler elde etmeye kalkıştığı görülmez. Bunu akıllarından bile geçirmezler. Çünkü, "eyvah, şiddet geliyor" diye demokrasiden vazgeçmenin, demokrasiyi yozlaştırmaya razı olmanın, şiddete yenilmek olduğunu, şiddete teslim olmak, boyun eğmek olduğunu bilirler. Sağcı veya solcu, şiddeti siyasette bir araç olarak kullananlar, bir kez kendilerinde bir toplumu baskı altında rejim değişikliğine zorlama gücünü bulurlarsa, bunun sonu gelmez. Zorlamaları sonucunda ortaya çıkan rejim, kendi aleyhlerinde olabilir; ama yılmazlar, cüretleri artar, "Demek ki, oluyormuş" derler. "Bir sefer zorladık istemediğimiz bir rejim geldi, bir defa daha zorlayalım bu sefer bizim istediğimiz gelir; demek ki, bu iş zorla oluyormuş" derler. Zora başvurma hevesini kırmanın yolu, zoru, şiddeti bahane ederek özgürlükçü demokrasiyi yozlaştırmaya, değiştirmeye kalkışmamaktadır. Oysa, Sayın Demirel bunu yapıyor. Bir yandan kışkırtmacılığını yapıyor, yaptırıyor, bir yandan da "bakın şiddet eylemleri var" diye özgürlüklerde kısıntılar istiyor. İşte şiddete boyun eğmek, zorbalığa boyun eğmek budur.

Sayısal Zorunluluk Olmadan Ayrılabilmek

Sayın Demirel'in rejim anlayışı birçok bakımdan Türk demokrasisi için bir talihsizlik. 11 Şubat 1976 günü, partisinin Temsilciler Meclisi'nde Sayın Demirel şöyle diyor: "30 senelik Türk demokrasisinde, millet kendi getirdiği siyasi iktidarı kendisi uzaklaştırmanın tadını henüz tatmamıştır."

Cumhuriyet Halk Partisi 1950'de bir örnek verdi, kendi kurduğu devletin yönetiminden milletin iradesine boyun eğerek, 1950'de ayrıldı. Bunu unutmuş görünüyor Sayın Demirel... Daha sonra neden olmadı bu? Olmayışının nedenleri var: "Bulun çoğunluğu, düşürün" zihniyeti; ve çoğunluk bulunamaması, sağlanamaması için her türlü ahlâkdışı yöntemlere başvurulması...

Sağlıklı demokraside partiler yalnız sayısal çoğunlukla değil, zorunlulukla değil, siyasal

zorunlulukla da hükümet bırakabilirler, bırakabilmelidirler. Cumhuriyet Halk Partisi 1974'te bunun örneğini verdi; ama Sayın Demirel'in aklı almıyor bunu... "Nasıl olur da bir parti hükümete geldikten sonra, sayısal bir zorunluluk ortaya çıkmadığı halde, Meclis onu düşürmediği halde, hükümetten ayrılabilir, herhalde bir maksadı var" diyor. Aklı almıyor çünkü. "Herhalde kaçıyor" diyor.

Oysa, inanmadığı bir şeyi yapmaktansa, inanmadığı bir şeyi yaparak hükümette kalmaktansa, hükümetten ayrılmayı göze alanlar da vardır bu dünyada; veya, inandığı şeyleri yapamıyorsa, sayısal zorunluluk hale gelmeden hükümetten ayrılmayı göze alanlar da vardır. Demokrasiyi, ancak bunu yapabilenler veya göze alanlar yaşatırlar. "Bir defa geldim mi gitmem", "Bulun 226'yı düşürün" diyenler ve 226'nın bulunmaması için her tertibe başvurabilenler, bir ülkeyi ancak, Demirel'in sürüklediği gibi, son on yıl içinde en az iki kez sürüklediği gibi, siyasal bunalıma sürüklerler.

Aynı şekilde, demokraside sayısal çoğunluk her zaman siyasal çoğunluk olmaya da yetmez. Teşbihte hata olmaz: Armutlarla elmaları toplar gibi, ayrı ayrı şeyleri toplar gibi, ayrı partilerin oylarını birbirine ekler, "Bizim sayısal çoğunluğumuz var" dersiniz; ama, bugün olduğu gibi, siyasal çoğunluk olmadığınız ortaya çıkar. Ülkenin ekonomisini idare edemezsiniz, dış politikasını yürütemezsiniz, ülkede huzur sağlayamazsınız.

Birkaç gün önce bir İngiliz gazetesinde okudum; Hollanda Hükümeti, Hollanda'daki Koalisyon Hükümeti tehlikede; istifa etmesi söz konusu. Nedeni, işyerlerindeki işçi temsilinin biçimi üzerinde anlaşamamak... Bunu Sayın Demirel'in aklı alıyor mu?

İşyerindeki işçi temsil sisteminde anlaşamadığı için, bir koalisyon ortaklığını bırakabilmek... İşte Sayın Demirel'in aklı bunu aldığı gün demokrasiyi anlamış olacaktır.

Biz, öyle bir noktada da değil, Türkiye'nin dış politikasını yürütmekte tıkanıklığa gelmiştik. "Türkiye'nin dış politikasında gerekli adımları atamazken, hükümet olma hakkını kendimde göremiyorum" demiştim ve ayrılmıştım. Fakat Demirel, "Sen hükümetten kaçtın" diyor; çünkü anlamıyor. Siyasal nedenle hükümeti bırakabilmeyi anlamıyor. Bunu anlamadıkça demokrasiyi de anlamamış olacaktır.

Sayın Demirel, "Demokrasi, çoğunluğun aldanmayacağı kesin kaidesine dayanır" diyor. Bir süre için aldatılabilir; ama ne yapar aldandığını anladığı zaman? O zaman, halk, düşüncesini, oyunu değiştirir. Demokraside halkın, demokraside çoğunluğun erdemi budur. Nitekim, Adalet Partisi'ne geniş şanslar tanımıştır halk; fakat onun ülkeyi kısa zamanda nasıl bir rejim bunalımına soktuğunu gördükten sonra oylarını bir çırpıda yüzde 52'den yüzde 33'e düşürmüştür. Evet, Sayın Demirel haklı, çoğunluk yanılmaz. Kısa süre için yanılabilir; fakat yanılığını, demokrasi işliyorsa yine kısa sürede giderir.

Demokrasilerde siyasal çoğunluk olabilmek o kadar önemlidir ki, yerleşmiş özgürlükçü demokratik rejimlerde siyasal partiler, hükümetler sık sık bilimsel yöntemlerle kamuoyu yoklamaları yaptırırlar. Eğer çoğunluk, eğer halk, belli bir konuda hükümet aleyhine dönüşmeye başlamışsa, iki şeyden birini yaparlar; ya yanlışlarını düzeltirler ya hükümetten ayrılırlar. Sayın Demirel ne yapar? "Pilavdan dönenin kaşığı kırılınsın" der.

Bu şekilde demokrasi yürümez. Günün birinde korkarım rejim kırılabilir, 12 Mart'ta kırıldığı gibi.

Ama ben, her şeye rağmen, Demirel Hükümeti'ne rağmen, bu kez Türkiye'de demokratik rejimin dayanacağına inanıyorum.

Hesap Vermek

Demokrasinin en önemli unsurlarından biri, yine Sayın Demirel'in bilemediği, anlayamadığı bir unsur, hesap vermektir. "Bulun 226 oyu, gücünüz yetiyorsa buna hesap sorun" demek marifet değildir. Kamuoyunda kendisi hakkında ciddi tereddütler uyandığını fark ettiği vakit, bir başbakan,

bir siyaset adamı, hesap vermeye kendisi talip olur. Meclis'ten kaçmaz, grubunu Meclis'ten kaçırmaz hesap vermemek için.

"Ben, yalnız Allah'a ve millete hesap veririm" diyor. Kimin Allah'a nasıl hesap vereceğini kimse bilemez. Demokratik, laik hukuk devletindeyiz; biz ancak millete verilecek hesaba karışırız, onunla ilgileniriz, o kadarına haddimiz ve aklımız yeter.

Millete hesap vermenin yolları nedir? Millete seçimde hesap verilir; millete, millet temsilcilerinden oluşan Meclis önünde hesap verilir; millete, Anayasa'mızdaki ifadeye göre, "millet adına" yargı yetkisini kullanan adalet önünde hesap verilir. Fakat Sayın Demirel bunların hiçbirini kabul etmiyor. Türkiye, o nedenle de, Demirel yönetimlerinde bunalımlara sürükleniyor.

"Bununla onun ne ilgisi var?" diyeceksiniz. Bu ilgiyi, benden çok daha önce, şimdi Adalet Partisi sıralarında oturmakta olan bir sayın milletvekili kurdu. O sırada bir Sıkıyönetim Mahkemesi'nde Başkan'dı ve Sayın Demirel'in yakınlarıyla ilgili yolsuzlukların hesabını vermekten kaçmasının Türkiye'yi siyasal bunalıma sürüklemekte bir etken olduğunu mahkeme kararına geçirdi.

Kamuoyunda ciddi tereddütler uyandırdığı sırada sorumlu mevkilerde bulunan devlet adamları hesap vermekten kaçıyorlarsa, sayısal çoğunluğu olduğu zaman sayısal çoğunluğuna güvenerek kaçıyor, sayısal çoğunluğunun olup olmadığını şüpheli olduğu vakit Meclis'ten kaçarak hesap vermekten kaçıyor, o ülkede elbette bunalım olur.

"Beynelmilel Komünizm" Nedir?

Şimdi, biraz önce sözünü ettiğim Sayın Adalet Partili milletvekiline değinmişken, şu "beynelmilel komünizm" konusuna yeniden döneceğim. Çünkü maalesef bu konudaki iddialar Türkiye'nin bir iç sorunu haline getirildi.

29 Ocak günlü gazetelerin yazdığına göre, bu Sayın Milletvekili, emekli general, eski Sıkıyönetim Mahkemesi Başkanı, 28 Ocak günü Adalet Partisi Grubu'nda, projeksiyonlu, belgeli bir konuşma yapıyor. Gazetelerde okudum... Gazetelerin yazdığı ve yalanlanmayan bu konuşmasında, Sovyet Rusya'nın Türkiye üzerindeki emellerini anlatıyor. Rusya'nın Vietnam, Kore, Angola ve Lübnan gibi, Türkiye'yi de bölüp, birbiriyle vuruşturmak istediğini açıklıyor. Basında, üniversitede, trt'de, sendikalarda ve başka kuruluşlarda Rusya hesabına faaliyet gösterenler bulunduğunu öne sürüyor. Gazetelerin haberi, dediğim gibi, 29 Ocak günü yayınlandı; epeyi zaman geçti ve yalanlamadı.

Şimdi Sayın Başbakan'a soruyorum, eski Sıkıyönetim Mahkemesi Başkanı, emekli generalin, bugünkü Sayın Adalet Partisi milletvekilinin, bu iddiaları doğru mudur? Doğru ise, Başbakan Sayın Demirel, Sovyetler Birliği ile Türkiye arasında yakın dostluğun ve işbirliğinin öncüsü olmakla övünmesini nasıl açıklar? Bu konuda da açıklamasını bekliyorum.

Rejim ayrılıkları dostluk ilişkilerine engel değildir; bu, çok doğru ve uygarca bir görüş... Ama rejimlerimizin ayrı oluşu başka, Türkiye üzerinde, Sayın Adalet Partili milletvekilinin belgelerle, projeksiyonlarla anlattığı gibi, bölücü emeller beslemek başkadır, o yönde faaliyet göstermek başkadır... "Milliyetçi" Cephe'nin Başbakanı Sayın Demirel, o yönde faaliyet gösterdiği kendi grubunda açıklanan bir yabancı devletin başbakanı ile normal dostluk ilişkisi kurmakla kalmıyor; mutadın dışına, protokolün dışına çıkararak, onu yurtiçinde bir şehre götürüyor, bir fabrikanın temel atma töreninde bir de nutuk çekiyor. Sayın Başbakan bunu nasıl açıklar, merak ediyorum ve cevabını bu görüşmeler sırasında alacağımızı ümit ediyorum.

Bu sorum, dostluğuna önem verdiğimiz Sovyetler Birliği hakkında. Adalet Partili sayın üyenin kendi grup toplantısında belirttiği ölçüde veya türden kuşkuları bizim de beslediğimiz anlamına gelmez. Biz bütün komşularımızla dostluğa ciddi olarak önem veririz; fakat Sayın Başbakan'ın yaptığı, olağan dostluk jestlerinin çok ötesinde alışılmamış bir jesttir.

Şimdi, eğer Adalet Partisi Grubu'nda yapılan açıklamalar doğru ise, Başbakan bunu söylemeli ve

Sovyetler Birliği ile kurduğu bu derecede yakın dostluğun ve işbirliğinin hesabını vermelidir. Eğer Sayın Adalet Partili milletvekilinin söyledikleri doğru değilse, yanlışsa, yanlış bilgilere dayanıyorsa, Sayın Başbakan bunu da belirtmelidir ve uluslararası ilişkilerimizi etkileyebilecek böyle iddiaların kendi Grubunda ileri sürülmesi üzerine ne işlem yaptığını millete açıklamalıdır.

"Ben her şeyi yaparım, her türlü çelişkinin içine girerim. Toplum bunları hazmeder" demek, demokrasiye saygısızlık olduğu kadar, halka da saygısızlıktır. Demokraside hiçbir çelişki gözden kaçmaz. Her çelişkinin hesabı mutlaka sorulur ve her çelişkinin hesabı eninde sonunda verilir. Verilemiyorsa ve ağır, ciddi bir çelişki ise, bunun cezası çekilir.

Diyelim ki, Sayın Başbakan, Sayın Adalet Partili Milletvekili'nin açıklamalarının, iddialarının, yanlış, asılsız olduğunu söyledi. Yanlışsa, o zaman Sayın Başbakan Türkiye'ye karşı "beynelmilel komünizm" tertiplerinin hangi ülkeden veya ülkelerden, kimler eliyle, nasıl yönetildiğini açıklamalıdır. Bununla da yetinemez, bununla da kalamaz. Bunun hesabını, izahını sormayacaksak, neyin hesabını soracağız bu Meclis'te? Türkiye'ye karşı bu "beynelmilel komünizm" denen şeyin bölücü ve yıkıcı tertiplerini yürüten devlete veya devletlere karşı, Cephe Hükümeti, yalnız Türkiye'de değil dünyada komünizm tehlikesini önlemek üzere kurulduğunu iddia eden bu Cephe Hükümeti, bugüne kadar ne tedbir almıştır? Nasıl bir protestoda bulunmuştur? Nasıl bir tepki göstermiştir? Millet Meclisi olarak bunların izahını istiyoruz Başbakan Sayın Demirel'den.

14 Ocak günü Adalet Partisi Grubu'nda yaptığı konuşmada Sayın Demirel –resmen açıklandığına göre– şöyle demiş: "Bugün dünyada bir nizam kavgası vardır. Dünya komünist devletini kurmak isteyenler aktif, bunun dışında, karşısında olanlar pasif durumdadırlar."

Ayrıntısına girmiyorum, içinden çıkamayız. Fakat şunu soruyorum: Dünya komünist devletini kurmak isteyenler kim? Ruslarla Çinliler kimse bilmeden gizli bir anlaşma yapıp aralarındaki bütün ihtilafları halletmişler de, onlar mı girişmişler bu işe?.. Arnavutluk mu? Çekoslovakya mı? Romanya mı? Bulgaristan mı? Yugoslavya mı? Bilemiyoruz... Herhalde Sayın Demirel'in bir bildiği vardır diyoruz; ama bu konuyu, işin bu tarafını o kadar da merak etmiyoruz.

Tekrarlıyorum: "Bugün dünyada bir nizam kavgası vardır. Dünya komünist devletini kurmak isteyenler aktif, bunun dışında, karşısında olanlar pasif durumdadırlar" diyor Sayın Demirel. Dünya komünist devletini kurmak isteyenler, bu kadar "aktif" olduklarına göre, hele Türkiye zerinde, Türkiye ile ilgili emelleri bakımından bu kadar aktif olduklarına Sayın Başbakan gerçekten inanıyorsa, nasıl olup da komünist ülkelerle bu kadar yakın dostluk ilişkileri ve işbirliği içine girebiliyor, bunun izahını yapmalıdır.

Ben bu dostluk ve işbirliği ilişkileri içine girmesini eleştirmiyorum, sözlerim yanlış anlaşılmasın. Bir çelişkinin izahını istiyorum. Hem diyeceksiniz ki, "Türkiye'de, dünyada komünizm aktif bir tehlike, dünya komünizm devletini kurmak isteyenlerin Türkiye üzerinde emelleri var;" hem de, belki şimdilik bir-ikisi hariç, o ülkelerin hepsiyle yakın dostluk ilişkileri kuracaksınız. Hangileri ile? Rusya ile kuracaksınız, Romanya ile kuracaksınız, Bulgaristan'la kuracaksınız, Yugoslavya ile kuracaksınız... İnsanın aklına bir şüphe geliyor, acaba Türkiye'yi bölme hevesine kapılan komünist devlet Arnavutluk olmasın, diye. Yalnız Türkiye'yi bölme isteyen de değil, dünya komünist devletini kurmak isteyen devlet acaba Arnavutluk mu? Çünkü, bildiğimiz kadar, Demirel Hükümeti'nin henüz yakın ve dostane ilişkiler kurmadığı komünist ülke olarak bir tek Arnavutluk kaldı. Ötekilerin hepsiyle yakın ilişkiler kurdu.

Dediğim gibi, biz, "Niçin bu ülkelerle dostluk ilişkileri kurdun, geniş ekonomik yardımlar kabul ettin?" diye sormuyoruz. Bunun izahını istemiyoruz, bunun hesabını sormuyoruz. Bir açık çelişkinin izahını istiyoruz. "Ben hem böyle derim, hem böyle derim", "Ben hem ülkede komünizme karşı atar tutarım, komünizm tehlikesinden bahsedip Cumhuriyet Halk Partisi'ni tehdit ederim, hem de gider

komünistlerle, komünist ülkelerle Ecevit'in kuramayacağı kadar yakın ilişkiler kurarım" diye çalım yapamaz kimse... Demokraside böyle çelişkilerin, böyle acayip davranışların yeri yoktur. Hiç ummadığımız kimse çıkar, bunun hesabını sizden bugün benim sorduğum gibi sorar Sayın Başbakan.

Kaldı ki, "beynelmilel komünizm" denen ve ne olduğunu Sayın Demirel'in bildiği nesnenin Türkiye üzerinde bölücü tertipleri gerçekten ciddi boyutlara ulaşmış ise...

(AVNİ KAVURMACIOĞLU [Niğde, ap] – Yok mu, sizden soruyoruz yok mu?)

Bilmiyorum, Demirel'den istiyorum izahını; dinleyeceğiz, Demirel'den dinleyeceğiz. Hangi memleketten geliyor bu "beynelmilel komünizm" denen nesne, kimlerle geliyor, kimlerle uyguluyor ve o memleketlere karşı ne tepki göstermiştir Cephe Hükümeti? Soruyu ben sordum. Ben muhalefetim. Hükümet'ten bir soru soruyorum, siz lütfen susun.

chp Güçlü Oldukça Türkiye'de Komünizm Olmayacaktır

Dünya komünist devletini kurmak isteyenler, Demirel'e göre bu kadar aktif; fakat Hükümet, görünüşe göre, bu tehlikeye karşı dış ilişkilerinde aktif değil, ancak yurtiçinde aktif... Dış ilişkilerinde pasif. Dünya komünist devletini kurmak isteyenlere karşı, ancak içinde aktif, içerde faal.

Kaldı ki, eğer komünizm Türkiye için Demirel Hükümeti zamanında gerçekten ciddi bir tehlike haline gelmişse, yurtiçinde izlenen tutum da o tehlikeyi büsbütün büyütecek nitelikte demektir. Türkiye'nin bugünkü en büyük partisi, milletin son seçimlerde, son Senato seçimlerinde yüzde 44'e yakın oyunu almış bir parti, kimi zaman komünistmiş gibi gösterilecek; kimi zaman komünizmin hamisi imiş gibi gösterilecek; bunun gayrı samimi olduğu da bilinecek; o partinin kendi içindeki aklı başında, sağduyulu üyeleri tarafından, "Bu insafsızlıktır, bu haksızlıktır" denecek; onlara inat olsun diye. Başbakan, Adalet Partisi'nin Genel Başkanı, kürsüye çıkacak, yine Türkiye'nin o en büyük partisine "Komünistlerin hamisi" diyecek!.. Eğer Türkiye'de komünizm bu kadar büyük bir tehlike haline gelmiş olsa idi, siz onun üstesinden hiç gelemezsiniz Sayın Demirel. Çok şükür Türkiye'de komünizm öyle bir tehlike haline gelmemiştir ve gelemeyecektir. Çünkü, demokrasiye inanmış, çünkü, sosyal adalete inanmış bir parti, Cumhuriyet Halk Partisi, Türkiye'nin en güçlü partisidir. Komünizmi, o önleyecektir; o güçlü oldukça, Türkiye'de komünizm olamayacaktır.

"Komünizm tehlikesi" bahanesini öne sürerek dikta rejimi kurmaya kalkışanlar eliyle komünizm önlenemez, hiçbir yerde de önlenememiştir. Komünizm, hiçbir komünist ülkede olmayan bir şeyle yenilir: Özgürlükle yenilir, özgürlükçü demokrasiyle yenilir, demokrasi içinde getirilen gerçek sosyal adaletle yenilir.

Cumhuriyet Halk Partisi, Türkiye'de özgürlükçü demokrasiye ve sosyal adalete, sanırım bütün partilerden daha çok sahip çıkan bir partidir.

Türkiye'de, artık bazı Adalet Partililerin de çok şükür belirttikleri gibi, komünist olduklarını söyleyen, belki gerçekten komünist olan bazı kimselerin ve bazı şiddet eylemcilerinin baş hedef olarak seçtikleri partidir Cumhuriyet Halk Partisi... Bunlar, Adalet Partisi toplantılarına sataşmadılar son seçimlerde. Cumhuriyet Halk Partisi toplantılarına sataştılar; veya, hiç değilse, onlara sataştıklarından çok daha fazla, bizim toplantılarımıza sataştılar. Bildirilerinde, demeçlerinde, konuşmalarında en çok bize saldırırlar. Bunu bile bile, siz Cumhuriyet Halk Partisi'ne "komünistliğin hamisi" diye birtakım iddialar yönelteceksiniz ve milletin de sizi, başbakansınız diye, ciddiye almasını bekleyeceksiniz, buna hakkınız yoktur.

Bu kadar ciddiyetten uzak, sorumsuzca bir tutum, yalnız Sayın Demirel'i küçük düşürse neyse, Türkiye'yi de dünyada küçük düşürür diye korkuyorum. Kimse bu durumda, sizin komşularınızla iyi ilişkiler kurmamanızı da ciddiye almaz.

Komünizm, demokrasiyi yok etmekle önlenmez. Komünizm şiddetle önlenmez, işkenceyle önlenmez, cezayla, yasakla önlenmez, faşizmle hiç önlenmez. Eğer, komünizm bunlarla

önlenebilseydi, Portekiz'de, kırk yıllık Salazar rejiminin, faşist rejimin, kapağı kaldırıldığında, ortaya kıpkızıl komünizm çıkmazdı en büyük tehlike olarak.

Şimdi o ülkede, komünizmin karşısında sağcılar yok, kim var? Sayın Demirel'e soruyorum, kim var? Sosyal Demokrat Parti var. Komünizmin karşısında en büyük engel olarak o var Portekiz'de; ve burada Sayın Demirel, sosyal demokrat veya demokratik sol bir partiye, "komünizmin hamisi" diyor. Tabii, kendisi de inanmıyor buna, inanmayacak kadar aklı var, bilgisi var; ama Hükümet'te kalabilmek için bir cephe oluşturacak, bir masal yaratacak, umacılar, öcüler yaratacak; bu öcülerin doğruluğuna halkı inandırabilmek umuduyla, olaylar yaratacak; "Ülkücü"ydü, "dev-genç"ti, her neyse, hepsini birbirine düşürecek; ülkeyi kana bulayacak; ve bu şekilde kendi yarattığı ortam karşısında, "Görüyorsunuz, memleket tehlikede, vatan-millet bölünüyor, komünizm büyük tehlike haline geldi" diyecek; cephesini oluşturacak; bunlar cephenin harcı olacak; cepheye katılan partilerin oylarını da alacak; milletin kendisinden esirgediği iktidara bu türlü yalanlarla, dolanlarla, iftiralarla ulaşacak!.. Türk milleti bu kadar ciddiyetsiz bir oyuna, tuzağa düşmeyecektir, Sayın Demirel. Bunu, bir kez denediniz, yanıldığınızı gördünüz. Bir kez daha göreceksiniz yanıldığınızı ve inşallah bu kez tam demokrasi kuralları içinde göreceksiniz.

Sayın Demirel'e haftalardır soruyorum, "Benim yıllardan beri solcu şiddet eylemcilerini kınadığım gibi, siz de bir kez olsun sağcı şiddet eylemcilerini kınar mısınız?" diye... Ama cevap vermiyor, susuyor... "Şu devlet sektörüne yasadışı yollardan yetişmiş Ülkücü militan yerleştirenlerden hesap sorar mısınız?" diyorum, cevap vermiyor. Daha doğrusu, sözlü cevap vermedi, ama dolaylı olarak ilginç bir cevap verdi: Partisinin yüksek yöneticilerinden birini, yine onların bir kongresine gönderdi ve böylelikle bir kez daha, "Pilavdan dönenin kaşığı kırılın" demiş oldu. O kaçtı ben sordum, o kaçtı ben sordum... Sonra...

(M. İSMET ANGI [Eskişehir, ap] – Demirel kaçmaz.)

Kaçmasaydı cevap verirdi.

Sonra bir çeşit acındırma yolunu tuttu. Bu durumdan üzgünmüş; iktidarla muhalefet ilişkileri kopukmuş, bu diyalog yeniden kurulmalı imiş!.. Bunları söyledi... Kiminle diyalog kuracak Sayın Demirel? "Komünistlerin hamisi" dediği parti ile mi? Cumhuriyet Halk Partisi ile rejimi kurtarmak için diyalog kurma olanağını, Sayın Demirel, bu masallar üstüne "cephe" kurduğu gün kapattı ve kilitledi. Biz yine de iyi niyetle davrandık, usanmadık, defalarca o kapıyı çaldık, fakat açmadı. Dedik ki, "Birlikte hükümet kuramayız, kurmayalım, böyle bir niyetimiz yok. Fakat partiler, öncelikle ve en azından iki büyük parti, demokrasinin kurallarında anlaşmazlarsa, demokrasinin tanımında anlaşmazlarsa, o ülkede demokrasi yaşayamaz, gel bunda anlaşalım" dedik; Sayın Demirel kabul etmedi, kapıyı açmadı, elini uzatmadı. Şimdi kendisini cevap veremediği birtakım sorularla sıkıştırıyoruz, burada hesabını veremediği birtakım belgelerle sıkıştırıyoruz, soruşturma önerleriyle sıkıştırıyoruz. Ancak o zaman aklına geliyor diyalog kopukluğu olduğu ve millet önünde, kendine acındırarak, diyalog kopukluğundan sızlanıyor.

Diyalog yine kurulur Sayın Demirel; rejimi kurtarmak için gerekirse el ele veririz. Ama bir kesin şartımız var: Elleri gençlerin kanına bulanmış olanlardan ilkin kendi elinizi evvela, partinizin elini, Hükümet'inizin elini çekiniz!

Biz bölücülüğü teşvik ediyormuşuz! Biz Cumhuriyet Halk Partililer ne biçim bölücüleriz ki, toplantılarımızı sabote etmeye kalkışanlar, gelirler "halklara özgürlükler" diye bağırlar; devir Cephe Hükümeti devridir. Devlet onlara dokunmaz. Hükümet onlara dokunmaz; Cumhuriyet Halk Partisi tek başına mücadele eder; onları susturur, onları meydanlardan uzaklaştırır!.. Her seferinde, bunların kışkırtıcı ajanlara alet olmuş kimseler olduklarını söyledim. Oyunlarına gelmedik, tuzaklarına düşmedik ve onları, bu "halklar" oyununu tezgâhlamak istedikleri her yerde, halkla

birlikte, halkın önünde, defalarca yenilgiye uğrattık, burunlarını yere sürttük. Ama işkence etmeden, ama zor kullanmadan, rejimi tehlikeye düşürmeden başardık bunu...

Kışkırtıcılar

Geçen gün İstanbul'da bir sıkıyönetim mahkemesi, bunlardan birçoğunu salıverdi. Şu gerekçe ile: "Sanıkların çoğu ceza ehliyeti sınırını yeni aşmış olup her çeşit tesir, telkin ve hatta tahrike kapılabilecek bir yaş ve çağ döneminde idi..." Biz de bu kaygıyı öteden beri besliyorduk, bunların kışkırtıcı ajan tahrikine kapılmış zavallılar olduğuna inanıyorduk. Sıkıyönetim mahkemesinin gerekçesi, bu bakımdan da bizim kuşkumuzu ve inancımızı doğrulamış oluyor.

Türkiye'de solu şiddet eylemine itmek için kışkırtıcı ajanlar kullanıldığını ben yıllarca söyledim. Sonunda sıkıyönetim mahkemeleri doğruladı bunu, kanıtları ile belgeleri ile doğruladı. 12 Mart ara rejimi sırasında doğruladı. Bazıları adlarıyla sanlarıyla belli.

Onu bırakın, şimdilerde, son bir yıl içinde, yer yer duvarlara, orak-çekiç resmi çizenlerin kimler olduğu belli. Bunlardan bazıları suçüstü yakalandılar. mhp'li, Ülkü Ocaklı gençler. Geçen gün İzmir Milliyetçi Hareket Partisi il binasının merdiven altında orak-çekiçli broşürler bulundu. Tabii, ardından, bunların tertiple oraya bırakıldığı iddiası ileri sürüldü. Oysa benim bildiğim kadar Milliyetçi Hareket Partisi binalarına girebilmek, Başbakanlığa girebilmekten daha zordur. Öyle bir partiye girilecek de, gizlice, kimsenin haberi olmadan, merdiven altına orak-çekiçli broşürler bırakılacak!.. Buna kimse inanmaz.

Bunların olup bittiği bir ülkede banka soygunlarını gerçekte kimler yapıyor veya yaptırıyor; bir cenaze almak için üniversiteye giden gençlerin arasında birdenbire belirip havaya iki el ateş açan, polisle gençleri birbirine düşürdükten sonra yok oluveren kimseler solcu mudur, sağcı mıdır, değil midir? Bunlardan birine veya ötekine kesinlikle inanmak mümkün değil. Çünkü bir kez devlet kışkırtıcı ajan kullanmaya başladı mı kendisi de bu işin içinden çıkamaz. Kışkırtıcı ajanlar genellikle ikili oynarlar, ikili oynamaya mecburdurlar.

Bir tarafın ajanıdır, öbür tarafın ajanı gibi görünür; öbür tarafın ajanının ajanı gibi görünür derken kendisi de neye inandığını, kime hizmet ettiğini şaşırır kalır. Bunlara dayanarak memleket idare etmeye çalışan, bunları kullanarak Türkiye'de komünizmin böylesine büyük bir tehlike haline geldiğini ispat edip rejimi yozlaştırmaya kalkışan bir hükümet, memleketi elbette bunalıma sürükler.

"Dönen Herkesi Vurun"

Son Şeker Bayramı'nda, Kırıkkale'de Ülkücü İşçiler Derneği Kırıkkale Şubesi Yönetim Kurulu, işçilerin evlerine bir kutlama kartı gönderdi. Düşünün, herkes, dinsel geleneklerimize uygun olarak, kırgınlıkları unutacak; herkesin arasında dostluklar, barışlar kurulacak.. Öyle bir bayramda, adı üstünde "Şeker Bayramı"nda, bir bayram kutlaması... Bayram kutlamasında şunlar yazılı: "Alpaslan Türkeş diyor ki, emanet olan davayı kucakladım, hiç arkaya bakmadan, tereddütsüz hiçbir şeye aldırmadan yürüyorum. Hızlanıp koşmak gayreti içindeyiz. Koşacağız arkadaşlar, bu davada geri kalmayıp beni takip edin, herhangi bir sebeple ben düşersen bayrağı kapın, daha ileriye gidin. Dönersem vurun, davaya katılıp dönen herkesi vurun."

Günlerce meydan meydan ben, gazetelerde çıkmış bu kutlama kartını okudum. Bunun izahını istedim, bunun açıklamasını istedim. Bu doğru mu, değil mi? Ses yok Hükümet'ten. Bu doğru ise ne işlem yaptınız? Hükümet bu konuda ne düşünüyor? Sayın Demirel'den cevap yok, Türkeş'ten cevap yok. Hükümet'ten cevap yok ve herhangi bir işlem yok.

Bu şekilde, "Davaya katılıp dönen herkesi vurun" diye bayram kutlamaları dağıtılacak olursa, sağcı bilinen bazı gençlerin de zaman zaman vurulmasına şaşmamalı ve onları ille de solcuların öldürdüğüne hiç değilse kuşkuyla bakmalı!..

24 Ocak günü Cumhuriyet Halk Partisi Artvin Milletvekili Sayın Ekrem Sadi Erdem ve Senato

Grup Başkanvekili'miz Artvin Senatörü Sayın Recai Kocaman bir demeç verdiler. O günlerde öldürülen Zeki Yılmaz adlı gencin sağcı olduğunu, eyleme katılmak istemediği için kendi arkadaşları tarafından vurulduğunu ileri sürdüler. Aradan birkaç gün geçti, gerçekten bu genci öldürenlerin Ülkü Ocaklılar olduğu anlaşıldı. Demin sözünü ettiğim Ülkü Ocakları'nın ünlü yöneticilerinden Muharrem Şimşek de (Gazi Eğitim'de, Müdür'ün yanında balkonda duran kimse) bu cinayete yardımcı olduğu gerekçesiyle aranmaktadır.

"Ülkücü"lerin "Ders Notları"

Aslında bir faşist özentisi tertiple karşı karşıyayız. Bu, "Davaya katılıp dönen herkesi vurun" sözü, bu sözün belki aslı belki kopyası, bilemiyorum, Ülkücüye Notlar adı altında Ülkücü gençlere ders kitabı gibi okutulan bir kitapta yer alıyor.

Kitaptan sizlere bazı paragrafları okumak istiyorum. Bunlar "Ülkücü" gençlerin ders notları gibi okudukları bir kitaptan notlar:

"Disiplin, sözde, fikirde, harekette lidere uymak; lidere uygun davranış içinde bulunmak; ondan işaret beklemek; gösterdiği hedefe mermi hızı ve mermi doğrultusunda fırlamaktır; doğru olan müstakil mantıkların kabul ettiği şey değil, liderin emrettiği şeydir. Çünkü o lider, (şimdi geliyor o bayram kutlamasındaki parça), 'Emanet olan davayı kucakladım, hiç arkama bakmadan tereddütsüz hiçbir şeye aldırılmadan yürüyorum. Hızlanıp koşma gayreti içindeyiz. İleri gittikçe geride kalmayıp beni takip edin. Bu mücadelede herhangi bir sebeple ben düşersem bayrağı kapın, daha ileriye gidin. Geriye dönersem vurun. Davaya katılıp geriye dönen herkesi vurun' diyebilen liderdir." (Ülkücüye Notlar, sayfa 25-26)

Görülüyor ki, birçok gençler, çocuklar, işçiler dönüşü olmayan bir yola sokulmuşlardır. Tabanca enselerine dayalıdır. İsteseler de istemeseler de geriye dönememektedirler, o yoldan ayrılamamaktadırlar. Çünkü bir kez kanıp katıldılar mı dönerlerse vurulacaklardır. Böyle emir çıkarılmıştır, böyle bayram tebrikleri dağıtılmıştır.

Bu faşist özentisi tehlikenin en başı kimdir, nedir? Bunu da bilemiyoruz. İş bir defa, "Davaya katılıp geriye dönen herkesi vurun" emrine dayanır hale gelince, kim bilir, belki Başbakan da girdiği yoldan onun için dönemiyordur. Belki o Başbakan Yardımcısı da o yoldan onun için dönemiyordur.

Bu kitaba göre il ve ilçe teşkilât başkanları da açık tehdit ve tehlike altındadırlar. Kitabın 27. sayfasından okuyorum:

"Başkan, ikazlara rağmen milliyetçilik ilkelerine ters düşen tutumunu devam ettiriyorsa genel merkeze bildirilmeli ve genel merkezin vereceği talimata göre hareket edilmelidir."

Bunu okuduğum günlerde bir olay oldu. Diyarbakır Milliyetçi Hareket Partisi İl Başkanı "dava"dan döndü, bir şeye kızıp partisinden ayrıldı. Birkaç gün sonra, içinde kendisi varken, arabası mitralyözle tarandı, yara bere içinde zar zor kurtuldu ve kendisine kimlerin ateş açtığını bildiğini, fakat bunu açıklayamayacağını söyledi. Demek ki verilen bu talimata göre hareket edilmiş, başkan hakkında gereken işlem yapılmış.

Kitabın 31. sayfasından bir paragraf:

"Her teşkilât başkanı kendi bölgesindeki kuruluşların bir listesini çıkarmalı, sonra bu kuruluşlara sızmanın yollarını aramalı, buralara Ülkücüleri yerleştirmeye çalışmalıdır. Böyle bir sızma mümkün görülüyorsa, o teşkilâtın karşısına aynı konuda bir diğer teşkilâtle çıkılmalıdır."

Şimdi oyunu anlıyor musunuz? Memur kuruluşlarına sızılmıyor, karşısına başka bir kuruluş çıkarılıyor. Öğretmen kuruluşlarına sızılmıyor, karşısına başka bir kuruluş çıkarılıyor. İşçi kuruluşlarına sızılmıyor, karşısına başka bir kuruluş çıkarılıyor.

Kitaptan okumaya devam ediyorum. Sayfa 32:

"Çok tehlikeli ve çok nazik bölgelerden haber alabilmek için gerektiğinde bir kadını kiralamak

bile mümkündür."

Milli ahlâk dönemindeyiz ve Ülkü Ocaklı gençlerimiz bu ders kitabıyla yetiştiriliyor.

Sayfa 45:

"İddia, tekrar, konu seçimi, düşman tespiti, istihbarat, yalan ve isimlerin değiştirilmesi propagandanın önemli kuralları arasındadır."

Bunlar, benim bildiğim, Nazilerin düşmana karşı, düşman saydıkları devletlere karşı uyguladıkları yöntemlerdir. Bizde ise düşman hedefler kendi içimizden seçiliyor ve onlara karşı bu yöntemler uygulanmak isteniyor.

Düşman konusu sürekli işlenmekte, bu kitapta... Birkaç örnek:

"Düşman propagandacısının sloganlarını alaya alarak bu sloganın bir daha kullanılmasına engel olmak, düşman propagandacısının moralini bozmak ve onu irademizin esiri haline getirmek. Düşman propagandacısının inançlarını temelinden yıkarak, zavallıyı buhranlar ve ruhi depresyonlar içinde kendi haline terk etmek." (Sayfa 39)

Parlamentoyu ve halkı hor görüş de var, bu "ders notları"nda...

Sayfa 44:

"Türk milletinin mukadderatı parlamentoda değil, halkın ruhunda hazırlanmaktadır. Kitle propagandasına ağırlık verilmeli, çünkü kitle kendisine telkin edilen fikrin dışında başka bir fikri kabul edecek kabiliyette değildir."

Sayfa 23:

"Hissiz, hareketsiz, duygusuz, hantal Anadolu'yu (bunu milliyetçiler söylüyor) bütün öfkesiyle ayağa kaldırmak istiyorsak, Türk milliyetçileri olarak katı, sert, tavizsiz bir disiplin anlayışını iliklerimizde duymak zorundayız."

Biz bu yöntemleri kullananlarla işbirliği yaparak, ülkede barış sağlanamayacağını söylüyoruz. Bunu bizim söylememize gerek yok, bakın aynı kitap ne diyor? 60. ve 61. sayfalarda:

"Savaş, yaşamın ve milli hayatı idame ettirmenin tek şartıdır. Zaferin bedeli kandır."

Ülkücülere bunlar okutuluyor; Ülkü Ocakları'na dayanarak Sayın Demirel hükümet kuruyor; onların kongrelerine Parti yetkililerini gönderiyor; ve onlar, gençleri "zaferin bedeli kandır" diye yetiştiriyorlar. Elbette memleketi kana bular sizin Hükümet'iniz Sayın Demirel.

Bir bölüm başlığı, sayfa 65:

"Milliyetçi Mücadelenin Zafer Şartları, Cephe Birliği..." Bu şartı da, Sayın Demirel, bu emirlere uygun olarak yerine getirmiş bulunuyor.

Sayfa 68:

"Cephe birliği, ideolojinin hedef ve ilkelerinden taviz vermek veya geçici bir zaman aralığında bunları unutmak manasına alınmamalıdır..."

Bu da Sayın Demirel'e bir uyarı... Yani, "Size şimdilik katlanıyoruz, ilerde ne yapacağımızı biliriz" demek isterler.

Bu türlü hezeyanlar, her toplumda olabilir ve her demokratik toplumda, bu kafadaki kimselere, böyle hezeyanlarını rahat rahat söyleyebilecekleri köşeler ayrılmıştır. Mesela, Londra'da Hyde Park köşesi vardır. Bu gibi hezeyanlarda bulunacak kimseler oraya giderler; işi gücü olmayan sekiz-on kişi etraflarında alaylı alaylı onları dinler; onlar da akıllarına gelenleri söylerler polis dinler, herkes dinler.

Aslında, bu benim okuduğum gibi hezeyanlar bir Millet Meclisi'nin kürsüsüne gelmez; ama ne çare ki, hükümete gelmiş. Hükümete geldiği için, biz de, ne yazık ki, Meclis kürsüsüne bu deli zırvalarını, bu haince sözleri getirmek zorunda kalıyoruz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünde bu saçmalıkları, bu yüz kızartıcı lafları nakletme

noktasına gelmeden çözüm yolları aradık: "Bunlardan kendinizi kurtarın" dedik Sayın Demirel'e; "Bunlara karşı tedbir alın" dedik. Fakat diremiyor, almıyor. İnadına, onlara parti yetkililerini gönderiyor, onlara mesajlar, kutlamalar, çiçekler gönderiyor, onlarla işbirliğini büsbütün geliştiriyor, daha ileri ölçülere vardırıyor.

Sorular sorduk, cevabını alamadık. Onun için maalesef bu deli saçmalarını, bu hezeyanları Meclis kürsüsüne getirip, Meclis önünde Hükümet Başkanı'ndan sormak zorunda kalıyoruz.

Korkarım ki, "Bunlar beni ilgilendirmez" diyecektir Sayın Demirel... Türkeş'e cevap verdim demek isteyecektir. Taktiği budur, başkalarını kullanır. Mademki kullanıyorsunuz, siz çıkıp, cevap vereceksiniz, bu dökülen kanların hesabını siz vereceksiniz, gençlerin bu şekilde yetiştirilmesinin hesabını siz vereceksiniz, Sayın Demirel... Bu hesabı vermeden Türkiye'yi idare edemezsiniz, Türkiye'de huzur sağlayamazsınız, Türkiye'de bunalımı önleyemezsiniz.

Bu şekilde yetiştirilip sokağa sürülenler, "Hükümet'in desteği, devlet kuvvetlerinin yardımcısı," imiş. Bunlar bu kürsüden ilân edildi.

Ülkü Ocakları İstanbul Başkanı Mustafa Verkaya'nın 31 Ocak 1976 günü Hürriyet'te çıkan demecinden bazı cümleler okuyorum. Şöyle diyor İstanbul Ülkü Ocakları Başkanı:

"Türkiye'de sağ-sol çatışması diye bir şey yoktur. Türkiye'de Türk milliyetçiliğini Türk Devleti'nin temel felsefesi yapmak isteyen Ülkücülerle, Türkiye'yi başka devlete peşkeş çekmek isteyen hainlerin mücadelesi vardır."

Yani, ya Ülkücü'sünüz ya da Türkiye'yi başka devlete peşkeş çekmek isteyen hainsiniz... Devam ediyor:

"Ülkücü hareketin karşısına çıkanlar, hain devletlerin, Türk düşmanı olan devletlerin, Türk Milleti içinde satın almış olduğu kişilerdir."

Hükümet'in başlıca dayanaklarından biri olan bir kuruluş, bir dernek, onun yöneticileri bu sözleri söyleyebilecek ve o ülkede iç düşmanlık önlenecek!.. Tabii, bu, olanak dışı bir şeydir.

Bu Ülkü Ocağı Başkanı devam ediyor:

"Ülkü Ocakları'nın çatısı altında toplanan Türk gençliği olaylara bizzat müdahale etmeyi, olayları çıkaran satılmış gençleri yakalamak isteyen güvenlik kuvvetlerine de yardım etmeyi âdeta bir vazife bilmiştir."

Yani, kendini devletin yerine koyuyor ve devam ediyor:

"Bugüne kadar Ülkü Ocakları'na mensup, Ülkü Ocakları'nın üye defterlerine kayıtlı hiçbir ferdi, silahla yakalanmak suçundan hüküm giymemiştir."

Tabii, derste okumuşlar, "yalan söylemek mubahtır" diye, onun gereğini yapıyor. Birçok Ülkü Ocaklı, silah taşımayı bırakın, silahla adam öldürmekten mahkûm olmuş; ona rağmen bunları söyleyebiliyor ve devam ediyor:

"Olaylar başka teşkilâtlar tarafından, komünist teşkilâtlar tarafından düzenlendiği için, bunun önüne bugünkü polis maalesef geçemiyor."

Bunu da İstanbul Ülkü Ocakları Başkanı söylüyor ve devam ediyor:

"Ülkücü gençliğin ayrıca, devlet kuvvetlerine yardımcı olma meselesi vardır. Evet, tekrar ediyoruz. Ülkücü gençlik, Ülkü Ocakları, Türk Devleti'ni korumak görevini üzerine almış olan Emniyet kuvvetlerine daima yardımcı olacaktır, elinden geldiği kadar yardımlarını esirgemeyecektir, ama bugünkü düzenin muhafazakârlarına değil; Türk Devleti'ni muhafaza etmek isteyenlere, Türk Devleti'nin korunmasını üzerine almış olan görevlilere yardımcı olacaktır."

Yani, her polise değil!.. Ülkü Ocaklı katili yakalamak isteyen polise silahla saldıracaksın, dün başkentte olduğu gibi, geçen gün Bornova'da olduğu gibi... Ancak Ülkü Ocaklı katilleri korumak isteyen devlet kuvvetlerine yardımcı olacaksın!.. Bunu ilân ediyor Ülkü Ocakları İstanbul Başkanı ve

Başbakan susuyor. Hükümet susuyor. Ben bu gençi kınamıyorum. Demecinde açıkça söylüyor; "Liderimiz Sayın Alpaslan Türkeş" diyor bu genç. Alpaslan Türkeş dediği de Başbakan Yardımcısı ve Hükümet'te kendisine iç güvenlikle ilgili özel ve önemli görevler verilmiş birisi.

Asıl Suçlu: Demirel

Bunların gözünde devlet ikiye ayrılıyor; devletin güvenlik kuvvetleri ikiye ayrılıyor; jandarması, polisi ikiye ayrılıyor: Bir yanda "Ülkücüler" ve "milliyetçiler," öbür yanda "hainler" ve "satılmışlar..." Kimleri hain gibi, satılmış gibi görüyorlarsa onlara silahlarla hücumla geçiyorlar ve Hükümet bunları bilmezlikten geliyor ve adı vakalar olarak görüyor, üzerinde bile durma gereğini duymuyor.

Ben aslında "Başbuğ"a da kızmıyorum, Sayın Türkeş'e de kızmıyorum. Çünkü, dediğim gibi, sağlıklı demokrasilerde bu türlü düşünceler besleyenler için özel olanaklar vardır, özel yerler vardır. Fakat o yerler arasında, hükümet yoktur. Ama Sayın Demirel, Hükümet'i de öyle bir yer haline getirdi. Onun için Türkiye bunalımdan kurtulamıyor. Asıl suçlu, böylelerini Hükümet'e alandır. İktidar olabilmek uğruna böylelerine teslim olandır. 12 Mart'tan önce Sayın Demirel, böylelerini, bütün uyarılarımıza rağmen, dolaylı olarak kullandı; şimdi açıktan kullanıyor, meydan okuyarak kullanıyor; kongrelerine, toplantılarına çiçekler göndererek, parti yöneticileri göndererek kullanıyor.

Sahte Milliyetçiler

Bunların milliyetçilikleri de sahte. Haşhaş konusunda bize söylediklerini unutmamak bu sahte milliyetçilerin. "Gidip Amerika'dan özür dilemelisiniz" diye demeç verdiler. "Nasıl siz Amerika'dan izin almadan, Amerika'nın onayını almadan Türkiye'de haşhaş ekimine izin verirsiniz" dediler. Milliyetçi Hareket Partisi'nin başlıca düşünce organı olan gazete, çokuluslu dev petrol şirketlerinin savunucusu olarak ortaya çıkmıştır. Ama tek fonksiyonu bu değildir. Aynı gazete aynı zamanda Cephe Hükümeti'nin, kuruluş karargâhlığını yapmıştır. Türkiye'nin başbakanlığını yapmış olan zat, Türkiye'nin ikinci büyük partisinin lideri, bu gazetenin idarehanesine gitmiş, yabancı petrol şirketlerinin savunuculuğunu yapan gazete idarehanesinde sözde "Milliyetçi" Cephe'nin hükümetini oluşturmaya başlamıştır.

Şimdi bu gazete ve bu gazetenin ardındaki düşünceler hakkında kimler neler söylüyor?.. Ben susuyorum, sözü Milliyetçi Hareket Partili bazı gençlere bırakıyorum. "Davaya katılıp da dönen olursa vurun" sözüne, uyarısına, buyruğuna rağmen bazı Milliyetçi Hareket Partili ve Ülkü Ocaklı gençler gerçeği görmüşlerdir, nasıl kandırıldıklarını, oyuna geldiklerini görmüşlerdir. Kasım ayında İstanbul Milliyetçi Hareket Partisi ve Ülkü Ocakları örgütünden on genç, başlarında Milliyetçi Hareket Partisi İstanbul Gençlik Kolu Başkanı, bu gazeteyi, –Ortadoğu gazetesini– protesto etmeye giderler. İdarehanenin önünde Ortadoğu gazetelerini yakarlar ve protestolarını birinci sahifede basmak zorunda bırakırlar. O gazeteden okudum bu gençlerin söylediklerini.

Söyledikleri şu:

"Bu gazete çıkış gününden itibaren Türk toplumcu hareketini suiistimal etmiştir. Türk milliyetçiliğinin ve ülkücülüğünün savunucusu olduğunu ileri süren bu gazete kapitalist düzenin savunucusu olmuştur.

Bundan bir sene evvel petrol konusunda bir neşriyat yapan bu gazeteden, bizim savunuculuğumuz sıfatı dolayısıyla bu yayını durdurmasını istedik; bize bu yayının gerekçesini şöyle ifade ettiler:

'Neşrettiğimiz yazı Ecevit'in sürmek istediği bir parlamenterin kaleminden çıkmıştır. (Sanırım bir eski parlamenterini kastediyorlar.) Biz bu yazıyı o parlamenterini Ecevit karşısında güçlü kılmak için neşrettik, fikirler doğrudur.'

Gençler için bardağı taşıran damla, bu gazetenin Franco'yu çağın en büyük lideri olarak tanıtmaya çalışıyor. Devam ediyor gençler Ortadoğu gazetesinde zorla yayınlattıkları yazılarında:

"Bu gazete Türk ülkücü gençliğini kavgaya teşvik etmiştir. Halbuki bizler kavgayı benimsemeyen, sulh isteyen bir topluluğuz."

İşte bu gazete, Milliyetçi Cephe Hükümeti'nin karargâhıdır. Türkiye'nin başbakanlığını yapmış kimse bu gazetenin idarehanesine giderek sözüm ona "Milliyetçi" Cephe'yi oluşturmuştur ve onun başbakan yardımcılarında biri de bu gazetede zaman zaman imzasıyla başyazı yazmaktadır.

Şimdi bizim görevimiz, bizim insanlık görevimiz, yalnız Türkiye'yi ve demokrasiyi bu Cephe Hükümeti'nden, Demirel zihniyetinden kurtarmak değil; yalnız saldırılara uğrayan solcu veya başka düşünceli gençleri kurtarmak değil... Bu sahte ülkücülerin ve sahte milliyetçilerin tuzağına düşmüş olan gençleri de kurtarmaya çalışmak bizlerin insanlık görevimizdir. Siyasal görevimiz olmanın da ötesinde, insanlık görevimizdir.

Biraz önce dediğim gibi, Sayın Demirel, yıllar önce daha ilk kez Başbakan olurken, halkı devlete karşı silahlanmaya çağırmıştır. 1968 Ağustosunda şunları söylemiştir:

"Kendisini kabadayı sananlar şunu hiçbir vakit akıllarından çıkarmasınlar ki, milletin sinesinde onlardan çok daha kabadayılar vardır."

Şimdi Sayın Demirel, milletin sinesindeki o "kabadayılar"ı bulmuş, onlara dayanarak "Milliyetçi" Cephe Hükümeti'ni kurmuştur.

Biz Türk'ün halkını korumak için Kıbrıs'ta savaş açtık. Milliyetçi Cephe Hükümeti ülkede ve ülkenin okullarında savaş açtılar ve bugüne kadar bu savaşın can bedeli, en azından, Birinci Barış Harekâtı kadar yüksek, devlete mali bedeli bakımından –özellikle yitirilen ders günleri göz önünde tutulursa– Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan çok daha yüksek olmuştur. Kıbrıs Barış Harekâtı millete çok şey kazandırmıştır; ama bu savaş, bu okul savaşı, bu ülke içi savaş, herhalde Türkiye'ye hiçbir şey kazandırmamıştır.

Toplumsal Gelişmeye Karşı Direnç

Bütün bunlar zamana karşı ve ekonomik gelişme ile birlikte gelen toplumsal gelişmeye karşı bir dirençtir.

Demokrat Parti iktidarı döneminde olup bitenlerle, o zamanın bunalımlarıyla, bu dönemi ve bu dönemin bunalımlarını birbirine karıştırmamak gerekir. Ben o dönemin de içinde politikacı olarak bulundum, bir bölümünde parlamenter olarak bulundum, bu dönemi de yaşamaktayım. O dönemin mücadelesi, 1950-60 mücadelesi, daha soyut bir özgürlük mücadelesiydi. Muhalefet olmaya tahammül edemeyenlerle, muhalefet edilmeye henüz alışamayanların arasında bir tahammülsüzlük mücadelesiydi aynı zamanda. Bir yandan da halkın yönetime, ucun ucun da olsa, ağırlığını koymaya başladığı dönemdi o dönem... Şimdi ise durum çok farklı... Şimdi durum, soyut bir özgürlük mücadelesi filan değil. Şimdi durum, şimdi sorun, özgürlükle birlikte kaçınılmaz olarak gelen, halkın yönetime ağırlığını koymasını önleme mücadelesi. Onun için bugünkü mücadele bu kadar sert oluyor, bu kadar şiddetli ve kanlı oluyor.

Birtakım güçlü çevreler, egemen olmaya alışmış veya istekli birtakım çevreler, halkın yönetime gerçek anlamda ağırlığını koymasını istemiyorlar. "Sen seçimden seçime oyunu kullanırsın" diyorlar. "O dört yıllık devrede ben Allah'tan başka kimseye hesabımı vermem, her bildiğimi yaparım, pilavdan dönenin kaşığı kırılınsın, politika çamurdur, sen o çamura karışma, ben memleketi kendi bildiğim gibi idare ederim" diyorlar. Halkın politikada ağırlığı duyulmasını istiyorlar. Tehlikeyi kaynağından kurutmak için ilkin gençlere yöneldiler, gençliğe yöneldiler. Baktılar ki iş işten geçmiş, işçiler bilinçlenmiş birleşiyor, köylü de bu işlerin bilincine varmış, onun üzerine doğrudan doğruya işçilere yöneldiler.

Kamu Görevlilerini Sindirme Girişimi

Önce kamu görevlilerini egemen çıkar çevrelerinin kapı kulları durumunda tutabilmek için,

onların elinden sendikacılık haklarını aldılar. İşçi-memur ayırımı konusunu bir açmaza getiriyorlar, işçilerden birçoğunu kamu görevlisi durumuna dönüştürerek, onları da o şekilde susturma planını uygulamaya çalışıyorlar. Bu arada kamu görevlileri daha da sinsinler diye, aralarına kabadayılar yerleştiriliyor. Silahlı veya tekvandocu kabadayılar...

İşçilerin Etkinliğini Azaltma Çabaları

İşçi adıyla ve işçi parasıyla banka kuruluyor, işçi orada yönetime iştirak ettirilmiyor. "Motor sanayiine biz para yatıracağız" diyor işçiler, motor sanayiine işçi sokulmuyor. Militan işçiler, birtakım zorbalara devlet işyerlerine yerleştirilerek işçiler birbirine kırdırılıyor; sendika hareketi o şekilde bölünmeye çalışılıyor. Böylelikle halkın gücünü ve siyasetteki ağırlığını eksiltmek için, Cephe partileri, özellikle Adalet Partisi, elinden geleni yapıyor.

Köylünün Güçlenmesini Önleme Çabaları

Cumhuriyet Halk Partisi olarak bir tarihte ısrar ettik; Anayasa'nın ormanla ilgili maddesini değiştirttik. Orman köylüsüne birtakım haklar tanınmasını sağladık. Buna göre bir yasa çıktı. Orman ürünlerinin pazarlanmasında, işletilmesinde, değerlendirilmesinde, orman köylülerine hak tanındı. Fakat Adalet Partisi hükümete geldi, bunu önlüyor. Neymiş, yeteri kadar kooperatifleşmemişler, bu işin üstesinden gelememişler!.. Bırakmıyorsunuz ki kooperatifleşsinler. Bırakmıyorsunuz ki, kooperatifleri güçlensin. Ama asıl amaç başka. Bu orman ürünleri işleriyle meşgul olan başka bazı kimseler var. Köylünün oraya burnunu sokmaması gerek. Bu Hükümet o başka kimselerin hükümeti... Onun için, Anayasa'ya rağmen, yasaya rağmen, orman köylüsünü kendi ürünlerini değerlendirme hakkından yoksun bırakır. Sonra, seçimden seçime, orman köylüsünün zayıflığını, çaresizliğini istismar eder. Orman köylüsünün üstünde Demokles'in Kılıcı'nı sallandırır. Ona biraz da rüşvet olarak orman yaktırır ve oylarını alır.

O oylar, haram oylardır. İnsan korkutarak, insan tahdit ederek, insanların yoksulluğu böylesine insafsızca istismar edilerek, alınan oylar haram oylardır. Oylarınız helal oylar olsun istiyorsanız, orman ürünlerinden servet yapanları kayırmayı bırakınız; orman köylüsünün, Anayasa'da öngörüldüğü gibi, orman ürünlerini kendi kooperatifleri yoluyla değerlendirmesini sağlayınız.

Fakat, savaş, bir sosyal iktidar savaşı, ekonomik iktidar savaşı, halkın güçlenmesini, işçinin, köylünün güçlenmesini önlemek için sürdürülen bir savaş. Demirel'in düşüncesi, savaş budur aslında. "Komünizm Tehlikesi" bunun bahanesidir. Bu savaş vererek zamanı tersine çevirmek, toplumsal gelişmeyi engellemek istemektedir. Ama elbette buna gücü yetmeyecektir.

Vurgunla Şiddetin Bağlantısı

Eski Ticaret Bakanlığı Müsteşarı'nın evine yapılan bombalı saldırı, yolsuzluklarla, vurgunla şiddet eylemleri arasındaki ilginç bir düğüm noktasıdır. Yolsuzluklarla, vurgunlarla şiddet eylemlerinin ne kadar birbirine bağlı olduğunu gösterecek bundan daha iyi bir örnek bulunamaz. Ne için şiddet eylemi yaptırılıyor? Yolsuzlukların meydana çıkması önlensin, vurgun düzeni sürüp gitsin diye yaptırılıyor. Soygunun, sömürünün meydana çıkması önlensin diye yapıyor.

Nedir eski Ticaret Bakanlığı Müsteşarı'nın günahı? Başbakan'ın yakını bir yolsuzluk yapmış, o yolsuzluğun ardına düşmüş yasalar gereğince. Vurguncunun yakasına yapışmak istemiş. "Yolsuzluk yapan var da, devlet yakasına yapışmıyor mu?" diyor Sayın Demirel. Yolsuzluk yapanların yakasına devlet gereğince yapışıyor; ama sizin elinizden yakasını kurtaramıyor, Sayın Demirel... Onu hemen görevinden atıyorsunuz. Ticaret Bakanlığı Müsteşarını attırdınız. İsviçre'de gerekli tahkikatı dürüstçe yapıyor diye devlet memurlarını oradan sürdürdünüz. Diyebilirsiniz ki, bunlar suç değil. Suç değilse, kaçmayın Meclis'ten, gelin hesabını verin. Hesabını veremiyorsunuz.

Siyaset, Seyirlik Oyun Değildir

Halk siyasete karışacak. Siyaset bir seyirlik oyun değildir. Boks ringine iki boksör çıkacak,

seyirciler seyredecek, kimi alkışlayacak, kimi yuhalayacak, kimi bıkmış, usanmış gidecek. Demokrasi böyle bir "seyirlik oyun" değildir. Demokrasi bir oyun değildir. Demokrasi halkın kendi kendini yönetmesidir. Demokraside halk örgütlenecektir. Halk, kendisini sömürlere karşı, kendisini soyanlara, kendisini dağ başında, orman köyünde yoksul bırakıp, orman ürünlerinden servetler yapanlara karşı, kendini örgütleriyle savunacaktır; ve bu savunmaya engel olmaya kalkışanlardan, halk adına, ama demokrasi kuralları içinde yasa kuralları içinde hesap sorulacaktır ve bu hesap ne kadar kaçılırsa kaçılırsın er geç verilecektir.

Halk siyasete gereğince katılamazsa, karışamazsa ne olur? Türkiye'nin en ivedi sorunlarla –içte ve dışta– karşı karşıya bulunduğu bir dönemde bir kapris yüzünden iki buçuk ay Büyük Millet Meclisi çalışmaz, çalıştırılmaz, Meclis'e Başkan seçtirilmez, fakat Meclis'in duvarları içine halkın tepkisi gelmez. Tepki yok mu? Tepki var. Tepki kahvehanede, tepki dolmuşta, ama halkın yeterince örgütlenmesine olanak vermemişsiniz; sendikaların siyasete karışmasını –hiç değilse bir ölçüye kadar– engellemişsiniz. Kendi tuttuklarınızdan ve kendi hükümetinizi tutanlardan başka derneklere siyaseti yasak etmişsiniz. Siyaset böylece yalnız şurada oynanan bir oyun haline gelince de, iki buçuk ay biz Meclis'te boşuna tur atıyoruz ve halkın tepkisi girmiyor Meclis'in içine... Bir kapris uğruna, bir kişinin kapris veya denetimden kaçabilmesi uğruna, iki buçuk ay Meclis çalıştırılmayacak ve halkın tepkisi o Meclis'in içinde demokratik kurallarla duyulmayacak!.. Bu durumda o demokrasinin bir hastalığı, bir sakatlığı var demektir; o demokrasinin pencereleri kapalı, o demokrasi havasız demektir. Pencereleri açılacak, halkın tertemiz havası girecek siyaset alanına. O zaman çirkinliklerden, o zaman yolsuzluklardan, hesabı verilemeyen yolsuzluklardan rejimimiz temizlenecek; o zaman kanlı ellerden demokrasimiz temizlenecek.

Şimdi ise, bir başbakanın, "Yakınlarının yolsuzluğunun üstüne yürüyen devlet memurlarını niçin atıyorsun?" diye hesap sorulmak istendiğinde o başbakan, grubunu da ardından sürükleyerek haftalarca Meclis'ten kaçabiliyor; ve memleket bunun tepkisiyle çalkalandığı halde biz, eğer istersek, şu dört duvar arasında, o tepkiden haberimiz yokmuş gibi yaşayabiliyoruz... İşte Türk demokrasisinin hastalığı budur ve onun için Sayın Başbakan, "Pilavdan dönenin kaşığı kırılınsın" diyerek pilavın üstüne yürüyebilmekte, Meclis'ten kaçıp gidebilmektedir.

Psikolojik Savaş

Değerli arkadaşlarım,

Son zamanlarda ortaya çıkan birtakım tehlikeli haberlere kısaca değinmek istiyorum: Psikolojik savaş haberleri duymaya başladık.

"Savaş" lafları bırakılmadan topluma barış getirilemez. Önce Türkiye'den "savaş" lafını kaldıracaksınız, "cephe" lafını kaldıracaksınız, "düşmanlık" lafını kaldıracaksınız; ondan sonra barış getirebilirsiniz ülkeye.

"Psikolojik savaş", "dolaylı savaş..." Ne gariptir ki, bu laflar ilk kez, Ortadoğu'da 1960'tan önce bir Lübnan bunalımı olduğu sırada, Lübnan içsavaşı olduğu sırada Ortadoğu piyasasına sürülmüştü; şimdi yine Lübnan'da iç olaylar oluyor ve yine Ortadoğu'da ve o arada Türkiye'de yine "psikolojik savaş" lafları dolaşmaya başladı.

Neymiş?.. Birtakım mit görevlileri, Milli İstihbarat Teşkilâtı görevlileri, devlet kuruluşlarına gidecekler ve "psikolojik savaş" konuşmaları yapacaklar.

Bütün içtenliğimle bir uyarıda bulunmak istiyorum: Bir ülkede istihbarat örgütü bu gibi aktif hizmetlerde kullanılırsa, o ülkenin de, o örgütün de başı derde girer. İstihbarat örgütünün görevi, gereken ölçüde istihbarattır ve o istihbaratı değerlendirmektir. Hatta İngiltere'de istihbaratın adı "intelligence"dir. Yani, "zekâ..." Yani, akıllı, zeki bir insan için, gizli bilgi toplamalarda o kadar gerekli değildir. Olaylara bakıp değerlendirmek yeterlidir. İstihbarat için casuslar, kışkırtıcı ajanlar

kullanmak zorunlu mudur, bunda kuşku var.

Haydi diyelim ki, bu da zorunlu, kaçınılmaz; ama bir istihbarat örgütünü yurtiçinde bir "savaş" aracı gibi kullanmaya kalktınız mı başınız derde girer. Amerika'da, Almanya'da devlet yöneticilerinin başının zaman zaman dertlere girdiği gibi, başınız derde girer.

Ben hükümetteyken bu örgütün işlerine karışmadım. Bu Örgüte üç direktif verdim:

- 1) Aktif çalışma yapmaya, siyasete girmeye, iş çevirmeye kalkışmayacaktır.
- 2) Kışkırtıcı ajan kullanmayacaktır.
- 3) Partilerle uğraşmayacaktır.

Sayın Demirel de sadece bu üç direktifi versin, öyle sanıyorum ki, Türkiye'de huzurun sağlanmasına, hiç değilse bir ölçüde katkıyı, o yoldan yapmış olur. Elbette karşı karşıya bulunduğumuz sorun yalnız bu tedbirle çözülmez, ama bir katkısı olur.

X. SONUÇ

Değerli arkadaşlarım!..

Konuşmamın sonlarına gelmiş bulunuyorum.

Bugünkü olayların çözümlenmesi bakımından, sağ-sol ayrımı da, milliyetçi-komünist ayrımı kadar anlamsızdır. Bir bakıma demokrasiyi benimseyenlerin ve benimsemeyenlerin saflaşması var bugün Türk toplumunda. Demokrasi ile birlikte gelen, gelmesi kaçınılmaz olan sosyal değişimi ve gelişmeyi kabullenenlerin ve bunu birtakım zoraki tedbirlerle, çırpınışlarla önlemeye uğraşanların mücadelesi var Türk toplumunda. Demokrasiyi benimsemenin de ötesinde, hukuk devleti kavramını benimseyenlerle, benimsemeyenlerin ayrımı var, saflaşması var Türkiye'de. Barış isteyenlerin ve kavga isteyenlerin ayrımı, saflaşması var.

Biz hiçbir zaman, savaştan söz etmedik, Türk toplumunun içinde. Hiçbir zaman; düşmanlıktan söz etmedik, kavgadan söz etmedik. Ama kavga deyimi Sayın Demirel'in çok sık kullandığı bir deyimdir. Kavga deyimini kullanan insan, elbette cephe kavramını da benimser. Bir cephe kavramının üstüne hükümet kurdunuz mu, o hükümet ülkede kavga çıkarmak için, barışı bozmak için, ülkeyi içsavaşa sürüklemek için kurulmuş hükümet demektir. Bir hükümete "Cephe" adını vermenin başka anlamı yoktur. Sertlik, kavga, düşmanlık, kin... Bunlar cephe felsefesinin vazgeçilmez unsurlarıdır. Bizlerse cepheden söz etmeyiz. Kavgadan söz etmeyiz, kinden söz etmeyiz. Ancak barıştan söz ederiz.

Bize her isnadı yöneltti Sayın Demirel. Her tahriki yaptı. Şimdi sorduğumuz sorularla, gösterdiğimiz belgelerle köşeye sıkışınca, Parlamento'da birtakım yolsuzlukların hesabının verilmesi istenince, ilk kez, bu kavga terimlerini bir yana bırakıp, diyalogdan, diyalog ihtiyacından söz etmeye başladı. Milletın yarıya yakınının oylarını alan bir partiye karşı düşmanlık cephesi kurmuş bir partinin, şimdi diyalog kopukluğundan yakınmaya ne hakkı vardır?

Konuşmamda daha önce söylediğim gibi, Sayın Demirel, ya başında katiller bulunan derneklerle diyalogunu sürdürür ya da onlarla, onların arkasındakilerle, diyalogunu kesip, demokrasiyi yaşatmak, kurtarmak için, bizimle diyalog kurar.

Diyalog kurmak hükümet kurmak değildir. Diyalog kurmak, demokrasiyi yaşatmak için, demokrasiyle yaşamak için, gerçekten partiler arasında bulunması gereken bir şeydir. Fakat, hem birtakım kanlı ellerle, katillerle, gençlerin, çocukların, işçilerin katilleriyle el ele vereceksiniz, hem bizimle el ele vereceksiniz. Üstelik ne zaman? Köşeye sıkıştırıldığın zaman! Buna elbette olanak yoktur. Biz size defalarca el uzattık. "Demokrasi kurallarında anlaşarak, demokrasiyi kurtarmak için işbirliği yapalım" dedik. Reddettiniz. Bu önerimiz yine geçerlidir. Yeter ki demokrasinin ne olduğunda ve ne olmadığına anlaşalım.

Yüce Meclis'in huzurunda bir kez daha söyleyeyim, Cumhuriyet Anayasası'nın emrettiği demokrasi neyse, biz onu istiyoruz. Fakat siz şimdiye kadar onu istemediğinizi söylediniz Sayın Demirel. "Bu demokrasi ile, bu Anayasa ile ülke yönetilmez, bunlar değişmeli" dediniz. Anlaşamayışımızın, diyalog kuramayışımızın temel nedeni bu... Eğer Anayasa'yı benimsiyorsanız, içtenlikle benimsiyorsanız, o zaman diyalog kurmamız da, rejimi birlikte kurtarmamız da elbette kolaylaşır. Ama Anayasa'ya bağlılıkta, Anayasa'yı anlamakta, benimsemekte belli bir diyalog kuramıyorsak, belli bir noktaya varamıyorsak, neyin diyalogunu nasıl kuracağız?

Bizim davamız kişisel dava değil. Bizim davamız "sen git ben geleyim" davası değil. Davamız bu olsaydı biz gitmezdik. Tam tersine, zaman oldu, "ben gideyim sen gel" dedik Adalet Partisi'ne. Ama bir tek temel şart koştuk: Demokrasiye kıyma, demokrasiye kıymak isteyenlerle işbirliği yapma! Bu şartımızı kabul edemedi Sayın Demirel ve şeytanla işbirliğini tercih etti. Onun için de maalesef Türkiye'yi on ayda cehenneme çevirdi. 1974'te cennet gibi olan, barış içinde olan, bir tek gencin kanı

dökülmeyen Türkiye onun için şimdi böylesine kanlı bir ülke, kardeş kanına bulanmış bir ülke durumuna gelmeye başladı.

Bizim davamız, Sayın Demirel'le, Adalet Partisi ile sen ben davası değil, bizim davamız gençlere, çocuklara kısılmasını önleme davası.

Bizim davamız, demokrasinin gereği olan düşünce ayrılıkları içinde milli birliği sağlama ve koruma davası. Tıpkı 1974'te sağlayabildiğimiz gibi...

Bizim davamız demokratik hukuk devleti davası.

Bizim davamız hakkı alınmak istenen, birbirine kırdırılmak istenen işçinin davası.

Bizim davamız köylünün emeğinin hakkını ve insanca yaşama olanağını ona kazandırma davası. Orman köylüsünün hakkını birkaç zengine, imtiyazlı kişiye yedirip orman köylüsünü aç bırakmama, çaresiz bırakmama davası.

Bizim davamız, dünyada gitgide yalnızlaştırılan Türkiye'nin, dünyada yeniden, en az 1974 yılında olduğu kadar güçlü ve saygın olabilmesi davası.

İçerde halka karşı zorba, dışarıda yabancılara boynu eğik olan bir hükümet yerine; içerde kendi halkının önünde boynu eğik, dışarıda yabancılardan karşısında başı dik bir hükümete kavuşma davası bizim davamız.

Bizim davamız, Türkiye'de barış sağlama, huzur sağlama, sosyal adalet içinde gerçek kalkınma sağlama davası.

Kendisine yönelen yolsuzluk iddialarından, yolsuzluk yapan yakınlarını koruma iddialarından bunalmış gibi görünüyor Sayın Demirel. Bu bunalımdan, tabii suçsuzsa, kurtulmanın bir tek yolu vardır demokraside: Meclis'e hesap vermek; ve Meclis gerekli görürse adalete de hesap vermek. "Allaha hesap veririm, millete hesap vermem.." Demokraside böyle söz söylenmez. Allah'a vereceği hesap kendi bileceği iştir. Millete hesap vermenin bir yolu ise, biraz önce söylediğim gibi, gelip burada milletin temsilcilerine hesap vermektir ve Meclis gerekli görürse Anayasa'mıza göre millet adına yargı erkini kullanan adalete hesap vermektir. Ama bunları göze alamıyor Sayın Demirel; hiçbir demokratik ülkede eşine rastlanamayacak bir davranışla haftalardır Meclis denetiminden kaçıp duruyor.

Milletin kendisine vermediği hükümet kurma yetkisini yeniden sağlayabilmek için, millet oyuna başvurmak varken ondan kaçıp ülkeyi cephelere bölmeye kalkıştı. Hesabını veremediği davranışlarından ötürü Meclis denetiminden kaçma çarelerini aramaya başladı. Fakat hükümet kurabilmek ve hükümette kalabilmek uğruna katillerle el ele vermiş bir Başbakan artık düştüğü durumdan kendi kendini kurtaramaz. Meclis'ten bir süre kaçabilir, gerçeklerden bir süre kaçabilir, plânda, programda yazılan, dile getirilen gerçekleri tahrif ettirebilir, ama bu duruma gelen bir başbakan, artık kendi kendini kurtaramaz.

Sayın Demirel, dün-bugün değil, yıllardır yapılan uyarılara rağmen, korkarım ki, artık dönüşü olmayan bir yola girmiştir. Türkiye'yi nasıl bir ekonomik çıkmaza sürüklediğini resmi evrak tahrifatı ile bile gözden saklayamaz duruma gelmiştir. Dünyada Türkiye'nin hiçbir hakkını koruyamaz duruma gelmiştir. Astarı yüzünden pahalı birkaç yüz milyonluk kredi uğruna Türk ekonomisinin geleceğini Ortak Pazar'a ipotek etme durumuna gelmiştir. Zorbalarla, katillerle, siyaset eşkıyası ile iş yaparak bile yerini sağlam göremez duruma gelmiştir.

Bu durumdaki bir insan ne kendini ne de kendi yarattığı tehlikelerden ülkeyi ve rejimi kurtarabilir. Demirel zihniyetinin elinden ülkeyi kurtarmak; demokratik hukuk devletini kurtarmak, demokrasiyi kurtarmak; Demirel zihniyetinin elinden birbiri ardından vurulan gençleri kurtarmak; ders okuyamayan, okula gidemeyen gençleri kurtarmak, çocukları kurtarmak, ülkenin gençliğini ve geleceğini kurtarmak; hatta Demirel zihniyetinin elinden, iş işten büsbütün geçmeden, Demirel'i

kurtarmak, en başta, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin elindedir. Millet Meclisi'nin elindedir.

Kısacası, ülkeyi de rejimi de gençliği de hatta Demirel'i de kurtarmanın tek yolu vardır: Demirel Hükümeti'nden kurtulmak... Yüce Meclis'in er geç bunun geçerli yolunu bulacağına inanıyorum. Ne kadar erken bulursa o kadar iyi olacaktır, bu arada o kadar çok gencin canını kurtarmış olacaktır.

Hepimizin kişiliğini aşan, parti bağlarını aşan, ideolojik ayrılıklarımızı aşan bir sorunla ve sorumlulukla karşı karşıyayız. İnanıyorum ki, partilerin sosyal ve ekonomik konularda ayrılıkları ne otursa olsun, Millet Meclisi'nde yeterli bir çoğunluk bu sorumluluğun gereğini yerine getirecektir. Çünkü, Millet kendi meclisinden bunu beklemektedir.

Yüce Meclis'e saygılar sunarım.

[\[1\]](#) chp Genel Başkanı Bülent Ecevit'in 1976 Bütçesi üzerinde Millet Meclisi'nde yaptığı konuşma.

[2] Son Havadis gazetesinin üç yıldızlı yazarı 23 Nisan 1975 günü bir Anayasa dışı model önererek ülkeyi Cumhurbaşkanı-Başbakan-Genelkurmay Başkanı üçlüsünün yönetmesini şu sözlerle öneriyordu:

"Bugün aynı fikir ve aynı düşünce üzerinde birleşen bir Triumvira (Korutürk-Demirel-Sancar) zannediyoruz ki, son Türk devletini iç ve dış tehlikelere karşı en emin ve en yetenekli şekilde koruyup kollayacak bir lider kadro halinde oluşmuş bulunmaktadır."

[3] Bu konuda açıklanan bazı bilgiler, belgeler ve kanıtlar şunlardır:

1) "BURSA (Cumhuriyet) – Yenişehir Ülkü Ocakları Şubesi, Bursa'daki fabrikalarda işçi olarak çalışmak isteyen Ülkü Ocakları mensuplarına, ilçe belediye hoparlörü aracılığıyla çağrıda bulunmuştur.

Dün saat 15'te belediye hoparlöründen yapılan çağrıda Ülkü Ocaklarına kayıtlı olan ve Bursa'daki fabrikalarda çalışmak isteyenlerin en geç pazartesi günü (bugün) saat 12'ye kadar Yenişehir Ülkü Ocakları Şubesi'ne başvurmaları istenmiştir. Çağrıda, hangi fabrikalara işçi yerleştirileceği belirtilmemiştir."

Cumhuriyet, 26 Ocak 1976

2) "KONYA, tha – Konya'nın Ermenek ilçesinde, Ülkü Ocakları Ermenek Şubesi Başkanı Mustafa Özmen'in bütün köy muhtarlarına birer yazı gönderdiği, köylerin yol bakımı, köprü ve içme suyu ihtiyaçlarının Kaymakamlığa ve bu arada Dernek Başkanlığı'na bildirilmesinin istendiği öne sürülmektedir.

Ermenek Kaymakamı Avni Kızılaslan, köy muhtarlarına bir yazı göndermiş ve yanlış uygulamadan kaçınılmasını istemiştir. Kızılaslan'ın köy muhtarlarına gönderdiği genelge özetle:

'Merkezi Ankara'da bulunan Ülkü Ocakları Derneği Ermenek Şubesi Başkanlığı, ilçemize bağlı köy muhtarlarına bir yazı göndererek, yol, su, köprü vs. ihtiyaçları için Kaymakamlığımıza başvurulmasını, aynı bilgilerin Dernek Başkanlığı'na verilmesini istedikleri ele geçen yazılardan anlaşılmaktadır.

Bilindiği gibi köylerin yol, su, elektrik, köprü gibi altyapı, tesis ve hizmetleri Kaymakamlığımızda her yıl programa alınıp il makamına teklif yapılmaktadır. Bu yıl da ilçemiz ve bağlı köylerin ihtiyaçları muacceliyet sırasına göre, plânlanıp il makamına teklifte bulunulmuştur. Köylerimizin her türlü dilek ve ihtiyaçları 5442 Sayılı İller İdaresi Kanunu'na göre sadece Kaymakamlığımız aracılığıyla üst makamlara iletilebilir.

Gönderilen yazılardan işsiz yurttaşlarımıza tariş fabrikasında iş temin edileceği bildirilmektedir. tariş fabrikası İzmir'de olup, İzmir gibi büyük kentlerde İş ve İşçi Bulma Kurumları'na binlerce vatandaş başvurmakta ve sıra beklemektedir.

Durumun önemine binaen halka açıklanmasını yanlış uygulamalardan kaçınılmasını, gönderilmiş bulunan bu tip yazılarda Kaymakamlığımızı derhal haberdar etmenizi önemle rica ederim."

Milliyet, 29 Ocak 1976

3) chp Genel Başkanı Bülent Ecevit, 30 Ocak 1976 günü Ankara'da düzenlediği basın toplantısında aşağıdaki belgenin fotokopisini basına vermiştir:

"mhp İL BAŞKANLIĞI'NA

9/12/1975

DIYARBAKIR

Askerliğini yapmış ortaokul ve lise mezunu tam şuurlu, militan yetişmiş ülküdaşlarımızdan en az 10 (on) kişilik bir listenin teşkilâtımıza gönderilmesi, çünkü yakında İskenderun Demir Çelik Müessesesi'ne işçi alınacaktır. Bize isimleri verilen bu ülküdaşlara, işe girmesinde yardımcı olunacaktır, isimleri yazılan bu ülküdaşların gazeteleri dikkatle takip ederek imtihan günü belirtilir belirtilmez en az ... gün önce teşkilâtımıza uğramaları, ayrıca bu ülküdaşlarımızı kolaylıkla tanıyabilmemiz için açık kimliğinin belirtilmesi ve bilhassa gazetede verilecek ilâna göre hareket etmelerini bildiririz. Türkiye Milliyetçiliği Mefkûresi'nin gün geçtikçe yücelip yükselmesini Yüce Allah'tan dileriz.

TANRI TÜRK'Ü KORUSUN ve YÜCELTSİN

İSKENDERUN ŞUBE BAŞKANLIĞI"

4) Milliyetçi Hareket Partisi Tufanbeyli İlçe Başkanı Ali Burak'ın Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanlığı'na 17 Eylül 1975 günlü yazısı:

"Aşada adları yazılı beş kişinin İskenderun demirçeliğe müracat etmişlerdir.

Bunların alınmaları için Sendika başkanı ali uluhanbeye gerekli temasın ve talimatın verilmesini ve bu hususta tarafımıza bilgi verilmesini arz ederim."

(İmla ve ifade yazıdaki gibi aktarılmıştır. Mektubun altında da Akpınar köyünden beş kişinin adları yazılıdır. Bu belge chp Genel Merkezi'ndedir.)

Devlet sektörüne böyle yasadışı yollardan "militan yetişmiş Ülkücü" işçiler yerleştirildiğini gösteren bilgiler, belgeler, kanıtlar, chp Genel Başkanı'nca defalarca açıklandığı ve bu konuda ne işlem yapıldığı sorulduğu halde, Başbakan veya herhangi bir yetkili, Bütçe görüşmelerinde veya ondan önce, bu konuda hiçbir açıklama yapmamışlardır.

Hatta, Meclis kürsüsünde, Sayın Başbakan, bu kadar kanıt, belgeye karşın, kanıt gösterilemediğini söylemiştir.

[4] Adalet Partisi'nin Bütçe sözcüsü, buna cevap olarak, "1974'te elektrik kısıntısı olmadı mı?" dedi. Elbette oldu. Elektrik üretiminde yılların ihmalini, değil bir yılda, birkaç yılda bile karşılama olanağı yoktur.

[5] 1974'te Keban'ın mukavelede belirtilen tarihten önce işletmeye açılması için çalışmaları ciddi biçimde hızlandıran ve sonuç alan da bizim hükümetimizdir. Bu hızlandırma olmasaydı Keban 1975 Eylülü'nde teslim edilecekti.

[6] Yugoslavya'da bir kilometrekareye 370 metre, Türkiye'de 80 metre yol düşüyor.

[7] Bugün Türkiye'de demiryolları ağının yıllık yolcu sayısı on milyon, yük taşıma kapasitesi 16.5 milyon tondur. Bu oranlarla, Türkiye, demiryolculuk bakımından, birçok azgelişmiş ülkelerin bile gerisine düşmüş durumdadır.

[8] Cephe Hükümeti'nin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı, chp Genel Başkanı'nın konuşmasının Arslantaş'la ilgili bölümüne, 21 Şubat günü bir demeçle cevap vererek, Arslantaş Barajı'nın ihalesinin 26 Haziran 1975'te yapıldığını söyledi ve, "Arslantaş Baraj yerinde halen 21 kazı makinesi ve 30 özel kamyon, 500 teknisyen ve işçi çalışmaktadır. Derivasyon tünelinin giriş ve çıkışıyla dolu savak hafriyatları devam etmektedir" dedi.

Sayın Bakan'ın, sözünü ettiği, barajın kendisi değil, barajla ilgili altyapılardır. Kaldı ki, 1968'de yapımına başlanması programlanan bir projenin, altyapılarının yapımına ancak 1975 yılında, yani yedi yıllık bir gecikmeyle başladığının, bir Adalet Partili Bakan'ca da açıklanmış olması bizi doğruluyor.

[9] Anayasa, Madde 4:

"Egemenlik kayıtsız şartsız Türk Milleti'nindir.

Millet, egemenliğini Anayasa'nın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir suretle, belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ, kaynağını Anayasa'dan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz."